

MAGYAR KÖZTÁRSASÁG
KATONAI FELDERÍTŐ HIVATAL

V. évfolyam Különszám 2006. január

FELDERÍTŐ
SZEMLE

BUDAPEST

A Magyar Köztársaság Katonai Felderítő Hivatal kiadványa

Felelős kiadó

Morber Ferenc főigazgató

Szerkesztőbizottság

Elnök: Tóth András mk. ezredes

Tagok: Gulyás József mk. ezredes

Marton Csaba mk. ezredes

Sztyéhlik László mk. ezredes

Dr. Tömösváry Zsigmond nyá. dandártábornok

Vass Jenő nyá. ezredes

Lektorálták: Dr. Sallai Imre nyá. ezredes

Tóth András mk. ezredes

Dr. Tömösváry Zsigmond nyá. dandártábornok

A kötetet összeállította: Dr. Sallai Imre nyá. ezredes

Olvasószerkesztő: Vass Jenő nyá. ezredes

Tördelőszerkesztő: Gerencsérné Tóth Krisztina főtörzsőrmester

Készült 250 példányban, az MK KFH nyomdájában

Felelős vezető: Juhász József mk. őrnagy

ISSN 1588-242X

Felelős szerkesztő: Vass Jenő nyá. ezredes

TARTALOM

MORBER FERENC NYÁ. ALTÁBORNAGY EGYÜTTMŰKÖDÉSEL EREDMÉNYESEBB A TERRORIZMUS ELLENI KÜZDELEM.....	7
MADARÁSZ KÁROLY MK. DANDÁRTÁBORNOK ELNÖKI MEGNYITÓ	9
DR. KIS-BENEDEK JÓZSEF NYÁ. EZREDES A NEMZETKÖZI TERRORIZMUS JELENLEGI TENDENCIÁI EURÓPÁBAN.....	10
BALI JÓZSEF A BIZTONSÁG- ÉS VÉDELEMPOLITIKA ÉS A TERRORIZMUS ÖSSZEFÜGGÉSEI A VÉDELMI TERVEZÉS FOLYAMATÁBAN.....	17
PROF. DR. KŐSZEGVÁRI TIBOR NYÁ. VEZÉRŐRNAGY A KATONAI FELDERÍTÉS HELYE, SZEREPE ÉS PROBLÉMÁI A TERRORIZMUS ELLENI KÜZDELEMBEN.....	22
DR. TÁLAS PÉTER A CIVIL TÁRSADALOM – ÉS A TERRORIZMUS ELLENI HARC.....	31

TARJÁN ISTVÁN EZREDES	
A KATONAI ELHÁRÍTÁS HELYE, SZEREPE ÉS PROBLÉMÁI A TERRORIZMUS ELLENI HARCBA	38
SZABÓ JÁNOS EZREDES	
A MAGYAR HONVÉDSÉG FELADATRENDSZERE ÉS KÉPESSÉGEI A TERRORIZMUS ELLENI KÜZDELEMBEN	44
FUCSKU SÁNDOR ALEZREDES	
A VÁLSÁGKEZELŐ MŰVELETEKBEN RÉSZT VEVŐ MAGYAR KONTINGENSEK TERRORFENYEGETETTSÉGE, A FELDERÍTŐ CSAPATOK KÜLÖNLEGES FELDERÍTŐ KÉPESSÉGEI	54
DR. MAGYAR ISTVÁN EZREDES	
AZ 1. SEKCIÓ MEGNYITÓJA	66
LAKATOS ZSOLT ALEZREDES	
TERRORIZMUS – A NEMZETBIZTONSÁGI SZOLGÁLATOK ÁTALAKÍTÁSÁNAK TAPASZTALATAI	67
DR. RÁCZ LAJOS EZREDES	
ÚJ ELEMZŐ–ÉRTÉKELŐ MÓDSZEREK A TERRORFELDERÍTÉSBEN – AVAGY A TERRORIZMUS ÉLVEBONCOLÁSA	75
DR. PADOS FERENC EZREDES	
AZ EURÓPAI UNIÓ HATÉKONYSÁGÁNAK NÖVELÉSE A TERRORIZMUS ELLENI KÜZDELEMBEN	95

DR. BOLGÁR JUDIT NYÁ. MK. EZREDES A SZTEREOTÍPIÁK, ELŐÍTÉLETEK, VALAMINT A TERRORIZMUS – A TERRORIZMUS SZEMÉLYISÉG-LÉLEKTANI MEGKÖZELÍTÉSE	100
DR. SZTERNÁK GYÖRGY EZREDES A TERRORIZMUSSAL KAPCSOLATOS LEGÚJABB KUTATÁSOK EREDMÉNYEI.....	108
DR. NAGY LÁSZLÓ NYÁ. EZREDES A TERRORIZMUS JELLEGE NAPJAINKBAN	109
LÉVAY GÁBOR ALEZREDES A CIVIL SZFÉRA HOZZÁJÁRULÁSI LEHETŐSÉGEINEK FELTÁRÁSA A TERRORIZMUS ELLENI KÜZDELEMHEZ.....	117
TÓTH ANDRÁS MK. EZREDES A 2. SZEKCIÓ MEGNYITÓJA.....	120
DR. HAIG ZSOLT MK. ALEZREDES A TERRORIZMUS ÚJSZERŰ MÓDSZEREI ÉS ESZKÖZEI.....	123
MAGYAR LÁSZLÓ MK. ŐRNAGY A SIGINT HELYE, SZEREPE ÉS LEHETŐSÉGEI A TERRORIZMUS ELLENI KÜZDELEMBEN	139
SIMON GYULA ŐRNAGY A NATO-SIGINT ÉS A TERRORIZMUSSAL KAPCSOLATOS INFORMÁCIÓK TOVÁBBÍTÁSÁNAK FOLYAMATA	145

BÉRES JÁNOS ALEZREDES	
A MODERN ISZLÁM FUNDAMENTALIZMUS GYÖKEREI ÉS AZ AL-KAIDA.....	152
DR. MAGYAR ISTVÁN EZREDES	
AZ 1. SZEKCIÓ VEZETŐJÉNEK JELENTÉSE A KONFERENCIA PLENÁRIS ÜLÉSÉNEK.....	160
TÓTH ANDRÁS MK. EZREDES	
A 2. SZEKCIÓ VEZETŐJÉNEK JELENTÉSE A KONFERENCIA PLENÁRIS ÜLÉSÉNEK.....	162
MADARÁSZ KÁROLY MK. DANDÁRTÁBORNOK	
ZÁRSZÓ	164

MORBER FERENC NYÁ. ALTÁBORNAGY

EGYÜTTMŰKÖDÉSSSEL EREDMÉNYESEBB A TERRORIZMUS ELLENI KÜZDELEM

**Tisztelt Tudományos Konferencia!
Tábornok és Tiszt Urak!
Kedves Vendégeink!**

A Magyar Köztársaság Katonai Felderítő Hivatal vezetése nevében tisztelettel köszöntöm a konferencia valamennyi résztvevőjét. Külön is köszöntöm azokat a kollégákat, akik felkérésünknek eleget téve vállalták, hogy előadás keretében osztják meg velünk tudásukat, személyes tapasztalataikat.

Amióta a Honvédelmi Miniszter Úr 74/2002. számú határozatával ismételten tudományos kutatóhellyé nyilvánította a Hivatalt, immár második alkalommal kerül sor olyan tudományos rendezvényre, amely mind az adott témával kapcsolatos szakmai felelősséget, mind a résztvevők körét tekintve túlmutat Hivatalunk keretein. 2003. október 15-én – ugyanebben a teremben, ugyancsak tudományos konferencia keretében – alkotó eszmecsere folytattunk a válságreakgáló műveletek felderítő támogatásának témakörében, közkinccsé téve annak különféle vetületeit, és vizsgálva a megvalósítás lehetséges módozatait. Az akkor elhangzott gondolatok jelentős hányada azóta beépült a katonai közgondolkodásba, és éppen napjainkban lehetünk tanúi annak, hogy az újabb missziók tervezése során miként válnak gyakorlattá a két éve még csak vizsgált lehetőségek.

Mai konferenciánkon ismét olyan témakört tűztünk napirendre, amely nem csak a KFH szakmai tevékenységét érinti, hanem legalább olyan mértékben társszolgálatunk, a Katonai Biztonsági Hivatal munkáját, illetve a különböző, katonai kötődésű tudományos kutatóhelyek érdeklődési körét is. A terrorizmusról lesz szó, de remélhetőleg nem csak a szó általános értelmében. Bízunk abban, hogy a jelenség mélyére hatolva megtaláljuk azokat a felületeket, amelyek mentén a katonai nemzetbiztonsági szolgálatok pontosabban értelmezhetik terrorfelderítéssel kapcsolatos feladataikat, és világosan megmutatkoznak majd azok a tennivalók, amelyek biztosíthatják a feladat-végrehajtás eredményességét.

Amikor a konferencia témáját beillesztettük tudományos munkatervünk pontjai közé, még nem ismertük a témával foglalkozó más szervek és intézmények terveit, szándékait. Azóta kiderült, hogy a terrorizmus kérdésében mások is úgy érezték, hogy van mondanivalójuk. Mi úgy gondoljuk, hogy nekünk is lesz.

Tisztában vagyunk azzal, hogy a globalizálódó világban a terrorizmus is egyre inkább globalizálódik. Az ellene való eredményes fellépés csak összetett, az érintett társadalmak egészének együttes tevékenységét feltételező módon lehetséges.

A mi feladatunk az, hogy megtaláljuk helyünket és szerepünket ebben a tevékenységben. A mai konferencia elsősorban e téren adhat új gondolatokat és impulzusokat.

Mint a közreadott programból és a már elmondottakból is kitűnik, mai konferenciánkat azzal a határozott céllal szerveztük, hogy a terrorizmus jelenségét tudományos igénnyel megvizsgáljuk, és elkülönítsük a katonai nemzetbiztonsági szolgálatok feladatait az ellene való küzdelemben. El kívánjuk végezni szolgálataink szerepének, lehetőségeinek, szakmai elméletének és gyakorlati, műveleti módszereinek analizisét és szintézisét. Megpróbáljuk összegezni az elmúlt években felhalmozódott nemzeti tapasztalatokat, és tudományosan megalapozni a szaktevékenység követendő irányait, továbbá törekszünk a műveleti, illetve elemző-értékelő tevékenység elvi, módszertani megújítására.

Tisztelt Konferencia!
Hölgyeim és Uraim!

A Hivatal Tudományos Tanácsa a mai konferenciát megnyugtató alapossággal és körültekintéssel készítette elő. Tanácskozásunkat minden szempontból alkalmas fórumnak tartom arra, hogy közös gondolkodással, a különböző nézeteket feltárva és ütköztetve, a terrorizmus elleni egységes fellépés módszereinek kimunkálásához lefektessük a szükséges elméleti alapokat, és felvázoljuk a cselekvési lánc elemeit.

Bizton állíthatom, hogy az együttgondolkodás, a mai alkotó véleménycsere érdemben fog hozzájárulni az érintett szervek és szervezetek célirányos, tervszerű és rugalmas tevékenységéhez, valamint együttműködéséhez a terror elleni küzdelemben.

E gondolatok jegyében a tudományos konferenciát megnyitom. A résztvevőknek eredményes munkát, sikeres tanácskozást kívánok!

MADARÁSZ KÁROLY MK. DANDÁRTÁBORNOK
ELNÖKI MEGNYITÓ

**Tisztelt Tudományos Konferencia!
Tábornok és Tiszt Urak!
Hölgyeim és Uraim!**

A Magyar Köztársaság Katonai Felderítő Hivatal Tudományos Tanácsa nevében tisztelettel köszöntöm a mai tudományos konferencia valamennyi résztvevőjét. Örömmre szolgál, hogy vendégeink és kollégáink ilyen nagy számban tisztelnek meg bennünket jelenlétükkel és érdeklődésükkel.

A konferenciát előkészítő munkatársaim arról tájékoztattak, hogy a programot már valamennyien megismerhették, mivel az erre az alkalomra készült ismertetőt e felkért előadók előzetesen megkapták, a többi résztvevőnek pedig megérkezésükkor adtuk át.

Csak a rend kedvéért szólok néhány technikai kérdésről:

Mai konferenciánkat tehát plenáris üléssel kezdjük meg. A mai téma elismert szakértői fogják ismertetni azokat az összefüggéseket, módszereket és tennivalókat, amelyeket a terrorizmus elleni közös küzdelemben – szakterületük vonatkozásában – napjaink legsürgetőbb feladatának tekintenek.

Azt követően a téma kifejtése két szekcióban folytatódik. Az 1. számú szekcióban a terrorizmus elleni szakmai küzdelem aktuális kérdéseinek megtárgyalására kerül sor, Dr. Magyar István ezredes, elemző és értékelő igazgató vezetésével. A 2. számú szekcióban pedig ugyanennek a tennivaló-halmaznak a gyakorlati-műveleti kérdéseinek megvitatását fogjuk elvégezni, Tóth András mk. ezredes, hírszerző igazgató vezetésével.

A szekcióülések átjárhatók, ki-ki érdeklődésének, saját feladatkörének megfelelően mindkét szekció munkájában részt vehet.

A kora délutáni órákban folytatjuk a plenáris ülést, ahol meghallgatjuk a két szekcióvezető beszámolóját a szekciókban végzett munkáról, annak eredményeiről és tapasztalatairól.

Majd azt követően vitára és hozzászólásokra lesz lehetőség, amely eddigi tapasztalataim szerint mindig újabb és újabb hasznosítható gondolatokat és javaslatokat szokott indukálni.

E bevezető gondolatok után megkezdjük tanácskozásunkat.

DR. KIS-BENEDEK JÓZSEF NYÁ. EZREDEZ

A NEMZETKÖZI TERRORIZMUS JELENLEGI TENDENCIÁI EURÓPÁBAN

Tisztelt Konferencia!

Köszönöm a meghívást, nagy örömmel tettem eleget a felkérésnek, hiszen két évvel ezelőtt a téma megvitatásának kezdeményezői közé tartoztam, ezért sikerként könyvelem el, hogy a terv realizálódott. A Tudomány napja alkalmából számos rendezvényen került szóba a terrorizmus kérdése. Ami a katonai nemzetbiztonsági szolgálatok helyét, szerepét és feladatát illeti a terrorizmus elleni küzdelemben, a kérdéskomplexum tudományos értékű elemzése a két szolgálat feladata, mert helyettük ezt senki sem fogja elvégezni. Ezért is fontosnak tartom a mai rendezvényt.

A terrorizmus megítélésében még számos zavar tapasztalható napjainkban, ami egyaránt érezhető szövetségi és nemzeti szinten. Ismert, hogy a fogalom egyetemes meghatározása a mai napig nem történt meg, és erre nem volt képes még az ENSZ sem, a fennállásának 60. évfordulója alkalmából, 2005 szeptemberében tartott ülésén sem. **Mindenki a terrorizmus ellen van, de a terror ellen csak úgy lehet hatékonyan küzdeni, ha tudjuk kiről és miről van szó.**

A médiában, a közbeszédben, de gyakran a szakértők által használt, a terrorizmussal kapcsolatos ellentmondásos – gyakran téves – meghatározások megnehezítik az értelmezést. A szereplőket militánsnak, terroristának, harcosnak, radikálisnak, lázadóknak, felkelőknek, rebelleknek szokták nevezni. A fogalmak téves használata nemcsak zavart okoz, hanem terrorelhárítási oldalról vizsgálva is nehézségeket okozhat. Az „al-Kaida” jelzővel ellátott terrorakciók jelenthetnek szervezetet, de jelenthetnek módszert is, ami nem azonos. Nyilvánvaló a különbség az „al-Kaidához kapcsolható”, az „al-Kaidához kötődő”, vagy „al-Kaida ösztönzésű” fogalmak között.

Az európai terrorizmus egyik legveszélyesebb formája az új típusú vallási terrorizmus, ezért engedjék meg, hogy elsősorban ezzel foglalkozzam, a lokális szervezetek (ETA, IRA) elemzésétől azért is eltekintek, mert Európában nem bizonyított a lokális és a nemzetközi terrorszervezetek kapcsolata.

Ahhoz, hogy az iszlám terrorizmus európai jövőjét világosan lássuk, fontosnak tartom néhány olyan szervezet állásfoglalásainak és értékeléseinek áttekintését, amelyek a világ jövőjének meghatározásával foglalkoznak, így értelemszerűen Európára is érvényesek. Ezek egyike az Egyesült Államok Nemzeti Hírszerzési Tanácsának anyaga, amely a világ helyzetét 2020-ig prognosztizálja, (Mapping the Global Future).

Témánk szempontjából a következő jelenségek kiemelése indokolt:

- a politikai iszlám potenciális tényező marad, a közel-keleti térségen kívül Európában is kifejtí hatását; főként azokra igyekszik alapozni, akik emigránsként érkeztek Európába és a társadalom peremére kerültek;
- tömegpusztító fegyverből egyes államok növekvő kapacitásra tesznek szert;
- a terrrorszervezetek igyekeznek megszerezni tömegpusztító eszközöket is;
- a nemzetközi terrorizmus okai nem fognak megszűnni, következésképpen az elkövetkező 15 évben a terrorizmus legyőzése nem valószínű; az iszlám újjáéledése magával hozza a szolidaritást a csecsenekkel, a palesztinokkal, az irakiakkal, az afgánokkal és így tovább;
- 2020-ra az al-Kaida szélsőséges iszlám csoportokra esik szét, amelyek nem rendelkeznek központtal, és felhasználják az információs társadalom vívmányait.

Az Egyesült Államok jól ismert stratégiai elemzéssel foglalkozó intézete, a National Memorial Institute for the Prevention of Terrorism (MIPT)¹ adatai szerint Nyugat Európában 2001 szeptembere óta lokális terrorakciók következtében 34 ember halt meg, ugyanakkor a transznacionális terrorhálózatok akció miatt 252 fő veszítette életét, zömében a madridi és a londoni merényletek miatt, ami minden kétséget kizáróan az AK hálózatnak tulajdonítható.

Biztonsági elemzők szerint Európa az iszlám terrorizmus melegágyává vált. A londoni merénylet, Hollandiában Theo van Gogh meggyilkolása (a merénylő marokkói eredetű holland állampolgár volt) azt jelzik, hogy a dzsihadista iszlám nem csak új emigránsokkal hatol be Európába, hanem felhasználja az európai születésű iszlámokat is. A fiatal muszlimok készen állnak merényletek elkövetésére nemcsak a tőlük távol eső válságkörzetekben (Irak, Afganisztán, Csecsenföld, Kasmír), hanem születési helyükön is. Robert Leiken, az amerikai Nixon Központ Nemzetbiztonsági Tanulmányok igazgatója 373 dzsihadistát tanulmányozott, akiknek egynegyede európai származású volt. Matthew Levitt, a washingtoni Közel-Kelet Politikai Intézet Terrorista Tanulmányok Központja igazgatója szerint az európai dzsihadista mozgalom nemcsak azért riasztó, mert veszélyt jelent az európai szövetségesekre, hanem azért is, mert kiindulópontot jelent más irányokba is (a kutató nyilvánvalóan az Egyesült Államokra gondolt). A Nyugat-Európában született és állampolgársággal rendelkező muzulmánok azért is kockázati tényezőnek számítanak az Egyesült Államokban, mert vízum nélkül utazhatnak be.

Ha a NATO és az Európai Unió terrorizmussal kapcsolatos értékeléseit vizsgáljuk, mindkét szervezetnél a fő veszélyt a terrorizmus és a tömegpusztító eszközök proliferációja jelenti.

A Magyar Köztársaság nemzeti biztonsági stratégiája szerint a globális terrorizmus a logisztikai, pénzügyi és műveleti képességek jelentős növekedése révén stratégiai fenyegetéssé vált az euroatlanti térségben.

---

¹ Nemzeti Emlék Intézet a Terrorizmus Megelőzéséért.

A 2005-ben megtörtént európai merényleteket követően – különös tekintettel Madridra és Londonra –, számos szakértő felteszi a kérdést, vajon számolhatunk-e a terrorcselekmények növekedésével Európában. Véleményem szerint új hullámról semmiképpen nem beszélhetünk, arról viszont igen, hogy az al-Kaida típusú merényletek megjelentek Európa egyes részein. A hangsúlyt az *egyes részekre* helyezem, ebből a szempontból vizsgálva figyelemre méltó elemzéseket tartalmaz Dr. Tóth Péter *Kelet-Közép-Európa és az új típusú terrorizmus* című tanulmánya (www.biztonsagpolitika.hu). A szerző tényeken alapuló megállapításai nem vitathatók, ugyanakkor szükségesnek tartom megjegyezni, hogy a terrorakciók sajnos nem jelezhetők előre, megtörtént eseményekből pedig – legalábbis a terrorizmus elleni küzdelemben –, nehezen prognosztizálhatunk. Az európai terrorfenyegetettség elemzése során – megítélésem szerint – azt sem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy a biztonsági és rendvédelmi szervek szívós munkájukkal hány merényletet hiúsítottak meg. Ha ilyen oldalról is vizsgálódunk, a fenyegetettség mindjárt másképpen fest, ugyanis az Egyesült Államokban 2001 óta 83 ezer főt tartóztattak le terrorizmus vádjával; Franciaországban 2002 óta 367 főt vettek őrizetbe, közülük 100 főt jogerősen elítéltek; Belgiumban 13 terrorista ellen indult per; Olaszországban több száz személyt vettek őrizetbe terrorizmus gyanújával, és folytathatnánk a sort. Kelet-Közép-Európa fenyegetettségét gyökeresen megváltoztathatja a térség bármelyik országában esetleg bekövetkező merénylet, arról nem is beszélve, hogy a közvéleményt mennyire foglalkoztatja egy ilyen esemény.

Ha az európai terrorizmusról beszélünk, akkor először mindenképpen a fenyegetettséget kell először megfogalmazni, ezt követheti a különféle szervezeteknél bevezetendő ellenintézkedések sorozata. A fenyegetettség természetesen értelmezhető szövetségi és nemzeti szinten is, hiszen – ha csak a NATO-t vizsgáljuk –, gyökeresen eltérő Nagy-Britannia és Izland terrorfenyegetettsége, de nem egyformán fenyegetett Budapest, Paks, vagy akár Körömend sem. Teljesen eltérő a fenyegetettség a Magyar Köztársaság területe, vagy a missziókban szolgáló katonák fenyegetettsége esetén, de az egyes missziók között is indokolt a különbségtétel. Éppen ezért **a nemzeti szintű fenyegetettség elemzését és értelmezését** is fontosnak tartom.

Az Európában elkövetett merényletek kapcsán jogosan merül fel az **európai muzulmán közösség** helyzetének vizsgálata is.

Európában 15–20 millió muzulmán él, ami az európai lakosság 4-5%-a. A muzulmán lakosság létszámának növekedését figyelembe véve, a **jelzett szám 2025-re megduplázódhat**. Ha csak a német, francia, vagy brit becsléseket nézzük – feltételezve, hogy a Nyugat-Európában élő iszlám közösségeknek mindössze egy ezreléke hajlik a szélsőségekre –, akkor is több ezer főről van szó. Jóllehet az európai muzulmánok nagy többsége nem vesz részt radikális akciókban, egyes közösségek azonban bizonyítottan fedezetet nyújtottak terrorakciók végrehajtásához. Bár a radikális iszlám csoportok jelenléte nem új jelenség Európában, tény, hogy az utóbbi időben megnőtt a befolyásuk, sőt egyes helyeken radikalizálják a társadalmat. A 2001. szeptember 11-ei támadás után a Németországban és Spanyolországban élt muzulmánokat a hatóságok azonosították. A madridi al-Kaida típusú merényletet észak-afrikaiak hajtották végre. Korábban azt gondoltuk, hogy a dzsihádisták a világ elmaradottabb részeiről (Afganisztán, Pakisztán, Közel-Kelet) jöttek Európába.

Madrid, London, és részben 2001. szeptember 11-e bizonyította, hogy a terrortámadások elkövetői Európában élnek. Az európai iszlám közösség létszáma az 1960-as, 1970-es évektől kezdve 7%-kal nőtt Ausztriában, Spanyolországban, Svédországban, Olaszországban és Dániában. Az elmúlt években a válságkörzetekből megnőtt az Európába irányuló muzulmán emigránsok és politikai menekültek száma. **Gyarmatosító múltjukból adódóan a franciák a legnagyobb befogadók, ott él a legnagyobb iszlám közösség (5 millió fő).** A terrortámadások miatt Franciaországban olyan törvényt fogadtak el, hogy a rendőrség beléphet a mecsetekbe és az imaházakba és őrizetbe veheti az uszító beszédet mondó imámot. Napjaink franciaországi eseményei jelzik, hogy a hatóságok nem tudják megfelelően kezelni az országukban élő iszlám közösséget. Bár a politikusok terrorizmusról egyelőre nem beszélnek, de a fejlemények még sok mindent napvilágra hozhatnak. Nem tartom teljesen véletlennek azt sem, hogy Franciaországban a terrorfenyegetettség piros fokozaton van.

A második legnagyobb európai iszlám közösség Németországban él, melynek többsége azonban török, akik zömében szekulárisok, és integrálódtak a német társadalomba. Németországban az iszlám radikalizmus azok körében tapasztalható, akik menekültként érkeztek az országba (a 2001. szeptember 11-ei merénylet hamburgi sejtje egyiptomi és szaúdi diákokból állt). A holland iszlám szélsőségesek főként észak-afrikai származásúak, számuk néhány száz főre tehető. Spanyolország iszlám közössége marokkói eredetű, az ország tranzitútvonalként szolgál Európa felé. Többen közülük Olaszországba mennek, ahol a Milánó körzetében élő iszlám közösség támogatja őket, gyakran ellátja hamis okmányokkal is, biztosítva a továbbjutást Európa többi országa, vagy akár Irak felé. A brit iszlám közösség eltér a többi európaítól, tagjai főként az indiai szubkontinensről származnak. Az indiai és a bangladesi iszlámok többnyire integrálódtak a brit társadalomba. Nagy-Britanniában a problémát a nagyszámú pakisztáni muzulmán jelenti, akik tartják a kapcsolatot volt hazájukkal és megőrizték szokásaikat is (a brit hatóságoknak komoly gondot okoz, ha a brit születésű pakisztáni fiatalok meglátogatják szüleik volt hazáját, ahol kapcsolatba kerülnek radikális imámokkal). **A Nagy-Britanniában élő muszlimok 70%-a úgy véli, hogy a terrorizmus elleni küzdelem egyenlő az iszlám elleni háborúval.**

Az európai muzulmánok általános problémája a gettósodás, az elidegenedés, a szegénység, ami könnyen eljuttatja őket a radikalizmushoz. A nyugat-európai nagyvárosokban a muszlimok kirekesztve élnek, a városok és a társadalom peremén megtűrik, de nem fogadják be őket. Ezért fontos lenne a fiatal muszlimok integrációjának elősegítése, amihez megfelelő politikára lenne szükség. A tapasztalatok alapján Nagy-Britanniában egyre inkább nyilvánvalóbbá válik, hogy szükség van az iszlám közösségekkel intenzív párbeszéd folytatására, a radikalizálódás megakadályozására, a muzulmán közösségek problémáinak megismerésére és a hátrányos helyzetűek problémáinak megoldására. Az illetékes szervezetek felismerték, hogy a csalódottak jó alanyai lehetnek a terrorszervezeteknek. A helyes bánásmód megtalálása igen fontos feladat, ebben hazánkban is bőven van tennivaló a közelmúlt különféle nyilatkozatainak ismeretében is. Semmiképpen nem követendő az olasz reformminiszter kijelentése, amely szerint „nem beszélhetünk a civilizációk összeeséséről, mivel az iszlám vallást követők nem civilizáltak”.

Közép- és Kelet-Európa nem vonzó az al-Kaida csoportok számára, ebben szerepet játszik az is, hogy az érintett országokban nem beszélhetünk nagy létszámú muzulmán közösségekről. Kivételt talán Bosznia–Hercegovina képez, ahol jelentősnek mondható a muzulmán lakosság létszáma. A boszniai háború örökségének tulajdonítható, hogy számos muzulmán harcos ott telepedett le és kapott bosnyák állampolgárságot. Néhány iszlám alapítvány és segélyszervezet összefüggésbe hozható pénzmosással. Ugyanakkor az is tapasztalható, hogy az ott született muzulmánok erősen ellenzik a terrorizmus minden válfaját. A Nyugat-Balkán néhány államában a gyenge kormányok, a szervezett bűnözés és a korrupció elterjedése segítheti a terrorcsoportok tevékenységét is. A térség szerepet játszik terroristák átutazásában, toborzásában, a fegyver és robbanóanyag utánpótlásában.

Az Egyesült Államok által vezetett, nemzetközi terrorizmus elleni koalíció – jóllehet számos területen jelentős eredményeket ért el –, eddig nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket, ezért fennáll a veszélye annak, hogy a terrorfenyegetettség – közép- és hosszú távon – fokozódik. Ezért szólnom kell az **iraki háború és az európai terrorizmus összefüggéseiről is.**

Irak a háború előtt nem volt terroristaközpont, aminek több oka volt. Szaddám Huszein rendszere elnyomó, totális rendőrállam volt, a nemzetközi terrorszervezetek pedig nem bíztak a diktátorban. Mára a helyzet gyökeresen megváltozott, Irakban számtalan helyi, regionális és globális terrorszervezet működik. Kérdés, hogy ezek kapcsolódhatnak-e Európához, illetve ha igen, akkor hogyan?

Az iraki terrorszervezetek közül Európára a legnagyobb veszélyt a külföldi iszlám szélsőséges csoportok jelentik, főként akkor, ha az iraki harcokat követően Európába helyezik át működési területüket.

Kikkel lehet számolni az említett csoportokból Európában? A legfontosabb csoportok a következők: az Anszar al-Szunna, az Abu Muszab al-Zarkavihoz kötődő csoportok, az al-Kaida, illetve az észak-afrikai hálózatok egyes tagjai. Sok szélsőséges muzulmán európai állampolgársággal is rendelkezik, többségük azonban illegális módon, vagy menekültként került Európába.

Zarkavi világossá tette, hogy szándékában áll nyugati érdekek ellen fellépni Irakon kívül is, amit véleményem szerint a jordániai események sajnálatos módon bizonyítottak is. Az ilyen jellegű fenyegetések mellett az európai nemzetbiztonsági szolgálatok már nem mehetnek el közömbösen. Nem zárható ki az sem, hogy az al-Kaida éppen Zarkavi képességeit használja fel Európában.

Mértékadó szakértők feltételezik, hogy a merényletek szervezői azon a véleményen vannak, hogy az iraki konfliktusban érintett kormányokra csak úgy lehet nyomást gyakorolni, ha a lakosságot büntetik, amely majd nyomást gyakorol a kormányára, követelve annak politikájának megváltoztatását. Úgy gondolom: nem teljesen véletlen, hogy a merényleteket követően több ország kormánya iraki kontingensének csökkentését fontolgatta, holott az iraki helyzet ezt egyáltalán nem indokolja. Egyes terrorszervezetek úgy vélik, hogy egy újabb európai merénylet (például Rómában, vagy Varsóban) nagy hatással lenne az Irakban jelen lévő országok kormányaira a csapatok kivonásával kapcsolatos döntések mielőbbi meghozatalában.

Véleményem szerint az olasz kormány iraki csapatkivonásról hozott döntése összefüggésben van a terrorista fenyegetésekkel, az elszenvedett veszteségekkel, és mindezek belpolitikai következményeivel.

Ami az európai terrorizmussal szembeni kihívásokat illeti, nem feledkezhetünk meg az észak-afrikai csoportokról sem. Nagyon sok fiatal észak-afrikai szélsőséges harcos jelent meg Irakban, különös tekintettel a marokkói iszlámistákra, akik a Marokkói, vagy a Líbiai Iszlám Harcosok csoportjához tartoznak. Ezek a csoportok Irakban főleg Zarkavi csoportjához csatlakoztak.

Néhány európai országban a hatóságok sok olyan videokazettát foglaltak le, amelyeken a terrorszervezetek arra biztatták az európai muzulmánokat, hogy menjenek harcolni Irakba. A francia hatóságok a közelmúltban 22 olyan személyt azonosítottak, akik Irakba készültek az amerikaiak ellen harcolni, ezek közül 14-et le is tartóztattak. Várható, hogy az Irakban harcolt terroristák a későbbi akcióikban – például Európában –, már kellő gyakorlattal fognak rendelkezni a célmegfigyelés, a rajtaütések, a túsok kihallgatása, a média kezelése, és általában a fedett műveletek végrehajtásában. Meg kell azonban azt is jegyezni, hogy még nem történt Európában iszlám szélsőségesek által elkövetett túszejtés, és azt is el kell fogadni, hogy a feltételek számukra ilyen típusú akciók megszervezéséhez nem kedvezőek. Azonban úgy vélem, hogy az ilyen nagy tapasztalattal rendelkező terroristák esetleges európai megjelenése kétségkívül biztonsági kockázatot jelent és bizonyára vonzó lesz azok számára, akik terrorakciók végrehajtásához keresnek megfelelően képzett és gyakorlattal rendelkező személyeket. **Ebből az következik, hogy a nemzetbiztonsági szolgálatoknak az iraki tapasztalatot szerzett szélsőségesekre kiemelt figyelmet kell fordítaniuk.**

A londoni merényletek következményei

Nyilvánvaló, hogy a madridi és a londoni merényletek összefüggésben vannak az iraki háborúval (egyres elemzők az iraki háború európai exportjáról is beszélnek). A londoni merényleteket olyan dzsihádisták követték el, akik Európában élnek, jól ismerik a környezetet. A július 7-ei londoni merényletek Európában az első öngyilkos akciók voltak. A helyi állampolgárok terroristaként való megjelenése gyökeresen megváltoztatta a terrorszervezetekről korábban kialakult ismereteket, és új típusú fellépést követel nemcsak a nemzetbiztonsági szolgálatok és a rendvédelmi szervek, hanem a politikusok és a lakosság részéről is. A merényletek sokkal nagyobb riadalmat váltottak ki, mintha az elkövetők külföldről érkeztek volna. Felvetődik a kérdés: vajon szükség van-e nagyobb ellenőrzésre, az milyen körre terjedjen ki azok között, akik első és másodgenerációs bevándorlók? A szervezetek között megtalálhatók olyan muzulmánok, akik teljesen „csendben” tevékenykednek, de olyanok is, akik nyíltan hangoztatják az iraki háborúval kapcsolatos ellenetetésüket, illetve szimpátiájukat az iraki merénylők irányában. Ugyanakkor az sem hagyható figyelmen kívül, hogy a merényletek mögött szinte mindig szervezetek állnak, amelyeknek felelősei a háttérben maradnak.

A madridi és a londoni merényletek felszínre hozták a tömegeket szállító eszközök sebezhetőségét is. Az események után több intézkedés született, de tökéletes biztonság nincs és nem is lehet. A tömegközlekedési eszközökön utazó nagyszámú

utas, a csomópontok kiemelt forgalma, a kiürítés nehézsége fokozza a terrorakció hatékonyságát, a robbantást követő tűz és az erősen mérgező anyagok jelenléte pedig több veszteséget okoz, mint maga a robbanás. A terroristák azért támadják a metrót, mert nehezen védhető. A merénylőnek nem kell feltétlenül ott lennie, hiszen a robbanóeszköz távirányítással is indítható. Tömegpusztító eszköz alkalmazása feltehetően tovább bonyolítaná a helyzetet. Ez azonban nem jelenti azt, hogy a védekezés lehetetlen.

Végül engedjenek meg néhány gondolatot a Magyar Köztársaság biztonságával kapcsolatosan.

A Magyar Köztársaság biztonsága és fenyegetettsége nem választható el szövetségeseink biztonságától. Éppen ezért hazánk terrorfenyegetettségének értékelésekor nem hagyhatjuk figyelmen kívül a NATO és az EU egészét érintő biztonsági kihívásokat. Magyarország euroatlanti szövetségi rendszerhez való tartozása magában hordozza a Nyugat-ellenes ideológiájú terrorszervezetek Magyarország ellen irányuló támadásainak kockázatát, különösen hazánk különböző nemzetközi katonai- és békemissziókban, illetve humanitárius akciókban való részvételével összefüggésben.

Magyarország – fejlődő országokkal kapcsolatos múltja, nemzetközi tekintélye, a terrorszervezetek korlátozott művelési lehetőségei, a magyarországi iszlám közösség csekély létszáma stb. miatt – **nem tartozik a terrorizmus elsődleges célországai közé. Ugyanakkor fennáll annak kockázata, hogy terroristák merényletet követhetnek el Magyarországon, vagy külföldi magyar érdekeltségek ellen, köztük a Magyar Honvédség nemzetközi műveletekben részt vevő erői ellen.**

Az európai merényletek és a megghiúsított merényletkísérletek azt igazolják, hogy a terrorizmus az Európa biztonságát fenyegető legsúlyosabb kihívás, jóval nagyobb és folyamatos figyelmet, illetve – a jelenség változó természetéből adódóan – rugalmas megközelítést kíván. A terrorizmus jelentette fenyegetéssel szemben nem elegendő rövidtávú ellenintézkedéseket kidolgozni, a kihívás komplex jellegéből adódóan a közép- és hosszú távú stratégia kialakításának egyforma szerepe van. A rövidtávú fellépés tekintetében **a nemzetbiztonsági szolgálatoknak és a rendvédelmi szerveknek meghatározó szerepük van**, és csak akkor képesek hatékonyan fellépni, ha azt együttesen – a terrorizmussal kapcsolatos elvi és gyakorlati kérdéseket, a keletkezett információkat egymással megosztva – teszik.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Mapping the global future:
Report of the National Intelligence Council's 2020 Project.
- George Friedman: *Who is winning the war and how can anyone tell?*
- Sarah Jamie Burnell:
The London bombing: Radicalisation and its implications.
IDSS commentaries 43/2005
- Russell D. Howard – Reid L. Sawyer: *Terrorism and counter-terrorism.*
ISBN 0 07 283778 0.

BALI JÓZSEF

**A BIZTONSÁG- ÉS VÉDELEMPOLITIKA
ÉS A TERRORIZMUS ÖSSZEFÜGGÉSEI
A VÉDELMI TERVEZÉS FOLYAMATÁBAN**

Tisztelt Hölgyeim és Uraim!

Megtiszteltetés számomra, hogy eleget tehetek a felkérésnek, és rövid áttekintést adhatok Önöknek a biztonság- és védelempolitika, valamint a terrorizmus összefüggéseiről a védelmi tervezési folyamatban.

Számtalanszor és szinte már minden létező alkalommal elmondták, elmondják és el fogják mondani, hogy a terrorizmus alapvetően nem új jelenség. A 2001. szeptember 11-ei, Amerikai Egyesült Államok elleni támadást követően azonban hangsúlyosabb, megkockáztatom, a jelen és a közeljövő legnagyobb kihívását jelenti mind a nemzetállamok, mind pedig a nemzetközi közösség számára.

Mára jelentősen megváltoztak a terrorista szervezetek céljai, felépítésük, valamint az általuk alkalmazott eszközök és módszerek jellege is. Általános jelenséggé vált, hogy a különböző országokban tevékenykedő terrorszervezeteket a közös ideológia köti össze. Az ellenük történő fellépést nehezíti, hogy számuk nagy, ugyanakkor kisebb csoportokra, sejtekre bomlanak, célzott, nehezen bemérhető csapásokkal operálnak, felhasználják a technika legújabb vívmányait, és hatásos kampányt folytatnak elsősorban az iszlám vallású lakosság körében. Fennáll annak a veszélye is, hogy előbb-utóbb tömegpusztító fegyver alkalmazására és bevetésére is képessé válnak.

Az elmúlt másfél évben az Európa területén végrehajtott terrorista merényletek megerősítették, hogy kontinensünk is a nemzetközi terrorizmus kiemelt célpontjává vált. A „*kiemelt célponttal*” kapcsolatban meg kell jegyeznem, hogy ez is csak feltételezés, hiszen nem tudjuk, hol fognak legközelebb és azt követően újra lecsapni. Londonban bebizonyosodott, hogy a modern nagyváros nagyon is sebezhető, az infrastruktúrát ideiglenesen meg lehet bénítani, pánikot lehet kelteni. Egy nagyvárosban szinte lehetetlen olyan biztonsági rendszert kiépíteni, amely teljesen kizárja egy terrorcselekmény lehetőségét.

A nemzetközi közösség hamar felismerte, hogy a terrorizmus elleni fellépés együttműködést igényel, azonban ennek során az is világossá vált, hogy az amerikai és az európai értelmezés között jelentős különbség van. Európában a „*fight against terrorism*” kifejezést használjuk, míg az Egyesült Államok háborúban áll a terrorizmussal. Európa számára a terrorizmus elleni küzdelem elsősorban rendvédelmi, belügyi, jogi, hírszerzési, diplomáciai és pénzügyi tevékenységet jelent, ahol a hagyományos katonai erőnek kiegészítő szerepe van. Ezzel szemben az Egyesült Államok a terrorista csoportok és az azokat támogató, azoknak menedéket nyújtott rezsimek ellen hirdetett háborút.

Idézek Bush elnök október 6-ai beszédéből: „...*We are determined to deny radical groups the support and the sanctuary of outlaw regimes. The United States makes no distinction between those who commit acts of terror and those who support and harbour them, because they're equally as guilty as murder.*”¹

A terrorizmus, mint biztonsági kihívás a NATO-t is reagálásra készítette, és az utóbbi időben a terrorizmus elleni fellépés témaköre magas prioritást kap a Szövetségben belül.

Ami azt illeti, a Szövetség már 2001. szeptember 11-e előtt is foglalkozott a terrorizmus kihívásával. A NATO-tagországok állam- és kormányfői által az 1999. évi washingtoni csúcstalálkozón elfogadott Stratégiai Konceptió 24. bekezdése a következő utalást tartalmazza: „*A Szövetség biztonságpolitikájának tekintettel kell lennie a globális összefüggésekre is. A Szövetség biztonságpolitikai érdekeit befolyásolhatják más, tágabb körben értelmezhető kockázatok – beleértve a terrorcselekményeket, szabotázsakciókat és a szervezett bűnözést is –, valamint a létfontosságú erőforrások áramlásának megszakadása (...)*”

A 2001. szeptember 11-ig tanúsított, viszonylag csekély érdeklődés nagyrészt annak volt betudható, hogy nem jött létre konszenzus a NATO szerepéről azon kérdések tekintetében, amelyeket a legtöbb szövetséges belső biztonsági problémának ítélt. Ennek eredményeként nem, vagy csak elvettve folytattak eszmecsereket a terrorizmus természetéről, erőforrásairól, vagy a Szövetség koncepcióit, politikáit, struktúráit vagy képességeit érintő kihatásairól. Szeptember 11-e hatására azonban az alapvetően belföldi, bűnüldözési problémának tekintett terrorizmus nemzetközi biztonságpolitikai kérdéssé vált, amely – ha kielégítő megoldást akarnak rá találni –, széles körű politikai, gazdasági és bűnüldözési intézkedéseket, valamint katonai lépéseket igényel.

A Szövetség állam- és kormányfőinek 2002. évi prágai csúcstalálkozóján elfogadott Prágai Képesség Kötelezettségvállalás (PCC) már szinte teljes egészében a terrorizmus elleni küzdelmet célozta meg. Az intézkedés- és kezdeményezés-csomagot úgy dolgozták ki, hogy javítsa a NATO terrorizmussal kapcsolatos képességeit, valamint általánosságban gondoskodjon arról, hogy a Szövetség haderői alkalmasak legyenek a gyorsabban, nagyobb távolságokba történő bevetésre és a műveletek fenntarthatóságára.

Szintén Prágában fogadták el a NATO terrorizmus elleni védelemről szóló katonai koncepcióját, amely jelentős mértékben megkönnyíti a tagországok katonai jellegű együttműködését a terrorizmus kezelését illetően. A dokumentum a lehetséges katonai lépéseket négy csoportba sorolja: a terrorizmus elleni védelmi jellegű intézkedések (*anti-terrorism*); a terrorizmus elleni támadó jellegű intézkedések (*counter-terrorism*); következménykezelés; valamint katonai együttműködések.

---

¹ „*Eltökélt szándékunk megakadályozni a haramia-államokat abban, hogy támogatást és menedéket nyújtsanak a radikális csoportoknak. Az Egyesült Államok nem tesz különbséget azok között, akik elkövetik a terrorcselekményeket, illetve azok között, akik támogatják, vagy befogadják őket, mert ők ugyanúgy bűnösök, ugyanúgy gyilkosok.*”

A Szövetség hasonló jellegű dokumentumot dolgozott ki a partnerországokkal való együttműködés vonatkozásában, és kiemelten Oroszországgal is. Ez utóbbi a NATO–Oroszország Tanács égisze alatt kidolgozott Terrorizmus Elleni Akcióterv, amelynek három fő fejezete a megelőzés, a terrorizmus elleni harc és a következménykezelés. Annak ellenére, hogy az Akciótervhez – a felelősöket és a határidőket tartalmazó – Végrehajtási melléklet is kapcsolódik, azt mondhatjuk, hogy a dokumentum eddig a terrorizmus elleni együttműködés terén nem hozott valódi áttörést, az e területen folyó, igen szerteágazó együttműködési programok koordinálásának hasznos, bár igen bürokratikus eszközének bizonyult.

A NATO-főtűkár felkérésére a fegyverzeti igazgatók tanácsa munkaprogramokat dolgozott ki, felmérve azokat a lehetőségeket, amelyek segítségével a nemzetek csökkenthetik a terrorizmussal szembeni sebezhetőségüket. Ezek a terrorizmus elleni munkaprogramok mind politikai, mind katonai és fegyverzettechnikai oldalukat tekintve kiemelt fontossággal bírnak.

A feladat fontosságát felismerve a nemzetek tíz – terrorizmus elleni – munkaprogramot alakítottak ki. A programok hatékonyabb kezelése érdekében vezető, illetve támogató nemzeti szerepvállalást tettek. Mind a tíz programhoz részletes programterv tartozik, kiegészítve a NATO Ipari Tanácsadó Testület költségvetésében jóváhagyott tanulmánytervekkel, valamint kiegészítő programokkal és fejlesztésekkel.

A terrorizmus elleni munkaprogramok a következők:

- nagy kiterjedésű géptörzssel rendelkező repülőeszközök sebezhetőségének csökkentése és vállról indítható légvédelmi rakéták elleni védelme;
- kikötők és hajók védelme a vízfelszíni és vízfelszín alatti támadásokkal szemben;
- helikopterek sebezhetőségének csökkentése a földfelszínről indított támadásokkal szemben;
- improvizált robbanóeszközök elleni védelem;
- különleges erők ejtőernyővel történő nagypontosságú célba juttatásának technológiája;
- vegyi, biológiai és nukleáris fegyverek felderítése, megsemmisítése, valamint az ellenük való védelem;
- terroristák elleni hírszerzés, felderítés és célmeghatározás új technológiája;
- robbanóanyagok és eszközök megsemmisítése, valamint a következmények kezelése;
- műveleti területen lévő csapatok védelme aknavetőkkel végrehajtott támadásokkal szemben;
- kiemelt fontosságú infrastrukturális létesítmények védelme.

Az említett programok finanszírozása egyrészt a vezető és támogató nemzetek költségvetését terheli, másrészt a NATO civil költségvetésében évről évre jóváhagyott költségvetést különítenek el erre a célra, 2005-ben 2 millió eurót.

A vezető és támogató nemzetek 2005 első felében kimondatlanul ugyan, de nehéz helyzetbe kerültek, mivel a kezdeti lendület a szemináriumok és konferenciák megszervezését és levezetését követően megtorpanni látszott. Tovább lépés a katonai követelmények és további nemzeti hozzájárulás hiányában nehezen volt körvonalazható. Általános igényként jelentkezett a katonai tervező és a hadfelszerelési közösség közötti azonnali munkakapcsolat a programokhoz kapcsolódó követelmények meghatározása és a harmonizáció érdekében.

A terrorizmus elleni munkacsoportokban történő szerepvállalással kapcsolatban konkrét hazai állásfoglalás még nem született, ugyanakkor a fegyverzeti igazgatók tanácsa a nemzetek aktívabb bevonásával az erőforrások, a nemzeti fejlesztések, a rendelkezésre álló eszközök bevonásával új oldaláról közelítené meg a munkacsoportokban folyó tevékenységet. Ehhez elengedhetetlenül szükséges az eddig még konkrét lépést nem tett nemzetek álláspontjainak kialakítása.

Európai Unió tagságunk és Európa közvetlen érintettsége miatt nem hagyhatjuk figyelmen kívül az EU keretei között folyó, terrorizmus elleni együttműködést sem. Az Európai Tanács 2004. március 25-ei ülésén elfogadta a terrorizmus elleni küzdelemről szóló nyilatkozatot és az ahhoz kapcsolt felülvizsgált akciótervet – az eredeti akcióterv kidolgozására a 2001. szeptember 11-ei terrortámadásokat követően került sor –, amelyek összefoglalják a terrorizmus elleni harccal kapcsolatosan megtenni szükséges lépéseket. Az akcióterv uniós és nemzeti szintű végrehajtását az Európai Tanács 2004. decemberétől félévente ellenőrzi és értékeli.

Tavaly márciusban életbe lépett az ún. szolidaritási klauzula, amelynek értelmében terrorista támadás esetén a tagállamok kölcsönösen segítséget nyújtanak egymásnak, beleértve a katonai támogatást is. Tovább folytatódik a közösségi polgári védelmi segítségnyújtás módozatainak kidolgozása, amely magában foglalja az EU gyorsreagálású polgári védelmi csoportjának (EU-FAST: EU First Aid Support Team) felállítását is.

Az Európai Biztonság- és Védelempolitika (ESDP) keretében is egyre nagyobb hangsúlyt kap a terrorizmus elleni küzdelem. Az ESDP négy területen járulhat hozzá a jelenség leküzdéséhez: megelőzés, védelem, következménykezelés, harmadik országok terrorizmus elleni küzdelmének támogatása.

Létrehoztak egy adatbázist is azokról a katonai eszközökről és képességekről, amelyek felhasználhatók a civil lakosság védelme érdekében egy esetleges terrortámadás esetében, beleértve a tömegpusztító fegyverek alkalmazását is. Magyarország egy műszaki bűvár felderítő osztaggal; egy víztisztító szakasszal (amennyiben nincs az NRF-be felajánlva); egy NBC szakasszal (amennyiben nincs az NRF-be felajánlva); három NBC vegyi specialistával; három NBC radiológus specialistával és öt orvos szakértővel járult hozzá a „pool” feltöltéséhez.

Mindezek ellenére azt tapasztaltuk, hogy a madridi merényletet követően rövid idő alatt lezajlott nagy volumenű átalakulás (terrorizmus elleni koordinátor kinevezése, döntés a Solana főképviselő alárendeltségében működő, a tagállami hírszerző szolgálatokat tömörítő SitCen megerősítéséről, uniós akcióterv kidolgozása stb.) óta a terrorrelenes munka lelassult. Az uniós akcióterv aktualizálási tervezete sem tartalmazott új kezdeményezéseket, valójában inkább csak „*progress report*”-nak tekinthető. Tekintettel azonban arra, hogy a terroristák feltehetően a jövőben sem veszik le az európai fővárosokat a célpontok listájáról, az ez ellen való küzdelem továbbra sem állhat le.

Tisztelt Hölgyeim és Uraim!

A terrorizmus globális kihívás. Ezért az egyes regionális politikai, gazdasági és katonait szervezetek tagállamai közötti együttműködés előmozdítása mellett nagyon fontos a világpolitikát alakító legjelentősebb tényezők: az ENSZ, az Európai Unió, a NATO és az Egyesült Államok közötti koordináció elmélyítése, valamint az egységes fellépés. A terrorizmus elleni nemzetközi küzdelem aktualitásának tükrében nagyon látványos, hogy ezen a területen nincs hajlandóság például a NATO és az EU tevékenységének összehangolására, amely elsősorban néhány tagállam egyértelmű elutasításának köszönhető. A szinte hetente bekövetkező sajnálatos merényletek hallatán, azt hiszem, érdemes lenne ezt újragondolni.

Köszönöm szépen a figyelmet!

PROF. DR. KŐSZEGVÁRI TIBOR NYÁ. VEZÉRŐRNAGY

**A KATONAI FELDERÍTÉS HELYE,
SZEREPE ÉS PROBLÉMÁI
A TERRORIZMUS ELLENI KÜZDELEMBEN**

Elnök Úr! Hölgyeim és Uraim!

Nagy megtiszteltetés számomra, hogy meghívást kaptam erre a konferenciára, és 15 perc alatt elmondhatom néhány gondolatomat a katonai felderítés helyéről, szerepéről és problémáiról a terrorizmus elleni küzdelemben.

Elhangzó gondolataim között szerepelnek olyanok is, amelyeket több mint 35 éve ebben az épületben fogalmaztam meg, az 1971-ben megvédett kandidátusi disszertáciomban.

Katonai pályám és tudományos kutatói tevékenységem izgalmas és eredményes időszaka volt az 1954 és 1975 között, az MNVK 2. Csoportfőnökségen eltöltött 21 esztendő.

Előadásomban – az időkorlátozás miatt csak nagyon röviden – három témáról fogok beszélni:

- a katonai felderítés Irakban és Afganisztánban tapasztalt problémáiról;
- a figyelmeztető, vagy riasztó (warning) felderítésről, valamint
- a felderítés rendszerében végbemenő (javasolt) változásokról.

A katonai felderítés tapasztalatai és problémái Irakban és Afganisztánban

Az Afganisztánban 2001 októbere és az Irakban 2003 márciusa óta folyó, terrorizmus elleni katonai műveletek jelentős mennyiségű tapasztalatgyűjtésre és a problémák feltárására adtak lehetőséget a katonai – elsősorban a harcászati és hadműveleti szintű – felderítés számára.

Mindkét országban az Amerikai Egyesült Államok (USA) fegyveres erőinek katonái vesznek részt legnagyobb létszámban a hadműveletekben, és ebből eredően a felderítő tevékenységekben is. Ezért a tapasztalatok zömét is az Egyesült Államok USA-szakértői gyűjtötték össze és adták közre a szövetségesek számára. Én is elsősorban ezekre alapoztam megállapításaimat.

Tapasztalatok a felderítést szervező és végrehajtó személyi állománnyal kapcsolatban

A humán felderítés (HUMINT) terén végrehajtott ellenőrzések mind Afganisztán, mind Irak esetében számos negatív tapasztalatra hívták fel a szövetséges erők műveleteit irányító parancsnokok figyelmét.

A negatívumok között jelentős a megfelelően kiképzett és felkészített személyek (tisztok és tiszthelyettesek) hiánya. A bevetett humán felderítő csoportok (Human Intelligence Teams – HIT) száma Irakban 69 volt, de a teljes műveleti terület átfogásához ennél 15-tel több kellett volna. Lényegében hasonló volt a helyzet Afganisztánban is, ahol a nehéz terepviszonyok (magas hegyek és mély völgyek) gyakran gátolták a humán felderítő csoportok jelentéseinek híradó eszközökön való továbbítását, és a jelentések zömét futár útván kellett eljuttatni az előljáró törzshöz. Ez jelentősen megnehezítette és lassította a felderítési adatok időbeni felhasználását.

A humán felderítő csoportok állományát rendszerint fiatal tisztok és tiszthelyettesek képezték, akik sem harci tapasztalatokkal, sem megfelelő nyelvtudással nem rendelkeztek a különböző vallási és törzsi kultúrájú régiókban végzendő felderítéshez.

A nyelvtudás hiányát az USA-parancsnokság a helyi nyelvjárásokat beszélő tolmácsokkal kísérte megoldani. A tapasztalatok arra utalnak, hogy ezek a tolmácsok – amelyek zömét kereskedők és taxisofőrök képezték –, nem ismerik a katonai terminológiát, és a tolmácsolást csak jövedelemszerző foglalkozásnak tekintik, amit igyekeznek a legkevesebb fáradsággal elvégezni. Az amerikai felderítő tisztok gyakran tapasztalták, hogy a kihallgatandó fogoly, vagy helyi lakos tízperces mondanivalóját a feltett kérdésre a tolmács egy rövid „OK”-val, „Igen”-nel vagy „Nem”-mel adta tovább.

További problémát jelentett az is, hogy az amerikai humán felderítőket nem készítették fel a tolmácsok megfelelő kezelésére. A honi nyelviskolák nem alkalmasak az erre a feladatra történő felkészítésre.

A humán felderítés szervezését és végrehajtását nehezítette az is, hogy esetenként a harci erők parancsnokai és felderítő tisztjei (S2) nem ismerték és nem értették meg azt, hogy a HUMINT hogyan segítheti feladataik végrehajtását, továbbá nem a képességeiknek megfelelő feladatokat határoztak meg a humán felderítést végző személyi állománynak és felderítő csoportoknak. Ebben a hiányosságban szerepet játszott az is, hogy a HUMINT-csoportok vezetői nem adtak kielégítő tájékoztatást a harci erők parancsnokainak és felderítő tisztjeinek.

Több hiányosság is felmerült a humán felderítő csoportok felszerelését illetően, amelyek közül a legsúlyosabb az, hogy a HUMINT-csoportok híradórendszere nehezen, vagy egyáltalán nem kapcsolható össze az értékelést végző törzsek termináljaival.¹

Tapasztalatok a célok felderítése és megfigyelése terén

Az afgán és az iraki hadműveleti térségekben folyó felderítő tevékenységek folyamán sajátos problémák merültek fel a célok felderítése, megfigyelése és a rájuk mérendő csapatok tervezése során.

---

¹ News Letter No. 03-27, act 03, Center for Army Lessons Learned.

Ezek közül talán a legjelentősebb a légierő csapásai érdekében végrehajtott célfelderítés problémája. Ugyanis az amerikai légierő jelenleg 72 órás tervezési és felkészítési időt igényel a csapás végrehajtásához, mivel ennyi idő szükséges a repülőgépek személyzetének, felszerelésének és fegyverzetének előkészítéséhez. A helyszínen járt szakértők szerint ez az idő túl hosszú, mivel az ellenséges célok (gerilla- és terroristacsoportok, illetve azok tűzfegyverei) a csapás végrehajtása előtt rendszerint elmozognak, és a légierő gépei vagy valós eredmény nélkül hajtják végre a csapást, vagy azt időközben törölni kell, mivel a felderítés adatai nem érkeznek be időben (72 órával korábban) az új csapás tervezéséhez.

A 72 órás csapástervezési ciklus vonatkozik a szárazföldi erőkre és az azok állományába tartozó támogató tüzérségre is, ha a cél távolsága több, mint 2 mérföld (3,2 km). Az ellenséges célok gyors mozgása és helyváltoztatása nem teszi lehetővé, hogy a célokról pontos koordinátákat állapítsanak meg és tűztámogatási vázlatokat (terveket) készítsenek. A szakértők szerint erre legfeljebb 24 óra áll rendelkezésre. Tehát gyorsítani kell mind a felderítést, mind a csapástervezés végrehajtását. Ehhez mindenképp gyorsítani kell a csapások tervezésének eddig alkalmazott rendszerén.

Sajátos problémát jelent a pilóta nélküli felderítő eszközökkel végrehajtott adatgyűjtés terén az ellenség által elhagyott járművek csapáscélként való minősítése. Az Irak ellen indított hadművelet kezdetén olyan utasítást adtak ki, hogy az ellenség elhagyott járműveit nem kell célként értékelni és nyilvántartani, mivel ezek a később felállítandó, demokratikus vezetés alatt álló iraki haderő felszerelését fogják képezni. A valóságban gyakran előfordult, hogy az elhagyott járműveket később az ellenséges erők használták fel.

A földi járművekkel kapcsolatos az a tapasztalat is, hogy mind az új iraki haderő katonái, mind az ellenálló gerillaerők azonos típusú gépjárműveket használnak, amelyek megkülönböztetése a pilóta nélküli felderítő járművek elektrooptikai érzékelőivel nem oldható meg. A szakértők azt javasolták, hogy könnyen észlelhető jelzésekkel kell ellátni a saját és szövetséges haderők járműveit a hadműveleti területen.

A különböző feladatú katonai erőkkel folytatott hadművelet folyamán felmerült problémák között, nehezen megoldható feladatként jelentkezett a különleges műveleti erők (Special Operations Forces) bevetett csoportjainak jelenléte és mozgása az ellenség mögöttes területein, valamint a főerők hadműveletét támogató légierő és tüzérség csapásainak összehangolása.

A probléma lényege az, hogy a különleges műveleti erők bevetett csoportjainak feladatát és tevékenységük helyét (körzetét) a szervezetszerű parancsnok – különleges biztonsági rendszabályokra (OPSEC) hivatkozva –, rendszerint nem közli a főfeladatot végrehajtó harci erők parancsnokával. A harci erők bevetett felderítő eszközei – elsősorban a légierő felderítő repülőgépei és a pilótanélküli felderítő járművek érzékelői –, viszont felfedik ezeket a csoportokat, amelyek célként jelennek meg, ha a különleges műveleti erők parancsnoka nem igazolja „saját erőként” a felderített alegységeket. A probléma megoldása érdekében elengedhetetlen a harci erők és a különleges műveleti erők közötti szorosabb együttműködés és a támogató csapások terveinek szükség szerinti módosítása.

Az afgán–pakisztáni határövezetben külön problémát jelentett a tálib csoportok és az al-Kaida által használt aknavetők és rakétavetők elleni harc. A nehéz hegyi terep kiváló lehetőséget biztosított az ellenség számára, hogy könnyű aknavetőkkel és rakétavetőkkel támadják a határövezetben tevékenykedő 82. légideszant-hadosztály bázisait és alegységeit. A tüzelő aknavetők és rakétavetők felderítése céljából részletesen elemezték a SIGINT adatait, majd aktív járőrtevékenység folytatásával párhuzamosan, folyamatosan működtették a Q-36 típusú radarokra. A felderített ellenséges tüzeszközökre harci repülőgépekkel és földi erőkkel mértek csapásokat. Ilyen rendszabályok eredményeként az ellenség pakisztáni területre telepítette át aknavetőit és rakétavetőit, amelyek a nagy lőtávolság miatt csak pontatlan tüzelésre voltak képesek.

*Tapasztalatok a pilóta nélküli felderítő járművek
(Unmanned Aerial Vehicle – UAV) alkalmazásával kapcsolatban*

A pilóta nélküli felderítő eszközök igen nagy mennyiségű és felhasználható felderítési adat megszerzésére alkalmasak.

Afganisztánban és Irakban is széleskörűen alkalmazzák az amerikai és a szövetséges katonai erők ezeket az eszközöket. Az eddigi tapasztalatok arra utalnak, hogy ezen eszközök sikeres alkalmazása mindenképp a jól képzett operátoroktól – a távirányítást és értékelést végző szakemberektől – függ. Nagyon értékes felderítési információkat szereztek közreműködésükkel a katonai műveletek kezdetén, elsősorban az ellenséges (terrorista) erők helyzetéről, állásairól és mozgásáról. A bevetett pilóta nélküli eszközök kevesebb értékelhető adatot szolgáltatottak a folyó harctevékenységek során, mivel a felderítendő ellenséges (terrorista) erők és eszközök gyakran változtatták helyüket, míg a felderítést végző eszközök előre beprogramozott útvonalon repültek. Gyakran került sor a programok megváltoztatására is, ezért a felderítési adatok megszerzése késett.

A nagy területen szétszórtan elhelyezkedő ellenséges erők – különösen a kis létszámú terrorista csoportok felderítése céljából bevetett pilóta nélküli felderítő eszközök –, gyakran nem szolgáltatottak elegendő felderítési információt.

Hasonló tapasztalatokat szereztek a felderítő támogatást szervezők a lakott települések területe fölött végrehajtott bevetésekkel kapcsolatban is.

A pilóta nélküli felderítő eszközök alacsony utazósebessége nem tette lehetővé, hogy felderítsék az ellenség tüzelő lövegeit és aknavetőit, mert azok kezelői – látva a közeledő felderítő eszközt –, álcázták a löveget (aknavetőt), vagy állást váltottak vele.

A pilóta nélküli felderítő eszközök harci alkalmazását értékelő, Afganisztánban és Irakban járt USA szakértők az ilyen eszközök alkalmazásának igen részletes és pontos megtervezését tartják fontosnak.²

---

² News Letter No. 03-27, act 03, Center for Army Lessons Learned.

A felderítés hatékonyságának növelése

A nemzetközi terrorizmus elleni harc sikere érdekében folyó katonai felderítés hatékonyabb végrehajtása céljából mind az Egyesült Államokban, mind a NATO-tagállamokban figyelemre méltó tudományos elemző munkákat folytatnak az erre hivatott szakértők és szervek. Ennek során részletesen értékelik az Afganisztán és Irak területén folyó hadműveletek felderítő támogatásában szerzett konkrét tapasztalatokat, a kudarcok okait és a sikeres tevékenységet elősegítő tényezőket. Ezek alapján tesznek javaslatot a katonai felderítés korszerűsítésére.

Ezek az értékelések egyelőre nem jelennek meg hivatalos okmányokban (szabályzatok, kézikönyvek vagy szakmai utasítások formájában), de a különböző tudományos tanácskozások és nemzetközi konferenciák előadásában és írásos kiadványaiban időről-időre megtalálhatók, és élénk érdeklődést váltanak ki a korszerű katonai felderítés problémáival foglalkozó szakértők körében.

Az előadásban két olyan problémával kívánok röviden foglalkozni, amelyek a nemzetközi terrorizmus elleni harc felderítő támogatását közvetlenül érintik és jövőbeni továbbfejlesztésében jogosult szakmai elit véleményét, kritikai észrevételeit igénylik.

Az első probléma a figyelmeztetés vagy riasztás (warning), a második pedig a felderítés rendszerében javasolt változások problémája.

Az egyik javaslat a figyelmeztető (riasztó) felderítés problémájával foglalkozik

A felderítés minden korban olyan információkkal látta el a politikai vezetőket és a katonai parancsnokokat, amelyek segítették őket a döntés (elhatározás) meghozatalában.

A döntés (elhatározás) meghozatala azonban a felderítő információk beérkezését követően – 2001. szeptember 11-ét megelőzően –, gyakran nem azonnal, hanem napokkal, hetekkel, esetleg hónapokkal később valósult meg. Gondoljunk a második világháború nagyméretű hadműveleteire, melyek zömében az egymással szemben álló katonai erők parancsnokai pontos felderítési adatokkal rendelkeztek a várható eseményekről (például 1943-ban, a kurszki hadművelet folyamán a védő szovjet erők parancsnokai már hetekkel korábban konkrét adatokkal rendelkeztek a várható német támadás időpontjáról és a német erők nagyságáról).

A korunk legfőbb kihívásának számító terrorizmus elleni küzdelemben nem lehet a döntést napokra vagy hetekre halasztani, mivel a terrorakció a felderítési információ (a figyelmeztető felderítési adat) beérkezését követően a legkorábban bekövetkezhet. A felderítési adat szolgáljon arra, hogy riassza (figyelmeztesse) az illetékeseket!

A figyelmeztető (riasztó) felderítés célja, hogy a döntéshozót a felderített veszély (kihívás) elhárítása céljából azonnali ellentevékenység indítására készítse.

Ez a figyelmeztetés (riasztás) megvalósítható hadászati, hadműveleti és harcászati szinten, illetve céllal.

A hadászati figyelmeztetés (riasztás) olyan ellenséges tevékenységről ad információkat, amely egy állam vagy államok szövetsége teljes potenciáljának (erőfeszítésének) felkészítését és alkalmazását követeli meg.³

Ennek keretében nem csak az ellenséges állam, vagy államcsoport támadó terveire és erőire–eszközeire kell összpontosítani a felderítés figyelemét, hanem az olyan változásokra is, amelyek az új technikák és technológiák terén, politikai és gazdasági területeken és a saját lakosság biztonságában mentek végbe (például járványok és természeti katasztrófák).

A hadműveleti figyelmeztetés (riasztás) olyan ellenséges tevékenységről ad információkat, amely az állam meghatározott területei, vagy fontos objektumai elleni ellenséges akciókra vonatkozik, és lehetővé teszi az állam védelmi rendszerének jelentős részei felkészítését a tevékenység elhárítására.

A harcászati figyelmeztetés (riasztás) feladata, hogy azonnali reagálást váltson ki az ellenség küszöbön álló támadó tevékenységére. Feladata az is, hogy információkat szolgáltatasson az ellenséges tevékenység konkrét helyére és időpontjára is. Az azonnali reagálás erőinek és eszközeinek állandó készenléte szükséges e feladat végrehajtásához.

Egy másik javaslat a felderítés rendszerében végbemenő és javasolt változások problémájával foglalkozik

A nemzetközi terrorizmus elleni küzdelem sajátosságai következtében – elsősorban az Afganisztánban és Irakban folyó katonai műveletek tapasztalatai alapján –, jelentős változások mentek végbe vagy a közeljövőben fognak végbemenni a felderítés rendszerében.

Bár továbbra is megmaradtak a felderítés stratégiai (hadászati), hadműveleti és harcászati szintjei, de a konkrét feladatok egyre gyakrabban a harcászati felderítés szintjén jelentkeznek.

A felderítés egyre nagyobb és fontosabb szerepet kap a terrorizmus ellen folytatott küzdelemben, és ez a szerep megerősítést nyert mind a NATO-csúcstalálkozókhoz hozott döntésekben, mind az egyes tagállamok, mindenekelőtt az Amerikai Egyesült Államok felderítő szerveinek és rendszereinek korszerűsítésére hozott kormányhatározatokban és elnöki rendeletekben.

A Magyar Köztársaság kormánya és az Országgyűlés is megtette azokat az intézkedéseket, amelyek hozzájárulnak a Szövetség terrorizmus elleni fellépéséhez. Ezek közül kiemelhetők a NATO prágai és isztambuli csúcstalálkozóihoz hozott határozatokhoz való konkrét magyar hozzájárulások, különösen a Szövetség felderítő rendszerében és az információcserében való fokozottabb részvétel, valamint a mobil (telepíthető) biológiai labor létrehozása és felajánlása a NATO Válaszadó (Reagáló) Erők állományába.

---

³ J. W. Bodnar: Strategic Warning in a World of Weapons of Mass Destructions (WMO) and Terrorism. Joint Military Intelligence, Washington, Dec. 2003.

A felderítés típusai

A felderítés rendszerében végbement és tervezett változásokról adott bővebb információkat az a nemzetközi tanácskozás (szeminárium), amelyet 2005. április 18–29. között a Honvédelmi Minisztérium támogatásával tartottak Balatonkenesén.

A tanácskozáson elhangzott Kent Baumann alezredes „*A felderítés szerepe a terrorizmus elleni küzdelemben (The Role of Intelligence in Combating Terrorism)*” című előadása⁴, amely bemutatta, hogy a terrorizmus elleni globális küzdelem tapasztalatai milyen új struktúrákat és módszereket követelnek a felderítés rendszerében. Az előadásban elhangzottak alapján röviden ismertetem ezeket.

A terrorizmus elleni harc sikere érdekében a felderítés alábbi típusait különböztetik meg:

- személyek által végzett felderítés (HUMINT);
- technikai eszközökkel végzett felderítés (SIGINT);
- képi felderítés (IMINT);
- technikai jelfelderítés (MASINT).

A személyek által végzett felderítés (Human Intelligence – HUMINT) talán a legfontosabb és legmegbízhatóbb információkat szolgáltató felderítési típus (tevékenység). Az ilyen felderítést végző személyek magas szintű képzettsége és tudása, valamint azon lehetősége, hogy rövid idő alatt képesek a megszerzett információk leellenőrzésére és a végbement változások megállapítására, növeli e felderítési típus értékét.

Az afganisztáni és iraki terrorellenes katonai műveletek tapasztalatai alapján számos hiányosság derült ki az Egyesült Államok és szövetségesei által folytatott HUMINT vonatkozásában, amelyek közül a legfontosabbak a helyi (törzsi) nyelvjárások ismeretének hiánya, a vallási és törzsi kultúrák, hagyományok és szokások figyelmen kívül hagyása, továbbá a polgári lakosság elleni indokolatlan erőszakos katonai cselekedetek voltak.

A technikai eszközökkel végzett felderítés (Signals Intelligence – SIGINT) fontos információk megszerzését teszi lehetővé, melyeket az ellenség híradási rendszereinek és elektronikai eszközeinek, valamint az ellenség légi (űr), föld(víz)felszíni és föld(víz)alatti kísérleti és rendszeresített rádióelektronikai eszközei által kibocsátott elektromágneses jelek mérése és elemzése alapján végeznek az erre hivatott alakulatok.

A nemzetközi terrorizmus elleni küzdelem eddigi tapasztalatai arra utalnak, hogy a kezdeti (elsősorban a terroristák rádió- és mobiltelefonjainak lehallgatásában elért) sikerek után a terroristák – különösen az al-Kaida terrorszervezethez tartozók –,

---

⁴ Kent Baumann: The Role of Intelligence in Combating Terrorism. Előadás, Balatonkenese, nemzetközi konferencia, 2005. április 18–29.

áttértek a kapcsolattartás új eszközeire és módszereire, mindenekelőtt a vezetés decentralizálására és a személyes kapcsolattartás (gyakran futár útján) különböző válfajaira (megoldásaira).

A képi felderítés (Imagery Intelligence – IMINT) alkalmazza mindazon információkat, amelyeket a fényképfelderítéssel, az infravörös érzékelőkkel, a lézerekkel, az elektrooptikai érzékelőkkel és radarokkal fényképen vagy képernyőn bemutatni és értékelni lehet.

A nemzetközi terrorizmus elleni harc folyamán – különösen olyan terepviszonyok között, mint Afganisztán magas hegyeségei és mély völgyei, vagy kiterjedt, nehezen járható sivatagok (Irak, Szaúd-Arábia, Szudán), illetve esőerdők (Latin-Amerika és Afrika számos országa, India és Indonézia) –, a képi felderítés eszközei – mint a fényképezőgépekkel és infravörös érzékelőkkel felszerelt repülőgépek és pilóta nélküli légi felderítő eszközök (Predator, Global Hawk) –, hasznos felderítési adatokkal láthatják el a terrorizmus elleni műveletet folytató katonai erőket.

A technikai jelfelderítés (Measurement and Signature Intelligence – MASINT) olyan információk megszerzését és értékelését végzi, melyek nem tartoznak az ellenség híradó (kommunikációs) rendszereinek felderítését végző SIGINT feladatköréhez. Ilyenek lehetnek többek között a tömegpusztító, illetve a legújabb technológiai eredmények segítségével kifejlesztett fegyverekkel végrehajtott kísérletekről származó jelek és információk, amelyek az ellenség megnövelt harci képességeire utalnak.

Ez a felderítési típus a hidegháború fegyverkezési versenye folyamán alakult ki, és csak a gazdag és fejlett hadiiparral rendelkező országok alkalmazták. Korunkban fő feladata a terrorszervezetek által alkalmazható tömegpusztító és korszerű fegyverek birtoklásának, az azokkal folytatott kísérleteknek és gyakorlatoknak, valamint a terrorista támadások előkészítésének felderítése.

Összefoglalás

A terrorizmus elleni aszimmetrikus harcot folytató katonai erők felderítő támogatása bonyolultabb és összetettebb, mint a hagyományos (szimmetrikus) hadműveleteknél. Ez abból adódik, hogy a terrorista szervezetek nehezen ismerhetők fel; a terrorműveletek céljai gyakran keverednek a politikai és gazdasági érdekekkel; a különböző terrorista csoportok törekvései (szándékai) igen változékonyak. A felderítő támogatás sikere elsősorban a személyek által végzett felderítésen (HUMINT), továbbá a fejlett technikai felderítő rendszerek szakszerű felhasználásán alapul.

A katonai felderítés eredményességének javítása céljából mind a NATO, mind az EU vezető szervei elfogadták a szakértők által javasolt intézkedéseket, amelyeket az Afganisztánban és Irakban folyó terror elleni harc tapasztalatai alapján tettek. Az EU illetékesei ezeket kiegészítették a délszláv térségben szerzett tapasztalatokkal.

A magyar kormány által elfogadott Nemzeti Biztonsági és Nemzeti Katonai Stratégia konkrét feladatokat határoz meg a terrorizmus elleni harcban. Ezek közül kiemelendők a felderítés fontosságát és feladatait rögzítő részek (meghatározások).

Ezeket figyelembe véve a felderítés szervezésekor kerülni kell a sablonokat. A felderítő támogatást és az alkalmazott erőket és eszközöket szorosan össze kell hangolni a katonai művelettel. Törekedni kell a felderítő tevékenységek rugalmasságára és erőfeszítéseinek egyesítésére. Szükség van a jól kiképzett, nyelveket és a helyi szokásokat ismerő személyi állományra, a felderítési adatok gyors és szakértő elemzésére és továbbítására.

A felderítő támogatás nagyon fontos feladata a saját erők (a parancsok) figyelmeztetése, riasztása (warning) a várható terrorakciókról. Ez a figyelmeztetés lehetővé teszi, hogy a parancsnok olyan utasításokat adjon alárendeltjeinek, amelyek végrehajtása megakadályozza a terroristák sikeres akcióját, illetve kitűzött céljuk megváltoztatására kényszeríti őket.

A figyelmeztető (riasztó) felderítés fő célja, hogy azonnali ellentevékenységet indítson a felderített veszély elhárítása érdekében.

A harci tapasztalatok alapján várható, hogy a katonai felderítés rendszerében változásokra van szükség. Ezt vetette fel az amerikai szakértő 2005 áprilisában a Balatonkenesén megtartott nemzetközi tanácskozáson.

Véleményem szerint a felderítés rendszeréből azonban nem hagyhatók ki a nyílt forrásból (média, Internet stb.) szerezhető információk, ezért az OSINT is része a felderítés rendszerének.

Akit érdekel a téma, további részleteit a Felderítő Szemle 2005/3. számában megjelent tanulmányomban elolvashatja! Köszönöm, hogy meghallgattak.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- John W. Bodnar: *Warning Analysis for the Information Age: Rethinking the Intelligence Process*. Joint Military Intelligence College, Washington DC, December 2003.
- Response to Terrorism, NATO Briefing, March 2005. NATO Public Diplomacy Division, Brussels, Belgium
- Kent Baumann: *The Role of Intelligence in Combating Terrorism*. Előadás. Nemzetközi konferencia, Balatonkenese, 2005. ápr. 18-29.
- News Letter No. 03-27, act 03, Center for Army Lessons Learned.
- A Magyar Köztársaság Nemzeti Biztonsági Stratégiája. 2073/2004 (IV.15.) sz. kormányhatározat.
- A Magyar Köztársaság Nemzeti Katonai Stratégiája (tervezet).
- Kőszegvári Tibor: *A katonai felderítés aktuális kérdései a terrorizmus elleni harcban*. Hadtudomány, 2005/3. 30–41. o.

DR. TÓTH PÉTER

A CIVIL TÁRSADALOM – ÉS A TERRORIZMUS ELLENI HARC

2001. szeptember 11., még inkább pedig 2004. március 11. és 2005. július 7. – vagyis a New York-i, a madridi és londoni merényletek – óta a világ vezető politikusai, a nemzetközi szervezetek és a biztonságpolitikai szakértők is rendszeresen felhívják a figyelmet arra, hogy a terrorizmus elleni küzdelemben, a terrorizmus megfékezésében milyen fontos szerepe van a civil társadalmaknak.¹ S ha elfogadjuk a nemzetközi és a biztonsági tanulmányok azon elemzéseit, melyek szerint az elmúlt másfél évtizedben a kül- és biztonságpolitika és az erre vonatkozó döntések társadalmi meghatározottsága növekedett, sőt a jövőben egyre inkább növekedni fog, ez tulajdonképpen a legtermészetesebb dolognak tűnik. Sőt: ha elfogadjuk, hogy a modern terrorcsoportok akkor igazán hatékonyak, ha jelentős társadalmi bázissal, társadalmi infrastruktúrával rendelkeznek, még inkább érhető a társadalom, a civil szféra bevonásának igénye a terrorizmus elleni küzdelemben.²

Legfőképpen azonban azért fontos a civil társadalom bevonása a terrorizmus elleni küzdelemben – állítják az elemzők –, mert ennek számos olyan területe van, amelynek sikere alapvetően a civil társadalmak magatartásától – ha úgy tetszik: a civil kurázsitól – függ. Sőt végső soron és hosszú távon csak az egyes társadalmak és társadalmi csoportok képesek elszívni a levegőt a terrorista szervezetek elől, csak ezek tudják tartósan lecsapolni a terrorizmus mocsarát. E konferencia előtt aligha kell idézni George W. Bush, Tony Blair vagy Kofi Annan a civil társadalom terrorizmus elleni küzdelemben történő bevonására vonatkozó nyilatkozatait, az ENSZ-nek, az Európai Uniónak, illetve a NATO-nak az utóbbi néhány évben e kérdéskör kapcsán megszületett dokumentumait. A terrorizmus elleni küzdelemre hivatott szervezetek és intézmények pedig – a maguk módján – igyekeznek e politikai útmutatásokat gyakorlattá tenni.

¹ Kofi Annan: *Secretary-General's keynote address to the Closing Plenary of the International Summit on Democracy, Terrorism and Security – „A Global Strategy for Fighting Terrorism”*. Madrid, 2005. március 10. <http://www.un.org/apps/sg/sgstats.asp?nid=1345>.

Fight against terrorism: prevention, preparedness and response. COM(2004)698 <http://europa.eu.int/scadplus/leg/en/lvb/l33219.htm>.

Mobilizing Civil Society Creative Policy Debate Question 9. 2005. március 10. <http://www.atochaworkshop.org/topics/mobilizing-civil-society.html>.

Nationalism, Religion, and Terrorism Creative Policy Debate Question 12. 2005. március 10. <http://www.atochaworkshop.org/topics/nationalism-religion-and-terrorism.html>.

Yael Pries-Shimshi: *Creating a Citizenry Prepared for Terrorism*. 2005. június 1. <http://www.ict.org.il/>.

Eric Herren: *Tools for Countering Future Terrorism*. 2005. augusztus 15. <http://www.ict.org.il/>.

² Tóth Péter: *Kelet-Közép-Európa és az új típusú terrorizmus*. In: Tóth Péter (szerk.): *Válaszok a terrorizmusra II*. A politikai marketing csapdjában. Mágus Stúdió, Budapest, 2006. 15–20. o.

Kézikönyveket, ismertetőket, oktatófilmeket készítenek a terrorizmus jelenségéről, az állami politika terrorizmus elleni küzdelméről; arról, hogy mit tegyen az átlagpolgár a terrortámadások esetén, terrorcselekmény gyanúja esetén, sőt nagy meglepetésre olykor még arról is, miről ismerzik meg a terrorista...³ Formálisan tehát úgy tűnik, mintha minden rendben volna e téren.

Ha azonban közelebbről vizsgáljuk meg a kérdést, a kép már korántsem ilyen rózsaszínű. A civil társadalmat a politikai elitek napjainkban még a liberális demokráciákban is igen ritkán vonják be a kül- és biztonságpolitikai döntésekbe.⁴ E téren a politika és civil társadalom kapcsolatát a legtöbbször nem annyira együttműködésként, hanem egyrészt kényszerítésként (ti. hogy a civil társadalom bizonyos kérdések kapcsán álláspontjának feladására kényszeríti a politikát), másrészt vetélkedésként kell jellemeznünk (ti. a civil társadalom – mint a kül- és biztonságpolitika nem állami szereplője – vetélytársként igyekszik fellépni az állammal és más nem állami szereplőkkel szemben).⁵ Ugyancsak elgondolkodtató, hogy miközben a liberális demokráciák társadalmi döntő többségben elítélik a terrorizmust, azt már korántsem állíthatjuk, hogy ugyanezek a társadalmak egységesek lennének például a terrorizmus elleni küzdelem módszereinek megítélése kapcsán. Ráadásul a civil társadalomnak fogalma sincs egy-egy ország tényleges terrorfenyegetettségéről, most nem is beszélve arról, hogy a terrorizmus elleni küzdelem jellegéből fakadóan a társadalmak többségének arról sincs fogalma, hogy ténylegesen mennyire hatékony egy-egy állam terrorizmus elleni küzdelme. És persze sorolhatnánk tovább azokat a tényezőket – például a terrorizmus megjelenítését a médiában –, amelyek jelentősen akadályozzák a civil társadalom tényleges és tudatos aktivitását a terrorizmus elleni küzdelemben.

Itt és most azonban csupán két kérdést kívánunk górcső alá venni. Elsőként azt, hogy mekkora és milyen jellegű a világ, s benne Európa terrorfenyegetettsége? Ez ugyanis alapvetően határozza meg a terrorizmus elleni küzdelem, s ezen belül a civil társadalom részvételének szükséges intenzitását (ami második vizsgálandó kérdésünket képezi).

A 2001. szeptember 11. óta eltelt négy évben 10 559 terrorcselekményt, illetve 14950 terrorcselekmény következtében elhunyt áldozatot regisztrált szerte a világon, az e tekintetben már-már rigorózan alapos amerikai National Memorial Institute for the Prevention of Terrorism (MIPT). Éves bontásban vizsgálva az intézet adatait, a cselekmények száma minden évben meghaladta a 2001-es szintet,⁶ s két esztendő kivételével a halálos áldozatok száma is növekedett.⁷ Világviszonylatban

³ A Nemzetbiztonsági Hivatal 2004. évi Évkönyvének „A terrorizmus” fejezete. <http://www.nbh.hu/evk2004/04-0041.htm#3> Az NBH munkatársait dicséri, hogy a szöveg – szemben számos más példával – gyakorlatilag a felismerés nehézségeiről szól, s nagyon helyesen meg sem kísérel válaszolni a kérdésre.

⁴ Axel Macleod: *Civil Society and Foreign Policy Making in Liberal Democracies*. 2002. www.isanet.org/noarchive/macleod.html.

⁵ Kiss J. László: *A „külpolitika vége?”; avagy a „világpolitika privatizálódása”* – a külpolitika-elmélet változásai. In: Kiss J. László: *Globalizálódás és külpolitika*. Teleki László Alapítvány, Budapest, 2003. 99–155. o.

⁶ 2001 – 1732; 2002 – 2650; 2003 – 1884; 2004 – 2571; 2005 első félév – 2807.

⁷ 2001 – 4505; 2002 – 2759; 2003 – 2347; 2004 – 4969; 2005 első félév – 4320.

tehát mindkét mutatót tekintve kétségtelenül romlott a helyzet. Amikor a fentebb említett politikusok azt állítják, hogy nőtt a világ terrorfenyegetettsége, általában ezekre a számokra hivatkoznak.

Mi azonban ne álljunk meg itt! Ha ugyanis az egyes térségekre is lebontjuk az említett adatokat, nyilvánvalóvá válik, hogy a terrorfenyegetettség az elmúlt négy év során csupán a világ bizonyos területein nőtt (például a Közel-Keleten, Dél-Ázsiában és a posztszovjet térségben), máshol viszont jelentősen csökkent (így az Egyesült Államokban, Kelet-Közép-Európában, sőt tendenciáját tekintve Nyugat-Európában is). Ha pedig még ennél is közelebről vizsgáljuk meg a számokat – országokra lebontva – akkor kiderül, hogy az elmúlt négy évben a legtöbb merényletet Irakban, az Izrael által megszállt területeken, Kasmírban, Kolumbiában, Thaiföldön, Afganisztánban, Oroszországban, Pakisztánban, Észak-Írországon, Spanyolországban, illetve Franciaországban követték el.⁸ A legtöbb halálos áldozatot pedig Irakban, Oroszországban, Kasmírban, Kolumbiában, Pakisztánban, Izraelben, Afganisztánban, Indiában, az Izrael által megszállt területeken, a Fülöp-szigeteken és Indonéziában követelték a terrorcselekmények.⁹

Persze, még ezek a számok sem fejezik ki a terrorfenyegetettség igazi mértékét, mert bár 2001. szeptember 11. valóban igen sok áldozatot követelt, de azóta Amerikában csupán nyolc ember halt meg terrortámadás következtében, a cselekmények száma pedig korábban sem volt jelentős. Emellett vannak országok és térségek, ahol a merényletek magas száma ellenére is kevés az áldozat (például Görögország 150/1, Franciaország 335/5, Észak-Írország 377/9) s vannak olyanok, ahol kevés ugyan a terrorcselekmény, de nagyon sokan halnak meg (például Angola 6/257, Szudán 2/60, Uganda 19/397).

A terrorfenyegetettség mértékét jelentősen befolyásolja az is, hogy milyen típusú terrorizmussal kell egy-egy országnak vagy térségnek szembenéznie. A terrorcsoportok túlnyomó többsége napjainkban is csupán lokális, nemzeti vagy szubregionális szinten tevékenykedik. Egy másik részük ugyan regionális, esetleg régiókon is átívelő hatókörrel rendelkezik, de az esetek többségében itt is viszonylag pontosan behatárolhatók azok a területek, amelyeket fenyegetnek (például a török-kurd, iráni, palesztin militáns csoportok). S végül ott vannak az új típusú, globális terrorizmus képviselői, akiket ugyan 2001 szeptemberében ismert meg a nagyközönség, de már korábban is követett el merényleteket, legfeljebb ezek akkor nem kaptak olyan nagy médianyilvánosságot.¹⁰ Az, hogy milyen terrorizmussal állunk szemben, a terrorizmus elleni küzdelem szempontjából is döntő körülmény.

---

⁸ Irak (2312), az Izrael által megszállt területek (1499), Kasmír (823), Kolumbia (717), Thaiföld (453), Afganisztán (440), Oroszország (382), Pakisztán (345), Észak-Írország (377), Franciaország (335), Spanyolország (302).

⁹ Irakban (6312), Oroszországban (1180), Kasmírban (1069), Kolumbiában (726), Pakisztánban (694), Izraelben (617), Afganisztánban (601), Indiában (564), az Izrael által megszállt területeken (393), Fülöp-szigeteken (370), Indonéziában (369).

¹⁰ Az al-Kaida 1998. augusztus 7-én a kenyai és tanzániai amerikai nagykövetségek, 2000. október 21-én az adeni kikötőben horgonyzó USS Cole amerikai hadihajó ellen követett el merényletet.

Gondoljunk csak arra, hogy Európa a baszk, az északír, a korzikai szeparatisták, a görög, a spanyol és az olasz anarchisták elleni több évtizedes küzdelmét a szabadságjogok jelenleg kilátásba helyezett korlátozása nélkül vívta, s ha nem is volt képes felszámolni ezek tevékenységét, de legalábbis elviselhető mértékűre csökkentette az általuk jelentett biztonsági kockázatot.¹¹ Olyannyira, hogy ezek tevékenysége következtében – a MIPT adatai szerint – 2001 szeptembere óta csupán harmincnégy ember vesztette életét Nyugat-Európában. Ha pedig így van, akkor kiinduló kérdésünket sokkal inkább úgy kell megfogalmaznunk: vajon milyen mértékben fenyegeti a globális terrorizmus a nyugati demokráciákat? Ebben erősen megoszlik a szakértők véleménye.

Az európai muzulmán közösségek általánosan megfigyelhető radikalizálódása¹² mellett ugyanis jó néhány terrorizmus-szakértő azt állítja, illetve sugallja, hogy csupán idő kérdése, mikor következik be egy, a madridihoz és a londonihoz hasonló merénylet a létszámában vagy arányaiban nagy muzulmán közösségekkel rendelkező európai országokban.¹³ Mások ugyanakkor tagadják ezt, s elsősorban azt hangsúlyozzák, hogy egyrészt az új típusú terrorizmus nagyon is tudatosan politizál, vagyis politikai szempontok alapján választja ki célpontjait, másrészt a muzulmán közösségek radikalizálódása a létszám és az arány mellett számos egyéb tényezőtől is erősen függ (például hogy eredetét és jogállását tekintve milyen összetételű az adott közösség, hogy mennyire integrálódott az adott társadalomba stb.).¹⁴

---

¹¹ Nem véletlen tehát, hogy az európai országok annak ellenére, hogy hivatalosan tagjai a világméretű terrorizmusellenes koalíciónak, a nemzeti terroristákkal folytatott harcukat napjainkban is maguk igyekeznek megoldani, s ezt elkülönítik az Egyesült Államok által meghirdetett és vezetett világméretű, terrorizmus elleni háborútól.

¹² Petter Nesser: *Jihad in Europe. A survey of the motivations for Sunni Islamist terrorism in post-millennium Europe*. Forsvarets Forskningsinstitutt, Kjeller, Norway, 2004. 103. o.

David Massi: *An Uncertain Road. Muslims and the future of Europe*. The PEW Research Center, 2004. december. 1–17. o.

Oliver Roy: *The Second Wave: Western Muslims*. Frontline, 2005. január 5. <http://www.pbs.org/wgbh/pages/frontline/shows/front/etc/roy.htm>.

Claude Moniquet: *The radicalisation of Muslim youth in Europe: the reality and the scale of the threat*. US House of Representatives, 2005. április 25. 1–9. o.

Robert S. Leiken: *Europe's Mujahideen. Where Mass Immigration Meets Global Terrorism*. Center for Immigration Studies, Background, 2005. április. 1–20. o.

Edwin Bakker: *Radical Islam in Netherlands*. Jamestown Terrorism Monitor, Vol. III. Issue 1. 2005. január 13. 1–3. o.

¹³ Timothy M. Savage: *Europe and Islam: Crescent Waxing, Cultures Clashing*. Washington Quarterly, Summer 2004. 25–30. o.

Magnus Norell: *The Growing Threat of Islamic Militancy in Europe*. Jamestown Terrorism Monitor, Vol. III. Issue 8. 2005. április 21. 8–9. o.

Claude Moniquet: i.m.

¹⁴ Security, Terrorism and the UK. ISP/NCS Briefing Paper 05/1. 2005. július.

Jean-Yves Camus: *Islam in France*. 2004. május 15. 1–20. o. <http://www.ict.org.il/articles/articledet.cfm?articleid=514>.

Reuven Paz: *From Madrid to London: Al-Qaeda Exports the War In Iraq to Europe*. 2005. július 11. 1–5. o. <http://www.ict.org.il/articles/articledet.cfm?articleid=538>.

A terrorcselekményekről vezetett nemzetközi statisztikák is ez utóbbi csoportot látszanak megerősíteni. A MIPT erre vonatkozó adataiból az derül ki, hogy 2001. szeptember 11. óta Amerikában nem, Európában pedig csupán Madridban és Londonban került sor olyan terrorcselekményekre, melyek valamilyen módon az al-Kaidához (vagy al-Kaida típusú szervezethez) voltak kapcsolhatók. Megemlíthetjük továbbá a *Global Intifada* nevű szervezet által Svédországban elkövetett három (áldozatok nélküli) merényletet, illetve Theo Van Gogh meggyilkolását Hollandiában – mint olyan cselekményeket, ahol egyértelműen kiderült az „iszlám kapcsolat”. Vagyis az elmúlt négy év Nyugat-Európában elkövetett 1322 terrorcselekményének csupán töredékét követte el al-Kaida típusú szervezet, illetve iszlám szélsőséges csoport vagy személy. Tény ugyanakkor, hogy a madridi és londoni robbantások 252 áldozata tette ki a terrorizmus halálos áldozatainak 88%-át Európa nyugati felén, ami kétségtelenül azok álláspontját látszik megerősíteni, akik szerint napjainkban az új típusú terrorizmus az, amely a leginkább veszélyezteteti kontinensünket. Ám még ez a valóban kirívónak tűnő magas áldozatszám sem ad feltétlenül kellő alapot arra, hogy az iszlám közösségek radikalizálódásának perspektíváját végzettszerűen és kizárólagosan az új típusú terrorista cselekmények gomba módra való szaporodásában lássuk.

Ez utóbbi cáfolatára talán éppen közvetlen szomszédságunk, a Balkán kínál meggyőző példát, ahol egyébként az európai társadalmak között a legnagyobb a muzulmánok számaránya. Mert bár a nemzetközi sajtó, sőt néhány szakértő is, időről-időre felveti az al-Kaida típusú terrorizmus különböző formájú balkáni jelenlétének kérdését¹⁵, egyrészt a térségben eddig nem regisztráltak ilyen jellegű merényleteket, másrészt az új típusú terrorizmus számon tartott merényleteinél eddig sohasem bizonyosodott be az ún. balkáni szállal való összefonódás. Még annak a hat, később Guantanamo-ra deportált algériainak az esetében sem, akiket 2002 elején az Egyesült Államok követelésére tartóztattak le a boszniai hatóságok.¹⁶ Könnyen meglehet, hogy mindazon nyugati elemzők, akik a Balkánra, mint a globális terrorizmus háttérbázisára, forrására, netán lehetséges célpontjára tekintenek, egész egyszerűen megfeledkeznek arról, hogy az elmúlt másfél évtizedben a posztjugoszláv térség társadalmait az igen erős renacionalizáció, vagyis a nemzeti érdekek nem egyszer háborúba torkolló újrafogalmazása jellemezte, s ez jellemzi jórészt még ma is.

Ez persze nem zárta és nem zárja ki a terrorista módszerek helyi alkalmazását, hiszen például a 2001. szeptember 11. óta eltelt négy év során itt követték el a kelet-közép-európai térség 221 merényletének 89,1%-át (197), s egy kivételtől eltekintve innen került ki a terrorcselekmények összes halálos áldozata is (a 36 áldozat 97,2%-a). Vagyis tény, hogy 2001 óta Kelet-Közép-Európán belül a Balkán – vagy ha ennél is pontosabban kívánjuk meghatározni: a Koszovóval közvetlenül határos területek, illetve Bosznia–Hercegovina és környezete – volt a terrorizmus által leginkább veszélyeztetett terület. A balkáni renacionalizáció hatása leginkább abban jelentkezett, hogy a terrorcselekmények és a terrorista csoportok

¹⁵ Stephen Schwarz: *Wahabism and al-Qaeda in Bosnia–Herzegovina*. Jamestown Terrorism Monitor, Vol. II. Issue 20. 2004. október 21. 5–7. o.

¹⁶ Stephen Schwarz: i. m. 6. o.

tevékenységének hatóköre gyakorlatilag mindvégig megmaradt nemzeti, illetve szűk regionális szinten. Valószínűleg azért, mert a Kelet-Közép-Európában egyébként általánosan érvényesülő renacionalizáció még a Balkán muzulmán társadalmi esetében is ellenállóbbá tette és teszi ma is az itteni iszlám közösségeket az új típusú, globális terrorizmus ideológiájára. Vagyis a Balkánon tevékenykedő terrorszervezetek olyan, alapvetően nemzeti, legfeljebb szubregionális hatókörrel bíró csoportok, amelyek nem sorolhatók az új típusú terrorizmus kategóriájához.

Persze joggal veheti fel bárki, hogy a fenti gondolatmenet figyelmen kívül hagyja azt a tényt, hogy a terrorizmus elleni küzdelem legfontosabb területe – tudniillik a titkosszolgálati tevékenység –, a dolgok természete folytán „láthatatlan”, s nem számol a megakadályozott és megelőzött terrorcselekményekkel sem. Való igaz, a magamfajta civil kutató nemigen lát bele a szolgálatok működésébe – miként a civil társadalom sem –, és általában nem is szükségszerű, hogy bepillantást nyerjünk e szférába. Nem szükségszerű mindaddig, amíg a dolgok normális rendben zajlanak, amíg valamilyen módon érzékelhető és tetten érhető a terrorizmus elleni küzdelem hatékonysága. A gondok e területen akkor jelentkeznek, amikor ellentmondások mutatkoznak a terrorizmus elleni küzdelemre meghirdetett politika és a gyakorlati tapasztalatok között, vagy nem érzékelhető és nem érhető tetten e küzdelem hatékonysága. Amikor például nemzeti biztonsági stratégiáikban olyan országok is első számú prioritásként kezelik, vagy legalábbis előkelő helyen szerepeltetik a terrorizmust, amelyek a világ más térségeihez képest kevésbé fenyegetettek – így például Csehország¹⁷, Lengyelország¹⁸, Litvánia¹⁹, Magyarország²⁰, Szlovákia²¹ és Szlovénia²². Amikor például a terrorizmus elleni küzdelem input-ja és output-ja között (mint például a terrorizmussal gyanúsítható letartóztatottak és későbbiekben elítéltek száma között az Egyesült Államokban) szembeszökők a különbségek²³, amikor a terrorizmus elleni küzdelem során a terroristagyanús személyek jogainak korlátozására kerül sor (például Guantánamo²⁴,

---

¹⁷ Security Strategy of the Czech Republic. <http://www.vlada.cz/1250/eng/vrk/rady/brs/dokumbrs/strategie2001eng.pdf>.

¹⁸ The National Strategy of the Republic of Poland. Warsaw, 2003. július 22. <http://www.ndu.edu/whitepapers/Poland-2003.pdf>.

¹⁹ National Security Strategy of the Republic of Lithuania. Vilnius, 2003. http://www.kam.lt/EasyAdmin/sys/files/Nacionalinio_saugumo_strategija_06_05a.doc.

²⁰ A Magyar Köztársaság nemzeti biztonsági stratégiája, Budapest, 2004. http://www.kulugyminiszterium.hu/archivum/Kulugyminiszterium/HU/Miniszterium/Szervezeti_egysegek/NATO/Nemzeti_biztonsagi_strategia.htm.

²¹ Defence Strategy of Slovak Republic. Bratislava, 2001. http://www.mosr.sk/dokumenty/eng/security_strategy.pdf; Bezpečnostná stratégia Slovenskej republiky 2005. [http://www.rokovania.sk/appl/material.nsf/0/A0703889CDD1C64CC125705400383A72/\\$FILE/Zdroj.html](http://www.rokovania.sk/appl/material.nsf/0/A0703889CDD1C64CC125705400383A72/$FILE/Zdroj.html).

²² Strategic Defence Review. Comprehensive Summary. Ministry of Defence, Republic of Slovenia. Ljubljana, 2004. május. <http://sova.gov.si/en/media/resolution.pdf>.

²³ Dan Eggen – Julie Tate: *U.S. Campaign Procedures Few Convictions on Terrorism Charges*. Statistics Often Count Lesser Crimes. Washington Post, 2005. június 12.; 330 Suspect Charged. Washington Post. 2005. június 12.

²⁴ Kardos Gábor: *Vannak-e jogai a terroristáknak?* In. Válaszok a terrorizmusra II. A politikai marketing csapdjában. 87–97. o.

titkos CIA-börtönök), illetve amikor egyes politikusok a civil társadalom szabadságjogainak korlátozására tesznek kísérletet (például Patriot Act-tel²⁵) vagy javaslatot (például Tony Blair 12 pontos terrorizmus-elhárítási törvénycsomagja²⁶) a terrorizmus elleni küzdelemre hivatkozva. Amennyiben nem jönnek létre azok az új eljárások és módszerek, amelyekkel a terrorizmus elleni küzdelem hatékonyságának rontása nélkül lehet nyilvánvalóvá tenni a civil társadalom számára e küzdelem eredményeit, azok az ellenőrzési mechanizmusok, melyek biztosítják a civil társadalom kontrolját a terrorizmus elleni küzdelem politikája és gyakorlata felett, az ilyen helyzetek és esetek nem csupán a civil társadalom bevonását teszik lehetetlenné a terrorizmus elleni küzdelemben, de magának a küzdelemnek az értelmét is megkérdőjelezzik. Ugyanis a demokratikus szabadságjogok minden lényeges korlátozásával²⁷ tulajdonképpen a terroristák céljait teljesítjük be önmagunkon.

- ²⁵ A Patriot Act-nek és következményeinek kritikáját lásd például Ronald Dworkin: *A terror és a szabadságjogok elleni támadás*. Beszélő, 2003/12. <http://beszelo.c3.hu/03/12/07dworkin.html>.
In the Name of Counter Terrorism: Human Rights Abuses Worldwide. A Human Rights Watch Briefing Paper for the 59th Session of the United Nations Commission on Human Rights. 2003. március 25. 22–24. o.
Freedom Under Fire: Dissent in Post-9/11 America. American Civil Liberties Union, 2003. május. www.aclu.org.
Ronald Dworkin: *Miről döntött valójában a bíróság?* Fundamentum, 2004. 1. szám. 34–42. o.
- ²⁶ Josie Appleton: *Sending them Back will solve nothing*. Spiked Liberties, 2005. augusztus 9.; The Prime Minister's 12-Point Anti-Terror Package. <http://www.liberty-human-rights.org.uk/issue/terrorism.shtml>.
Watch your mouth. Economist, 2005. augusztus 12.
- ²⁷ Megítélésünk szerint az utóbbira csak és kizárólag akkor kerülhet sor, ha a terrorizmus visszaszorítása érdekében már kipróbáltunk minden más, szabadságkorlátozó intézkedést nem igénylő módszert és eszközt. Emellett a szabadságkorlátozó intézkedések egy jelentős része tovább növelheti a terrorizmust toleráló, az arra fogékony társadalmi csoportok elszigeteltségét és frusztráltságát, különösen, ha nem párosulnak e csoportok társadalmi integrációját elősegítő politikai programokkal.

TARJÁN ISTVÁN EZREDES

A KATONAI ELHÁRÍTÁS HELYE, SZEREPE ÉS PROBLÉMÁI A TERRORIZMUS ELLENI HARCBAN

Előadásomban röviden ismertetem hazánk és a Honvédelmi Minisztérium, valamint a Magyar Honvédség terrorfenyegetettségével kapcsolatos értékelésünket, illetve a Katonai Biztonsági Hivatal terrorelhárító műveleti tevékenységét.

Rövid helyzetértékelés

Térségünk államaiban az utóbbi években jelentős változások mentek végbe, amelyek elsődlegesen politikai természetűek voltak. Következésképpen azonban katonai, gazdasági, migrációs és büntügyi fejleményekben, eseményekben, bonyolult és nehezen kezelhető államközi és „belső” konfliktusokban, nemzeti, etnikai, vallási és kulturális ellentétek kiéleződésében is megjelentek.

Magyarország fokozatosan növekvő politikai és gazdasági nyitottságával a terrorakciók által potenciálisan veszélyeztetett személyek, intézmények köre is egyre jobban bővült. Ennek alapján komoly veszélyforrásként értékelhető a különböző iszlám országokból történő legális és illegális bevándorlás egyre növekvő volumene is.

Mindezek mellett figyelembe kell venni, hogy a térségben – csakúgy, mint a fejlett nyugati világban –, terjed az iszlám vallás. Ezt nagyrészt a migráció hozta magával, de ugyanakkor már fellelhetők az ilyen irányú hittérítő tevékenység hatásai is. Természetes jelenség, hogy egyre több iszlám alapítvány és imahely működik, ugyanakkor köztudott tény, hogy az iszlám nevében fellépő terrorszervezetek előszeretettel használják fedésként – aktivisták utaztatása, pihentetése, dokumentumok, pénzeszközök és egyéb szállítmányok célba juttatása –, ezeket az alapítványokat. Itt nyomatékosan meg kell jegyezni, hogy az **iszlám vallás és a terrorizmus közé nem tehető egyenlőségjel.**

Az elmúlt években a terrorelhárítás vonatkozásában végzett műveleti felderítő munkánk tapasztalatai, továbbá a társ- és nemzetközi partnerszolgálatoktól kapott adatok alapján, **működési területünkön terrorjellegű szerveződés, csoportosulás jelenleg nem mutatható ki.** Kiemelt figyelmet kell azonban fordítani ebből a szempontból is a létező **extrémista és szervezett bűnözői körökre**, mivel terrorszervezetek eszközei, együttműködői lehetnek, illetve céljaik elérése érdekében maguk is végrehajthatnak terrorisztikus jellegű cselekményeket. (Konkrét bizonyítékokat találtak például arra, hogy a madridi merényletek során használt robbanóanyagokat szervezett bűnözői köröktől vásárolták.)

A Honvédelmi Minisztérium (HM) és a Magyar Honvédség (MH) hazai objektumai, az ott szolgálatot teljesítők, illetve dolgozók az elmúlt időszakban ténylegesen **nem képezték terrorcselekmények célpontjait**. Hazánk – NATO-tagsága okán is – egyre nagyobb szerepet vállal nemzetközi békemissziókban, több alkalommal engedélyezte légtérünk és repülőtereiink hadműveleti célú NATO-felhasználását, illetve területeink logisztikai támogatás célzatú igénybevételét. Ezek szintén kiváltó okai lehetnek terrorcselekmények hazánkban történő elkövetésének, a válságtérsegekben élő terroristák vagy szimpatizánsaik részéről. Külön meg kell jegyezni, hogy **a honvédség tagjai, csoportosításai nemcsak Magyarországon, hanem külföldön is terrortámadások célpontjává válhatnak. Előfordulhat, hogy az alkalmazási körzetben a helyi lakosság nem béketeremtő, békefenntartó erőnek, hanem megszállónak tekinti őket, és a terrorcselekményektől sem riad vissza velük szemben**. A biztonsági munka megszervezése során ez teljesen új kihívást jelentett hivatalunk számára, hiszen idegen környezetben kell az operatív biztosítást megszervezni úgy, hogy az erők és eszközök csak korlátozott mértékben állnak rendelkezésre.

A Magyar Köztársaság Katonai Biztonsági Hivatal (MK KBH) terrorelhárító műveleti tevékenysége

Az MK Katonai Biztonsági Hivatal az Nbtv. 7. § c) pont alapján „*A HM és az MH szervezeteinél felderíti és elhárítja a külföldi hatalmak, személyek, vagy szervezetek terrorcselekmény elkövetésére irányuló törekvéseit*”; a 7. § j) pont szerint pedig „*működési területén felderíti a terrorcselekményt*”.

A fentiekből is kitűnik, hogy Hivatalunk nem a 2001. szeptember 11-ei események hatására kezdte meg terrorelhárító tevékenységét. Korábban is kiemelten foglalkoztunk ezzel a kérdéssel, hiszen a Magyar Honvédség terrorérzékenységét növeli, hogy objektumaiban nagy számban található fegyverek, lőszer, robbanóanyagok, melyek megszerzése érdekében terrorista csoportok akciót hajthatnak végre. Ebből a szempontból azt is figyelembe kell venni, hogy a Magyar Honvédségen belül továbbra is előfordulnak fegyver-, lőszer-, robbanóanyagok sérelmére elkövetett bűncselekmények. Mindannyian tisztában vagyunk azzal, hogy e bűncselekményfajta egy esetleges terrorakció előkészületi cselekménye lehet.

Az elmúlt években sajnos volt példa honvédségi objektumok elleni fegyveres támadásokra, melyek során egyértelműen fegyverszerzés volt a cél.

1999-ben a Bolyai János Katonai Műszaki Főiskola kapuőrségét támadta meg egy testvérpár, mivel fegyvert kívántak szerezni. Átmásztak a főiskola kerítésén, majd álarcot és kommandós ruhát vettek fel. Miután a mozgó járőr nem ment arra, ahol várták, bementek a parancsnoki épületbe. Itt három katonát törrel súlyosan megsebesítettek, amíg az ügyeletes tiszt több pisztolylövéssel meg nem fékezte őket. Az egyik személy korábban a főiskolán tanult, így ismerte az őrszolgálat és a kapuügyelet rendjét.

2001-ben Veszprémben, az 1. Logisztikai és Támogató Ezred objektumában egy mindmáig ismeretlen személy átmászott a laktanya kőfalán, lefegyverezte a kétfős mozgó járőrt és elrabolta sorozatlövő fegyvereiket.

Ezeket az eseteket még akkor is kiemelten kell kezelni, ha nem terrorista támadásokról van szó, ugyanis az így megszerzett fegyverek a későbbiekben terrorcselekmények végrehajtásához is felhasználhatók.

Tekintettel arra, hogy munkánk során mindig is a **preveniórt tartottuk elsődlegesnek**, kiemelt figyelmet fordítottunk ebből az aspektusból is az objektum- és személyvédelemre.

Hivatalunk műveleti tevékenysége során – a társadalomra való veszélyessége miatt – kiemelt figyelmet szentel az alábbi bűncselekményekre:

- visszaélés robbanóanyaggal, robbanószerrel (Btk. 263. §);
- visszaélés lőfegyverrel, vagy lőszerrel (Btk. 263/A. §);
- fegyvercsempészet (Btk. 263/B. §);
- visszaélés sugárzó anyaggal (Btk. 264. §) bűncselekmények elkövetésére utaló információk felderítésére, a bűncselekmények megakadályozására.

A fenti bűncselekmények elkövetésének megelőzése érdekében az alakulatok, objektumok parancsnokaival együttműködve terrorveszélyeztetettségi szempontok alapján folyamatosan „mértük (és mérjük)” az objektumok őrzés-védelmi helyzetét és a beléptetési rezsimet.

Tapasztalataink szerint az Magyar Honvédségben **továbbra is komoly problémát jelent** a fegyverzeti anyagok, lőszer, robbanó- és vegyi harcanyagok biztonságos őrzés-védelmének, kezelésének, tárolásának, nyilvántartásának hiányossága.

A reális képhez hozzátartozik az a tény is, hogy a legtöbb esetben az anyagi források szűkössége akadályozza a megfelelő őrzés-védelmi rendszerek kiépítését. A Terrorrelles Koordinációs Bizottság 2005. július 14-ei ülésén a belügyminiszter asszony – többek között – a potenciálisan terrorérzékeny és veszélyeztetett objektumok és közterületek optikai figyelőrendszereinek felmérését határozta meg, és javaslatokat kért a szükséges módosításokra. A feladathoz kapcsolódóan a HM- és MH-objektumok vonatkozásában áttekintettük az optikai figyelőrendszerek helyzetét. Megállapítottuk, hogy összességében mintegy **135 optikai figyelőeszközre lenne szükség**, amiről tájékoztattuk a kijelölt felelőst, az ORFK vezetőjét.

Több honvédségi objektum vonatkozásában keletkezett robbantással, merénnyel és egyéb erőszakos cselekményekkel való, de csak a fenyegetés szintjén megmaradt információ. Az adatok elemzése tükrében megállapítható, hogy a fenti cselekményekkel fenyegetődő személyek döntő többsége valamilyen kapcsolatban áll(t) a hadsereggel, vagy az azt megtestesítő személlyel. A merénnyel és egyéb erőszakos cselekményekkel való fenyegetések vizsgálata során a felderített elkövetők többségéről kiderült, hogy pszichésen sérült emberek, akik valamilyen problémájukra kívánták ráirányítani a figyelmet. Tapasztalataink szerint az ilyen személyek – a verbális vagy írásbeli fenyegetésen kívül –, a végrehajtáshoz semmilyen előkészületi tevékenységet nem fejtenek ki.

A helyzetértékelés során említést tettem az extrémista és szervezett bűnözői körök ellenőrzésének fontosságáról. Hivatalunk ezen a téren is aktív operatív tevékenységet folytat. Ez idáig nem keletkezett olyan információ, ami arra utalna, hogy a Honvédelmi Minisztérium, illetve a Magyar Honvédség ezen csoportok célterületévé vált volna.

Szélsőséges személyek részéről ugyanakkor tapasztaltuk / tapasztaljuk, hogy már csak militáns beállítottságuk okán is előszeretettel vállalnak katonai szolgálatot. Veszélyforrásként értékeljük, hogy elsősorban olyan beosztásokat igyekeznek betölteni, ahol speciális ismeretekre tehetnek szert. Kiszorításuk igen nehéz feladat, mivel katonai szolgálatellátásukkal kapcsolatban általában semmilyen probléma nem merül fel, sőt a „mintakatonák” közé sorolhatók.

A szervezett bűnözés teljes vertikumában nem jelenik meg elhárítási területünkön. Kiemelten kell foglalkoznunk azonban a kábítószer-fogyasztással (időnként a -terjesztéssel is), ami már kimutathatóan jelen van, hiszen a civil társadalom káros hatásai nem állnak meg a laktanyák kapuinál. A drogfogyasztók könnyen kapcsolatba kerülhetnek terrorszervezetekkel is, mivel káros szenvedélyük sok pénzt igényel. (Erre ez idáig nem keletkezett információ.)

Terrorszervezetek esetleges behatolási csatornájaként tartjuk számon azokat a személyeket, akik 1990 előtt magyar katonai tanintézményekben folytattak tanulmányokat, illetve akik olyan országokból származnak, amelyeket ma a terrorizmus támogatóiként tartunk számon. Nem zárható ki, hogy korábbi tanáraikkal, egykori hallgatótársaikkal megpróbálják felvenni a kapcsolatot. Ez irányú felderítő munkánk eredményeként megállapítható, hogy a korábban itt tanulók mintegy fele él ma Magyarországon. Többségük egzisztenciát teremtett, a társadalomba beilleszkedett.

A személyvédelem oldaláról meg kell említenem, hogy – különösen a NATO-hoz történt csatlakozásunkat követően –, egyre több olyan rendezvény operatív biztosítását kell végrehajtanunk, amelyeken magas rangú állami vezetők, terrorvédelmi szempontból kiemelt védelmet igénylő hazai és külföldi személyek jelennek meg. Ilyen volt például a 2005. augusztus 6-7-én Kecskeméten megrendezett Repülónap, amelyen 17 ország és hazánk 108 repülőeszközzel, a Magyar Honvédség további 31 szárazföldi harci technikai eszközzel vett részt. Amellett közel 100 ezer fő hazai és külföldi látogatót, köztük több VIP-személyt regisztráltak. Ezen feladatainkat természetesen az arra illetékes társzervek és szolgálatok bevonásával és segítségével oldottuk meg.

A Magyar Köztársaság – nemzetközi felkérésre –, az Országgyűlés határozatai értelmében közel **800 főnyi katonai erővel járul hozzá a békefenntartáshoz** a világ négy válságövezetében. Ennél a létszámnál azonban több katona teljesít szolgálatot a különböző missziókban, a világ különböző pontjain. Összességében **14 külszolgálati misszióban vesznek részt katonáink**, Afrikától Ázsiáig, ideértve a Közel-Keletet is. Itt és most csak a legfontosabb területekről adnék számot, a teljesség igénye nélkül, megjegyezve azonban, hogy a törvényből fakadó nemzetbiztonsági védelem minden kontingensre érvényes.

A Magyar Honvédség erőinek külföldön történő alkalmazásával új helyzet alakult ki, és az addig jobbra hazai bázison folytatott terrorelhárító tevékenységünket immár az országhatáron túl is meg kellett szerveznünk. A biztonsági munkát már hazai bázison megkezdjük, és amennyiben a kontingens létszáma meghaladja a 100 főt, hivatalunk munkatársai is kihelyezésre kerülnek az adott állomáshelyekre.

A már említett prevenciót szem előtt tartva, az MK KBH kiemelt figyelmet fordít a jelentősebb magyar kontingensek nemzetbiztonsági – ezen belül kiemelten terror elleni – védelmére. A kiutaztatásra tervezett biztonsági tisztek részt vesznek a csapatok felkészítésében, melynek során átfogó tájékoztatást adnak az adott alkalmazási helyen előforduló veszélyforrásokról, körülményekről.

A biztonságot szolgálja az is, ezekbe beosztásokba kizárólag „szűrt” állomány kerülhet. Ezen személyek biztonsági ellenőrzéseit szintén Hivatalunk végzi.

A négy kiemelt kontingensünk nemzetbiztonsági védelmét a helyszíneken települt biztonsági tisztjeink útján hajtjuk végre, az alábbi állomáshelyekkel:

KFOR	–	Koszovó
SFOR-MSU/EUFOR	–	Bosznia
UNFICYP	–	Ciprus
ISAF	–	Afganisztán

Ezenkívül – az Országgyűlés határozata alapján – 2003. szeptember 15-től az iraki válság rendezésében részt vett az MH Szállító Zászlóalj 292 fővel. Tevékenységét különböző szállítási feladatok végrehajtása képezte. A zászlóalj 2004. december 17-től kivonásra került Irakból, a személyi állomány december 23-án véglegesen hazatelepült.

A külföldön szolgálatot teljesítő missziókkal kapcsolatos összegzés

Értékelésünk szerint a magyar kontingensek kedvezőtlen viszonyok között, megnövekedett terrorveszélyeztettség mellett látják el feladataikat, ezért továbbra is kiemelt figyelmet szentelünk a missziók operatív biztosítására. A terror szervezeteknek sokkal egyszerűbb támadást végrehajtani egy számukra ismerős és tevékenységüket olykor aktívan is támogató környezetben, mint egy tőlük több ezer kilométerre fekvő országban.

Mivel a terrorveszélyeztettség a biztonság szempontjából meghatározó tényező, a kontingensek biztosításában – különös tekintettel a már említett négy kiemelt helyen szolgálatot teljesítő állományunk vonatkozásában –, a terrorelhárítási funkciók az elsődlegesek.

A helyszínen települt biztonsági tisztek folyamatosan együttműködnek a NATO-tagállamok hasonló beosztású képviselőivel.

A kapcsolattartás során – a magyar érdekek prioritása mellett – kiemelt figyelmet szentelünk mindazon információknak, amelyek akár érintőlegesen is befolyásolhatják bármely kontingensünk és azok „felelősségi körzetének” biztonsági helyzetét.

Mind a négy, kiemelten kezelt misszió kapcsán elmondható, hogy a partnerszolgálatok munkatársaival szoros együttműködést valósítunk meg. Naponta – illetve szükség szerint – értékeljük a tábor és a védett objektumok biztonsági helyzetét, és javaslatokat teszünk a parancsnokok felé a veszélyeztetettségnek megfelelő intézkedések megtételére.

Hivatalunk kijelölt szervezeti egységei folyamatosan készen állnak arra, hogy a felderített és elemzett információkkal operatív módon segítsék a magyar kontingensek és szövetségeseink tevékenységét.

Talán nem tűnik szerénytelenségnek, de megítélésünk szerint kollégáink helyi parancsnokok felé adott jelzései, információi is hozzájárultak ahhoz, hogy a kontingensek ez ideig nem váltak komoly károkkal és veszteséggel járó terrorcselekmények áldozataivá.

Az MK Katonai Biztonsági Hivatal együttműködési tevékenysége

A HM és az MH objektumai, alakulatai és személyi állományának védelme érdekében **szoros együttműködést alakítottunk ki (és folytatunk)** a társ nemzetbiztonsági szolgálatokkal, a rendőrséggel, a határőrséggel, valamint a Honvéd Vezérkar hadműveleti ügyeletével, és a katonai alakulatok parancsnokaival.

Folyamatos a kapcsolattartás és az információcsere a BM Szervezett Bűnözés Elleni Koordinációs Központjával és a Nemzeti Nyomozó Irodával.

Ezenkívül – a nemzetbiztonsági törvényben rögzített feladatok végrehajtása érdekében –, az MK KBH nemzetközi megállapodásokon és nemzetközi kötelezettségvállalásokon alapuló kölcsönös együttműködést valósít meg különböző országok katonai elhárító szerveivel.

A Hivatal kétoldalú nemzetközi kapcsolattartásában prioritást élvez a NATO-tagországokkal folytatott szakmai együttműködés, valamint a szövetségi rendszer biztonsági szerveivel folytatott közös szakmai munka. A bilaterális kapcsolatok fontossága szempontjából második helyen szerepelnek a szomszédos országok, és csak ezután következnek az egyéb partnerszolgálatok.

Ezen túlmenően folyamatosan részt veszünk a hazai nemzetbiztonsági szolgálatok és rendvédelmi szervek képviselőiből alakult Terrorizmus Elleni Koordinációs Bizottság munkájában. Ennek során több terrorelhárítási információt és adatot bocsátottunk a részt vevő szervezetek részére.

Hivatalunk a társszervektől, illetve -szolgálatoktól minden támogatást megkapott a terrorizmus elleni hatékony munkájához. Biztosak vagyunk abban, hogy ez a jövőben sem lesz másképp, és továbbra is sikeresen oldjuk meg azokat a feladatokat, amelyek ezen a – szó szerint – életbevágó területen adódnak.

SZABÓ JÁNOS EZREDES

A MAGYAR HONVÉDSÉG FELADATRENDSZERE ÉS KÉPESSÉGEI A TERRORIZMUS ELLENI KÜZDELEMBEN

Kormányzati szinten kidolgozás alatt áll a **Magyar Köztársaság terrorizmus elleni küzdelemre vonatkozó stratégiája.**

A stratégia a Nemzeti Biztonsági Stratégiával összhangban, annak elemeként fogalmazza meg a terrorizmus elleni fellépés alapjait. **Célja**, hogy rögzítse azt a feladat- és feltételrendszert, amelynek keretében az érintett állami intézmények – a rendelkezésükre álló erők és eszközök felhasználásával –, elősegítik az ország, illetve a térség biztonságát.

Annak érdekében, hogy a Magyar Honvédség feladatrendszerét meghatározhassuk, át kell tekintenünk a kormányzat stratégiáját.

A kormány a terrorizmus elleni harcot egyrészt nemzetközi, másrészt nemzeti keretekbe ágyazódó feladatkomplexumnak tekinti. A terrorizmus nem csak politikai és katonai kihívás, érdekelték vagyunk okainak feltárásában és megszüntetésében is.

A terrorizmus elleni harc **magában foglalja** annak gyökerei feltárását, azok megszüntetését, az elkövetéshez szükséges feltételek és körülmények megszüntetését, a terrorcselekmények megelőzését, azok felderítését, üldözését, bekövetkezése esetén a hatékony védekezést, a következmények felszámolását, az elkövetők felelősségre vonását, az áldozatok segítését és a kár enyhítését.

Magyarországon a terrorizmus elleni harc számos állami szerv feladat- és hatáskörét érinti, ebből következik, hogy nem tekinthető egyetlen tárca kizárólagos feladatának és felelőségének sem.

Magyarország nem közvetlen célpontja a nemzetközi terrorizmusnak, ugyanakkor a terrorveszélyeztetettség szintjének növekedésével számolni kell.

Célpontként szolgálhatnak:

- a külföldön lévő magyar érdekeltségek;
- a külföldön állomásozó magyar erők;
- a politikai vezetés központjai;
- a veszélyes üzemek, raktárak, katonai objektumok;
- a pénzügyi, kommunikációs és információs rendszerek, intézmények;
- a tömegeket foglalkoztató intézmények;
- az egészségügyi intézmények;
- a tömegközlekedés.

Országos szintű stratégiai feladatok:

- a meglévő képességek, erők, eszközök számbavétele, amelyek bevonhatók a felderítésbe, az ellentevékenységbe, és a következmények felszámolásába;
- az országos szintű adatbázis létrehozása (erők, eszközök, logisztikai készletek, vezetés–irányítás);
- a veszélyeztetett objektumok védelmének biztosítása;
- a riasztás–értesítés rendjének kidolgozása, egységesítése.

Kormányzati szintű koordináló szervek:

- Terrorellenes Koordináló Bizottság – a rendvédelmi szervek és a nemzetbiztonsági szolgálatok preventív tevékenységének összehangolására;
- belügyi szervek – konkrét információ közlése a veszélyeztetettségről és terrorcselekmény esetén;
- „RENEGADE” esetekben – amikor a Nemzeti Döntéshozó Személy a honvédelmi miniszter, illetve a Légierő ügyeletes tábornoka.

Az országos szintű szervek és szervezetek feladatai meghatározottak, ezen belül a **Honvédelmi Minisztérium:**

- a magyar katonai intézményeknél megteremti a terrortámadások megelőzését szolgáló védelmi rendszert;
- terrorcselekményt követően részt vesz a humanitárius akcióban;
- megteremti a magyar haderő nemzetközi terrorizmus elleni küzdelemben történő részvétel feltételeit;
- fejleszti a katasztrófavédelem támogatására való képességet;
- gondoskodik a légtér védelméről.

A feladatok teljesítéséről részletesebben:

A magyar katonai intézményeknél a terrortámadások megelőzését szolgáló védelmi rendszer működik.

A terrorcselekmények elleni védelem beépítésre került a NATO Válságreagáló Rendszerébe (NATO Crisis Response System). A meghatározott katonai védelmi fokozatok a NATO AD 70–1 (Ace Directiva) alapján a NATO egységes biztonsági rendszerével (NATO Security System) szinkronban vannak.

„Az HM Honvéd Vezérkar főnök intézkedése a Magyar Honvédség katonai szervezetei készenléte fenntartásának és fokozásának (KFR) követelményeiről” című okmány meghatározza a Magyar Honvédség szervezetei tevékenységét.

Terrorcselekmény, szabotázs, merénylet, bombarobbantás vagy ezek közvetlen veszélye, illetve ezekkel való fenyegetés esetén a katonai szervezetek személyi állománya, eszközei és képességei, valamint objektumai védelme érdekében a veszélyeztetettség megelőzése, elhárítása és következményei csökkentése céljából az „A”, „B”, „C”, „D” terrorcselekmények elleni **védelmi fokozatok rendelhetők el**.

A veszélyeztetettség mértékétől függően a terrorcselekmények elleni védelmi fokozatok elrendelhetők békeállapotban, vagy a készenlét fokozása során bármikor, ha a fenyegető veszélyforrások megnövekednek, vagy keletkezésüket nem lehet kizárni.

A fokozatok bevezetése a készenlét fokozásának minősül, feladatait ennek megfelelően kell kezelni és végrehajtani. Tervezésére, begyakorlására, elrendelésére és ellenőrzésére a KFR előírásai vonatkoznak.

Valamennyi katonai szervezet önálló tervben előre megtervezi a fokozatokhoz tartozó rendszabályok erő- és eszközsükségletét, illetve a végrehajtás rendjét.

Az „A” fokozat a terrorcselekmények elleni védelem alaphelyzete. Akkor kerül elrendelésre, ha terrorcselekmény valószínűsíthető, de a helyzet még nem indokolja magasabb fokozat bevezetését. Elrendelésekor rendszabályokat kell foganatosítani az éberség fokozására, és elő kell készíteni a magasabb fokozatok bevezetését.

A „B” fokozat akkor kerül elrendelésre, ha a terrorcselekmények veszélye nő, de még nem látható annak konkrét célja, és a helyzet nem indokolja magasabb fokozat bevezetését. Elrendelésekor be kell vezetni az előzetesen megtervezett rendszabályokat, és elő kell készíteni a magasabb fokozatok bevezetését.

A „C” fokozat terrortevékenység, incidens bekövetkezésekor kerül elrendelésre, amikor nyilvánvalóvá válik a tevékenység formája, célja és valószínűsíthető a konkrét személy (szervezet), vagy eszköz veszélyeztetettsége. Elrendelésekor be kell vezetni az előzetesen megtervezett rendszabályokat, és elő kell készíteni a legmagasabb fokozat bevezetésének feltételeit.

A „D” fokozat konkrét terrorcselekmény, incidens bekövetkezésekor arra a területre vagy irányra kerül elrendelésre, ahol a terrorcselekmény előfordult, illetve újabb terrorcselekmény nagy valószínűséggel előfordulhat. Elrendelésekor be kell vezetni az előzetesen megtervezett összes rendszabályt.

A védelmi fokozatok elrendelése – a korábbi indokok alapján –, készenlét fokozásának minősül, ennek megfelelően az **elrendelési jogkör** a honvédelmi miniszter személyéhez kapcsolódik. A végrehajtásra vonatkozó konkrét parancsot a HM Honvéd Vezérkar főnök adja ki. A katonai szervezetek konkrét végrehajtási tervvel rendelkeznek a fokozatok, illetve a rendszabályok bevezetésére vonatkozóan.

Szükség esetén az MH készenléti alegységei riasztásra kerülnek, és a kijelölt alegységekből – a veszélyeztetettség függvényében és arányában –, fegyveres készenléti szolgálatba léptetjük a szükséges erőket.

A feladatok vezetésére és irányítására a katonai szervezetek operatív csoportjai részére elrendelésre kerülhet a folyamatos működés (24 órás szolgálat) és újabb rendszabályok kerülhetnek bevezetésre.

A terrorveszélyeztetettség megszűnése esetén a HM Honvéd Vezérkar főnök intézkedésére visszaállítjuk az eredeti helyzetet.

Terrorcselekményt követő humanitárius akcióban való részvétel

Feladatok:

- körzetek zárásában, ellenőrző pontok működtetésében való részvétel;
- közreműködés segélyek kiosztásában;
- sebesültek, betegek ellátása;
- speciális műszaki feladatok végzése;
- tűzszerészfeladatok, mentesítés;
- személyek, anyagok szállítása;
- elhelyezés, elszállásolás biztosítása, ehhez anyagok, eszközök átadása.

A Magyar Honvédség részéről kijelölhető erők és eszközök:

- katonai szervezetek kijelölt csoportjai;
- orvoscsoportok;
- tűzszerészcsoportok;
- kórházak;
- speciális műszaki eszközök, munkagépek;
- szállítójárművek;
- anyagi készletek, élelmiszerek, sátrak, fektetőanyagok;
- az MH üres objektumai.

Az erőket és eszközöket külön kérésre a honvédelmi miniszter, illetve a HM Honvéd Vezérkar főnök rendeli ki.

A kirendelt erők és eszközök saját parancsnokaik alárendeltségében oldják meg feladataikat.

A helyzet függvényében a katonai szervezeteknél operatív csoportok működnek, és kölcsönösen összekötőket, összekötő csoportokat küldenek ki és fogadnak az együttműködő szervezetektől.

A tevékenység irányítását és vezetését kormányzati szinten a Belügyminisztérium hajtja végre.

A magyar haderő nemzetközi terrorizmus elleni küzdelemben történő részvétele

A NATO prágai csúcsertekezletén, reagálva az új kihívásokra, új képességek kialakítását tűzték ki célul. Ez a magyar vonatkozásban **a különleges műveleti képesség** megteremtése. Döntés született a Különleges Műveleti Zászlóalj létrehozására.

A különleges katonai képességeket külön szabályok szerint dolgozzák ki és szervezik meg, a feladatokat különlegesen kiképzett és felszerelt állomány hajtja végre, olyan módszerekkel és módon, amelyek nem szabványosak a hagyományos erőknél.

A különleges műveletek során az alegységek és katonák különleges megfigyelést és felderítést folytatnak, közvetlen akciókban vesznek részt, és katonai segítséget nyújtanak.

Ezeket a képességeket a Magyar Honvédség folyamatosan alakítja ki.

A katasztrófavédelem támogatása

Feladatok:

- körzetek zárásában, ellenőrző pontok működtetésében való részvétel;
- közreműködés segélyek kiosztásában;
- sebesültek, betegek ellátása;
- speciális műszaki feladatok végzése;
- tűzszerészfeladatok, mentesítés;
- személyek, anyagok szállítása;
- elhelyezés, elszállásolás biztosítása, ehhez anyagok, eszközök átadása;

A Magyar Honvédség részéről kijelölhető erők és eszközök:

- katonai szervezetek kijelölt csoportjai;
- orvoscsoportok;
- tűzszerészcsoportok;
- kórházak;
- speciális műszaki eszközök, munkagépek;
- szállítójárművek;
- anyagi készletek, élelmiszerek, sátrak, fektetőanyagok;
- az MH üres objektumai.

Az erőket és eszközöket külön kérésre a honvédelmi miniszter, illetve a HM Honvéd Vezérkar főnök rendeli ki.

A kirendelt erők és eszközök saját parancsnokaik alárendeltségében oldják meg feladataikat.

A helyzet függvényében a katonai szervezeteknél operatív csoportok működnek és kölcsönösen összekötőket, összekötőcsoportokat küldenek ki és fogadnak az együtműködő szervezetektől.

A tevékenység irányítását és vezetését kormányzati szinten a Belügyminisztérium hajtja végre.

A légtér védelme

Az ország fegyveres védelmének tervében jóváhagyott feladatoknak megfelelően kiemelt figyelmet kell fordítani a „RENEGADE” – terrorista céllal eltérített repülőeszközök elleni tevékenység – típusú feladatokra.

A Magyar Honvédség légtérelőrzési feladatait a NATO egységes légvédelmi rendszerében, a békeműködésnek megfelelően, légvédelmi készenléti szolgálataival látja el.

A polgári légi jármű földi célpontok ellen pusztító eszközként történő felhasználása új megvilágításba helyezte a korábbi terrorcselekmények elhárítására irányuló védekezés feladatait. A „RENEGADE” típusú támadás veszélyeztetheti a Magyar Köztársaság lakosságának élet- és vagyónbiztonságát, végső esetben alkotmányos rendjét.

A polgári légi közlekedésről szóló 1944. évi Chicagói Egyezményre alapozott, a légi közlekedésről szóló 1995. évi XCVII. Törvény 10. § (2) bekezdése csak a repülési szabályokat betartó, polgári célú repülést végző légi jármű biztonságát védi, a „RENEGADE” légi jármű azonban „fegyvernek” minősül.

A „RENEGADE” művelettel összefüggő katonai feladatok gyakorlati megvalósítása a Magyar Köztársaság alkotmányáról szóló 1949. évi XX. törvény 19/E. §-a alkalmazását kívánja, mivel a polgári légi járművet hatalmába kerítő csoport fegyverként akarja felhasználni azt, tehát fegyveres csoportnak tekinthető.

A „RENEGADE” típusú légi jármű elleni tevékenység célja a fegyverként használt légi jármű pusztító tevékenységének megakadályozása, amely végső soron nem zárja ki a terrorista céllal eltérített légi jármű katonai eszközökkel történő megsemmisítését sem.

A szövetséget érintő lehetséges légi fenyegetettséget egy általános, békeidejű katonai légtérrendészeti (Air Policing) tevékenységgel kell kezelni, melyért továbbra is a Szövetséges Erők Európai Főparancsnoka a felelős. Azon esetekben, amikor a „RENEGADE” fenyegetettség valószínűsíthető, vagy egy eltérített polgári légi jármű már annak **minősített**, akkor az ellene irányuló **tevékenységért a felelőség a Nemzeti Döntéshozó Személyre hárul**. A Nemzeti Döntéshozó Személy feladatkörét – a honvédelmi minisztertől átruházva – a Magyar Honvédség Légierő Parancsnokság ügyeletes tábornoka tölti be.

A megfelelő válaszlépések biztosítása érdekében az eltérített polgári légi járművel elkövethető terrorcselekmények elhárítása miatt a kialakult helyzetre azonnal reagálni kell.

A „RENEGADE” művelet katonai feladatait a terrorista céllal eltérített légi jármű minősítésétől a kikényszerített leszállításáig, megsemmisítéséig, vagy az ország légterének elhagyásáig kell végrehajtani.

A „RENEGADE” tevékenység végrehajtása során fontos feladat a kölcsönös információáramlás megvalósítása az érintett szervek között.

A „RENEGADE” esemény bekövetkezése esetén meghatározó jelentőséggel bír a lakossági tájékoztató tevékenység.

A terrorizmus elleni harc katonai tevékenységének vezetése

A terrorizmus elleni harc érdekében a Magyar Honvédség részére már korábban rendszabályok kerültek előkészítésre a terrorveszély, illetve terrorcselekmény bekövetkezése esetén végrehajtandó feladatokra. Ennek értelmében – szükség esetén – az HM Honvéd Vezérkar főnök intézkedik a szükséges állomány aktivizálására.

Az érvényes szabályozók szerint a katonai irányítás és vezetés a békeobjektumokból valósul meg. Amennyiben a vezetés feltételei nem biztosítottak, illetve nem valósíthatók meg (terrorveszélyeztetettség, támadás, elemi csapás esetén), a vezetési csoport áttelepül más objektumokba.

A terrorizmus elleni harcra történő felkészítés és kiképzés érdekében elvégzett feladatok:

Az „Egységes lövészeti szakutasítás, a gyalogsági, a harcjármű és harckocsi fegyverekhez (Alt/120)” című kiadványban egy teljes fejezet foglalkozik a nem háborús feladatokkal, közte kiemelten a terrorizmus elleni harcra történő felkészítéssel.

A lökiképzés keretében a katonákkal gyakoroltatják a terrorista személyek, csoportok felderítését, kiválasztását, első lövéssel való megsemmisítését, a túsok és a vétlen célok megóvását.

A terroristákat ábrázoló céllapokat elkészültek, azokat az érintett katonai szervezetek megkapták.

A gyalogsági fegyvereken kívül a katonák lögyakorlatokat teljesítenek a terrorcselekmények során hatékonyan alkalmazható 40 mm-es gránátvetővel és sörétes puskával is.

2005 első felében elkészítettünk egy tanulmányt „A Magyar Honvédség szerepe és feladatai a nem háborús műveletekben” címmel, amelyben kiemelten foglalkoztunk a terrorizmus elleni műveletekkel.

A katonai testnevelés ismeretanyagát kibővítettük a közelharc (kézitusa) mozgásanyaggal. Oktatása a katonai szervezetek feladataihoz igazítva, differenciáltan kerül végrehajtásra.

A terrorizmus elleni harcra történő felkészítés feladatai

A NATO prágai csúcserkeztésén elhangzottaknak megfelelően magyar vonatkozásban döntés született egy **különleges műveleti zászlóalj** létrehozásáról, valamint a katonai szervezeteknél felkészítünk egy-egy kisalegységet a terroristák elleni közvetlen harcra.

A terrorizmus elleni harcra történő felkészítés egységes koncepciója alapján a kiképzési programokat kiegészítjük – a katonai szervezetek feladatainak figyelembevételével –, a terrorizmus elleni harcra való felkészülés általános, illetve speciális tematikájával.

A kiképzőket felkészítjük a terrorizmus elleni harc oktatására – az illetékes rendőri szervek bevonásával –, majd az MH valamennyi katonáját **általános**, míg a terrorizmus elleni harcra létrehozott katonai szervezeteket **speciális felkészítésben** részesítjük.

„A HM Honvéd Vezérkar főnök intézkedése a terrorizmus és az emberkereskedelem elleni harc ismeretanyagának a kiképzési rendszerbe történő beépítésére” című okmány szabályozza a kiképzés és a felkészítés rendjét.

A felkészítés katonai feladatai magukban foglalják a megelőzést, a felszámolást, és a következmények kezelését.

Az MH katonáinak és alegységeinek felkészítése – alarendeltetésüknek megfelelő differenciáltsággal az érvényben lévő kiképzési rendszer keretében –, kísérleti jelleggel 2006. március 1-jével, végleges formában 2006. szeptember 1-jével **háromszintű képzési rendben** kerül bevezetésre.

I. szint: Az MH minden katonája részére (sárga időszak)

Az alapkiképzés időszakában a katonák 2-3 nap időtartamban kapnak felkészítést a terrorizmus és az emberkereskedelem elleni küzdelem katonai feladatainak alapjaiból, amely főként a megelőzéshez és a következmények kezeléséhez kapcsolódó ismeretanyagot foglalja magában.

Ennek keretében megismerik a terrorizmus és az emberkereskedelem kialakulásának okait, azok társadalmi hátterét, megnyilvánulási formáit napjainkban és az ellenük való harc fontosabb eljárásait; az erő és a fegyver alkalmazásának rendjét és az információvédelem előírásait.

Begyakorolják a megelőzés feladatai közül az őr és a járőr feladatait; a személy és gépjármű ki- és beléptetésének, a személyek és a járművek átvizsgálásának szabályait, az átvizsgáláshoz használt eszközök kezelését; az önvédelmet és a haditechnikai, illetve más eszközök, valamint a fontosabb objektumok védelmében való részvétel alapfeladatait. A következmények kezelésének feladatai közül a sérültek ellátását; a mentési munkákban való részvételt; a kordonok telepítését; a területek zárásában való részvételt, valamint a keresés és a kutatás alapfeladatait.

II. szint: A kötelékkiképzést végrehajtó alegységek részére (zöld időszak)

A kötelékkiképzés időszakában a katonák és az alegységek 13–15 nap időtartamban kapnak felkészítést a terrorizmus és az emberkereskedelem elleni harc általános és szakfeladataiból, amely magában foglalja a megelőzés és a következmények kezelése főbb elemeit.

Az alapkiképzés keretében szerzett ismeretek megszilárdítása, bővítése, a tervezett alkalmazási terület sajátosságai figyelembevételével a katonák megismerik a terrorizmus és az emberkereskedelem elleni harc katonai feladatai végrehajtásának jogi szabályozását. **Begyakorolják** a megelőzés feladatai közül az Ellenőrző Áteresztő Pont (a továbbiakban: EÁP), valamint az álló és mozgó figyelőpont telepítését és működtetését; az EÁP szolgálatban a személyek és a gépjárművek átkutatásának rendjét, valamint a gyalogos és gépjármű forgalom irányítását; a személyek és gépjárművek ki- és beléptetésének, valamint a személyek azonosításának rendjét; az őrzési feladatok végrehajtását (tábor, szerelvény, objektum), a felállított és a kísérő őr feladatát; a fontos személyek (VIP) és konvojok kísérését; a nem robbanó műszaki záruk létesítését; az aknamező felderítését, megjelölését, jelentését.

A következmények kezelésének feladatai közül a katasztrófaelhárító tevékenységek végzésének rendjét, a mentési munkálatok; a sérültek ellátása; a következmények továbbterjedésének, súlyosbodásának megakadályozása; mentők, tűzoltók stb. tevékenységének biztosítása; szakértelem, speciális erők biztosítása; károk, illetve a veszteség felmérése, a terroristák elszigetelésének, menekülésük megakadályozásának feladatait, a kordontelepítés, utak, vasutak, területek zárása; a szolgálati csoportok (felderítő–kutató) csapda, leshelyszolgálatok; a terrorcselekmények felszámolására kiérkező különleges erők tevékenységének támogatása, az újabb terrorcselekmények bekövetkezésének megelőzését szolgáló feladatokat, a fizikai biztosítási, illetve az őrzés-védelemben keletkezett veszteségek pótlása; a biztosító erők megerősítése, illetve újrászervezése és a humanitárius feladatok végzésében való részvételt.

Képessé válnak a terrorizmus és az emberkereskedelem elleni harc megelőző és a következmények kezelése szakfeladatainak végrehajtására egyénileg és kötelékben.

III. szint: A misszióba tervezett alegységek részére (piros időszak)

A misszióba tervezett katonák a kötelékkiképzésre előírt követelmények teljesítésén túl, azokra alapozva a várható alkalmazási helyszín sajátosságainak figyelembevételével, 3–5 nap időtartamban speciális felkészítésben részesülnek.

A kötelékkiképzés és a missziós felkészítés ismeretanyagára alapozva **a katonák és az alegységek megismerik** az alkalmazási helyszínen az egyes népcsoportok közötti ellentéteket, az erő és a fegyver alkalmazásának eseteit, a terrorizmus és az emberkereskedelem legjellemzőbb módjait, formáit.

A katonák képessé válnak a terrorizmus és az emberkereskedelem elleni küzdelem speciális feladatai végrehajtására, egyénileg és kötelékben.

A műveleti alegységeknél a kötelékkiképzés időszakában a katonák és az alegységek 15–20 nap időtartamban kapnak felkészítést a terrorizmus és az emberkereskedelem elleni harc általános, szak és speciális feladatainak szakszerű végrehajtására, amely magában foglalja a terrorizmus és az emberkereskedelem elleni harc komplex feladatrendszerét.

Megismerik a műveleti területen végzendő felderítési feladatok végrehajtásának és jelentésének rendjét; a terrorcselekmények megelőzését, illetve kizárását célzó aktív és passzív védelmi rendszabályok komplex alkalmazását; a kiemelt személyek védelmének, közelbiztosításának végrehajtását; az információs műveletek, valamint lélektani hadviselési műveletek alapjait, azok jelentését.

Begyakorolják a műszaki és technikai védelmi rendszer kiépítését és alkalmazását; a harcálláspont, illetve más vezetési pontok, objektumok őrzés-védelmét, a terrorista létesítmények megsemmisítésének rendjét, a terroristák által zsákmányolt vagy valamilyen más úton megszerzett kiemelten fontos, illetve veszélyes anyagok visszaszerzésének rendjét, a katasztrófaelhárító tevékenységek végzésének rendjét.

Képessé válnak a meglévő fegyverek alkalmazására, a híradó eszközök használatára, a járművek vezetésére és kiszolgálására, egymás helyettesítésére; a terrorizmus és az emberkereskedelem elleni katonai feladatok komplex végrehajtására, egyénileg és kötelékben.

A terrorizmus elleni harc hatékony végrehajtásához szükséges haditechnikai fejlesztések, változtatások

A Magyar Honvédségnél rendszerben lévő gyalogsági fegyverekkel – a fejlesztések elvégzését követően –, a terrorizmus elleni harc feladatai hatékonyan végrehajthatók.

Fejlesztések:

- a Dragunov (SZVD) távcsöves puska helyett a közeljövőben egy nagy pontosságú 7,62 mm-es távcsöves puska kerül rendszerbe;
- a 9 mm-es KGP könnyű géppisztolyhoz és a PGRC pisztolyhoz kialakításra kerül a monoblokk-lövedék, amely az épület falához csapódva nem pattog, ezért nem önvészélyes;
- a gépkarabélyokra éjjellátó készülék és elektrooptikai irányzék kerül kifejlesztésre, amely a fegyver pontosságát nagymértékben növeli, jó és rossz látási viszonyok között egyaránt.

A terrorizmus elleni harc egységes elvei kialakítását, az ismeretanyag kidolgozását, a kiképzési célok és követelmények meghatározását, az oktatók felkészítését, valamint a fegyverek és lőszeres fejlesztésének befejezését követően minden feltétel adott lesz a katonák és alegységek számára, a terrorizmus elleni harc különböző feladataira való felkészüléshez.

FUCSKU SÁNDOR ALEZREDES

A VÁLSÁGKEZELŐ MŰVELETEKBEN RÉSZT VEVŐ MAGYAR KONTINGENSEK TERRORFENYEGETETTSÉGE, A FELDERÍTŐ CSAPATOK KÜLÖNLEGES FELDERÍTŐ KÉPESSÉGEI

MAGYAR KONTINGENSEK TERRORFENYEGETETTSÉGE

A 2001. szeptember 11-én, az Egyesült Államok területén végrehajtott terrortámadásra adandó válaszlépések egyikeként 2002 májusában a NATO külügyminisztereinek rejkjaviki ülésén döntés született, hogy a Szövetség – amikor és ahol szükséges –, harcba száll a terrorizmussal. Ezzel a döntéssel került pont a szeptemberi terrortámadás óta zajló vitára: vajon a Szövetség védelmi erőivel harcba szállhat-e a terroristákkal a tagországok területén kívül is? Természetesen a „területen kívül végrehajtott” szövetségi műveletek lehetősége maga után vont a Szövetség képességei széles körű átalakításának szükségességét is. Ez a folyamat a 2002. novemberi Prágai Csúcsértekezletet követően kezdődött meg. A Prágában elfogadott akcióterv célja többek között az volt, hogy a NATO-t képessé tegye a terrorizmus jelentette kihívásokra adandó válaszlépésre.

Mivel a Magyar Köztársaság már többször deklarálta, hogy nem kizárólag passzív haszonélvezője kíván lenni a szövetségi tagság nyújtotta biztonságnak, hanem erejéhez mérten tevélegesen is részt kíván venni ennek a biztonságnak a megteremtésében, így szinte magától értetődő volt, hogy a Magyar Honvédség katonái, kijelölt alakulatai is előbb-utóbb aktív részesei lesznek a Szövetség terrorizmus elleni védelem jegyében végrehajtott műveleteinek.

Ennek a folyamatnak az eredményeként, napjainkban (is) magyar katonák teljesítenek szolgálatot – és néznek szembe a terrorizmus jelentette fenyegetéssel – Afganisztánban és Irakban, a Balkán-félszigeten, valamint a világ számos pontján ENSZ-, EBESZ- és MFO-missziókban. Bár a terrortámadások jelentette veszély az Afganisztánban és Irakban szolgáló alakulatok számára jelenti a legnagyobb fenyegetettséget, nem szabad megfeledkeznünk arról, hogy a terrorizmus világméretű jelenség, a terroristák által végrehajtott támadások a világ bármely pontján, bármely pillanatban emberéleteket követelhetnek – gondoljunk csak a 2004-es madridi, vagy a 2005-ös londoni és Sharm el-Sheikh-i robbantásos merényletekre. Éppen ezért valamennyi, külföldi válságkezelő misszióban szolgálatot teljesítő magyar katonának készen kell állnia a terrorizmus elleni védelem feladatainak végrehajtására.

A haderő terrorizmus elleni védelemi tevékenysége – a szövetségi elvek szerint – **négy területen valósul meg:**

- antiterrorizmus (védelmi jellegű tevékenység);
- következmények felszámolása;

- terrorizmusellenes tevékenység (offenzív tevékenység);
- együttműködés (military co-operation), vagyis különböző területek – katonai, polgári titkosszolgálatok, biztonsági szolgálatok, vám-, pénzügyi szervek stb. – együttműködése.

Ezen területek mindegyikében természetesen meg kell, hogy jelenjen a saját erők oltalmazása – a „Force Protection” – is, melynek megvalósítása során a parancsnoknak számba kell vennie erői fenyegetettségét, valamint az elérendő katonai célt, és ennek függvényében meghatározni a saját erők oltalmazásának optimális szintjét.

Antiterrorizmus

Az antiterrorizmus elsősorban azoknak a védelmi jellegű intézkedéseknek az összessége, melyek célja a saját erők, személyek, illetve anyagi javak terrortámadással szembeni sebezhetőségének csökkentése.

Következmények felszámolása

Egy esetleges terrortámadás következményeinek felszámolása, a károk csökkentése, korlátozása érdekében hozott intézkedések, rendszabályok meghozatala elsősorban a polgári szervek hatáskörébe tartozik. A haderő azonban szükség esetén széles körű segítséget képes nyújtani a civil hatóságoknak.

Terrorizmusellenes tevékenység (counter-terrorism)

Olyan, elsősorban támadó jellegű tevékenység, melynek célja – a terrorizmusellenes védelem keretein belül –, a terrorista csoportok, illetve azok bázisául szolgáló létesítmények felszámolása, pusztítása. Az Észak-atlanti Tanács döntése értelmében esetenként a szövetség erői, eszközei is részt vállalhatnak ilyen, az Európai Unió vagy más nemzetközi szervezet által vezetett katonai műveletben is.

Együttműködés

A legtöbb NATO-tagállamban a polgári hatóságok – rendőrség, bevándorlási hivatalok, hírszerző és biztonsági szervek, vám-, belügyi és pénzügyi szervek – foglalkoznak elsődlegesen a terroristák által támasztott fenyegetettség felfedésével, semlegesítésével. Éppen ezért, a minél hatékonyabb fellépés érdekében, a katonai szervezeteknek szorosan együtt kell működniük ezekkel a polgári szervekkel.

A fenti rövid áttekintésből is látható, hogy a Magyar Honvédség erőinek jelenleg is készen kell lenniük a terrorizmus elleni védelmi tevékenység legalább három területén aktív tevékenység végrehajtására. A negyedik – a támadó jellegű terroristaellenes – tevékenységre való képesség, illetve egy ilyen jellegű szövetségi feladatban való részvételi képesség jelenleg vita tárgyát képezheti, azonban a Különleges Műveleti Zászlóalj felállításával a zászlóaljnak a teljes készenlét elérését követően alkalmasnak kell lennie aktív, támadó jellegű terroristaellenes tevékenység végrehajtására is.

A terroristák által leggyakrabban alkalmazott módszerek

Egy terrorista támadás közvetlen célja számtalan lehet: figyelemfelkeltés, erődemónstráció, a hatóságok iránti közbizalom megbontása, de akár az adott terület polgári lakosságának, vagy katonai, biztonsági szerveinek demoralizálása is.

Éppen ezért a magyar kontingensek fenyegetettsége általános értelemben nem határozható meg pontosan. A fenyegetettség mértékét, a várható terrorista tevékenységet, valamint a foganatosítandó rendszabályokat az adott műveleti terület elemzését–értékelését követően kell meghatározni.

A számbavehető, terroristák által kedvelt módszerek széles skálát ölelnek fel. Az elemzéskor figyelembe kell venni, mely tevékenységi fajta alkalmazása valószínűsíthető az adott területen, ezen belül milyen a polgári lakosság, illetve a haderő fenyegetettségének mértéke.

A magyar kontingensek terrorfenyegetettsége						
Közvetlen: A magyar kontingens állománya, eszközei ellen végrehajtott terrorátadás.				Közvetett: A működési körzetben élők ellen végrehajtott terrortámadás.		
A fenyegetettség mértéke az adott műveleti területtől függően változhat!						
Alacsony	Közepes	Magas		Alacsony	Közepes	Magas
			Bombardozás			
			Gyilkosság			
			Tűszéjtés			
			Emberrablás			
			Rajtaütés			
			Gyújtogatás			
			Szabotázs			
			Eltérítés			
			Fenyegetés			
			ABV-fegyverek			
			Informatikai terrorizmus			

A fenyegetettség elemzésének egy változata

A napjainkban zajló műveletekben a koalíciós erőkre a legnagyobb veszélyt a pokolgépes támadások, illetve robbantásos merényletek jelentik. A különböző típusú robbanószerkezetekkel végrehajtott támadások a gerilla-hadviselés egyik leghatékonyabb eszközei, mert:

- költségigényük alacsony;
- alacsony kockázatot jelentenek az alkalmazónak (kivéve az öngyilkos merényletet);
- a robbanóeszköz könnyen álcázható;
- csak elkészítésük igényel komolyabb felkészültséget, az eszköz telepítése már nem;
- pszichológiai hatása jóval meghaladja az okozott fizikai veszteséget.

Az ilyen „házi gyártású” robbanószerkezeteket általában Improvizált Robbanó Szerkezet (Improvised Explosive Device) néven jelöli a szövetségi / koalíciós terminológia. Elkészítéskor felhasználhatnak ipari vagy katonai robbanóanyagokat, de nem ritka a házi gyártmányú robbanótöltet sem. A hatás fokozása érdekében a szerkezet készítésekor a robbanóanyag kombinálható mérgező kémiai anyagokkal, biológiai mérgekkel, de akár radioaktív anyaggal is; ilyen szerkezet alkalmazására azonban eddig még nem került sor azon műveleti területeken, ahol magyar kontingensek tevékenykednek.

A robbanóanyagokhoz hasonlóan a robbanószerkezetek indítása is számtalan variációra ad lehetőséget. A mechanikus indítószervezetek mellett akad példa mobiltelefonok, garázsnyitó szerkezetek, gyermekjátékok távirányítóként történő alkalmazására is, de – csak, hogy egy egyszerű példát említsünk –, akár egy gumitömlő is szolgálhat indító szerkezetként, melyen az áthaladó jármű elegendő légnymást alakít ki ahhoz, hogy egy nyomáskapcsolót működésbe hozva beindítsa a robbanószerkezetet.

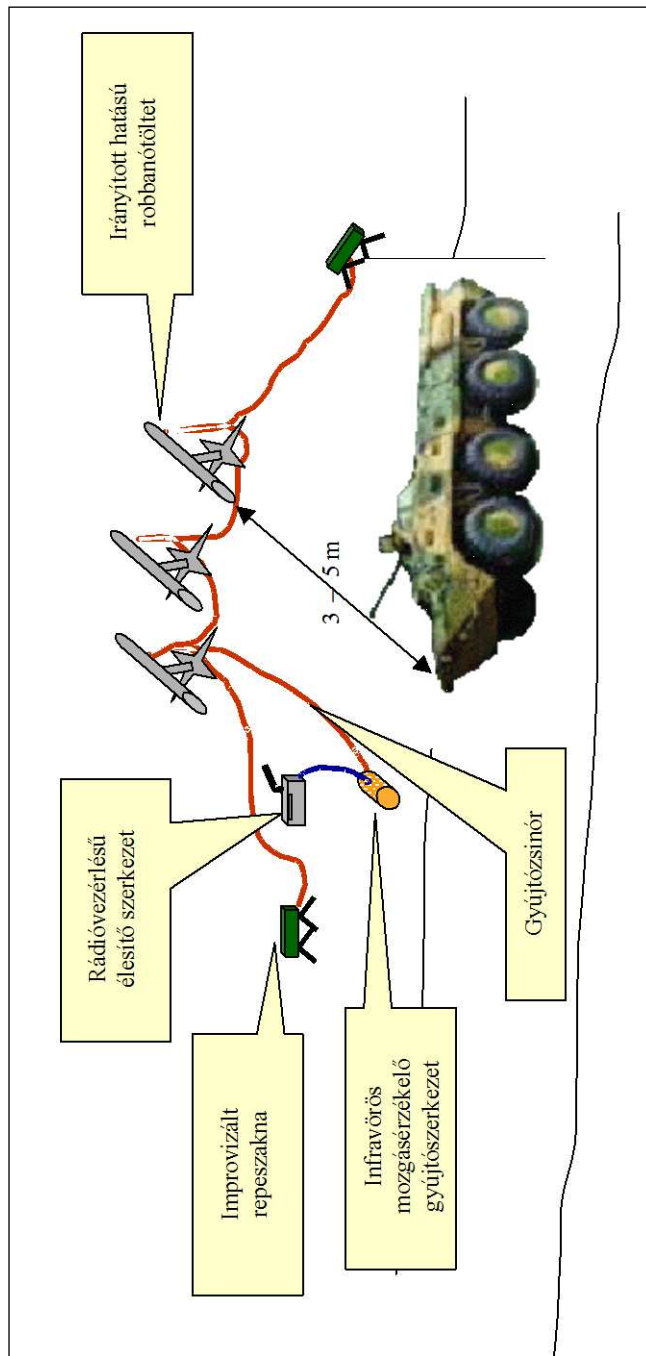
Telepítési módjuk szerint a következőképpen csoportosíthatjuk a robbanóeszközöket:

- aknák, meglepőaknák;
- járműbe épített robbanóeszközök;
- irányított hatású robbanóeszközök.

Aknák, meglepőaknák

Aknák, meglepőaknák elhelyezésének, álcázásának csak a telepítést végző improvizáló képessége szab határt. Ezek a robbanószerkezetek elrejtethők az út menti állattetemekről kezdve a különböző műtárgyakon át az út menti roncsokig, szinte mindenhol. Felderítésükre, semlegesítésükre csak gondos menetvonal-tervezés és felderítés mellett van esély.

Irányított hatású robbanószerkezetek (EFP)

Az EFP alkalmazásának elve

Az aknák, robbanószerkezetek hatásának fokozása terén különböző módszerek alkalmazására volt példa:

- *Páros telepítés:* Ennek a módszernek az alkalmazása általában aknamentesítő eszközök ellen határos. Telepítésekor két aknát / robbanószerkezetet – többnyire robbanó gyújtózsínórral – kötnek össze. A nehéz aknamentesítő eszköz áthalad a gyújtótöltet nélküli első aknán, és működésbe hozza a második, az aknamentesítő nyomvonalán kívül, az aknamentesítő jármű alatt elhelyezett robbanószerkezetet.

- *Emeletes telepítés:* A robbanóeszközöket (aknákat) egymás tetejére telepítik. A legfelső akna általában nem tartalmaz fémeket, és többnyire csak a legalsó aknát élesítik. Ez a telepítési módszer csökkenti a felfedés veszélyét és jelentősen megnöveli az akna hatóerejét. (Már a délszláv válság idején is alkalmazták ezt a módszert.)

- *Lánca kötött telepítés:* Ennél a telepítési módszernél az aknákat út mentén robbanó gyújtózsínórral, vagy más módszerrel sorba kötik. Az indító mechanizmus valamennyi aknát egyidejűleg hozza működésbe.

Járműbe épített robbanóeszközök

A járműbe szerelt robbanóeszközöket (Vehicle Born Improvised Explosive Device – VBIED) külön kategóriaként említhetjük. Ebben az esetben nagy mennyiségű robbanóanyag juttatható a kiválasztott célpont közelébe. A robbantás végrehajtható időzítő- vagy távirányító szerkezet útján, de nem ritka az ilyen típusú öngyilkos merénylet sem. Ennek a típusnak a veszélyességét külön fokozza, hogy a nagy mennyiségű robbanóanyag megfelelő időzítésű indítása jelentős veszteséget képes okozni a polgári lakosság, vagy éppen a haderő állományában. A járműbe szerelt robbanószerkezetek alkalmazása azonban a tapasztalatok szerint nem mindennapos gyakoriságú. Általában gondosan megtervezett, nagyméretű, látványos akciók végrehajtásakor alkalmazzák.

Irányított hatású robbanószerkezetek

Az utóbbi időben Irakban megjelentek az irányított hatású robbanószerkezetek (Explosively Formed Projectile – EFP) is. Ezek az eszközök általában házi gyártású páncéltörő lövedékek, külön a könnyű-, közepes páncéltatú eszközök pusztítására tervezve. Ezeknél az eszközöknél – a páncéltörő fegyverek működési elvét követve –, az egyik végén zárt csőben robbanótöltetet és egy kúp alakú fémeket helyeznek el. A töltet robbanását követően a fém megolvadt lövedékként áttöri a könnyű páncéltatot. A hatékony alkalmazás feltétele az indítás helyes időpontjának megválasztása, ezért általában leggyakrabban infravörös berendezést alkalmaztak a töltet robbantására.

Az ilyen eszközök alkalmazása a páncélozott technika és/vagy az élőerő ellen („claymore” akna) nem új a katonai gondolkodásban, de ezek házilagos előállítására és terroristák által történő alkalmazása viszonylag új, és fejlődésben lévő módszer.

A felsorolt robbanóeszközök alkalmazása ma még túlnyomó részben elsősorban az iraki műveleti területre jellemző, de a korábbi tapasztalatokból kiindulva az elterjedés és a más hadműveleti területeken való megjelenés (Afganisztán) elkerülhetetlennek tűnik.

Robbanóeszközök elleni védelem

A katonai eszközök páncéltáncának növelése csak időleges védelmet képes biztosítani a terroristák által alkalmazott robbanóeszközök ellen, hiszen a nagyobb páncéltatú eszköz megjelenésével szinte egy időben a terroristák nagyobb hatóerejű robbanószerkezeteket kezdenek építeni. Különböző kutatóműhelyek keresik azokat az új technológiai megoldásokat, amelyek segítségével lokalizálhatók, illetve semlegesíthetők az improvizált robbanószerkezetek is. Az elgondolások között szerepel mikrohullámú impulzus, rádiózavaró berendezés, illetve kémiai szenzorok különböző elvek szerinti alkalmazása is.

A Magyar Honvédség jelenleg olyan, járműre szerelhető rádiózavaró berendezés beszerzését tervezi, amely a megfelelő járművekre telepítve hatékonyan képes blokkolni (az esetleg) az útvonal mentén telepített robbanószerkezetek indítómechanizmusához továbbított indítási parancsot, ezzel – mintegy elektromágneses pajzsot létrehozva a konvoj közvetlen közelében –, akadályozva meg az eszközök működésbe lépését.

A járműre telepített változat mellett hordozható készülékek beszerzése is szerepel a tervek között.

Robbanószerkezetek távvezérlő rendszerének zavarása

A MAGYAR HONVÉDSÉG FELDERÍTŐ CSAPATAINAK KÜLÖNLEGES FELDERÍTŐ KÉPESSÉGEI

HUMINT (harcászati hírszerzés)

Az elmúlt közel egy évtizedben végrehajtott szövetségi műveletek tapasztalatai azt mutatják, hogy a válságreagáló műveletek végrehajtását a HUMINT képes a leghatékonyabban támogatni. Ennek egyik oka, hogy az ilyen jellegű hadműveletek során legtöbbször nincsenek frontvonalak, a szemben álló felek nem különíthetők el egymástól élesen. A feladatot végrehajtó erők a helyi lakosság „között” élnek mindennapjaikat, ahol a napi kapcsolat során sok fontos információhoz juthat hozzá az erre kiképzett állomány. A harcászati hírszerzés felértékelődésének további oka, hogy a szemben álló felek (illetve a koalíciós, vagy szövetséges erőkkel szembe kerülő erők) képességei, haditechnikai eszközei a legtöbbször nincsenek olyan szinten, tevékenységük nem éri el azt a nagyságrendet, hogy a parancsnok rendelkezésére álló más felderítő képességek jelentős információt tudnának szerezni róluk.

A hadműveleti, harcászati szintű, szűkebb értelemben vett HUMINT-tevékenység alkalmazására, tervezésére és végrehajtására, az erről a területről érkező információk feldolgozására és felhasználására a Magyar Honvédség a közelmúltig nem rendelkezett kialakult szervezeti keretekkel, eljárásmódokkal. Ennek a képességnek a kialakítása azonban megkezdődött és jelenleg is folyik a Magyar Honvédségben. A HUMINT (harcászati hírszerzés) a jelenleg folyó és a belátható jövőben várható hadműveletek felderítő támogatásának egyik legjelentősebb területét képezi.

A következőkben ezen új képesség alkalmazásának alapelveit, a kialakítandó szervezet lehetőségeit kívánjuk áttekinteni.

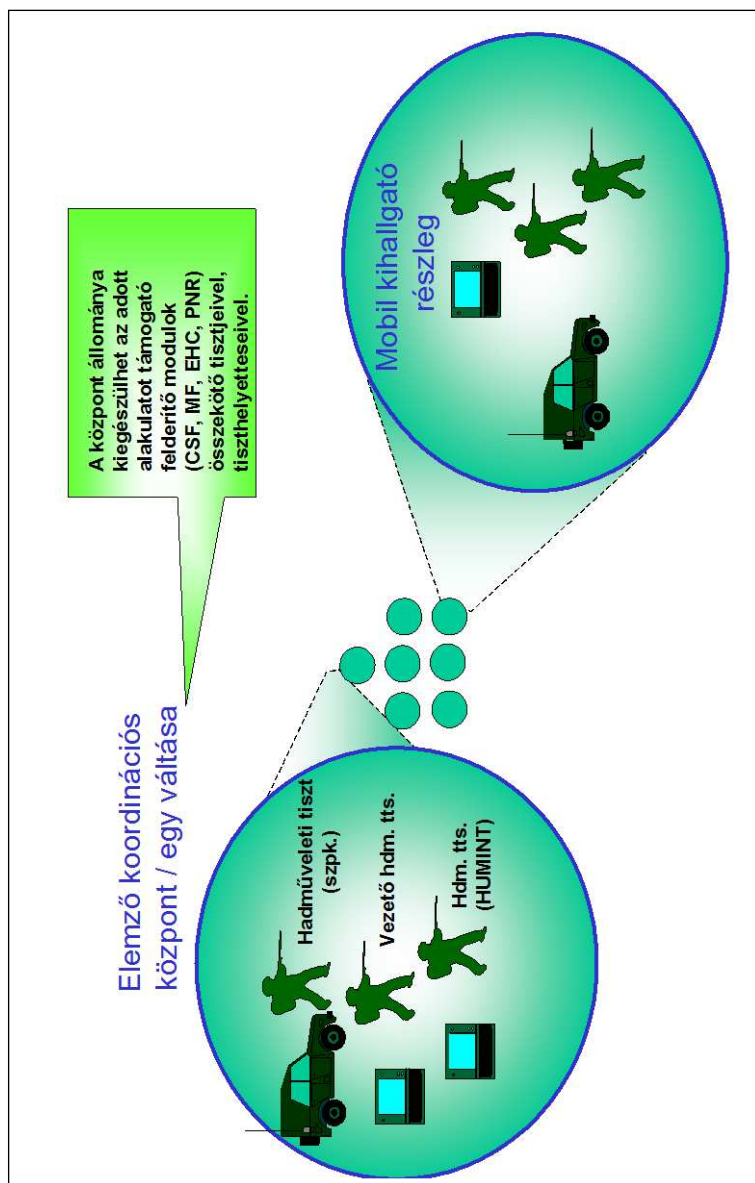
A HUMINT fogalma

Az emberi erővel folytatott felderítés – az MH Összhaderőnemi Felderítő Doktrínában használt kifejezés szerint –, azaz HUMINT alatt az emberi forrástól gyűjtött, illetve emberi forrás által szolgáltatott felderítési adatok értendők (AAP-6). A HUMINT – mint felderítő tevékenység – fedett, illetve nyílt műveletekkel hajtható végre. A hadműveleti területen lévő erők feladata általában a nyílt HUMINT-műveletek végrehajtása.

Fontosabb alapelvek

A HUMINT fontos információkat képes szolgáltatni a konfliktusok teljes spektrumában, jelentősége azonban az alacsony intenzitású konfliktusok esetén mutatkozik meg leginkább.

A NATO Európai Parancsnokságának HUMINT-irányelvei (ACE Directive 65–7) elsősorban az alacsony intenzitású konfliktusok, illetve a békefenntartó műveletek alatt alkalmazandó HUMINT-tevékenység végrehajtását szabályozzák,

mivel – mint azt az irányelvek megfogalmazzák –, az V. cikkely szerinti műveletek alatt végrehajtandó HUMINT-műveletek jelentős része a Fogadó Nemzeti Támogatás (Host Nation Support) részeként kerül megvalósításra. A Szövetség HUMINT-tevékenységét ez utóbbi esetben a Fogadó Nemzeti Támogatás kapcsán megkötött megállapodások, illetve a SOFA (Status of Forces Agreement) egyezményben foglaltak szabályozzák.

A HUMINT a három, egymást kölcsönösen kiegészítő, fő felderítő diszciplína (HUMINT, SIGINT, IMINT) egyike. A HUMINT esetében azonban – a másik két felderítési ágától eltérően –, nehezebben lehet a stratégiai, hadműveleti, harcászati szinteket egymástól elkülöníteni.

A HUMINT magában foglalja a felderítési követelmények (PIRs) kielégítése érdekében végzett felderítő tevékenységet, valamint támogatást nyújt a felderítés elleni védelem érdekében végzett adatgyűjtéshez is. A HUMINT legértékesebb jellemzője azonban, hogy – megfelelő források esetén – képes felfedni a „cél” szándékait, ezzel lehetővé téve más adatgyűjtő eszközök célzott alkalmazását.

A HUMINT alkalmazásakor – eltérően a másik két említett felderítő diszciplínától – elsősorban az adatgyűjtő és az adatszolgáltató személyes kapcsolatán keresztül valósul meg az információ beszerzése.

A HUMINT-tevékenység összességében költséghatékony felderítési mód, bár jelentős az emberi erőforrás igénye. A HUMINT-tevékenység sikeres végrehajtásának elengedhetetlen feltétele a megfelelő nyelvismeret, további jellemzője, hogy nehezen összpontosítható, ezért a felderítési követelmények megválaszolását segítő adatok, információk megszerzése időigényes lehet.

A HUMINT összetevői

A felsorolt első négy esetben személyes kapcsolat létesítése szükséges az ellenség, illetve a célközönség együttműködő, vagy nem együttműködő tagjá(ai)val:

- a) kikérdezés / beszámoltatás;
- b) informátor-felhasználás (kapcsolatkezelés);
- c) kihallgatás;
- d) felderítő kapcsolattartás (összekötő tevékenység);
- e) felderítő járőr;
- f) rejtett megfigyelés.

A harcászati hírszerző (HUMINT) képesség kialakítása a Magyar Honvédségen belül a MH 24. Bornemissza Gergely Felderítő Zászlóalj szervezetében kezdődött meg. Az elmúlt két évben végrehajtott szűrés, kiválasztás, nyelvi felkészítés és alapszintű szakfelkészítés, valamint a harcászati hírszerzés végrehajtásához alapvetően szükséges eszközök beszerzését követően az MH első HUMINT-szakasza az elmúlt hetekben érte el kezdeti alkalmazási képességét.

Gondot okoz a várható alkalmazási, műveleti területen használt nyelvek, nyelvjárárok ismeretének hiánya, illetve, hogy néhány nyelv vonatkozásában az itthoni képzés nem, vagy csak nehezen szervezhető meg. Ennek figyelembevételével előtérbe kerül a műveleti területen élő lakosság köréből történő tolmácsok alkalmazása, ami számos biztonsági és megbízhatósági problémát vet fel.

Természetesen még hosszan tartó felkészítésre és csak gyakorlati úton megszereshető ismeretek elsajátítására van szükség ahhoz, hogy az állomány a harcászati hírszerzés teljes spektrumában képes legyen hatékonyan tevékenykedni. Azonban már most nyilvánvaló, hogy a felderítésnek ez az a területe, amelyre a napjainkban folyó szövetségi és koalíciós műveletek támogatása során az egyik legnagyobb igény jelentkezik. Egyben ez az a terület, ahol a Magyar Honvédség viszonylag kis ráfordítással jelentősen lenne képes hozzájárulni a szövetségi műveletek sikeréhez.

A Különleges Műveleti Zászlóalj

A harcászati hírszerző képesség kialakításának megkezdésével egy időben döntés született a Magyar Honvédség különleges műveleti képessége megteremtéséről is. Az elmúlt években jelentős előrelépés történt ezen a területen is. A MH 34. Bercsényi László Különleges Műveleti Zászlóalj szervezeti felépítésének átalakításakor, kiképzési követelményeinek meghatározásakor már elsődleges szempont volt, hogy az új alakulat szervezetét, felszerelését, valamint kiképzettségét tekintve alkalmas legyen a szövetségi követelmények szerinti különleges műveletek végrehajtására.

A zászlóalj a jelenlegi tervek szerint különleges századokból, azon belül különleges műveleti csoportokból és egy kiképző műveleti csoportból áll.

A szövetségi elveknek megfelelően a zászlóalj alapvetően a következő feladatok végrehajtására lesz képes az alkalmazási készenlét elérését követően:

Különleges felderítés és megfigyelés (Special Reconnaissance and Surveillance – SR)

A különleges felderítés olyan, emberi erőforrás által végzett tevékenység, amely az ellenség, vagy szemben álló felek esetén azok nehezen hozzáférhető, illetve politikailag érzékeny területéről biztosítja a közvetlen információszerzés lehetőségét, adatokat szolgáltatva a kiküldő szerv felé a célok / objektumok megfigyelésével, segítve a döntéshozatali folyamatok hatékonyságát.

A különleges felderítés hadászati és/vagy hadműveleti fontossággal bír, konkrét, pontos és gyors felderítési adatok szolgáltatásával a felderítés érdekeltségi területén pontosan meghatározott információk megszerzésével kiegészíti a nemzeti és a Szövetséges hagyományos erők felderítő, adatgyűjtő képességeit és rendszereit. Más rendszerek hiánya esetén kiegészítő adatszerzési forrásként szolgálhat az időjárásról, terepről, a szemben álló fél tevékenységéről.

Közvetlen akciók (Direct Actions – DA)

A közvetlen akció jól körülhatárolt, pontosan meghatározott, stratégiai, illetve hadászati, hadműveleti jelentőséggel bíró célok felderítésével és támadásával kiegészíti a nemzeti és szövetségi hadszíntéri erők képességeit.

A közvetlen akciók célja olyan helyzet kialakítása, amely döntő politikai / katonai célkitűzések eléréséhez teremti meg a lehetőséget.

A közvetlen akció végrehajtása során a különleges műveleti erő egységei végrehajthatnak rajtaütéseket, lesállításokat, vagy más speciális eljárásokat alkalmazhatnak.

Robbanóanyagot és más eszközöket (szenzorok, célmegjelölők) helyezhetnek el, valamint tűzcsapásokat hajthatnak végre szárazföldi, tengeri, illetve légi eszközök segítségével. Irányíthatnak nagy pontosságú fegyverrendszereket, valamint szabotázsakciókat hajthatnak végre.

Katonai segítségnyújtás (Military Assistance – MA)

Béke-, válság-, illetve konfliktushelyzetben szükségserűvé válhat különleges erők alkalmazása baráti, illetve szövetséges erők, szervezetek közvetlen vagy közvetett katonai megsegítése céljából, közvetlen vagy közvetett segítség formájában, a kijelölt saját, ellenálló, vagy félkatonai erők részére. A tevékenység irányulhat a demokratikus társadalmak felforgatás és felkelés elleni megvédésére.

A közelmúltban végrehajtott koalíciós és szövetségi műveletek bizonyították, hogy a terrorizmussal szemben folytatott küzdelemben – elsősorban a terrorizmus elleni harcban (counter terrorism) – a különleges műveleti erők nyújtotta képességek szinte nélkülözhetetlenek az eredményes tevékenység érdekében. Ezért **a terrorizmus elleni küzdelem katonai feladatainak** (Combating Terrorism – CBT) **végrehajtásában fontos szerepet kell kapniuk a különleges műveleti erőknek.** A terrorizmus elleni harc katonai feladatait erre a területre szakosodott, erőforrásigényes kiképzést és felkészítést feltételező különleges műveleti egység hajtja végre. Bizonyos különleges erők egy állandóan magas készenlétben tartott egységet készítenek fel erre a speciális feladatra, amely a terrorizmus elleni harc katonai feladatainak teljes vertikumában képes feladatokat végrehajtani.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- MH Összhaderőnemi Felderítő Doktrína (2005).
- NATO and the fight against terrorism – www.nato.int/issues.
- CRS Report for Congress: Improvised Explosive Devices in Iraq: Effects and Countermeasures (2005. november).

DR. MAGYAR ISTVÁN EZREDES
AZ 1. SZEKCIÓ MEGNYITÓJA

**Tisztelt Szekcióülés!
Tábornok és Tiszt Urak!
Hölgyeim és Uraim!**

A mai tudományos konferencia előkészítése során megfogalmazódott, hogy a plenáris ülésen elhangzó referátumok, korreferátumok témaköreit két szekcióban dolgozzuk fel.

Nekem jutott a megtiszteltetés, hogy az 1. szekció munkáját vezethetem, melynek fő témáját a nemzetközi terrorizmus elleni küzdelem koncepcionális, elvi, elméleti és kutatói megközelítésű kérdései képezik.

Ezen belül olyan kérdésekkel foglalkozunk, mint a nemzetbiztonsági szolgálatok feladatrendszerének változásai a terrorizmus elleni küzdelemben; új elemző-értékelő módszerek a terrorizmus felderítésében; a terrorizmussal kapcsolatos kutatások helyzete és eddigi eredményei; a civil szféra képességeinek és lehetőségeinek elemzése; és más kérdések.

Tisztelt Kollégák!

Örömmre szolgál, hogy nagy érdeklődés mellett kezdjük meg a közös gondolkodást és munkát. Bár szinte mindenkit hosszabb idő óta ismerek, biztos vagyok abban, hogy sok új mondanivalónk van egymásnak, így hát kezdjük hozzá!

LAKATOS ZSOLT ALEZREDES

TERRORIZMUS – A NEMZETBIZTONSÁGI SZOLGÁLATOK ÁTALAKÍTÁSÁNAK TAPASZTALATAI

2001. szeptember 11. fordulópontot jelentett a 21. században. A nyugati típusú demokráciákban első ízben tudatosult az a fenyegetés, amit az al-Kaida és az általa képviselt „új típusú”, nemzetközi terrorizmus jelent. (Intenzív, vagy új típusú terrorizmus alatt az iszlám bázisú, az al-Kaida ideológiáját elfogadó, azt magáénak valló terrorizmus értendő.) Munkám célja, hogy bemutassam, milyen lépéseket tettek az egyes – elsősorban a terrorista cselekmények által leginkább fenyegetett – államok szeptember 11-ét követően azért, hogy sikerrel szálljanak szembe az „új típusú” terrorizmus jelentette fenyegetéssel. Szeretném bemutatni ugyanakkor azt is, hogyan alakították ki a hírszerző közösséget egy terrorista fenyegetéstől nem, vagy kevésbé érintett kelet-európai országban, Romániában.

A nemzetbiztonsági szolgálatok létrehozása – annak ellenére, hogy a hírszerzést a „második legősibb mesterségként” tartják nyilván – Európában szorosan kapcsolódik a vesztfáliai békét (1648. október 24.) követően létrejött nemzetállamok kialakulásának folyamatához. A szárazföldi területek „lyukak és átfedések” nélkül való felosztása, azaz a territoriális államokra alapozott nemzetközi rend az elvileg egyenrangú, egymás belügyeibe be nem avatkozó, kizárólag állami hadviselő egységekre épülő konstrukció sokáig sikeresnek bizonyult, és alig több mint három évszázad alatt kisebb módosításokkal az egész Földön elterjedt. A nemzetállamok létrehozták mindazon elnyomó szervezeteket (haderő, nemzetbiztonsági szolgálatok, rendőrség, csendőrség stb.), amelyek feladata az állam létének fenntartása és védelme. Így a haderő az államot megtámadó ellenséges haderő ellen, a hírszerzés az elhárítás ellen, a rendvédelmi szervezetek a köz- és vagyonbiztonságot veszélyeztető elemek és jelenségek ellen hivatottak fellépni.

A nyugati típusú demokráciákban a hatalom nem összpontosul egy kézben, hanem megosztott a különböző hatalmi ágak között. A hatalom megosztásának koncepciója – a biztonsághoz kapcsolódó feladatokat illetően –, az elnyomó és erőszakos szervezetekre egyaránt érvényes, hiszen ezen szervezetek általában csak korlátozott jogosítványokkal rendelkezhetnek, nehogy az „állam fejére nőjenek”, vagy túlzott hatalomra tegyenek szert.

A vesztfáliai rendszer egészen az aszimmetrikus fenyegetések, elsősorban az intenzív, új típusú terrorizmus megjelenéséig több-kevesebb sikerrel működött. Ezt a fajta terrorizmust az különbözteti meg a már korábban ismert terrorista ideológiáktól, hogy szembehelyezkedik az egész nyugati világgal, célja a minél nagyobb számú áldozattal járó pusztítás. Ez a fajta – államokhoz nem, vagy alig kötődő – terrorizmus a nemzetközi rendet és az államot nemcsak túllépi, kihasználja és elsorvasztja, hanem eredetét is kikezdi.

A napjaink legnagyobb fenyegetését jelentő új típusú terrorizmus nem, vagy csak nagyon nehezen bizonyíthatóan kötődik államokhoz, illetve állami szerepvállalókhöz, ellentétben a szeparatista mozgalmakkal. A 2001. szeptember 11-ét követően az afganisztáni tálib rezsim és az általa támogatott / megtűrt al-Kaida terrorszervezet felszámolása érdekében megindított „*Tartós Szabadság*” („*Enduring Freedom*”) művelet következtében az államilag szponzorált terrorizmus napjainkra jelentősen csökkent, és új, nehezen felfedhető, fedett formákat (például különböző segély- és más nem kormányzati szervezetek) öltött.

Fontos, hogy a terrorizmus ellen küzdelmet folytató országok, nemzetközi szervezetek felülvizsgálják a rendelkezésükre álló erők és eszközök alkalmazásának hatékonyságát, eredményességét. Nem kell senkinek bizonyítani, hogy a terrorszervezetek felszámolásában, a terrorcselekmények megelőzésében milyen fontos szerepet játszanak a nemzetbiztonsági szolgálatok és a rendvédelmi szervezetek. A szolgálatok kudarcairól sok szó esik, eredményeik, sikereik legtöbbször nem jelennek meg a médiában. (A Google keresőn a „blame the Intelligence”, azaz „hibáztasd a hírszerzést” kifejezésre közel tízmillió találatot kaptam.) A demokratikus társadalmak számára a legnagyobb paradigmaváltást az váltotta ki, hogy 2001 szeptemberét követően szembesülniük kellett az új típusú transznacionális fenyegetésekkel, elsősorban a terrorizmussal, és meg kellett tenniük a szükséges – az állampolgári szabadságjogokat is gyakran korlátozó – lépéseket. A bevezetett törvényi szabályozásokat követően a szükséges változások, átszervezések nem kerülhették el a terrorellenes küzdelemben fontos szerepet játszó hírszerző és elhárító szolgálatokat sem.

Az államokat és a bürokratikus szervezeteket is jellemző „tehetetlenségi erő” természetesen nagy szerepet játszott az átalakítások során. A nemzetközi szervezetek (ENSZ, NATO, EU) és az államok döntő többsége – annak ellenére, hogy tisztában voltak a nemzetközi terrorizmus jelentette fenyegetéssel –, általában csak akkor tett intézkedéseket a kritikus infrastruktúra védelmére, a repülőgépek fegyverként való alkalmazása elleni intézkedések kidolgozására, a biztonsági struktúrák átalakításra, új, hatékonyabb nemzetbiztonsági szervezetek létrehozására, amikor jelentős, sok áldozattal járó merényletek történtek hazai területeken. (Ez alól talán csak a dolgozatomban szereplő Franciaország és Románia jelent kivételt.)

Néhány példa az elmúlt évek fontosabb, sok áldozattal járó merényleteiből:

- Egyesült Államok – 2001. szeptember 11.;
- Spanyolország – 2004. március 11.;
- Egyesült Királyság – 2005. július 7.

Általánosságban elmondható, hogy a terrorellenes küzdelem jegyében a demokratikus társadalmakban a következő fontosabb intézkedések történtek:

- terrorizmus elleni törvények kidolgozása és elfogadása a terrorcselekmények megelőzése érdekében;
- a lehetséges célpontok (kritikus infrastruktúra) őrzés-védelmének megszervezése, megerősítése;

- a terrorizmus ellen fellépő biztonsági szolgálatok, rendvédelmi szervezetek hatáskörének kibővítése;
- a nemzetbiztonsági szolgálatok átszervezése;
- a biztonsági szolgálatok közötti együttműködés hatékonyabbá tétele.

Az Amerikai Egyesült Államok

2001. szeptember 11-e előtt az Egyesült Államok Hírszerző Közössége (Intelligence Community – IC) úgy működött, mintha a hidegháború még nem ért volna véget. A szolgálatokat kommunikációs problémák, egymás közötti versengés, és a felelősség elhárítása jellemezte.

A kommunikációs és vezetési problémákat részben az okozta, hogy a Központi Hírszerző Ügynökség (CIA) vezetője egyben a Központi Hírszerzés Igazgatója (DCI) beosztást is betöltötte. A Hírszerző Közösség tagjai működtetéséhez előirányzott költségvetés 80%-a, és a Közösség 15 szolgálatából hét a védelmi miniszter irányítása alatt állt.

A szeptember 11-ei terrortámadásokat követően a törvényhozás annak ellenére fogadta el a „Hazafi törvény”-t (*Patriot act*), hogy az számos ponton korlátozza az emberek személyiségi jogait. A merényleteket követően felállított „9/11 szenátusi vizsgálóbizottság” pontos képet adott a nemzetbiztonsági szolgálatok működési problémáiról, és javaslatokat fogalmazott meg az elnöknek, aki, miután intézkedett a belbiztonsági minisztérium (Department of Homeland Security – DHS) felállításáról, létrehozta a Nemzeti Hírszerzési Igazgató (DNI) beosztást, továbbá utasítást adott a Terrorista Fenyegetéseket Integráló Központ (TTIC) megalakítására.

A TTIC 2003. májusi megalakítását követően átalakult, 2004. december 6. óta Nemzeti Terrorrelhárító Központ (NCTC) néven működik. A Nemzeti Terrorrelhárító Központ (NCTC) stratégiai szintű elemzéseket készít és a Nemzeti Hírszerzési Igazgató (DNI) legfontosabb tanácsadó szervezete a terrorizmust érintő különböző kérdésekben. A szervezet legfontosabb sajátossága, hogy nem rendelkezik saját állománnyal, különböző minisztériumok (hadügy, energetikai, mezőgazdasági, egészségügyi stb.), illetve nemzetbiztonsági szolgálatok (FBI, CIA, DIA, DHS stb.) meghatározott időre vezényelnek munkatársakat az NCTC-be. A központba befut minden, terrorizmusra vonatkozó információ, így elkerülhető, hogy a különböző szolgálatoknál lényegtelennek ítélt adat elveszzen. (Az NCTC egyik feladata az „információmorzsák” mozaikok összerakása.) A körülbelül 800 fős NCTC a nap 24 órájában működő (24/7) műveleti központot is üzemeltet.

Az NCTC másik fő feladata a terrorista adatbázis karbantartása, frissítése. Annak ellenére, hogy a szervezet munkatársai jogosultak – és a technikai lehetőség is adott – a küldő „anyaszervezetek” adatbázisaiban is lekérdezéseket végrehajtani, az NCTC egyik legnagyobb fogyatékossága, hogy egyelőre nem létezik egységes, minden szolgálat által elérhető közös adatbázis.

Egyesült Királyság

Az Egyesült Királyság olyan önálló hírszerző és belbiztonsági szolgálatokkal rendelkezik, mint a Titkos Hírszerző Szolgálat (Secret Intelligence Service – SIS, MI6), a Biztonsági Szolgálat (ismertebb néven MI5) és a Kormányzati Kommunikációs Központ (GCHQ). A nemzetbiztonsági szolgálatok közé tartozik a védelmi minisztérium irányítása alatt lévő Védelmi Hírszerző Szolgálat (Defence Intelligence Service – DIS) is.

A szolgálatok működését és feladatait szigorú törvények szabályozzák. Az SIS és a GCHQ a Nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló 1994. évi törvény, a Biztonsági Szolgálat pedig a Biztonsági Szolgálatokról szóló 1989., 1994. és 2000. évi törvények alapján végzi a munkáját.

A szolgálatok közvetlenül küldik meg jelentéseiket a felhasználó minisztériumoknak, kormányzati szervezeteknek. Az ügynökségek egymással is szoros együttműködést alakítottak ki, és szükség szerint egyesítik erőiket a különböző műveleti munka során. (Szükség vagy igény esetén közösen használják egymás létesítményeit és különböző infrastruktúráit.)

A szervezetek közötti kapcsolatokat kiegészíti, illetve koordinációjukat segíti a miniszterelnöki hivatalt vezető miniszter vezetése alatt álló Egyesített Hírszerző Bizottság (Joint Intelligence Committee – JIC), amely biztosítja a szinergiát a különböző ügynökségek közötti feladatelosztás, valamint a forrásszükségletek meghatározása során.

A bizottság az információszerzés prioritásait is meghatározza (Priority of Intelligence Requirements – PIR), továbbá értékeli a szolgálatok tevékenységét. A JIC felelős a kabinet miniszterei és más vezető tisztviselők nemzetbiztonsági értékelésekkel való rendszeres ellátásáért.

A JIC működését egy állandó Értékelő Részleg, Titkárság, valamint a különleges minisztériumközi albizottságok segítik.

Az amerikai Nemzeti Terrorellhárító Központ (NCTC) hasonlóan a britek is létrehozták az Egyesített Terrorizmus Elemző Központot (Joint Terrorism Analysis Centre – JTAC). A JTAC megalakulásakor (2003-ban) 70 fős állománnyal kezdte meg a munkáját, napjainkban több mint 100 fő – 80%-ban elemző – képviseli a 13 „anyaszervezetet”, ahonnan a szakértőket meghatározott időszakokra a központba vezénylik. A JTAC a nap 24 órájában működő műveleti központot is működtet. Az elkészült jelentések, értékelések döntő többségét elektronikus úton továbbítják a biztonsági szolgálat főigazgatóján keresztül a felhasználókhoz. (A JTAC elektronikus címjegyzékében jelenleg 550 fő szerepel.) Az elosztó a miniszterelnöktől a katasztrófavédelem illetékes szakembereiig nagyon széles skálán mozog. A szervezet filozófiája, hogy a „*need to know*” elvet alkalmazva a lehető legszélesebb körben jussanak el a terrorizmussal kapcsolatos információk a felhasználókhoz. (A JTAC 2004-ben több mint 300 jelentést, értékelést küldött a felhasználókhoz.) A JTAC-nek számos más feladata van – többek között az ország terrorfenyegetettségi szintjének meghatározása –, azonban műveleti tevékenységet nem végez, továbbá nyomozati jogköre sincs.

Franciaország

Franciaország több évtizede harcol az országban tevékenykedő vagy ott bázissal rendelkező különböző – elsősorban észak-afrikai bázisú – terrorszervezetek ellen. Annak ellenére, hogy al-Kaida típusú terrorszervezetek eddig még nem követtek el súlyos merényletet az országban, Franciaország rendkívül hatékony és jól működő szervezeteket működtet, amelynek csúcán a miniszterelnök irányítása alatt álló Nemzetvédelmi Főtitkárság (SGDN) áll. A SGDN feladata a Védelmi és a Belügyminisztérium alárendeltségében lévő nemzetbiztonsági és különleges szolgálatok tevékenységének összehangolása, az információszerezésre való ösztönzés, a megszerzett információk hatékony felhasználásának biztosítása. A miniszterelnököt a Védelmi Tanács (CD) alárendeltségében lévő Tárcaközi Hírszerző Bizottság (CIR) segíti, míg a nemzetbiztonsági szolgálatok döntő része közvetlenül a nemzetvédelmi, illetve a belügyminiszternek van alárendelve.

Franciaországban a terrorellenes küzdelem koordinálását alapvetően két szervezet végzi. A stratégiai döntésekben a Tárcaközi Hírszerző Bizottság (CIR), míg műveleti kérdésekben a Terrorellenes Harcot Koordináló Központ (UCLAT) az illetékes.

Tárcaközi Hírszerző Bizottság (CIR)

A Tárcaközi Hírszerző Bizottságot az 1980-as évek végén hozták létre, elsősorban az algériai bázisú fegyveres Iszlám Csoport (Groupe Islamique Armé – GIA) terrorszervezet jelentette veszély miatt. A szervezet a következő biztonsági szolgálatoktól, rendvédelmi szervezetektől kap információkat:

- Külbiztonsági Főigazgatóság (DGSE);
- Katonai Felderítő Igazgatóság (DRM);
- Védelmi Biztonsági és Oltalmazási Igazgatóság (DPSD);
- Területfelügyeleti Igazgatóság (DST);

- Általános Felderítés Központi Igazgatósága (DCRG);
- Légi és Határrendőrség (DCPAF);
- Területi Rendőrség Központi Igazgatósága (DCPT);
- Rádiófelderítő Csoport (GCR);
- Bűnügyi Rendőrség Központi Igazgatósága (DCPJ)
- Vám és Pénzügyőrség (DNRED),
- Csendőrség (DGGN)
- Tiltott Pénzügyi Tevékenységet Felderítő Központ (TRACFIN).

A CIR jelentéseit elsősorban a politikai döntéshozóknak készíti, a terrorizmus és a tömegpusztító fegyverek proliferációja jelentette veszélyekről. A CIR felelős továbbá az ország terrorfenyegetettségi szintjének (VIGIPIRATE) meghatározásáért.

Terrorellenes Harcot Koordináló Központ (UCLAT)

A belügyminisztériumban 1984-ben hozták létre a Terrorellenes Harcot Koordináló Központot (l'Unité de Coordination de la Lutte Antiterroriste – UCLAT). Az UCLAT állománya a rendőrség, a csendőrség, valamint a belügyminiszter alárendeltségébe tartozó rendvédelmi szervezetek és biztonsági szolgálatok munkatársaiból áll. Fő feladata a szolgálatok közötti koordináció biztosítása és a nemzetközi kötelezettségvállalásból adódó információcsere végrehajtása.

Az UCLAT nemzetközi szerepvállalását jól jellemzi, hogy összekötőik jelen vannak az Egyesült Királyságban, Németországban, Spanyolországban, Olaszországban és Belgiumban, a központ ugyanakkor a nemzetközi szervezetekkel (ENSZ, NATO, EU) is kapcsolatot tart.

Az UCLAT-hoz – amely nemcsak az iszlám bázisú terrorizmus, hanem a korzikai és baszk szeparatista mozgalmakról beérkező információk feldolgozását is végzi –, 1988-ban csatolták a 1985-ben megalakított RAID (Recherche, Assistance, Intervention et Dissuasion) terrorellhárító osztagot.

Spanyolország

2004. március 11-én szörnyű terrortámadás rázta meg Spanyolországot. A madridi sorozatrobantás következtében 191 ember (civil, munkába igyekvő polgár) vesztette életét, és több mint 1500-an sérültek meg. A bombákat hátizsákokba helyezve helyi vonatjáratokon rejtették el, amelyek Madrid elővárosaiból tartottak a városközpontba. A merényleteket követően a spanyol kabinet több jelentős intézkedést hozott, többek között döntött a Nemzeti Terroristaellenes Koordinációs Központ (Centro Nacional de Coordinacion Antiterrorista – CNCA) létrehozásáról.

A 36 fős állandó szervezetbe a rendőrség, a csendőrség, a hírszerző szolgálat (Centro Nationale Intelligencia – CNI) delegál munkatársakat. A CNCA kizárólag koordináló feladatokat lát el, műveleti tevékenységet nem végez. A szervezetet a rendőrség és a csendőrség kijelölt vezetője irányítja, akit két évente rotációs alapon váltanak.

Spanyolország a jövőben jelentős átalakításokat tervez a nemzetbiztonsági szolgálatoknál. A védelmi minisztérium alárendeltségében működő haderőnemi felderítő szolgálatok összevonásával és a CNI alárendeltségébe helyezésével a kormányzat csökkenteni kívánja a hírszerző szolgálatok számát, csökkentve a bürokráciát, ugyanakkor jelentősen javítva a hatékonyságot és a koordinációt.

Románia

Románia biztonságát az új típusú terrorizmus napjainkban nem fenyegeti olyan mértékben, mint más nyugat-európai országokét. A román vezetés mégis úgy döntött, hogy átszervezi és racionalizálja a nemzetbiztonsági szolgálatokat, továbbá létrehozza a Nemzeti Hírszerző Közösséget.

A Hírszerző Közösségnek mind a hét román nemzetbiztonsági szolgálat (SRI – belső elhárítás és hírszerzés, SIE – külső hírszerzés, Katonai Információs Főigazgatóság, STS – különleges távközlési szolgálat, SPP – kormányórság, Belügyminisztérium belső hírszerző szolgálata, Igazságügy minisztérium belső hírszerző szolgálata) tagja. A közösséget a Legfőbb Védelmi Tanács (CSAT) irányítja és egy speciális parlamenti bizottság felügyeli. (Meg kell jegyezni, hogy klasszikus hírszerző tevékenységet a hét szolgálat közül csak a SRI – belső elhárítás és hírszerzés, a SIE – külső hírszerzés és a védelmi minisztérium alatt működő STS – Katonai Információs Főigazgatóság végez.)

Következtetések:

Fontos tapasztalat, hogy a bemutatott országok általában csak a területükön végrehajtott merényleteket követően vonták le azokat a következtetéseket és hozták meg azokat az intézkedéseket, amelyeket már korábban is megtehettek volna. A levont következtetések általában a következők voltak:

- a nemzetbiztonsági szolgálatok önállóan nem képesek hatékonyan fellépni a terrorfenyegetésekkel szemben, az eredményesség növelését a szolgálatok közötti információ megosztása és a koordináció jelenti;
- meg kell szüntetni a szolgálatok közötti rivalizálást, bizalmatlanságot; továbbá el kell kerülni, hogy a különböző testületi érdekek, működési sajátosságok hátráltassák a munka hatékonyságát;
- központi irányítású hírszerző közösséget kell kialakítani, vagy ha az már létezik, annak hatékonyságát kell növelni;
- a terrorizmus elleni tevékenységet minden szolgálat feladatává kell tenni;
- az elemző képességek növelése érdekében a különböző nemzetbiztonsági szolgálatok, rendvédelmi és kormányzati szervezetek munkatársaiból elemző-értékelő központokat kell létrehozni, ahová minden, terrorizmussal kapcsolatos információ beérkezik;
- a terrorizmus elleni küzdelemben a szolgálatok műveleti és elemző szervezetei között szorosabbá kell tenni az együttműködést.

Befejezésül érdemesnek tartom megjegyezni, hogy a nemzetbiztonsági szolgálatok fontos és nélkülözhetetlen szerepet játszanak a terrorizmus elleni küzdelemben, lehetőségeiket azonban nem szabad túlértékelni. Néhány ország vezető politikusai úgy gondolják, hogy a szolgálatokat kell és lehet elsősorban felelőssé tenni egy-egy sajnálatos módon bekövetkezett merénylet miatt. A biztonsági szolgálatok vezetői ugyanakkor tisztában vannak azzal, hogy a nemzetbiztonsági szolgálatok, rendvédelmi szervezetek képtelenek megbirkózni a terrorizmus jelentette globális fenyegetéssel, ezért újabb és újabb „jogosítványokat” követelnek (titkosszolgálati módszerek szélesebb körű alkalmazása, bizonyítékok nélküli előzetes letartóztatás időszakának kiterjesztése, illegális kihallgatások, erőszak alkalmazása, emberrablás stb.), amelyek kirívó esetekben az emberi jogok megsértésével járhatnak.

Tudomásul kell vennünk, hogy a terrorizmus olyan jelenség, amivel meg kell tanulnunk együtt élni, még ha nem is tudjuk elfogadni és feldolgozni a számunkra értelmetlen merényleteket. A terrorizmus okai sokrétűek, a jelenség ellen elsősorban gazdasági, kulturális, oktatási, diplomáciai, politikai eszközökkel lehet eredményesen fellépni, nem pedig a nemzetbiztonsági szolgálatokkal és rendvédelmi szervezetekkel. Ezen szervezetek eredményesek lehetnek a terrorizmus tüneti kezelésében, de nem alkalmasak a terrorizmus mint jelenség megszüntetésére, felszámolására.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- <http://beszelo.c3.hu/04/09/09mazsa.htm>.
Mázsa Péter: *Irak, mint alkalom*.
- <http://www.fas.org/irp/world/uk/jic/> Joint Intelligence Committee, JIC.
- <http://www.mi5.gov.uk/output/Page151.html>.
National Intelligence Machinery.
- <http://www.gpoaccess.gov/serialset/creports/911.html>.
Congressional Reports: Joint Inquiry into Intelligence Community Activities before and after the Terrorist Attacks of September 11, 2001.
- <http://www.mi5.gov.uk/output/Page65.html>.
Joint Terrorism Analysis Centre (JTAC).
- <http://www.lefigaro.fr/> (Creation d'une police des clandestins).
- <http://raid.admin.free.fr/> (RAID).
- http://www.defense.gouv.fr/sites/ema/enjeux_defense/territoire_national/vigipirate/vigipirate.

DR. RÁCZ LAJOS EZREDES

**ÚJ ELEMZŐ-ÉRTÉKELŐ MÓDSZEREK
A TERRORFELDERÍTÉSBEN – AVAGY
A TERRORIZMUS ÉLVEBONCOLÁSA**

Elnök Úr! Tisztelt Kollégák!

A konferencia céljához és a szekcióülés feladatához igazodva, három kérdéskörrel szeretnék beszélni:

- I. A fogalomalkotás nehézségei és „szükségtenelése”.
- II. A terrorizmus elleni küzdelemben alkalmazható elemző-értékelő módszerek (a katonai felderítők és elhárítók számára).
- III. Az együttműködés sajátosságai.

Mielőtt részletekbe bocsátkoznék, hadd ajánljak két tanulságos művet szakirodalomként. Az egyik az Amerikai Egyesült Államok nemzetvédelmi egyetemének „Hadászati előrelátás, hosszú távú nemzetbiztonsági tervezés” című tanulmánykötete 1987-ből.¹ Ez olyan módszereket ír le, mint például a trendek extrapolálása, a szimulációs modellezés, a kereszthatások mátrix-elemzése, az ún. „Delphi-jóslás” technikája, a forgatókönyv-szerkesztés és a (csoportos) szakértői értékelés, valamint az (egyéni) kreatív előrejelzés. Ezekkel a tudományos módszerekkel olyan kérdésekre keresi a választ, mint például: „Milyen lesz a Szovjetunió a 21. században?”. Ebből is látszik, hogy kérdezni tudni kell. A jó kérdésfeltevés már fél problémamegoldás.

A másik „kedvenc” szakkönyvem, a terrorizmus elleni harc veterán szakértőjének, az izraeli Benjamin Netanjahunak manapság is sokat idézett könyve („Harc a terrorizmus ellen”), amely a szerény „Hogyan lehet legyőzni a nemzetközi terrorizmust?” alcímet viseli.² A 9/11 eset előtt hat évvel megjelent mű előszavában a szerző kifejti: „Az új keletű terrorizmus már nem nagyon dicsekedhet túszejtéssel, s a gépeltérítések gyakorlatilag teljesen megszűntek. A ma terroristája a célpont felrobbantására specializálódott, s erre jó oka van: az 1980-as években a túszejtőkre, a géprablókra és támogatóikra kimért büntetések minden szempontból költséges ügyletté változtatták a terrorizmus nyíltabb formáit. Az új keletű terrorizmusban részt vevő új és nem is annyira új erők a büntetés elkerülése érdekében még a sötétséget kedvelő elődeiknél is sokkal mélyebben húzódnak meg árnyékban. A terrorizmus csak a sötétben képes létezni, s azonnal sorvadásnak indul, ha lerántják róla a leplet.

---

¹ Smith – Allen – Stewart – Whitehouse: Creating Strategic Vision, Long-Range Planning for National Security, NDU, Washington DC, 1987.

² Benjamin Netanjahu: *Harc a terrorizmus ellen, hogyan lehet legyőzni a nemzetközi terrorizmust?* Alexandria Kiadó, 1995.

Ma már ismert tény, hogy mind a hazai (belső), mind a nemzetközi terroristákat meglehetősen könnyű azonosítani, így adott a lehetőség, hogy feltartóztassuk és megakadályozzuk őket a terror politikájának folytatásában.

Felnőtt korom legnagyobb részében magam is szerepet vállaltam a terrorizmus elleni küzdelemben; először az Izraeli Hadsereg különleges alakulatának tagjaként, majd a terrorizmus tanulmányozására létrehozott intézet egyik alapítójaként, még később a szabad országok nemzetközi terrorizmus elleni együttes fellépését szorgalmazó diplomataként. Az 1980-as évek közepén részese voltam annak a széles körű nemzetközi erőfeszítésnek, amely a demokratikus nemzeteket és azok polgárait volt hivatott meggyőzni arról, hogy az a fajta terrorizmus felszámolható. 1986-ban »Terrorizmus: Hogyan győzhet a Nyugat?« címmel szerkesztett könyvemben bemutattam a terrorizmusellenes elméleteket. A könyv általános érvényű stratégiát kínált az akkoriban az egész világon pusztító nemzetközi terrorizmus elleni harchoz. Rövid időn belül a politikacsinálók is kezdték felismerni, hogy valóban legyőzhető a terrorizmus, s kemény kézzel kell ellene fellépni. Az Egyesült Államok több elemet átvett a könyvben szereplő alapelvekből, majd a Reagan-adminisztráció és más kormányok határozott akcióit követően a néhány évvel azelőtt még legyőzhetetlennek vélt nemzetközi terrorizmus egyértelműen hanyatlásnak indult.”

Ez a gögös arrogancia meglehetősen távol áll a kötelező tudományos szerénységtől és a szakmai tárgyilagosságtól. Ellentétben a politikusokkal, a felderítők kötelező jellemvonása a szerénység. Ez adódik szakmánk azon sajátosságából, hogy csak ritkán mehetünk biztosra. A felderítő legnagyobb ellensége, szakmai kudarcának jele ugyanis a meglepetés, és a nagyobb meglepetés mindig a magát legyőzhetetlennek és tévedhetetlennek tartó felet éri. Például az abszolút bizonyosságot tükröző előrejelzések ellenére beigazolódtott, hogy Irakban nem voltak tömegpusztító fegyverek, és Szaddám Huszein rendszere nem állt közvetlen kapcsolatban az al-Kaidával. Ezzel szemben Irak a terror elleni háború fő hadszínterévé vált, és ez a háború elérte Nyugat-Európát is. Ismerjük be: nem rendelkezünk abszolút biztos módszerekkel a terrorizmus leküzdésére, nem ismerjük kellő mértékben annak okait és természetét, és saját magunkat sem. Nem vagyunk tévedhetetlenek, és – noha a jog, az igazság és az erkölcsi fölény a mi oldalunkon áll – feddhetetlen szentek sem vagyunk.

I. A TERRORIZMUS FOGALMI MEGHATÁROZÁSA

A meghatározás többek között azért mutatkozik fontosnak, mert a hazai és nemzetközi együttműködéshez, a feladat- és hatáskörök elhatárolásához és megosztásához szükséges a fogalmak közös értelmezése és egységes használata. A fogalmi meghatározás általában a magasabb rendű kategória (keretek) megadásával, és azon belül az ugyanazon körbe tartozó más fogalmaktól megkülönböztető sajátosságok kimutatásával történik. Melyek tehát az értelmezés keretei, milyen – egymáshoz szorosan kapcsolódó – kontextusokban beszélünk terrorizmusról?

1) **Politikai** közhely, hogy ami az egyiknek terrorista, az a másiknak szabadságharcos. A terrorizmusra tehát (egyelőre) nincs jól sikerült politikai definíció. A terrorizmus mégis szorosan összefügg a politikával, és (mint azt például Irak esetében láttuk) a hírszerzéssel is. **A felderítés átpolitizálása a szakmaiság rovására megy.** Például: „*Nincs bizonyítékom, hogy mostanában az al-Kaida bejutott volna a Gázai övezetbe. Viszont, ha az al-Kaidáról mint ernyőszervezetről beszélünk, akkor korábban fogtunk már el olyan embert, akinek kapcsolata volt velük. Nekem az al-Kaida, a Hamasz vagy bármilyen más szervezet ugyanolyan terrort jelent.*” – állítja Gideon Ezra izraeli belbiztonsági miniszter, aki budapesti látogatása alkalmából adott interjút a Népszabadságnak.³

2) Az **erkölcsi** megközelítések is visszapattannak a „kettős mérce” kivédhetetlen vádjá miatt.

3) Elemző-értékelő szempontból érdekesebbek a **geostratégiai** kombinációk. A központi érv a MENA-térség populációs nyomása Európa irányába; az Egyesült Államok törekvése a Közel-Kelet (olaj) birtokba vételére; az izraeli–palesztin viszály; a stratégiai súlypont áthelyeződése Ázsiába (következésképpen Európa, Afrika és a Közel-Kelet leértékelődése, hatalmi vákuum kialakulása); a Szovjetunió szétesését követő káosz Közép-Ázsiában; egy eurázsiai iszlám kalifátus létrehozására irányuló törekvések (annak érdekében, hogy a muszlim-araboknak is legyen birodalmi központjuk a többpólusú világban, amely felváltja az Egyesült Államok egyeduralmát) stb. Ezek a megközelítések azért lényegesek, mert rámutatnak, hogy **a terrorizmus és az ellene folytatott küzdelem „magasabb” (geopolitikai) céloknak alárendelt, stratégiai meghatározottságú jelenség.**

4) A **történelmi** szemlélet érdekes összefüggésekre világít rá.

Egy széles körben elfogadott történelmi analógia szerint az iraki háborúval **az újkeletű 30 éves háború kezdődött meg.** Az eredeti HH a 17. században vallásháborúként indult a német egység megakadályozása céljából, és a szuverén államok hatalmi egyensúlyát szentesítő békével zárult 1648-ban, ami a tankönyvek szerint korszakhatár, az „újkor” kezdete. A mostani, terrorizmus elleni háború is szemben álló ideológiai eszmerendszerek (a demokrácia és a zsarnokság) erőszakos terjesztése jegyében, vallási felhangokkal, az arab nemzet egyesülésének megakadályozása érdekében folyik, és egy új hatalmi konstelláció megszilárdulásával érhet véget.⁴

A terrorizmus nem új jelenség. Az újkorban tömeges méretekben először a spanyol nép Napóleon elleni **felkelő háborújában** jelent meg, 1807–1812 között.

Az arabokat **gerilla-hadviselésre** a britek képezték ki a 20. század elejétől, hogy segítségükkel átvehessék a Török Birodalom pozícióit a Közel-Keleten (lásd: „A bölcsesség hét pillére” Arábiai Lawrence-től).⁵

³ *Al-Kaida és Hamasz – ugyanaz a terror.* Népszabadság, 2005. november 21.

⁴ Liu, Henry, K. C.: *History lesson for the war on terror.* Asia Times, Internet Edition, 2005.

⁵ Lawrence, T. E.: *Revolt in the Desert.* London, 1927.

A **második világháború** döntő fegyvere nem az atombomba, hanem a megszállt területeken (Oroszországban, Kínában és Nyugat-Európában) folytatott **partizánharc, felforgatás, merényletek, titkos műveletek, felderítés, elhárítás és propaganda** voltak. Civilek katonák ellen, amatőrök profik ellen, egyének a birodalom elnyomó gépezete ellen, merénylők a zsarnokok ellen. Terror a terrorral, hazugság a hazugsággal szemben.

Churchill a titkos háború frontján már akkor harcba állt Németországgal, amikor a hivatalos londoni kormány még nem is üzent hadat Berlinnek. Roosevelttel amerikai elnök James Donovanon, a későbbi OSS első igazgatóján keresztül, a kongresszust és az amerikai népet is félrevezetve, a semlegességet kijátszva, titkos fegyverkereskedelmet, válságkörzetekbe irányuló „proliferációs” tevékenységeket, hírszerző, elhárító és propaganda-műveleteket vezényelt a britekkel közösen, hogy Amerika a jó oldalon és a jó időben lépjen be a háborúba. A korabeli dokumentumokban és a visszatekintő értékelésekben többször előfordul ez a kitétel: **„A hírszerzés a demokrácia és a szabadság első védelmi vonala”**. A történelmi folyamatosságot (ciklikusságot) jelzi, hogy ez a kifejezés szó szerint visszaköszön az Egyesült Államok mai nemzeti hírszerzési stratégiájának előszavában (így: „A hírszerzés Amerika első védelmi vonala”).

A világháború után több-kevesebb időre titkosították a konkrét eseteket, akciókat, a részt vett személyeket és az alkalmazott módszereket. De a személyes tapasztalatokat, az elsajátított készségeket, szaktudást éppúgy nem lehetett eltörölni, mint ahogy az atombombát sem lehet visszacsinálni. **Az antifasiszta ellenállás kiképzési segédleteiből a terrorizmus kézikönyvei lettek.**⁶ Akik a britekkel és a franciákkal együtt harcoltak a németek ellen, most a gyarmatosítókkal fordultak szembe. Algériában a franciák öngyilkos merénylők, szabotőrök, civilek, nők és gyerekek ellen voltak kénytelenek harcolni, és vesztettek. És persze ne feledkezzünk meg a hidegháborúról sem, amelyben az ideológiai cél – különösen a végeken (például Afganisztánban) –, csaknem minden eszközt szentesített. A nagyhatalmak felfegyverezték és harcba küldték csatlósait, kiképezték őket a különleges hadviselésre, és amire maguktól nem jöttek volna rá, azt megtanították nekik a terror és az ellenterror alkalmazásáról. És már itt is vagyunk a legutóbbi 15 évnél, ami nem történelem, hanem a jelenkor, de még e minőségében is az előző megszakítás nélküli folytatása.

5) Létezik a terrorizmusnak egy **pszichológiai, pszichiátriai** megközelítése is, ami hasznos szerepet tölthet be az **empátia** (beleérző képesség) fontosságának tudatosításával. A vulgárisabb megközelítés szerint a terroristák boldogtalan, megkeseredett, irigy, rosszindulatú, gonosz, gyűlölködő, epebajos emberek, akik vélt sérelmeiket agresszív akciókban élik ki, részben saját maguk ellen is fordulva (öngyilkos terrorizmus). A társadalmi feltételektől elszakítva a terrorizmus oktanlan képződmény, genetikai mutáció, megmagyarázhatatlan és gyógyíthatatlan.

---

⁶ Stevenson, W.: *A Man Called Intrepid*. Ballantine Books, New York, 1977.

6) Ennél a leegyszerűsített önigazolásnál tudományos és szakmai igényességét tekintve ambiciózusabbak a **társadalmi-gazdasági** rendszerelemzések. Az „újbaloldali” nézetek szerint a terrorizmus inadekvát reakció az államok összeomlására, amit viszont a neoliberális piaci fundamentalizmusra épülő neokonzervatív politika idéz elő. Egy másik, szociológiai elemzési vonal az iszlám országokban (sőt nemcsak ott) elterjedt szegénységet, elnyomást, fiatalkori tömeges munkanélküliséget okolja.

7) A **vallási** megközelítés szerint a modern, „újjászületett” amerikai keresztények által vezetett kereszties hadjárat találkozóharcot vív a muzulmán fundamentalista erőszakos hittérítőkkal.

8) A **kulturális** szempontok hangsúlyozása Huntingtonig vezethető vissza. Eszerint a világ nagy vallásaihoz köthető kultúrkörök élet-halálharcot vívnak egymással. Az igényesebb elemzések kiemelik a globalizációra, mint a tradicionális életmódot fenyegető veszélyre adott reagálásokat és a Nyugat-Európába bevándorolt muzulmánok második generációjának szubkulturális elkülönülését, az ellenük irányuló oktatási megkülönböztetést, munkanélküliséget, beilleszkedési nehézségeket és a kölcsönös alkalmazkodási képtelenséget. A kulturális jellegzetességek szerepében lehet valami: gondoljunk arra a különbségre, ahogy a hindu erőszakmentes függetlenségi mozgalom (Gandhi követői), vagy a vietnámi buddhista szerzetesek, illetve másrésről az iszlámista szent háború harcosai hívták (hívják) fel ügyükre a világ figyelmét. Az egyik kiprovokálja maga ellen az erőszakot, a másik saját maga ellen alkalmazza azt, a harmadik mindenkivel szemben erőszakot alkalmaz (beleértve saját magát is). Hős volt-e Dugovics Titusz?

9) **Katonai** kontextusban értelmezve a terrorizmus a hadviselés új, aszimmetrikus formája. Az aszimmetriában azonban nincsen semmi új, mint ahogyan a polgári lakosság háborúk általi fenyegetettségében és „célzó-”-mivoltában, az anyagi és a szellemi infrastruktúra szándékos rombolásában sincs. Az aszimmetria első katonai alkalmazása az ókori „ferde” csatarend, lényegében az erők összpontosításának klasszikus módszere, amelynek segítségével a „gyengébb” is győzhet az „erősebbel” szemben. Első alkalmazása Epameinondas, thébai hadvezér nevéhez fűződik (i. e. 371-ben, a Leuktrea-i csatában). De természetesen nemcsak a harcrend, hanem minden haditechnikai eszköz és alkalmazás aszimmetrikus. Aszimmetrikus az íj a karddal, a tűzfegyver az íjjal, a harckocsi a gyalogsággal, a repülőgép a harckocsival, a légvédelmi rakéta a repülőgéppel szemben. Aszimmetrikus a manőver összes fajtája, a városok bombázása, az atomfegyverrel fenyegetés és a fehér foszfor alkalmazása is.

A hadügy terén a legnagyobb aszimmetria az Egyesült Államok abszolút katonai fölénye mindenki mással szemben. Az Egyesült Államok katonai célokra, haderőfenntartásra és fejlesztésre, katonai kutatásokra szánt ráfordításai fölülmúlják minden potenciális ellenfele és létező szövetségese összes kiadásait. Az abszolút katonai fölény birtokában Washington minden globális és regionális vitás kérdést a maga javára dönthet el, saját (és szövetségesei) vélt vagy valós érdekeinek egyoldalú érvényesítésével. Ez az aszimmetria rákényszeríti az ellenérdekelt feleket,

hogy politikai céljaik elérését olyan eszközökkel, olyan „harcmezőn” próbálják kivívni, ahol egyenrangú fenyegetéseket tudnak támasztani, vagy egy más dimenzióban az ő javukat szolgáló aszimmetrikus eszközökkel ellensúlyozhatják az Egyesült Államok katonai fölényét.

Az emberiség az aszimmetrikus hadviselés szolgálatába állította az eredetileg bányászati célokra kitalált dinamitot, a légitözlekedés irányítására rendelt radart, a navigációt segítő műholdakat, az atomenergiát, az elektronikát, a közgazdaságtant, a szervezéstudományt, a pszichológiát stb. A terroristák kezében fegyver a számítógép, a mobiltelefon, az injekciós tű, a műtrágya-alapanyag, a közlekedési eszköz, a televízió, a vallási prédikáció stb.

Az amerikai védelmi minisztérium civil „hájái” szerint a terrorizmus ellen elsősorban katonai eszközökkel kell harcolni, mégpedig a megelőző csapással és a hadszíntéri felderítő–csapásmérő rendszerek alkalmazásával.

10) A folyamatok megértéséhez a **komplex**, többdimenziós modellalkotás – az analízisen túllépő szintézis – vihet legközelebb. A terrorizmus kezelése azonban nem olyan elméleti kérdés, amihez elengedhetetlenül szükség van tudományos fogalom-meghatározásra. Számolni is tudunk – egyesek akár igen magas színvonalon is – anélkül, hogy a meglehetősen bonyolult és absztrakt számfogalommal tisztában lennénk.

Véleményem szerint a terrorizmus, mint globális jelenség, **nem a Nyugat, és nem is az iszlám világ válsága, hanem a kettő együtt.** Az Asia Times Spengler írói álnéven működő rovatvezetője az Egyesült Államokat erőszakosnak, Nagy-Britanniát álszentnek, Franciaországot arrogánsnak, Németországot tutyimutyinak jellemzi, akik semmit sem vethetnek egymás szemére. Valamilyen szinten mindannyian „bukott államok”. Csak két országnak van stabil vezetése és erős népe – mondja – Japánnak és Kínának.⁷ (Zárójelben teszem hozzá: ők viszont, ha így folytatják, egymás ellen fognak háborúzni). Ne dugjuk homokba a fejünket: Mi – az egész emberiség – vagyunk válságban (és a terrorizmus csak egy a sok válságjelenség közül)!

II. A TERRORIZMUS ELLENI HARCBA ALKALMAZHATÓ ELEMZŐ–ÉRTÉKELŐ MÓDSZEREK

E módszerek tekintetében hangsúlyozni kívánom, hogy a fogalmi tisztázatlanság és az esetleges kritikai szemléletmód nem ment fel a cselekvés kötelessége alól. Bármiképp értékeljük is a terrorizmus, mint jelenség okait és összefüggéseit, egy szövetségi rendszer tagországának katonai felderítőjeként harcolnunk kell ellene, szakmánk sajátos eszközeivel, az igazság és az ész erejével. Ez a „háború” már békeidőben is intenzíven zajlik. A továbbiakban az utóbbi időben előtérbe került, **terror elleni specifikus elemző–értékelő módszerekre** térek ki.

---

⁷ Spengler: *Why Western governments fall apart?* Asia Times, Internet Edition, 2005.

A probléma lényege a következő: A környezeti események folyamatosan ingerekkel bombáznak, amelyek információelméleti szempontból zajnak minősülnek. Ebből az értelmetlenül információözönből kell a jelentéssel, sőt jelentőséggel bíró adatokat kiválasztani, amelyek jelezhetik előre a társadalmat fenyegető terrorista veszélyt. A jelzések elszigetelten bukkannak fel, közöttük összefüggéseket kell teremteni, a „ködből” kirajzolódó, egymástól távoli pontokat össze kell kötni úgy, hogy a kialakult mintázat értelmes legyen, és a valóságot képezze le. Ha a kirajzolt ábra, görbe alakját felismerjük, és az eljárást többször megismételjük, szisztematikusan nézőpontot váltunk, „körbejárjuk” a témát, perspektivikus metszeteket készítünk, előbb-utóbb egy többé-kevésbé valószerű, „holografikus” képet nyerünk, amit az események terében elhelyezve feltáruznak az összefüggések. Ezt a megismerési módszert – amit kifejezetten a terrorizmus elleni harc szükségletei hívtak életre – a szakirodalom „dotológiának”, pontrajzolásnak nevezi (a pontok összekötésén alapuló grafikus rejtvényekkel mutatott szemléletes analógiára utalva).

A) Hogy néz ki a **dotológia** a gyakorlatban? Mik a **gyakran felmerülő kérdések** és a rájuk adott válaszok?

1) *Ki vesz részt benne?* A KFH, a KBH, az NBH, az NBSZ, az IH, a rendőrség, a vámőrség, a határőrség, a katasztrófavédelem, a KÜM, az együttműködő bel- és külföldi szervek, az állampolgárok stb.

2) *Hogyan?* Folyamatos és rendszeres adatgyűjtéssel, információszerezéssel a HUMINT, SIGINT, OSINT, MASINT stb. lehetőségeinek felhasználásával.

3) *Mit gyűjtünk, mire figyelünk?* Kommunikációs forgalomra (kijelentések, párbeszéd, üzenetek), beszerzésekre, utazásokra, pénzmozgásokra, áruszállításokra, tevékenységekre, viselkedésre stb.

4) *Ezen belül milyen adatokra, jelenségekre vagyunk kíváncsiak?* Mindenre, ami szokatlan, eltér a sablontól, de különösen a „gyanús” információszerző tevékenységekre (például ha egy turistának látszó személy nem a budapesti panorámát, hanem a Margit-híd tartószerkezetét fényképezi; vagy valaki az Internetről atombomba-készítési receptet tölt le, a lakásában vegyi labort rendez be; szélsőséges szervezetnek utal át adományt, iszlámista „továbbképzésen” vesz részt Pakisztánban stb.); kapcsolattartásra, konspirációra, erőszakra, fenyegetésre, szélsőséges megnyilatkozásokra, vagy ellenkezőleg, a feltűnés feltűnő kerülésére stb.

5) *Miről és hol?* Védett, nagy értékű, sebezhető vezetési objektumok, személyek környezetében; infrastrukturális és közellátó létesítményeknél, állami szervezeteknél, székházaknál; közlekedési eszközökön és útvonalukon, tömegtereken (azaz minden olyan helyen és közelében, ahol sok ember megfordulhat) stb.

6) *Specifikusan?* A katonai nemzetbiztonsági szolgálatok feladat- és hatáskörére leszűkítve, illetve koncentrálna: külföldön a terrorizmus állami támogatására; a hadsereg és a katonai titkosszolgálatok részvételére, bűnrészességére, kapcsolódásaira utaló jelekre; katonák és terroristák személyes összeköttetéseire, a (katonai) híradásra és hírközlésre; a hírszerzés és elhárítás tevékenységére; a terroristáknak nyújtott menedékre, a terrorellenes (katonai) fellépés jellegére,

eredményeire, esetleg felemás vonásaira, módszereire; a nemzetközi együttműködés hatékonyságára, őszinteségére; a hadseregtől kikerülő vagy megszerezhető tömegpusztító és hagyományos fegyverek, hordozóeszközök forgalmazási csatornáira, biztonságos őrzésére és raktározására, a proliferációs tevékenységekre; a kiképzésre, a nyugdíjas, leszerelt vagy „bújtott” katonák terrorista kapcsolataira stb.

7) *Mi a dotológia speciális módszertana?* A „pontkirajzolás” speciális módszere – a szakirodalmi utalások szerint – **az ún. ASAP módszer, vagyis az „atipikus jelek analízise és feldolgoása”**, aminek kulcsmozzanata a jelzésértékű eseményekre utaló közlemények kiválasztása a „zajból”. Legáltalánosabb, absztrakt szinten lényegében arról van szó, hogy az elemzők milyen változásokra irányítják figyelmüket, mire fókuszálnak, mit elemeznek elsősorban. Az ASAP egy heurisztikus (kutató–felfedező) módszer, amit a tapasztalt elemző–értékelők többnyire intuitív (közvetlen ismeretszerző) módon alkalmaznak, a tanult következtetési szabályok, előírt lépéssorozatok (algoritmusok) lerövidítésével. Ennek jegyében az olyan változásokra koncentrálnak, amelyek hirtelenek (váratlanok), a megszokottnál gyakoribbak, nagyobb amplitúdójúak, jelentősebbnek ítélik (azaz a lehetséges veszélyeztetettségi forgatókönyvek kontextusába illeszkednek nagyobb fenyegetési potenciált képviselnek), szokatlan alakzatokba „tömörülnek”, időben vagy térben „torlódnak”, esetleg visszamenőleg is összefüggésbe rendezhetők („*backswEEP analysis*”).⁸

8) Hogyan történik az ily módon kirajzolódó „pontok” összekötése? A fent említett intuitív megközelítést diszkurzív (lépésenként felépített, hierarchikus, strukturált, algoritmikus) eljárások egészítik ki:

a) A közeli és távoli, érintőleges és áttételes **asszociációk** (tér- és időbeli, valamint logikai, ok-okozati és szerves kapcsolódások) feltárásával és **rendezésével**. A kapcsolódások megtalálása, azok rendezése nélkül (vagyis **a kapcsolatok kapcsolatainak feltárása nélkül**) inkább káros, mint hasznos. A cél, hogy olyan összefüggésekre jöjjünk rá, amelyek birtokában egy múltbeli vagy jelen idejű eseményből előre tudunk következtetni annak várható következményeire (dedukció). Az összefüggések feltárásához azonban az is szükséges, hogy több, egyedi eseményből vonjunk le általánosítható tanulságot (indukció). A **dedukció** (levezetés) esetében egy szabályból és egy esetből kiindulva jutunk el egy másik esethez (a következményhez). Az **indukcióval** (rávezetéssel) az esetből és következményéből jutunk el a szabályhoz. Amikor terrorista merényletek elkövetői után nyomozunk, akkor egy szabályból (például, hogy „ha metrón akar valaki robbantani, akkor a robbanóanyagot valahogy fel kell juttatnia a szerelvényre”) és a következményből („metrórobbantás történt”) következtetünk az esetre („a hátizsákos utas volt a robbantó”). Ez az ún. **abdukció** (elvezetés). Egy elmélet visszavezetése egy másik elméletre a **redukció** (például amikor társadalmi jelenségeket biológiai vagy pszichológiai törvényszerűségekre vezetünk vissza, és fordítva). Amikor egy szabály által érintett eset és egy másik összefüggés hatókörébe tartozó eset hasonlóságából következtetnek a két szabály belső logikai viszonyainak hasonlóságára, akkor

⁸ Hollywood, Snyder, McKay, Boon: *Out of the Ordinary*. Finding Hidden Threats by Analyzing Unusual Behavior, RAND Corporation, 2004.

analógia (hasonlóság) alapján járok el. Például ha Spanyolország iraki részvételét az al-Kaida vonatszerelvény felrobbantással torolta meg, akkor Nagy-Britanniában is lehet hasonló merényletre számítani.

A kapcsolódások közül mindazoknak, amelyek feltételes és oksági összefüggések kifejeződései, közös jellegzetessége, hogy nem megfordíthatóak. Ez a **vektorszabály**. Például ha igaz, hogy a terroristák többsége muzulmán, akkor sem feltétlenül igaz, hogy a muzulmánok többsége terrorista.

Mivel a felderítésben, mint már jeleztem, nem mehetünk biztosra, azaz kijelentéseink a legjobb esetben is csak valószínűleg igazak, még egy sajátosságot kell figyelembe vennünk: Az egy időben bekövetkező események közös, együttes valószínűségei összeszorozódnak. Ez egynél kisebb értékek esetén (márpedig minden valószínűség ilyen) azt jelenti, hogy az összetett esemény valószínűsége mindenképpen kisebb lesz, mint a legvalószínűtlenebb részesemény valószínűsége. **Az események halmozódásával nő a bizonytalanság**, csökken a valószínűség. Ez a **szorzatszabály (minimum-szabály)**.

A másik sajátosság, amire ügyelnünk kell, hogy ha egy (valószínűségi) szorzat egyetlen tagja is nulla, akkor az egész szorzat is szükségszerűen nulla (azaz ha feltételezéseink közül akárcsak egyetlen egyre igaz, hogy nem állja meg a helyét, akkor az egész gondolati láncolat elszakad, borul a dominó, bukik a helyzetértékelés, megdől az ítélet). Ez a **dominószabály**.

És végül: A valószínűségi (statisztikai) összefüggés (korreláció) nem jelent tényleges viszonyt (relációt), nem képvisel valódi oksági összefüggést, szabályszerű kapcsolatot. Ez az **értelmezendőség** szabálya. Például igaz lehet, hogy a terroristák többsége arab; az is igaz lehet, hogy az arabok között arányaiban több a terrorista, mint más népcsoportokban; sőt az is igaz lehet, hogy a terroristák között több a barna bőrű személy (mert csaknem minden arab barna bőrű). A terrorizmus és a „barnabőrűség” között tehát lehet **statisztikai** összefüggés. Oksági kapcsolat viszont nincs, sőt: mivel már az sem igaz, hogy a barna bőrűek között arányaiban **szignifikánsan** több a terrorista, nem indokolt a barna bőrűek fokozott ellenőrzése (mert például a brazilok is barna bőrűek, meg mindenki más „fehér ember”, aki sokat van a napon, vagy sokat szoláriumozik).

b) **„Vörösingés csapat”** (Red Team) támogatással: A „vörösingések” az ellenség (a terroristák) szerepét játsszák el, beleéléssel. A megszerzett és adatbázisban elhelyezett adatok között az elemző-értékelők szüntelenül „bányásznak”, célzott, koncentrált lekérdezéseket intéznek az adatbázis-kezelőkhöz, előértékelőkhöz, és ha a válaszokban „gyanús” mozzanatok bukkannak fel, akkor „paranoid” riasztásokat adnak ki. A „vörösingések” e riasztásokból kiindulva (vagy önszorgalomból) forgatókönyveket dolgoznak ki terrorista támadásokra, a védelem kijátszására. A forgatókönyvek valószínűségét további célzott adatgyűjtéssel kiegészítve, az elemzőkkel közösen értékelik, és a fenyegetés fennállását (a kiegészített bizonyítékok alapján) megerősítik, vagy elvetik. (Azt egyébként nem teljesen értem, hogy miért kell ezeket a képzelt fenyegetéseket még közzé is tenni, azaz miért kell „jobb nál jobb” ötleteket adni a terroristáknak...)

A beleélés elérhető minőségéről a következő, jó kétezer éves kínai anekdota jut eszembe: Zhuang mester és Hui mester békésen borozgat. Egyszer csak Zhuang mester így kiált fel: – Nézd, milyen vidáman lubickolnak a halak a kis tóban! Hui mester azonban kételkedik: – De Zhuang mester! Honnan tudod, hogy a halak vidámak? Hiszen te nem vagy hal. Zhuang mester így válaszol: – És te, barátom, honnan tudod, hogy én nem tudom? Hiszen te nem vagy én. Mire Hui mester: – Igazad van, én nem te vagyok, ezért nem is tudom, hogy mit érzel. Te viszont nem vagy hal, ezért nem is tudhatod, hogy a halak mit éreznek.

A terroristák által szüntelenül okozott meglepetések azt sejtetik, hogy a „vörösingesek” nem tudják teljes mértékben beleélni magukat a terroristák szerepébe, fordítva viszont nem feltétlenül van így. Spengler a „Miért veszi el az Egyesült Államok a hírszerző háborút?” című cikkben⁹ rámutat, hogy muzulmán fiatalok tízezrei tanulnak amerikai és európai egyetemeken, lehetőségük van elvegyülni környezetükben, megismerni azt a kultúrát, amelyben élnek, de amivel érzelmileg nem azonosulnak, és később harcolni fognak ellene. Az amerikaiak viszont elenyésző arányban beszélnek „ritka” nyelveket, és nem készek feladni megszokott életformájukat. A muzulmánok képesek alkalmazkodni a nyugati életformához, de ideológiai–vallási meggyőződésből szembefordulnak vele és elárulják. A „nyugatiak” esetében az alkalmazkodás fel sem merül. Ha mégis lenne valaki, aki tökéletesen megtanul arabul, áttér az iszlám hitre, beépül a muzulmán szélsőségesek környezetébe és elnyeri a terroristák bizalmát, akkor az illető a CIA számára válik megbízhatatlanná, még ha ők küldték volna is ki...

Nem tudom, mit értenek az amerikaiak a HUMINT-vonal erősítésén: ha csak annyit, hogy megpróbálják lefizetni és egymás ellen kijátszani a különböző terrorcsoportokat (mint Afganisztánban a hadurakat), akkor nem sok esély van minőségi előrelépésre (ezzel szemben várható még több hamis riasztás és hamis vád). Ha viszont azt értik alatta, hogy beépülnek a terrorsejtekkbe, akkor hogyan nyerik el társaik és a vezetők bizalmát? Ők is részt vesznek akciókban? A HUMINT számára csak a legális és a bűnös területek határmezsgyéjén, például a politikai, a katonai, a tudományos, az üzleti és a pénzügyi világban kínálkozhat játéktér, ahol „összejöhetnek” terrorista kapcsolatokkal gyanúsítható személyekkel. Egyébként az afganisztáni és az iraki tapasztalatok azt sugallják, hogy **a HUMINT fejlesztése nem sokat ér, sőt inkább káros, ha nem társul hozzá az elemző–értékelő kapacitások növelése és a feldolgozási módszerek megújítása.**

c) Az elemzés–értékelés hatékonyságát növelő további módszerek, eljárások, gondolkodási, problémamegoldó stratégiák:

- az „ördög ügyvédje” megközelítés (azaz a „kákán is csomót keresés”, a jelentések szembesítése saját gyengeségeikkel);
- az ún. **alternatív analízis** (egymással versengő elemző csapatok bevetése egy probléma megoldásába);

---

⁹ Spengler: *Why the US loses the intelligence war?* Asia Times, Internet Edition, 2003.

- az **alternatív forgatókönyvek** kidolgozása (ez annyiban különbözik az előzőtől, hogy itt ugyanaz a csapat tesz le több különböző verziót);
- az **ötletbörze** („agyroham”) – elsősorban a kis valószínűségű, de nagy hatású események feltételezéséből kiindulva – stb.

Mindezeknek a módszereknek az alkalmazásához emberi erőforrások, idő, anyagi–technikai és pénzügyi támogatás, a feltételek biztosítása szükséges. A mostani magyar valóság a megszorítások, a létszámcsökkenés, a feladathalmozódás, az időhiány, a „fűnyíróelv” szerinti takarékoskodás irányába mutat, és nem kedvez az átcsoportosításoknak, még kevésbé a fejlesztéseknek. Ez a konferencia, és a belőle készülő kiadvány mindenképpen jó irányban tett lépés, akkor is, ha sokan úgy vélik – nem is mindig ok nélkül –, hogy „már a vízcsapból is terrorizmus folyik”, és a sok beszéd a tehetetlenséget leplezi.

Én Austinnel, a 20. század egyik neves angol analitikus nyelvfilozófusával értek egyet (aki történetesen a második világháborúban figyelemre méltó hírszerző karriert futott be, amit a háború után visszacserélt az egyetemi katedrára), nevezetesen, hogy a beszédaktusok maguk is lehetnek cselekvések.¹⁰ Amikor a hírszerzés – szóban vagy írásban – a terrorista akciók lehetőségére figyelmeztet, akkor konkrét cselekvési következményeket (védelmi intézkedéseket) vált ki, azaz nemcsak „mondja”, hanem csinálja is. Ez bizonyos fokig ellentmond a pragmatikus amerikai filozófiára épülő elvárásoknak, amelyek csak a fizikai cselekvést fogadják el valóságformáló erőnek, és szemléletükkel átítatják az Egyesült Államok idén októberben először napvilágot látott nemzeti hírszerző stratégiáját¹¹ is.

B) E stratégia kapcsán – semmiképpen sem magát a dokumentumot, hanem inkább lehetséges félreértelmezéseit minősítve –, hadd szóljak néhány szót azokról a felderítő, információszerző, elemző–értékelő módszerekről is, amelyeket nem követendőnek, hanem **elkerülendőnek** tartok, mármint magyar viszonylatban. Ennek érdekében tisztázásra szorul a felderítés és az elhárítás, a felderítés és a csapásmérés (azon belül a megelőző csapásmérés), a felderítés és a titkos műveletek, a felderítés és a propaganda, továbbá a felderítés és a jog (sőt a felderítés és az erkölcs) viszonya. Szólnunk kell még a defenzív és az offenzív hírszerzésről és elhárításról, valamint a hírszerzés „kemény” és „puha” felfogásáról is.

1) Az amerikaiak szeretnek mindent integrálni. A magyar CXXV. törvényben viszont elkülönül egymástól **a felderítés és az elhárítás**. Igaz, hogy csak azt lehet elhárítani, amit felderítünk. Felderíteni viszont nemcsak azt kell, ami elhárítandó, hanem minden olyan lényeges (a felelősségi körbe tartozó) információt, ami a döntéstámogatást, az érdekérvényesítést szolgálhatja (akár külföldi érdekek csorbításával is). A megszerzett és értékelt információk felhasználásának módjáról azonban a politika dönt, és a politika szab újabb feladatokat is. A felderítés tehát részben tágabb, részben szűkebb perspektívájú, mint az elhárítás. A kettő nem integrálható (de különösen nem integrálható a felderítés és a politika). Lehet átfedés,

¹⁰ Austin, J. L.: *Tetten ért szavak*. Budapest, 1990, Akadémiai Kiadó.

¹¹ The National Intelligence Strategy of the United States of America. Office of the Director of National Intelligence, 2005.

de alapesetben a hadászati felderítés műveletei információs műveletek (adatszerzés és feldolgozás), nem pedig elhárító műveletek, még kevésbé integrált felderítő-csapásmérő műveletek (noha egyesek számára általánosságban tűnik az elhárítás megbízhatóbb módjának a másik fél „megsemmisítése”).

2) Az Egyesült Államok a hadszíntéren integrálja a felderítést a csapásméréssel, azaz mindkettőt a katonai parancsnok alá rendeli, egy egységes rendszerben. A csapáskiváltás megkövetelt késleltetési idejét percekben mérik. **Ki elemez és értékeli? A számítógép?** Belátom, hogy ha lönek, azonnal vissza kell löni. De szívesebben mennék sivatagi őrzőparatba akkor, amikor szövetségeseink még nem használják ki a korlátlan légi fölényt.

A KFH ugyan katonai szervezet, de kormányzati (tehát civil) irányítás alatt. **A felderítés és a csapásmérés** közé civil döntési folyamatot iktatunk. Hadászati szinten az Egyesült Államokban is a kormányzat kezében vannak a kulcsfontosságú döntések, elfogadottá vált azonban a megelőző csapás doktrínája, ami Magyarország, mint ENSZ- és EU-tagállam számára a nemzetközi jogi megfontolások miatt, de a képességek oldaláról is adaptálhatatlan. Hírszerző szakmai szempontból is kétséges a képességek és a szándékok elszakítása egymástól az értékelésekben, csakúgy, mint az, hogy bizonyítékok nélkül vélelmezett szándékokat döntések megalapozására használjunk. A zsigeri rosszhiszeműség már csak egy lépésre van a pániktól...

3) A CIA-n belül – brit mintára – a közelmúltban állították fel a **Titkos Műveletek Parancsnokságát** (Office of Clandestine Operations). Nem tudni, hogy pontosan milyen feladatokkal, de gyanítható, hogy a terrorizmus ellen a „kutyaharapást szőrével” elv alapján küzdő részlegről van szó, amelynek munkatársai beépülnek az ellenséges szervezetekbe, azokat belülről bomlasztják, dezinformációs, felforgató, lejárató akciókat, merényleteket stb. hajtanak végre ellenük, valamint az őket titokban támogató országok ellen. Az a fajta kétely, ami így körüllegi a tudásunkra jutott külföldi titkos műveleteket, akciókat (ki és miért hajtotta végre, kinek áll érdekében?) nem könnyíti meg az elemző-értékelők dolgát sem. Ha Irakban civil ruhás brit katonák tűzharcba keverednek az általuk felállított iraki rendőrséggel, közben az Iránnal közös határ mindkét oldalán végrehajtott robbantásokkal Teherán és London egymást vádolja, akkor a laikus kívülálló (tehát a nemzetközi közvélemény) nehezen fogja eldönteni, hogy ki hazudik.

4) Az ilyen akciók és titkos műveletek jelentős részét mindkét oldalon **propaganda** céllal hajtják végre, az ellenség megfélemlítése vagy lejáratása, illetve a saját politika igazolása céljából. A hírszerzés szorosan összefügg a propagandával, de nem jó, ha az elemzés-értékelés végterméke propaganda ízű, vagy, ha **a felderítés tekintélyét nyilvánosan lejáratják azzal, hogy a propaganda szolgálatába állítják.**

5) A felderítés és a **jog**, illetve a felderítés és az **erkölcs** kapcsolatát előítéletek nélkül, szigorúan szakmai nézőpontból megközelítve kijelenthetjük, hogy ha egyik-másik partnerünk különbözőképpen értelmezi a nemzetközi jogot, akkor az megnehezítheti az együttműködést. Ami pedig a **kínvallatást**, mint információszerzési módszert illeti, már az inkvizíció korában bebizonyosodott, hogy az így kicsikart vallomás semmit sem ér. (Nem hiszem, hogy nagy szükségünk lenne a New York-i metró elleni kitalált fenyegetéshez hasonló, sokba kerülő és nagy erőket lekötő,

figyelemelterelő hamis riasztásokra, amihez hasonlókat kis „keménységgel” bárkiből ki lehet pofozni). A „**célzott likvidálás**”, mint felderítésen alapuló elhárítási módszer, jogszerű bizonyítás és ítélet nélkül, a maga „járulékos” veszteségeivel nem más, mint ellenterror, aminek hatására kialakul egy véget nem érő ördögi kör, amelyben mindkét fél meg van győződve róla, hogy ő csak a másik terrorista akcióra válaszolt „jogos” megtorlással.

6) További figyelmet érdemlő szempont a **defenzív és az offenzív felderítés** megkülönböztetése. A defenzív hírszerzés a legszélesebben értelmezett fenyegetésekre irányul, és az ellenük való védekezéshez, elhárításhoz nyújt adatokat. Az offenzív felderítés információit nem használják közvetlenül védelemre, elhárításra, a kémek letartóztatására, vagy „kiszorítására”, hanem műveleti célokra, az ellenséges ügynökök „etetésére”, dezinformálására, visszafordítására, az ellenérdekelt titkosszolgálatokba való beépülésre, bomlasztásokra. Az ilyen „játszmas ügyekben” keletkezett információkra fokozottan igaz, hogy csak akkor értékelhetjük megfelelő szakszerűséggel őket, ha tisztában vagyunk a meta-adatokkal (az adatokra vonatkozó adatokkal), vagyis a forrás helyzetével, a megszerzés részletes körülményeivel és az információk felhasználásával. Az offenzív felderítésben a tervező–vezető, a műveleti és az elemző–értékelő munka integrálódik.

7) Egy másik megkülönböztetés a **hírszerzés „kemény” és „puha” felfogásmódja** közötti eltéréseken alapul. Rumsfeld, az Egyesült Államok védelmi minisztere, feltehetően a kínai „össz nemzeti erő” koncepciójának politikai, kulturális, jogi és etikai összetevőire (valamint a terrorizmus elleni harc követelményeire utalva) a közelmúltban ironikusan kijelentette: „Nem tudom, mi az, hogy puha erő, csak a kemény erőt ismerem”. Az amerikai hírszerzés feladata a kemény katonai erő műveleti támogatása. **A komplexebb felfogás a „puha” erő információs támogatásának, azaz – többek között – az országkép formálásának, a bizalmon alapuló nemzetközi tekintély kialakításának és megőrzésének is nagy fontosságot tulajdonít.**

8) A **hamis riasztások és a veszélyre utaló jelek felismerésének hiánya**, mint a felderítésben elkövethető hibák két oldala, általában együtt jár. A téves értékelések politikai rövidlátásból, de elemző–értékelő módszertani hiányosságokból is fakadhatnak. A „terrorizmus” a felderítésben, sőt a politikában is egyre inkább varázsszóvá válik, az ellene való védekezés pedig általános problémakezelő módszerré. A legkülönbözőbb szakterületek képviselői, ahelyett, hogy tennék a dolgukat, „megmentik a világot”. A fenyegetésekkel való felelőtlen riogatás kiaknázható üzleti lehetőséggé vált, mert a módszeresen rémisztgetett emberek a megmentőjükre szavaznak, az állam pedig oda utal pénzt, ahol a veszély ellen a frontvonalban küzdenek. A gyógyszerforgalmazók „kaszálnak” a még nem is létező „halálos” kór, a „madárember-influenza” ürügyén, az EU egészségügyi biztosa a kontinens lakosságának kötelező beoltásáról vizionál (a még szintén nem létező ellenanyaggal). Ha a madárinfluenza kezelése a válsághelyzeti reagáló képesség általános modelljébe illeszkedik (mint ahogy oda tartozik az AIDS, a kergemarhakór, a globális felmelegedés, az energiaéhség, a szegénység és még sok más, szándékosan háttérbe szorított kérdés), akkor az elmúlt hetek fejleményei számtalan tanulsággal és gondolati párhuzammegvonási lehetőséggel szolgálnak.

A fenyegetések üzleti és presztízsalapú eltúlzásáról, a felelősséget elhárító figyelemelterelésről már szoltam. Az énközpontúság, a szűklátókörűség, a kivételeztség-tudat szintén árulkodó. Amikor az első madártetemek megjelentek Romániában, az EU és a WHO azonnal „világméretű összefogás” szükségességéről kezdett beszélni. Hol volt ez az összefogási hajlam addig, amíg csak Délkelet-Ázsiában pusztított a kór (de ott aztán igazán)? Miért lett a terrorizmus globális veszély akkor, amikor Észak-Amerikát és Európát is elérte, és miért nem volt az, amikor még „csak” Dél-Amerika, Afrika, és Ázsia sok-sok országában és régiójában volt mindennapos?

9) Egy másik érdekes párhuzam a járványok és a bioterrorizmus elleni „védelmi” képességek, illetve a tömegpusztító fegyverek birtoklása között húzható. A máig ismeretlen eredetű SARS járvány kínai kitörése és leküzdése után a vírus még háromszor bukkant fel (Tajvanon, Szingapúrban és Kínában), és mindháromszor a helyi Nemzetvédelmi Egyetem kutató laboratóriumában dolgozó munkatársat fertőzött meg. Szingapúr az eset hatására úgy döntött, hogy az összes vírustenyészetet megsemmisíti, a kutatást végérvényesen beszünteti. Tajvan és Kína tovább kutat, akárcsak feltehetően még több más ország is. Egy nagy „siker”: Az Egyesült Államoknak sikerült újra életre keltenie a spanyolnátha vírusát. **Játszik a bűvészinás.**

10) A közelmúltban Magyarország példaértékű lépést tett: amerikai kérésre és segítséggel megkezdtek több száz „veszélyes” páncéltörő rakéta megsemmisítését, nehogy véletlenül terrorista kezekbe juthassanak. Vajon a nagyhatalmak mikor kezdik meg a **nukleáris fegyverkészletek** ártalmatlanítását, hogy tömegpusztító fegyver ne juthasson illetéktelen kezekbe? A választ e költői kérdésre azt hiszem mindannyian tudjuk.

11) A felelőtlenség ellenpárja a **tülbuzgóság**, ami viszont a **tudatlansággal** függ össze. A terrorizmus elleni védekezés jelszavával az adatbányászat és az információk sorozatgyártása az ipari tömegtermelés méreteit ölti. Kérdés, hogy ez mennyire felel meg a valódi „piaci” igényeknek. Ha repülőgépen utazunk, személyes adataink a szolgálatok közösen elérhető adatbázisába kerülnek, beleértve azt is, hogy a disznóhúst vagy a marhahúst, esetleg a vegetáriánus kosztot preferáljuk vagy utasítjuk el, iszunk-e szeszesítalt stb. Ez értékes jelzésekkel szolgálhat arról, hogy muzulmán, hindu, szikh, vagy szélsőséges környezetvédő, „zöld” terrorista hajlamaink vannak. Ezentúl gyerekeink névválasztásánál is nagyobb körültekintést kell tanúsítanunk. Állítólag egy Zoltán nevű magyart az Egyesült Államokba érkezésekor a repülőtéren hosszan faggattak vallási nézeteiről, mert ötörök (még csak nem is muszlim) eredetű neve gyanút keltett. Szállodafooglalásaink, internetes vásárlásaink, bankátutalásaink, telefonbeszélgetéseink stb. adatait visszamenőleg őrzik, hátha még jó lesz valamire (a már említett utólagos ellenőrzésre, leleplezésre). Ez visszavezet minket a „dotológiahoz”: hogyan lehet eldönteni, hogy melyik adat jelzésértékű? Van abban ráció, hogy egyes célcsoportokat (például a közel-keleti arabokat) több szűrőpróbaszerű ellenőrzésnek

vessük alá, de ha túlzásba esünk, ellenkező hatást érhetünk el. Nem a név, a bőrszín, az érthetetlen nyelven karattyolás, vagy a kényes étrend az igazán árulkodó jel (önmagában biztosan nem az). Aki az adatokat legszívesebben gondolkodás nélkül, csak számítógéppel, statisztikai módszerek segítségével dolgozná fel, az az **előítéleteit gépesíti**. Más az adat (információ), és egészen más a tudás, amit a felderítőnek létre kell hoznia. **A tudás a lényegi kapcsolatok feltárásán, törvényszerű összefüggéseken alapul, és információt helyettesít, azaz redundánssá, feleslegessé teszi az adathalmazt.** Ha néhány pontból (az összefüggés felismerésével) kirajzoltuk a görbét, akkor feleslegessé válik minden adat, ami a koordináta-rendszerünkben a görbén helyezi el az újonnan megismert pontokat. Onnan kezdve már megint arra kell figyelni, hogy mi az, ami nem illeszthető a görbére, mi az, ami sémán kívüli, új összefüggésre utal, mi eredményezhet váratlan kimenetet. **Az adatok mohó gyűjtögetése a tudatlanság jele. Ha megszűnik a célzott adatszérés és az értelmes információfeldolgozás, akkor meghal a felderítés, és életre kel a mindent ellenőrizni akaró rendőrállam. Az „adat-cunami” minden tudást elsöpör...**

Miközben mániákusan szerezzük a „híreket”, elképesztően keveset tudunk a világról. Az állítólagos globalizáció ellenére provinciálisan gondolkodunk, nem ismerjük az idegen országokat, népeket, embereket, vallásokat, szokásokat. Nem ismerjük saját magunkat. A híreket előítéleteink sémájába erőszakoljuk, és csodálkozunk, ha meglepetés ér. Ekkor viszont pánikszerűen reagálunk, reflexből, meneküléssel vagy agresszióval, a felelősség elhárításával, bűnbakkereséssel. Azt nem tudjuk (?), hogy Braziliában melegebb az átlaghőmérséklet, mint Angliában, ezért a londoni brazil villanyserelő nyáron is dzsekít visel, mert fázós. Csak azt tudjuk (?), hogy aki nyáron dzsekít hord, az lehet, hogy bombát rejteget alatta. Ha egy olyan házból jön ki, amiben egy edzőterem van, amit – más külföldiek mellett – arabok is látogatnak, akkor még gyanúsabb. Ha barnás bőrszínű és sötét hajú, akkor valószínűleg ő is arab. Ha több fegyveres megrohanja, és ijedtében elszalad, akkor van takargatni valója. Ha mindezt egy nappal a londoni metrórobbantások után teszi, akkor terrorista, akit **hétszer fejbe kell lőni a demokrácia és a törvényesség védelmében**. Íme a korábban említett dominószabály a gyakorlatban.

12) A törvény garanciát ad, hogy alapos gyanú nélkül ne lehessen hónapokig őrizetben tartani embereket. Mit tegyünk, ha a terrorcselekmény már nemcsak elméleti lehetőség, hanem be is következik? Az első eset után tegyünk javaslatot a törvény megváltoztatására, úgy, hogy akkor és azt vegyük őrizetbe, akit csak akarunk, és annyi ideig tartjuk fogságban, amíg csak akarjuk. Elismerem, az ellenség ravasz és könyörtelen. Letartóztatni és vallatni könnyebb, mint titokban megfigyelni, elemezni, értékelni, következtetni, megismerni, megbizonyosodni, csapdát állítani, színvallásra bírni, túljárni az eszén. A politikusoknak és a rendőröknek, elhárítóknak, hírszerzőknek demonstrálniuk kell, hogy képesek a lakosság (a választók) oltalmazására. De ilyen kétségbeesett módszerekkel? Ennyire be vagyunk ijedve? Ha a terroristák szándéka az volt, hogy megrémísszenek, túlkapasokat provokáljanak ki a részünkről, és ezzel tovább szítsák a gyűlölködést, akkor elérték a céljukat.

Tévedés ne essék: a szerencsétlen brazil villanyszerelő fiú nem a Scotland Yard, hanem a terrorizmus áldozata. De tanulni azért lehet az esetből, amely – véleményem szerint – szemléletesen példázza az olyan, műveleti területre adaptált ún. **felderítő–csapásmérő rendszerfilozófia** működését, amely gyakorlati megvalósulása folyamatában adatszerző–csapásmérő rendszerként működik, azaz **kiktatták belőle az információfeldolgozás központi elemét, az elemző–értékelő tevékenységet.**

Ismét hangsúlyozzuk, a „dotológia” nem egyszerűen különálló események, jellemzők (pontok) összekötése egy-egy szempont alapján (hiszen attól, hogy két pont egyik koordinátája megegyezik, még lehetnek nagyon távol egymástól egy másik irányban). A kapcsolódásokat több dimenzióban kell feltérképezni, a kirajzolódni látszó objektumot körbe kell járni, közletről „letapogatással” azonosítani. Ami az egyik nézőpontból egyenes szakasz, az egy másiktól ellipszis, felülről és középről kör lehet. Csak bizonyíték (megbizonyosodás, meggyőződés) alapján alkothatunk ítéletet.

Itt kikívánczik belőlem – mint oktatásszervezőből – annak a megőrzendő hagyománynak az igenlése is, hogy valamilyen szinten a műveleti területen dolgozó munkatársakat is ki kell képezni az elemzés–értékelés alapfogásaira, mint ahogy az elemző–értékelőknek is meg kell ismerkedniük a műveleti elvekkel.

13) Az elemzési módszerek tárgyalását még egy kritikai észrevétellel zárjuk: a **szintetizáló gondolkodásmód** és módszerek számonkérésével. Josh Kerbel, CIA-szakértő „A gondolkodás újragondolása” című, az Interneten is fellelhető tanulmányában¹² (a Kínával szembeni előítéletekről szólva) általános érvényű észrevételeket tesz. A „dotológia”, vagy pontrajzolás a „görbék” (de többnyire inkább egyenesek) jövőbe vetítésével, extrapolálásával egy lineáris, „**vonalas**” szemléletet érvényesít. Ez a megközelítés a kepleri–newtoni mechanikáig vezethető vissza, amely a bolygók mozgáspályáinak kiszámításához nyújtott fizikai–matematikai, determinisztikus módszereket. A társadalomtudományok, azon belül a hadügy, illetve a stratégia területére áttulelve ez azt jelenti, hogy az államokat, országokat, szervezeteket, egyéneket „tárgyaknak” tekintjük, amelyeken műveleteket végezhetünk, mozgathatjuk őket az események és viselkedések „terében”. Ahogy a fizikai tárgyakat vonzó- és taszítóerők mozgatják, úgy – **az erő filozófiája** szerint – a stratégiai objektumokat is vonzó- és taszítóerők mozgatják (azaz pozitív és negatív ösztönzők, például az érdekekérvényesítést behatároló előnyök vagy fenyegetések kilátásba helyezése, illetve ezek megvalósítása). A mozgások (változások) előrejelzésének a klasszikus mechanikában a függvényanalízis, az információfeldolgozásban az analízis, vagyis az **elemzés** felel meg. Az elemzés nem más, mint részekre bontás, és a részelemek, jobb esetben a kapcsolatok elkülönített – és módszertani megfontolásból leegyszerűsített – vizsgálata, azaz **redukció**: a külső zavaró hatások kiszűrése, figyelmen kívül hagyása. Az analízis zárt rendszerek esetében, a külső kapcsolódások mellőzésével működik. A lineáris rendszerekkel ellentétben azonban a **nem-lineáris rendszerek** nem „extrapolálhatók”, viselkedésük nem jósolható meg előre. Ezek a rendszerek – ellentétben a Naprendszerrel –, **bonyolult alrendszerekből állnak,**

¹² Kerbel, J.: *Rethinking Thinking. Thinking Straight: Cognitive Bias in the US Debate about China.* CIA, évszám nélkül. www.odci.gov.

nem elhanyagolható kölcsönhatásba lépnek, kommunikálnak más rendszerekkel, és alkalmazkodnak külső környezetükhöz. Ilyen például az élővilág, és ilyen a nemzetközi politikai rendszer is. Ezek a bonyolult struktúrák és funkciók nem érthetők meg pusztán a részeik tanulmányozásával, azaz elemzés révén. Szükség van a jelenségek egészben történő vizsgálatára, a szintetikus látásmódra is.

A lineáris rendszereket az ok-okozati kapcsolatok, a részek összeadhatósága, az okkal arányos következmény, az egyértékű kimenet megjósolhatósága jellemzi. Ez akkor érvényesül, ha a jelenségek kisszámú, és azonos minőségű dimenzió mentén mozognak, adott határfeltételek között, egyértelmű kontextusban. A terrorizmus azonban nem ilyen. A hozzászólás első részében tíz figyelmet érdemlő kontextusról szóltam, és a listát még biztos bővíteni lehetne. Itt nem ok-okozati hatások egymást követő, láncszerűen felfűzhető és követhető halmozódásáról van szó. A kontextusok egy időben, egyszerre érvényesülnek, és szinergikusan hatnak egymásra. Ha az elemző, az analízator látásmódját a fizikuséhoz hasonlítjuk (aki a **hatás-ellenhatás** sémájában gondolkodik), akkor a szintetizátor, az értékelő munkáját inkább az orvoséval rokoníthatjuk, aki nemcsak a tüneteket, hanem az egész szervezetet nézi és gyógyítja, a **hatás-mellékhatás** sémájában gondolkodva. Amikor a terrorizmust elemezzük, akkor a saját, beteg világunkat boncoljuk elve, és olyan gyógymódot kéne találni, hogy a gyógyszer mellékhatásai ne legyenek súlyosabbak az eredeti kórtüneteknél. **Ne következzen be** az, amivel a kórházakban aggódó hozzátartozók gyakran szembesülnek: „**A műtét sikerült, a beteg meghalt**”.

III. AZ EGYÜTTMŰKÖDÉS SAJÁTOSÁGAI

Végül néhány szót röviden a **nemzetközi együttműködésről** és egymás munkájának a megbecsüléséről.

Az Európa Tanács (EC) által 2004 júniusában Brüsszelben elfogadott, terrorizmus elleni akcióterv a célkitűzések között első helyen említi a „nemzetközi konszenzus” elmélyítését és a terrorizmus elleni nemzetközi erőfeszítések fokozását. Egy hónappal később Sevillában az államfők azt is megerősítették, hogy a CFSP és az ESDP intézményei (nyilván beleértve a fegyveres erőket és a katonai nemzetbiztonsági szolgálatokat is) részt vesznek a terrorizmus elleni küzdelemben.

Noha a Magyar Honvédségnek, valamint a KFH-nak és a KBH-nak a Magyar Köztársaság stratégiai dokumentumai és a vonatkozó törvények szerint nem elsődleges feladata a terrorizmus elleni átfogó küzdelem – a Nemzetbiztonsági törvény kifejezetten csak a fegyveres erők elleni terrorista támadások felderítését és elhárítását nevesíti –, az előírás, hogy segítsék a terrorelhárításban fő szerepet játszó egyéb szervezeteket. A kérdés tehát ez: Hogyan? Általában egyetértés övezi azokat a véleményeket, amelyek szerint mindenekelőtt a felderítő tevékenység megújításával, rugalmas alkalmazkodásával, hatékonyságának növelésével és a nemzetközi együttműködés (információcsere) elmélyítésével.

Információcsere alatt – „katonaszemmel”, stratégiai szinten, „békeidőben” (tényleg, most béke van, vagy terrorizmus elleni globális háború?) – nem egyszerűen gyors, pontos, részletes és azonnali választ kiváltó („actionable”) adatok eljuttatását értjük (amire inkább az ügyészi nyomozó, rendőrségi és belügyi terrorelhárító

szerveknek, továbbá a többnyire tőlünk távoli hadszíntéren harcászati–hadműveleti feladatokat végrehajtó alegységeknek, egységeknek lehet szükségük). A nyers információk feldolgozott, alaposan elemzett–szintetizált végtermékként, minőségi helyzetkép, hosszú távra szóló előrejelzés formájában hasznosak a stratégiai döntéshozók számára. Az adattól el kell jutni az információn túli tudásig, sőt bölcsességig. A tudás megalapozott, tárgyi bizonyítékokra épülő, az összefüggéseket feltáró, logikus érveléssel, indoklással alátámasztott, szubjektív érzelmi–indulati elfogultságtól mentes, objektív ismeret. A konszenzusépítést nemcsak az adatcsere szolgálja (ami rosszhiszeműen értelmezve lehet politikai manipulációs kísérlet is), hanem a hírszerzés szakmai és erkölcsi tekintélye által erősített hiteles vélemény, az önös részérdekeken és a velünk született konok butaságon is felülemelkedett, kiharcolt nézetazonosság. A nézetazonosság az előfeltétele a közös akaratnak, a közös akaratból születik az együttes cselekvés, ami – ha megfelelően összehangolt – erősokszorozó tényező. Az összehangolást a tervezés biztosítja, a tervezés pedig a hírszerzés információs, támogatása nélkül üres álmodozás, papírpocsékolás. A kör bezárul.

Hogyan működjenek együtt a különböző nemzetek biztonsági szolgálatai, és van-e szükség nemzetek feletti vagy nemzetközi hírszerző intézményekre? Ezekre a kérdésekre magasabb szinten kell válaszolni. A szervezeti keretek politikafüggők, az információáramlás (és információ-visszatartás) vezérlése szakmai és bizalmi kérdés. A terrorizmus ellen az egész nemzetközi közösség küzd, de a csatákat (például Afganisztánban, Irakban) szűkebb–tágabb ad hoc koalíciók vívják, amelyek megkülönböztetik magukat a NATO-tól, az EU-tól vagy az ENSZ-től. A globális koalíció csak elméletben létezik, mert a gyakorlatban a legkülönbözőbb régiókban az Egyesült Államoknak, Oroszországnak, Nyugat-Európának, Kínának és Japánnak, a kis és a nagy, a fejlett és a fejlődő országoknak kellene egy célért együttműködni. Csakhogy, mint az elején kifejtettem, **a terrorizmus elleni harc alárendelt a nagyhatalmak geostratégiai érdekeihez képest.**

Ha a legmagasabb szinten nincs politikai konszenzus, akkor a végrehajtó szinteken nincs mandátum a szoros együttműködésre, legfeljebb csak részterületeken. Az ún. információcsere a könnyebb megoldás preferálását jelenti, ugyanis csak az elsőrendű adatok cseréjére terjed ki, de nem vonja be a metaadatokat (az adatokra vonatkozó adatokat), tehát azok forrását és megszerzésük körülményeit, felhasználásuk céljáról nem is beszélve, pedig a szakmai kontroll, a megbízhatóság igazolása csak ezek birtokában lehetséges. A kényes, operatív adatoknak a kiadása és többoldalú megosztása rendkívüli mértékben megnövelné a kockázatokat, a sebezhetőséget, és ezt senki nem vállalhatja.

A felderítő szolgálatok vezetői az együttműködésre szóló mandátum értelmezésével politikai felelősséget vállalnak. Véleményem szerint a szakemberekre kell bízni azt, hogy eldöntsék, milyen információt oszthatnak meg a partnerszolgálattal, és milyent nem. Ha a szakmai együttműködést (adatcsere) magasabb szintű, politikai testület hatáskörébe utalják, akkor az következik be, amit személyesen is többször tapasztaltam: a többoldalú fórumokon érdekcsoportok, kiskoalíciók alakulnak, egyes információk csak a szűk körű előkészítő tárgyalásokon „beavatott” szövetségesek számára lesznek hozzáférhetők, és a plenáris ülést megbénítja a kölcsönös bizalmatlanság. Az egyik fél által előterjesztett adatokat a másik fél megkérdőjelezi, és követeli az ellenőrzéshez szükséges metaadatok közlését is

(„honnan származik az információ?”), amit az átadó fél megtagad („nem tudom”, vagy „nem mondhatom meg”). Marad a gyanú, hogy az együttműködés nem őszinte, hanem a másik fél manipulálását célozza. Felmerül a „kettős mérce” vádja, és következik az **„árukapcsolás”, vagyis a terrorellenes harcban való részvétel feltételekhez kötése.**

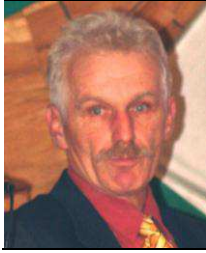
A politika kívülről és belülről is **kettős nyomás alatt** áll: egyrészt bizonyítási kényszer van a látványos együttműködés irányában, másrészt senki sem akarja, hogy felkerüljön a terrorizmus célországainak listájára. Akadályként merülhet fel a bürokratikus merevség és a szervezeti tanácstalanság is: egyes „vezető” országok integrálják a bel- és külföldi hírszerzést és elhárítást a „honi terület” hatékonyabb védelme érdekében, máshol – mint nálunk – garanciákkal körülbástyázott éles határok húzódnak a szolgálatok külföldi és belföldi illetékessége között. Míg azonban nekünk, magyaroknak Irakba vagy Afganisztánba el kell mennünk, hogy a terrorizmus elleni katonai harc részesei legyünk, a spanyolok, franciák, németek, olaszok a saját országukban „tanulmányozhatják” a muzulmán fundamentalizmust és annak hátterét. Ami nekünk külső fenyegetés, elsődlegesen hírszerzési kihívás, az nekik belső veszély, elhárítási feladat. Ami számunkra ártó szándék és képesség felderítő ismérve, az számukra belső gyengeség, sebezhetőségi „ablak”.

Egy újonnan előtérbe került kérdés: **a részt vevő szolgálatok szakmai módszertanának különbözősége**, ami rávilágít a politikai és morális értékrend eltávolodására, és „Pizskos Fred-effektushoz” vezet (vagyis az „ember” elkezd „szégyellni” a „barátját”, és szájalom, sőt rokonszenv ébred benne az ellenséggel szemben). Az érzelm birokra kel az értelemmel. Az intelligenciának értelmi és érzelmi összetevője is van, a helyzetelemzéshez, tisztánlátáshoz empátiára, beleélésre is szükség van. Egyesek jogosan vélhetik: a terrorista is ember. Talán neki sem élvezet felrobbantania magát. Talán csak olyan, mint a rossz gyerek: kétségbeesetten igyekszik felhívni magára a figyelmet. A terrorizmusnak mindig is volt ilyen – lélektani – hatása, de ezt most felerősítik a törvénytelenégekről, kínzásokról, titkos CIA-börtönökről, Abu Graibról, Guantanamo-ról, eldugott „Gulag”-okról, titkosszolgálati manipulációkról szóló hírek (amelyek természetesen a pszichológiai hadviselés és a propagandaharc részét is képezik). Sokan a fürdővízzel együtt a gyereket is kiöntenék: a visszaélésekre és hibákra hivatkozva kétségbe vonják a katonai erő szerepét a terrorizmus elleni küzdelemben, és bűnbaknak kiáltják ki a hírszerzést. Mások az elkövetett hibák kivizsgálásának ürügyén jól felépített rendszereket rombolnak le, hogy helyettük privát birodalmakat építhessenek ki.

Utólag könnyű „okosnak” lenni. Könnyű rámutatni, hogy mit kellett volna észrevenni, mire kellett volna koncentrálni, mire kellett volna hangsúlyosabban felhívni a figyelmet? Kivel és hogyan kellett volna együttműködni, mit kellett volna megosztani másokkal és mit megtartani magunknak? Mit kellett volna nyilvánosságra hozni, és mit eltitkolni? „Kellott volna, kellott volna”... A mi feladatunk az, hogy „előre” legyünk okosak. **Ne azt tegyünk, amit kellett volna, hanem azt, amit kell,** úgy, ahogy kell és lehet! Ehhez nyújt segítséget a tapasztalatok feldolgozása és az új elemző-értékelő módszerek kutatása és alkalmazása.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Aaron, D. L. et al: *The Post 9/11 Partnership: Transatlantic Cooperation Against Terrorism*. Atlantic Council of the US, Policy Paper 2004.
- AFCEA Intelligence Committee: *Making Analysis Relevant. It's More than Connecting the Dots*. AFCEA White Paper, 2005.
- Austin, J. L.: *Tetten ért szavak*. Budapest, 1990, Akadémiai Kiadó.
- Benjamin Netanjahu: *Harc a terrorizmus ellen. Hogyan lehet legyőzni a nemzetközi terrorizmust?* Budapest, 1995, Alexandria Kiadó.
- Davis, L. E. et al: *Coordinating the War on Terrorism*. RAND Occasional Paper, 2004.
- Fishbein, Treverton: *Making Sense of Transnational Threats*. Occasional Papers, 2004 October, Sherman Kent Center.
- Freedberg, S. J.: *National Security: The New Connect-the-Dots Center*. National Journal, July 15, 2002.
- Hollywood, Snyder, McKay, Boon: *Out of the Ordinary. Finding Hidden Threats by Analyzing Unusual Behavior*. RAND Corporation, 2004.
- Kerbel, J.: *Rethinking Thinking. Thinking Straight: Cognitive Bias in the US Debate about China*. CIA publication (www.odci.net).
- Lawrence, T. E.: *Revolt in the Desert*. London, 1927.
- Lefebvre, S. J.: *A Look at Intelligence Analysis*. ISA, Portland, Oregon, 2003.
- Liu, Henry, K. C.: *History lesson for the war on terror*. Asia Times, Internet Edition, 2005.
- Smith – Allen – Stewart – Whitehouse: *Creating Strategic Vision. Long-Range Planning for National Security*, NDU, Washington DC, 1987.
- Spengler: *Why the US loses the intelligence war?* Asia Times Internet Edition, 2003.
- Spengler: *Why Western governments fall apart?* Asia Times Internet Edition, 2005.
- Stevenson, W.: *A Man Called Intrepid*. Ballantine Books, New York, 1977.
- The National Intelligence Strategy of the United States of America. Office of the Director of National Intelligence, 2005.

DR. PADOS FERENC EZREDES

AZ EURÓPAI UNIÓ HATÉKONYSÁGÁNAK NÖVELÉSE A TERRORIZMUS ELLENI KÜZDELEMBEN

Tisztelt Elnök Úr! Tisztelt Konferencia!

Hozzászólásomban arra szeretném ráirányítani a figyelmet, hogy a nemzetközi terrorizmus elleni harc területén az intézményeknek – köztük az Európai Uniónak (EU) –, meghatározó jelentőségük van. Nem lekcicsinyelve a NATO-nak a műveleti területeken (Irak, Afganisztán) a terrrorszervezetek felszámolásában végzett eredményes katonai fellépését, úgy gondolom, hogy ha a nemzetközi intézmények hatékonyan és integráltan működnének a terrorizmus elleni harc területén, akkor a katonai akciók jelentős része „megspórolható” lehetne. A nemzetközi intézmények alatt azokat a biztonságpolitikai szervezeteket értem, amelyek globális és regionális szinten sokat tehetnek a terrorizmus elleni küzdelem eredményessége érdekében. A legfontosabb ilyen szervezetek az ENSZ, a NATO, az EU és az EBESZ.

Természetesen mindegyiknek meghatározott felelőssége van, ugyanakkor az is szükséges, hogy bizonyos területeken – így a terrorizmus kérdéseiben és ezen belül is elsősorban fogalmi–értelmezési téren –, ne legyen közöttük diszharmonia. E téren talán **legfontosabb teendő** – mint már korábbi előadások során is felmerült –, **a terrorizmus fogalmának meghatározása, annak egységes értelmezése.**

Miért is tekintem ezt az egyik legsürgetőbb feladatnak? Azért, mert csak ennek birtokában lehet egyértelműen meghatározni a terrorista tevékenységet, összeállítani a terrorizmust támogató országok és terrrorszervezetek listáit, és szétválasztani a terroristákat és a szabadságharcosokat. Természetes, hogy e kérdésben az ENSZ-nek lenne meghatározó szerepe. Ugyanakkor a terrorizmus negatív nemzetközi megelítélése napjainkban már olyannyira erőteljes, hogy az önmagában is nehezíti a fogalmi meghatározást. A különböző listák és megbélyegzések ma gyakran még attól függenek, hogy melyik szervezet vagy állam állítja össze azokat, és maga miként képes a terrorizmus ellen fegyveres tevékenységet folytatni.

Ugyanakkor azt is látni kell, hogy a valódi szabadságharcosok által folytatott fegyveres küzdelem – sokszor a terroristáktól átvett módszerek alkalmazása miatt is –, könnyen terroristának minősíthető, ezáltal alapot szolgáltat a represszióra és az állami megtorlásra. Alapjában egy nagyon bonyolult kérdéskomplexumról van szó, amit az is mutat, hogy az ENSZ 1975 óta képtelen a terrorizmus fogalmának pontos és általánosan elfogadott definiálására. Ez persze nem jelenti azt, hogy a terrorizmus tartalmi kérdéseiben ne lenne általános egyetértés a nyugati demokratikus világ országai, illetve az integrációs szervezetekbe tömörült államok között.

Mindezek ellenére én magam úgy gondolom, hogy a világ globalizálódása – amely kiváltotta a nemzetközi terrorizmus globálissá válását is –, akár már középtávon is kikényszerítheti a terrorizmus fogalmi tisztázását, ami viszont jelentősen hozzájárulhat az EU szerepének növekedéséhez a terrorellenes küzdelemben, ezáltal lehetőség nyílik intézményi szinten is az eredményesebb és hatékonyabb közös fellépésre. Az EU-keretekben történő hatékonyabb terrorellenes fellépés pedig jótékony hatással lehet más regionális európai szervezetekre is.

Növekszik-e az Európai Unió szerepe a terrorellenes küzdelemben?

Erre a fontos kérdésre a válasz már szinte automatikusan az, hogy igen. A nyugati demokratikus értékrendet képviselő közösségünk az elmúlt időszakban bekövetkezett terrorcselekmények következtében tudatára ébredt a terrorizmus által képviselt fenyegetésnek, szorosabbra zárta sorait, megkísérli megelőzni, megakadályozni a terrortámadásokat és szűkíteni a terrorcselekmények végrehajtásának lehetőségeit, rendelkezésre álló eszközrendszerével pedig csökkenteni a terrorakciók bekövetkezésének valószínűségét, illetve terrortámadást követően előre kidolgozott eljárásokkal minimalizálni a veszteségeket.

Ugyanakkor azt is látni kell, hogy a terrorfenyegetettség csak a legáltalánosabb megközelítésben mutat állandóságot, legalapvetőbb lényege és jellemzője a végtelen változékonyság. A terrorellenes küzdelem fokozódása mellett pedig a világ társadalmi fejlődését meghatározó globalizáció – számos következményét tekintve –, egyre kedvezőbb feltételeket teremt a terrorszervezetek ideológiai „megalapozásához”, működéséhez, anyagi és emberi utánpótlásának bővüléséhez. A globalizáció negatív következményeként meggyengülő államok, a kialakuló vagy megoldatlan válságok mind-mind megfelelő táptalajt biztosítanak a terrorizmus terjedéséhez. A nyugati demokratikus értékrend, a szabad piacgazdálkodáson alapuló társadalmi modell világméretű térnyerése ellenére jelentős erők még ma is elutasítják a demokráciát, és ideológiai alapon fellépnek ellene.

A világban kialakult aszimmetrikus erőviszonyok mellett az antidemokratikus erők a hagyományos hadviseléssel képtelenek lennének céljaikat elérni, ezért a számukra leghatékonyabbnak minősülő hadviselési eljárásokat, terrorista módszereket alkalmaznak. Azt próbálják elérni, hogy a demokratikus országok védelmi rendszerei csak nagy nehézségek árán és jelentős ráfordításokkal legyenek képesek ellentevékenységre. Tökéletesen tisztában vannak azzal is, hogy a demokratikus államokban a szabadságjogok terrorizmussal összefüggő korlátozása milyen következményekkel jár. A terrortaktika része a megosztásra való törekvés, a kezdeményezés megragadása és megtartása, csakúgy, mint a médiahatás révén a permanens fenyegetés fenntartása.

Természetesen a világ különböző térségeinek terrorfenyegetettsége eltérő módon nyilvánul meg. A régiók terrorfenyegetettsége elsősorban attól függ, hogy az érintett államok és integrációs szervezetek mennyire képesek hatékonyan fellépni a terrorizmus ellen. A világ térségei között Európa jelentősége – különösen az Unió bővülése miatt –, növekszik. Az EU jelentőségének növekedése szinte automatikusan

együtt jár azzal, hogy Európa a nemzetközi terrorizmus egyik elsődleges célpontjává is válik. Elég itt utalni a londoni és a madridi terrortámadásokra, az azóta bekövetkező fenyegetésekre és fejleményekre.

Az Unió egyes országai és maga a szervezet is érdekelt abban, hogy a demokratikus értékrend egyre nagyobb teret nyerjen a világban. Az ehhez felhasznált eszközöket, a különböző válságok kezelésében való részvételt bizonyos régiókban a nyugati demokráciára való áttérés kikényszerítéseként fogják fel. A helyi hagyományos értékrend felváltását egyfajta neokolonizációnak értékelik, és erőszakos eszközökkel is fellépnek ellene. Elég itt Irakra gondolni. Mindez azt is jelenti, hogy a szándékok ellenére a válságkezelés és az abban való részvétel önmagában is növekvő biztonsági kockázatokat rejt magában. Bizonyos esetekben a terrorizmus elleni fegyveres fellépés (Irak, Afganisztán, Pakisztán, Gázai övezet, MENA-országok) kockázatai terrorfenyegetéssé transzformálódnak.

Az EU szerepe annak ellenére növekszik, hogy térségünkben működik a világ legerősebb biztonságpolitikai szervezete, a NATO. A feladatmegosztásnak megfelelően a NATO a védelem, valamint a terrorizmus elleni hadszíntéri fellépés legfontosabb eleme. Mivel az EU tagjainak többsége tagja a NATO-nak is, a NATO tevékenységének közvetlen hatása van az EU-ra. Sokszor még az sem szükséges, hogy a NATO lépjen fel a terrorszervezetek ellen, már az is elegendő, hogy annak vezető hatalma, az Egyesült Államok indít akciót, máris növekedhet az Unió országainak terrorfenyegetettsége.

Magának Európának is megvannak a maga kis terrorszervezetei, amelyek különösen az „euroterrorizmus” idején voltak aktívak, az 1970-es években. Ezek többsége azóta megszűnt. A még ma is létezőket a nemzetközi globális terrorizmustól eltérően parciális, helyi politikai érdekek motiválják. Elég itt az ír IRA-ra, vagy a baszk ETA-ra utalni. Ugyanakkor azt is látni kell, hogy a délszláv válság maga is kedvező feltételeket teremtett a terrorszervezetek működéséhez, és ezeket a terrorizmus szempontjából is kedvezőnek ítélt feltételeket a nemzetközi válságrendezésnek sem sikerült ellensúlyozni, megszüntetni. „Hallgatásuk”, terrorakcióik elmaradása megítélésem szerint a határozottan megnyilvánuló nemzetközi katonai jelenlétnek, erődemonstrációnak köszönhető.

A terrorellenes fellépés nem csak katonai, sőt a megelőzés tekintetében sokkal inkább polgári feladatokat tartalmaz. Ezen feladatok koordinálásának meghatározó szervezete az Európai Unió, s ez már önmagában is az EU szerepének növekedését jelenti.

A fentiek következtében úgy gondolom, hogy megalapozottan is kijelenthető, hogy a terrorellenes küzdelemben az EU szerepe és jelentősége fokozatosan növekszik. Európára vonatkozóan pedig a terrorellenes fellépés letéteményese, szervezője és részben végrehajtója is. Mindez azt követeli meg, hogy e téren hatékony legyen, és fokozottabban járuljon hozzá a tagállamok terrorfenyegetettségének csökkentéséhez.

Az Európai Unió tevékenysége a terrorrelenes küzdelemben

A terrorrelenes fellépés során az elmúlt években az Unió arra törekedett, hogy elvszerűen támogassa a nemzetközi közösség terrorrelenes harcát. Az ENSZ keretei között hatékonyan hozzájárult a fogalmi (tartalmi) tisztázáshoz, illetve a különböző stratégiák megalkotásához. E téren támogatja az Egyesült Államok törekvéseit is, ugyanakkor az amerikaitól eltérő saját „terrorlistát” készít. Továbbra is érdekelt a világméretű intézkedések, irányelvek kialakításában, amelyek szűkítik a terrorszervezetek háttértámogatását. A nemzetközi válságkezelési lépések támogatásával, illetve a közel-keleti és afrikai válságkezelésben való részvételével a gyakorlatban is hozzájárul a terrorfenyegetések visszaszorításához. A migrációs kérdésekben kialakított álláspontjával gyengíti a terrorszervezetek személyi utánpótlását is.

Az EU saját hatáskörében kidolgozta a terrorizmus elleni uniós akciótervet, a közös letartóztatási parancsot, a nemzeti rendfenntartó erők közös műveleti szabályait. Létrehozta a terrorrelenes koordinátor intézményét, az önálló értékelő munkacsoportot a katonai törzson belül, és megerősítette az Europol terrorizmus elleni egységét. Rendszeresek a belügyminiszterek és igazságügyi miniszterek tanácskozásai, amelyeken értékelik a helyzetet, meghatározzák az irányelveket és ajánlásokat dolgoznak ki a nemzetek számára.

Úgy gondolom, hogy az EU-n belüli intézményi feltételek adottak, de nem elégségesek. A fő problémát ma elsősorban az jelenti, hogy a terrorrelenes intézkedések meghozatala és végrehajtása nemzeti felelősségi és hatáskörbe tartozik. Az egyes országok saját szabályozásainak eltérősége – a nemzeti védelmi szervezeti hálók rendszere, irányítása, törvényi felelőssége és feladatainak különbözősége miatt, továbbá uniós központi irányítás híján –, jelentősen megnehezíti a terrorrelenes együttműködést. Az Unión belüli terrorizmus kérdésében érintett szervezetek és döntés-előkészítő csoportok tevékenysége ma még nehezen áttekinthető.

Megítélésem szerint a terrorrelenes fellépés a gyakorlati munkában a decentralizáltság helyett erős centralizációt követelne meg. A hatékonyság erősítése érdekében valószínűleg megkerülhetetlenné válik uniós szinten az intézményi, felelősségi és vezetési tevékenység pontos meghatározása, valamint az uniós döntések nemzeti szinten történő megvalósítása, egyszerűbben mondva az uniós terrorrelenes stratégia feladatainak meghatározása és végrehajtása. Annak ismeretében, hogy az uniós döntéshozatal jelentősen eltér az amerikaitól, és nem is várható a közelítés tekintetében gyors előrelépés, mégis bízom abban, hogy a terrorfenyegetés elhárításának közös érdeke beindít bizonyos intézményi reformokat. A konszenzusos döntéshozatal biztonsági kérdésekben csak nehezíti a közös stratégia kialakítását és végrehajtását, a nemzeti törekvések egységesítését, ezáltal az együttműködés hatékonyságát.

Az intézményi szintű terrorrelenes fellépés hatékonysága növelésének lehetséges útjai

Számomra, mint kutató számára egyértelmű, hogy a hatékonyságnövelés egyik legfontosabb elemének a már kialakított intézmények és eljárások gyengeségeinek megszüntetése, illetve a centralizált és standardizált fellépés megteremtése tekinthető.

Intézményi szinten e nagyon szerteágazó feladatok szervezésére és kidolgozására egy komolyabb, a koordinátornál nagyobb felelősséggel és hatáskörrel bíró vezető szervezet létrehozása tűnik szükségesnek, melynek formája és megnevezése számomra másodlagosnak tűnik, ugyanakkor valamely felső szintű vezető szervnek történő alárendelése fontos lehet.

Nagyon fontosnak ítélem uniós szinten az akcióterv helyett egy pontosan értelmezhető, terrorizmus elleni stratégia kidolgozását és bevezetését. Ez kötelező jelleggel tartalmazná a tagállami (nemzeti) terrorellenes stratégiákban való megjelenítést is. Ennek alapján kimunkálhatóvá vagy átdolgozhatókká válnának a nemzeti terrorellenes stratégiák, egyúttal megvalósulna egyfajta egységesítés is, amely a közös értelmezésen túl megkönnyítené az intézményi és a nemzetek közötti hatékony együttműködést.

Mivel a terrorfenyegetettség elhárítása mind uniós szinten, mind pedig a nemzetek szintjén az egyik legaktuálisabb és legfontosabb feladatként fogalmazódik meg, ezért annak az EU kül- és biztonság-, valamint védelempolitikájában a jelenleginél sokkal nagyobb és központi szerepet kellene kapnia. Ennek egyenes következményeként az uniós közös harccsoportjai számára is meghatároznák a terrorizmus elleni feladatok végrehajtását, kialakítva a megfelelő jogszabályi háttérrel az erők szintjén is.

A terrorfenyegetettség szintjének és területeinek pontos, reálidejű meghatározása sokkal könnyebbé és eredményesebbé válna, ha az Unió maga is a jelenleginél nagyobb felderítő és értékelő képességekkel rendelkezne, és kevésbé lenne rászorulva a tagállamok felderítő / hírszerző támogatására. E téren előrelépést jelenthet az új műholdas rendszer kiépülése. Egy nagyobb, önálló elemző-értékelő kapacitás kiépülését az eltérő tagállami és más érdekek ma még hátráltatják. Az információszerzés területén is jelentősen növelhető lenne a hatékonyság, ha a tagállamok jobban megosztanák információikat.

Az EU terrorellenes tevékenységét jelentősen segítheti a szervezet és a NATO között a törekvések, eljárások, valamint a fellépés összehangolása, illetve az információk intézmények közötti megosztása. E területen az utóbbi időben jelentős előrelépés tapasztalható.

Az uniós törekvésekkel összehangoltan a saját nemzeti védelmi képességek erősítése honi területen elengedhetetlennek tűnik. Ez vonatkozik a nemzeti nemzetbiztonsági szervezetek közötti fokozott együttműködésre és a saját terrorellenes erők megerősítésére is. Ezt a feladatsort a terrorizmus elleni, honi területen kívüli fellépéssel egyenrangú feladatként kellene kezelni.

Köszönöm megtisztelő figyelmüket!

DR. BOLGÁR JUDIT NYÁ. MK. EZREDES

**A SZTEREOTÍPIÁK, ELŐÍTÉLETEK,
VALAMINT A TERRORIZMUS –
A TERRORIZMUS SZEMÉLYISÉG-
LÉLEKTANI MEGKÖZELÍTÉSE**

Mottó: „Nem értem, hogy miért nem tudnak a zsidók és az arabok leülni,
és jó keresztény módjára rendezni ügyeiket.” (Richard Gephardt)

A társadalomtudományok, és ezen belül a pszichológia azon szakterületei, amelyek az embert mint szociális, és nem mint biológiai lényt tanulmányozzák, kénytelenek szembesülni azzal a ténnyel, hogy a különböző kultúrák, a globalizáció következtében – mind térben, mind gazdasági függőség tekintetében –, egyre közelebbi és bonyolultabb kapcsolatokba kerülnek egymással. A kölcsönös függés miatt viszonylag rövid időn belül kialakulhat az a helyzet, hogy nem lehetnek életképesek egymás kölcsönös elfogadása nélkül.

A Föld több mint hatmilliárd lakosának jelentős többsége az általunk, európaiak által „vezetőnek”, vagy fejlettebbnek tekintett kultúrától gyökeresen eltérő etnikai és kulturális hagyományokkal rendelkezik. Az Európában élő és „nyugati” kultúrán nevelkedett embercsoportok számára a következő évtizedekben, évszázadokban valószínűleg „sokkoló” stresszként fog megjelenni annak belátása, hogy az addig általuk gondolt, egyetemlegesnek hitt társadalomtudományi „igazságok” korrekcióra szorulnak. Azok a sztereotípiák, amelyek napi egyéni és csoportdöntéseinket befolyásolják, korrigálandók a kölcsönös biztonságot nyújtó továbbélés érdekében. Napjaink természeti és politikai katasztrófái, illetve ezek tanulságai is mind arra hívják fel a figyelmet, hogy a nemtörődomség, a másik fél leértékelése, a rivalizálás, a konfliktus megoldásának aszimmetrikus, önérvényesítő módja halmozott veszteséggel jár, és hosszú távon olyan károkat okoz, amely mind a vereség okozóját, mind elszenvetőjét katasztrófába sodorhatja.

Hozzászólásomban elsősorban olyan társadalom- és személyiség-pszichológiai ismereteket szándékozom áttekinteni, amelyek segítséget nyújthatnak a terrorizmus, mint társadalom-lélektani probléma realisabb értékeléséhez, előítéletmentes kezeléséhez annak érdekében, hogy a felelős szakemberek illetékességi körüknek megfelelően a szükséges mértékben pszichológiai szempontokat is figyelembe vegyenek az elhamarkodott vagy téves ítéletalkotás, döntéshozatal megelőzése érdekében.

A társadalom-lélektan csoportok, kultúrák jellemző viselkedését tanulmányozza. Illetékességi körébe tartozik az egyén tömegben, társadalmi keretek között történő viselkedési jellemzőinek feltárása is.

A pszichológiai megközelítés jellemzője, hogy az egyénből indul ki, és azt vizsgálja, hogy hogyan válik az individuumból társadalmi lény, milyen hatások érik, ha tömegben van, hogyan változik, vagy változtatható a magatartása a tömeg, a nagyobb szervezet, vagy a társadalom hatására ahhoz képest, ahogy individuumként viselkedik. Egyúttal nemcsak vizsgálja ezeket a jelenségeket, hanem megkísérel racionális lélektani magyarázatot is adni a viselkedés változásaira, és lehetőség esetén javaslatot, tervet készíteni az egyénnek, mint az adott kultúra hordozójának befolyásolására.

Az emberi magatartást valóban tudományos igénnyel tanulmányozó és leíró társadalom-lélektan mind etikai, mind tudományelméleti szempontból a természettudományos vizsgálati-kísérleti metodikákkal nyert adatokra támaszkodva vonja le következtetéseit, és mértéktartó, önkritikus módon, a laboratóriumi és statisztikai „műtermékeket” kiszűrve érvényes és általánosítható következtetéseket állapít meg. Így válik alkalmassá arra, hogy feltárja bizonyos, az adott kultúra szabályrendszerétől idegen magatartás motivációs hátterét.

Fő törekvése az – és napjainkban is arra irányul –, hogy a kísérleti eredményekből leszűrt következtetései alapján elsősorban a tömeg-befolyásolás eszközeit és technikáit dolgozza ki. Sajnos azonban, mint minden társadalomtudományi megismerés, ez sem függetleníthető a kutatót és kutatást meghatározó gazdasági, politikai érdekviszonyoktól.

A terrorizmusnak, mint extrém magatartásnak a vizsgálatakor éppen ezért fokozottan törekedni kell arra, hogy elfogulatlanul elemezzük azokat a kulturális, társadalmi, gazdasági és lélektani momentumokat, amelyek talaján az extrém viselkedésforma kialakítása eredményes lehet, annak érdekében, hogy lehetőség szerint leghatékonyabban élhessünk a megelőzés eszközeivel.

A tömegbefolyásolás az egyén csoportkonformitására épít. A konformitás talán legalapvetőbb mozzanata, hogy az emberek csoportjai közös, mindenki által jóváhagyott és szinte automatikusan érvényesülő viselkedésmódokat és világszemléletet alakítanak ki, még akkor is, ha semmilyen objektív okuk nincs arra, hogy így tegyenek. (A konformitás pszichológiai modellkísérletei is azt igazolták, hogy megbízható információ híján másokat követünk, mintha csak automatikusan arra törekednénk, hogy egyetértsünk azzal, amit más emberek gondolnak. A konformitás mértéke függött azon kultúra sajátosságaitól is, amelyhez a kísérleti személyek tartoztak.)

A különböző kultúrák eltérő mértékben „követelik meg” tagjaiktól a vak engedelmességet. Ennek megítélése már önmagában bonyolult feladat. Alapprobléma lehet például az, hogy sok esetben a kultúra-összehasonlító kutatásokat egy, az adott (egyik-vagy másik) kultúrából származó csoport végzi, így a gondolkodási egyoldalúság szinte „szükségszerű”.

Másik probléma a megfigyelt magatartás adott kultúra szerinti kategorizálása. Különösen jelentős konfliktust okozhat a kultúrák közötti értelmezésben a devianciával, a deviáns magatartásformákkal kapcsolatos értékelő beállítódás (vagyis attitűd). Sok olyan, az egyik kultúra jogrendszere szerint szankcionálódó magatartásforma van, amit a másik kultúra tolerál, vagy egyenesen jutalmaz.

Ezért a nyugati – elsősorban a keresztény normákat és értékrendet preferáló – értelmezési rendszerek lehet, hogy rosszul „kezelik” a más kultúrákban tolerált családon belüli erőszakot, vagy akár csak a többnejűség „intézményét”. Így gyakran fordulhat elő, hogy egy adott jelenség objektív vizsgálatát megnehezíti a más kultúrában élő megfigyelő értékszűrőként alkalmazott normarendszere.

Összefoglalva: tehát a kulturális összehasonlító pszichológia alkalmazott kutatási és megfigyelési módszerei csak akkor adhatnak jól általánosítható információt, általános érvényű megállapításokat, ha mentesek tudnak lenni mindazon korlátoktól, kutatási „műtermékektől”, amelyek információtorzító hatása inkább kedvez, mintsem ellene hat a megismerési tévedéseknek. Ezeket összefoglaló néven sztereotipizálásnak nevezzük, s ezek vezethetnek az előítéletes gondolkodáshoz.

Mik tehát a sztereotípiák és mik az előítéletek? A két szociálpszichológiai fogalom kapcsolatban áll egymással. Eszerint a kognitív alapú általánosítások a **sztereotípiák**, az affektív, érzelmi alapúak az **előítéletek**. Az előítéletek érzelmi indíttatású, tapasztalati úton meg nem erősített, nagy stabilitású általánosítások személyekkel, csoportokkal, vagy tárgyakkal szemben. (Egyes pszichológusok csak a negatív tartalmú általánosításokat kezelik előítéletként, mások szerint kialakulhatnak pozitív beállítódások is.)

A sztereotípiák egyaránt lehet pozitív és negatív. Mind a sztereotípiák, mind az előítéletek terén különösen gyakori a bizonyos etnikai csoporthoz, nemzethez tartozókkal szembeni (többnyire negatív) beállítódás. Mindkettő oka kereshető az egyénben és a közösségben egyaránt. Lehet az ok autoriter karakter (ez a személyiségvonás hajlamosít a túlalánosításra, az „öntörvényű” ítélethozatalra), frusztráció, vagy az egyén kognitív korlátai (tanulási képességbeli hiányosságai), lehet azonban a csoport keretei között zajló szocializációs folyamat következménye is. (Bizonyos pszichológiai irányzatok szerint kialakulásában kiemelt szerepe van a gyermekkori hatásoknak.) Információk feldolgozásakor ugyanis az üzenet hordozójával, vagy küldőjével kapcsolatos erős érzelmi töltés (akár pozitív, akár negatív) a megismerés folyamatában torzító tényező.

Az interkulturális megismerést és értékelést például erőteljesen befolyásolhatják a tudatalattiban működő kulturális sztereotípiák, amelyek szinte már a beszédtanulással interiorizálódnak. (A sztereotípiák természetesen hasznos szerepet is betölthetnek, számos funkciót láthatnak el. Egy számunkra ismeretlen közegben rendszerező szerepük lehet, kapaszkodót kínálhatnak, biztonságot nyújthatnak. Alkalmazásuk révén törekszünk a bizonytalansági tényezők csökkentésére, öngazoló funkciójuk pedig megerősítést, önbizalmat adhat.)

A negatív sztereotípiák és előítéletek kialakulásában valószínűleg a szociális tanulás játszik meghatározó szerepet. Csökkentésüknek is a tanulás, a kíváncsiságon, elfogulatlan érdeklődésen alapuló ismeretszerzés az egyik legfontosabb eszköze. A céltudatos felvilágosítás, következetes és szisztematikus informálás pedig még erőteljesebben leépítően hat a megalapozatlan beállítottságokra.

Az interkulturális ismeretekkel való felvérteztség, egymás kultúrájának, szokásainak tiszteletben tartása eredményeképpen javulhat a különböző kultúrához tartozó személyek reális megismerésének hatékonysága és a „másság” elfogadásának készsége. (A másság iránti empátikus megközelítés esélye).

Angol és amerikai kutatók megvizsgálták annak a lehetőségét, hogy a sztereotípiák – legalább részben – olyan valós tapasztalatokon alapulnak-e, amelyeket az emberek a másokkal történő interakciók során átélnek. Amennyiben ez az állítás valós, akkor az ilyen sztereotípiák az adott kultúra tagjainak átlagos személyiségjegyeit kell, hogy tükrözzék. Egy másik kutatócsoport kb. 50 ország lakóinak valós és észlelt személyiségjegyeit vizsgálta meg és arra a következtetésre jutott, hogy a fenti állítás nem igaz. *„Ezek valójában megalapozatlan sztereotípiák. Nem személyes tapasztalatokból és azok feldolgozásából születtek.”* – jegyezték meg a kutatók.

Az affektív, érzelmi alapú előítéletek már általánosabb és konzisztensebb módon működnek. Az egyén vagy csoport stabil jellemzőjeként nemcsak a megismerésben, hanem a döntéshozatalban is jelentős szerepet játszhatnak. Az előítéleteség a személyiség szubjektív viszonyulását jelenti az őt körülvevő világhoz, védőfalként működhet a valódi tapasztalás elkerülésére. Az előítéletes személyiség nem hagyja magát a tényektől befolyásolni, a valóságot a saját szubjektív szűrőrendszerén keresztül érzékeli. Ebből következően könnyebben manipulálható, félrevezethető.

Gordon W. Allport „Az előítélet” című könyvében így írja le az előítéletes személyiséget: *„A legtöbb előítéletes személyiség rendkívül merev erkölcsi nézetekkel rendelkezik, amelyekkel lényegében mélyen fekvő szorongásait tükrözi vissza.”*¹ A már említett kísérletek igazolták ugyanis, hogy az előítéletes személyiség kialakulása esetében bizonyos szülői magatartásformák, a szülők gyermeknevelési attitűdjei is „felelősek”.

Elsősorban a hideg, korlátozó magatartásforma az, amely a gyermekben szorongást, önértékelési zavart okoz. Ennek egyik feloldási módja adott elhárító mechanizmusok alkalmazása (például projekció, tagadás), vagy a túlzott szocializálás, esetleg a konvenciók merev követése, amely legalábbis ideiglenesen feloldja azt a szorongató érzést, hogy ő maga „nem elég megfelelő”. A nagyon szigorú viselkedési szabályrendszeren alapuló kultúrák tehát „kedveznek” az előítéletes (és könnyen manipulálható) személyiség fejlődésének.

Allport erről a jelenségről a következőket írja:² *„Ha ezt a különös lelkiismeretességet fejlődés-lélektani szempontból akarjuk vizsgálni, akkor a személy gyermekkori élményeihez kell visszanyúlnunk, melyek azzal kapcsolatosak, hogy az illető már gyermekkorában sem tudott megbirkózni saját vágyaival. Tegyük fel, hogy a személyt gyermekkorában mindig megbüntették, amikor bepiszkította magát,*

---

¹ Gordon W. Allport: Az előítélet. Budapest, 1977, Gondolat Kiadó. 542. o.

² Uo. 542–548. o.

amikor a nemi szerveit piszkálta (az olvasó emlékezetébe idézzük, hogy az előítéletes gyermek szülei szívesen büntetik ezért gyermeküket), amikor elfutotta a mérge, vagy mérgében megütötte apját, anyját. Ha a gyermeket minden ösztönös próbálkozásában rajtakapják, és megbüntetik – vagyis kialakítják benne azt az érzést, hogy szeretetmegvonásra számíthat minden olyan esetben, amikor vágyainak szabad utat enged –, akkor várható, hogy az élete során adódó számtalan szabálysértés miatt öngyűlölet fog benne kialakulni. A gyermekkorban kialakult büntudat homokpoggyászat szüntelenül magán kell cipelnie. Ez aztán azzal a következménnyel jár, hogy ha azt látja, hogy mások megsértik a konvencionális előírásokat, akkor szorongás támad benne. Ugyanakkor meg akarja büntetni a szabályszegőt, mint ahogy őt is megbüntették egykor. Fokozott félelemmel fogadja azokat a kísértéseket, melyek gondot okoznak számára. Amikor egy személy túlzott figyelmet szentel mások hibáinak és bűneinek, valószínű, hogy »reakcióképzési« hajlammal állunk szemben. Mivel önmagával szemben sohasem lehetett elnéző, mások egészségtelen törekvéseivel szemben sem lehet engedékeny, vagy rugalmas. A moralizálás csak a felszínen jelent alkalmazkodást. A problémák valódi megoldása hatókörén kívül esik. Feszültségekkel teli, kényszeres projektív mechanizmus. A valódi erkölcsösség sokkal nyugodtabban, szervezettebben és ellentmondásmentesebben illeszkedik be az élet szövetébe, mint a moralizálás.”

A sztereotipizálás, előítéletes gondolkodásra „nevelés” másik forrása a demagógia. A demagógiák ugyanis megkönnyítik életünket, egyszerűbbé teszik a világot számunkra, olyan egyszerű – elsősorban magas érzelmi töltésű – információkat tartalmaznak, amelyek a „célközönység” számára szorongáscsökkentő hatásúak, így szinte lelki orvosságként hatnak. A demagógiákra fogékony emberek vagy csoportok is inkább az alacsony önértékelésűek közül kerülnek ki.

Allport szerint:³ „...nem elképzelhetetlen, hogy pontosabb vizsgálat során kiderülne, hogy csaknem valamennyien sebeket kaptak az élettől. Sűrűn előfordulhat közöttük a boldogtalan családi élet, a sikertelen házasság. Életkoruk alapján úgy vélhetjük, hogy már eleget éltek ahhoz, hogy tisztában legyenek társadalmi kapcsolataik és hivatásuk reménytelen kilátásaival. Mivel sem személyes, sem anyagi erőforrásokat nem tudtak kellő mértékben felhalmozni, félelemmel eltelve pillantanak a jövőbe, és boldogan fedezik fel bizonytalanságérzésük okát azokban a rosszakarató erőkben, amelyeket a demagóg szónok kipécéz. Mivel a valóságos kielégülés és a személyi biztonságérzet nem látogatta meg őket, nihilisztikus nézeteket táplálnak a társadalomról, és agresszív képzetekben lelik örömeiket. Nem lehetnek meg egy biztonságot nyújtó sziget nélkül, mely csak is az övék, ahol hajótörött reményeik ütötte sebeiket nyalogathatják. ...A demagógia a gyűlölet és a szorongás kívülre helyezésére szólít fel... elmélyíti azt a meggyőződést, hogy a világ gyülekező csalókból áll.”

---

³ Gordon W. Allport: Az előítélet. Budapest, 1977, Gondolat Kiadó. 571. o.

Összességében tehát az előítéletes személyt vagy csoportot az alábbi tulajdonságokkal jellemezhetjük,⁴ „...gondolkodásuk feltehetően mindig a következő fejlődési fokozatok eredményeként alakul ki:

- *kell lennie valamilyen alkalmatlanságérzetnek, frusztrációnak vagy hiányérzetnek (ami ha nem szexuális, akkor is valamiképpen nagyon személyes természetű);*
- *a személy a maga érzésének okát részben elfojtás, részben kivetítés révén önmagán tökéletesen kívülre lokalizálja;*
- *mivel a személy ebben a külső okban azonnali fenyegetést lát, azt szívből gyűlölni kezdi, és agresszió keletkezik benne, ellene. Szélsőséges esetekben az is előfordulhat, hogy a személy rátámad, esetleg meg is öli a »bűnöst«...*”

Ezek a tulajdonságok jelentős korlátot képeznek abban az esetben, ha különböző etnikai (vagy más társadalmi) csoporthoz tartozók között kell eredményes, együttműködő viselkedést kialakítani.

Az előítéletes személyiség hajlamos arra, hogy „vakon”, kizárólag érzelmi alapon döntsön és cselekedjen. Manipulálható, de kevésbé meggyőzhető. Így a befolyásolására irányuló programnak is ezzel az erős, fanatikus érzelmi elkötelezettséggel kell számolnia. Minden olyan kezdeményezés, amely nem, vagy nem eléggé veszi figyelembe annak az érzelmi alapú előítéletes, sőt fanatikus személynek, vagy csoportnak az elszántságát, amelyet a leértékelés, a figyelmen kívül hagyás csak erősít, nem eredményezhet hatékony megoldást.

Sajnos, maga a probléma – a terrorizmus jelenségének hatékony kezelése –, túlságosan bonyolult ahhoz, hogy egyetlen (a lélektani) szempont figyelembevétele eredményes megoldáshoz vezethetne. Az a fajta megközelítés pedig, amellyel nem magát a problémát, hanem a probléma hordozóját akarjuk „megsemmisíteni”, hasonló ahhoz a rossz gyógyítási gyakorlathoz, amikor az orvos a gyógyításban csak a tüneteket kezeli, de magával a betegség kiváltó okaival nem foglalkozik.

Célszerűnek tartanám azonban legalább azokat a hibalehetőségeket gondosan elkerülni, amelyek elkövetése biztosan akadály a reális probléma észlelésnek és döntéshozatalnak.

A fentiek alapján tekintsük át: melyek azok a kognitív (megismerő) pszichológiai folyamatok, amelyek csak rész megoldásokat eredményező gondolkodási folyamatot eredményeznek a probléma megoldásában?

Nos, elsősorban az ismeretszerzési és ismereti deficit az, amely számunkra leegyszerűsíti magát a problémát és a valódi, az adott paraméterekhez illeszkedő, gyakran egyedi megoldást igénylő elemzés helyett a „jól bevált” és könnyebben kezelhető (már tanult) sémák alapján strukturálja át a feladatot.

---

⁴ Uo. 576. o.

Az egyszerűsítés önmagában nem hibás tevékenység, hiszen ki kell emelnünk a lényegest a lényegtelenből, de ezt nem tehetjük túl leegyszerűsítő módon, mert ez magát a problémát is átstrukturálja, és a megoldás alkalmatlanná válik az eredeti probléma kezelésére.

Gyakran önhibákon kívül, a helyzet kényszere igényel leegyszerűsítő megoldásokat. Ha olyan helyzetben van az elemző, vagy a döntéshozó, amikor – elsősorban időhiány miatt – nincs mód a probléma valódi hátterének, kialakulási előtörténetének megismerésére, a helyzet maga is kikényszeríthet esetenként elhamarkodott, az optimális feladatmegoldás szempontjából kedvezőtlen javaslatot, vagy döntést.

A külső körülményekből adódó kognitív műveleti hibák mellett azonban megvan a veszélye olyan „szubjektív”, az elemző–megismerő tevékenység során bekövetkező hibák elkövetésének is, amelyek már az egyén, vagy a csoport gondolkodási „sajátosságaiból” következnek. Ezek olyan szubjektív, a helyzet és a probléma sajátos értelmezéséhez vezető egyéni, vagy a csoport, vagy az adott kultúra által közvetített (a szocializáció során elsajátított) sztereotípiák, amelyekből természetesen nem tudunk kellő önkritikával „felülemelkedni”. Egyszerűbben fogalmazva: mindannyian birtokában vagyunk olyan, a kultúra által hordozott értékrendnek, amely – első jellemzőnké, személyiség tulajdonságunkká válva – meghatározza gondolkodásunkat, értékítéletünket, problémakezelési stílusunkat.

A saját kultúra annak a csoportnak a jellemzőit foglalja magában, amelynek céljaival azonosulunk, ezt fogadjuk el viszonyítási alapnak, s ehhez igazítjuk célirányos magatartásunk normatív jellemzőit. Minél zártabb és összetartóbb egy csoport vagy szervezet, kultúrája minél több, az öndefiníciót hangsúlyozó érték-hordozóra épül, annál inkább fennállhat annak a veszélye, hogy probléma megoldási stílusa „elszegényedik”, a megoldási utak mereven rögzülnek, nem lesz képes a helyzetből adódó új elemzési szempontokat alkalmazni, s magát a problémát a hagyományostól eltérő, divergens gondolkodási stratégiát igénylő, kreatív megközelítési módon elemezni, esetleg megoldani. (A megmerevedett, sztereotípiákra épülő „rutingondolkodás” a későbbiekben már lehetetlenné teszi a „szokatlan” megoldások akceptálását, s egy idő után a kreatív, elemző problémamegoldás gépies rutinmunkává, „bürokráciává” szürkülhet.)

Végül tekintsük át, melyek azok a személyiség-lélektani, szociálpszichológiai jellemzők, amelyek előítéletes gondolkodáshoz vezethetnek, s így a „megismerés szögesdrótjává”⁵ válhatnak.

Néhány, az előítéletes gondolkodáshoz vezető, az eredeti, kreatív látásmódot akadályozó személyiség-lélektani, szociálpszichológiai tényező:

- A kulturális rövideklátás, vagy „vakság”, amely akár az egyéni szocializáció, a nevelés eredménye is lehet, de amely nagyon stabil, és merev szűrőként (cenzorként) viselkedik az információk fogadásakor, így képes jelentősen leegyszerűsíteni az értékelendő problémát;

---

⁵ Csepeli György: *A hétköznapi élet anatómiája*. Budapest, 1986, Kossuth Könyvkiadó. 75. o.

- Az a gondolkodási „lustaság”, problémaelhárító megismerési mód, amely hajlamos minden új megismerendő attribútumot sztereotipizálni, és már bevált sémák automatikus alkalmazásával helyettesíteni a valódi problémamegoldást;
- Az alacsony szintű, és pontatlan önismeret, emberismeret, amely nem reális önbizalom, önelfogadás következtében olyan póteselegeket indít be, amelyek következménye egy bizonyos kompenzáció, a belső feszültséget csökkentő törekvés lehet. A kompenzáció olyan elhárító mechanizmusokat indít be, amelyek torzíthatják az információfeldolgozást, és hibás értelmezéshez, felismeréshez, döntéshez vezethetnek.

A helyzetelemzés lélektani paradoxonja pedig éppen abból adódhat, hogy a saját (vagy a csoport) reális ítélethozatalát és probléma-felismerését gátló pszichikai-kognitív jellemzők felismerése kreativitást, rugalmas gondolkodást, kellő önkritikai érzéket, empátiát igényel. Azonban aki birtokában van ezeknek a jellemzőknek, annak kevésbé van szüksége a szigorú önkontrollra annál, aki e jellemzők hiányában fel sem képes ismerni a saját kognitív korlátait.

DR. SZTERNÁK GYÖRGY EZREDES

A TERRORIZMUSSEL KAPCSOLATOS LEGÚJABB KUTATÁSOK EREDMÉNYEI

Tisztelt Szekcióülés!

A témakör – melyre az előzetesen kapott felkérést örömmel fogadtam –, jellegénél fogva lényegesen több időt igényel, mint amennyi e körben most rendelkezésemre áll. Ezért a témakör teljes kibontását – kollégáimmal együttműködésben – egy hosszabb lélegzetvételű tanulmányban végeztem el, amelyez a Felderítő Szemle Szerkesztőbizottsága közlésre alkalmasnak talált.*

A tanulmányban részletesen foglalkozom az alábbi kérdésekkel:

- a terrorizmus fogalma és tartalma, azon belül az erőszakos konfliktus tipológiája;
- a terrorizmus elleni harc lehetőségei;
- a társadalmi folyamatok vizsgálata, azon belül a terrorszervezetek és a nyilvánosság viszonya;
- a terrorizmus kialakulásának folyamata;
- a terrorizmus jelenségének vizsgálata, kiemelten a terrorizmus okai, motivációforrásai, célrendszere, intézményi jellemzői, a szervezeti viszonyok és a „modus operandi”.

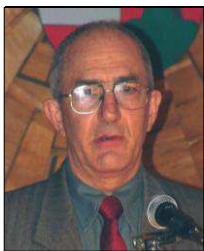
A terrorizmus elleni harc tudományos igényű vizsgálatát a kapcsolódó kutatásokon és kutatási területeken keresztül mutatom be, és természetesen a terrorizmus elleni védelem sajátos intézkedéseire is kitérek a tanulmányban.

Kérem Önöket, fogadják el a most bemutatott, tragikus eseményeket megörökített képeket, amelyek a különféle terrorcselekmények következményeiről készültek, s ebben az összegyűjtött változatban a döbbenet erejével hatnak.

Úgy gondolom, hogy a látottak pszichésen is mindenkit arra ösztönöznek, hogy minden lehetséges eszközt és megoldást latba vetve elkerüljük, hogy hazánkban ilyen jellegű terrorcselekmények következzenek be!

---

* A tanulmány a Felderítő Szemle 2005/4. számában jelent meg.

DR. NAGY LÁSZLÓ NYÁ. EZREDES

A TERRORIZMUS JELLEGE NAPJAINKBAN

A terrorizmus az erőszak megnyilvánulásának kivételesen szélsőséges formája. Közvetlen, direkt célja mindenkor a rettegés légkörének kialakítása, a megfélemlítés (habár a direkt cél mögött rendszerint meghúzódik egy indirekt elképzelés is, például engedmények kicsikarása).

Miként az erőszak megnyilvánulásának más formái, a terrorizmus is **ősrégi jelenség.** A módszer mindig változatlan: terrorizálni (azaz rettegésben tartani, megfélemlíteni) azon személyeket, társadalmi csoportokat, népeket, akiket, vagy amelyeket valamilyen cselekedettől a terrort alkalmazók el akarnak riasztani. Az ellenséget az ellenállástól, a rabszolgákat a lázadástól, a jobbágyokat a felkeléstől, a szövetségeseket a hitszegéstől, a más hitűeket hitük megvallásától, a maffia tagjait az árulás gondolatától és így tovább.

A Hadtudományi Lexikon az alábbiak szerint definiálja a terrorizmus fogalmát: *Megkülönböztetés nélküli támadás; minden olyan erőszakos cselekmény vagy azzal való fenyegetés, amelynek elsődleges célja, hogy rettegést keltsen a polgári lakosság körében (a különféle kegyetlenségek, kollektív büntetések, kegyelem kizárásának bejelentése és a támadás megfélemlítést célzó esetei is).*

Ugyanez a lexikon meghatározza a terrorista fogalmát is: *Az a személy, aki más személyt szabadságától megfoszt, vagy jelentős anyagi javakat kerít hatalmába, és a személy szabadságát, illetve a javak visszaszolgáltatását állami szervhez vagy társadalmi szervezethez intézett követelés teljesítésétől teszi függővé.*¹

A sajátosságok közé tartozik az a történelmileg kialakult helyzet, hogy a terroristákat esetenként csak egy hajszál választja el a szabadságharcosoktól. (Nem egy esetben jellemezték terrorista akciók a gyarmattartók ellen folytatott küzdelmeket is.) Besorolásuk attól függ, hogy milyen nézőpontból, milyen aktuálpolitikai álláspontonról ítéljük meg tevékenységüket. Az utólagos megítélést nagymértékben befolyásolja az akciók eredményessége.²

Minden korban megkülönböztettünk államilag szervezett terrorizmust (amely a status quo fenntartására irányult), és az államrend felforgatását, a status quo megváltoztatását célzó terrorizmust. A fentiekben felsorolt példák többsége az államilag gyakorolt terrorizmus kategóriájába tartozik.

¹ Hadtudományi Lexikon. Magyar Hadtudományi Társaság, Budapest, 1995. 1324. o.

² Elegendő utalni a gerilla-hadviselés megítélésére a hivatalos hatalom, illetve a gerillák által képviselt csoportok szemszögéből, a partizánokra a második világháborúban, vagy napjaink válságövezetei közül a palesztin–izraeli konfliktusokra, illetve a csecsen helyzetre.

A terrorizmus mai megjelenési formáinak vizsgálata előtt célszerű rövid történelmi áttekintést adni a jelenség egészéről. Figyelembe kell ugyanis vennünk, hogy a történelemben ösidők óta megfigyelhető maga a jelenség, anélkül, hogy erre a történelemtudományok a *terror* fogalmát használnák. Mi másnak tekinthetnénk például a Római Birodalomban megfigyelhető kegyetlenségeket, a keresztények vadállatok elé vetését, tömeges keresztre feszítését, mint az elrettentés, a megfélemlítés eszközeinek, mai szóval állami terrornak? Vagy talán nem a terror tipikus eszköze volt az inkvizíció? Talán nem a rettegés légkörének megteremtését szolgálta Dózsa György megégetése, vagy az aradi vértanúk kivégzése? A sort a végtelenségig folytathatnánk.

A terror modern kori fogalma az európai nemzetállamok kialakulását követően, a 18. század második felében nyert polgárjogot. A fogalom illetően megjelenése mindenekelőtt a francia forradalomhoz köthető, amikor is – a történelemből jól ismert módon –, a forradalmi erők „terrorisztikus” eszközöket is igénybe vettek céljaik elérése érdekében. Azt mondhatjuk, hogy a francia forradalom – a felvilágosodás, a reneszánsz egyik terméke –, a sok pozitív intézkedés mellett megalkotta a terrorizmus elméletét és gyakorlatát. Ahhoz ugyanis, hogy a forradalom egyébként nemes céljai – a szabadság, egyenlőség, testvériség elvei – mellé felsorakoztassák a társadalom lehető legszélesebb rétegeit, ki kellett iktatniuk két tényezőt: a régi berendezkedés híveinek ellenállását, illetve bármiféle ingadozást, elhajlást (mai szóhasználattal másként gondolkozást) az újat akarók soraiban. A forradalminak nevezett terror olyan hatásos eszköznek bizonyult, amellyel mindkét célt a legrövidebb idő alatt, a legnagyobb hatásfokkal és a legkisebb „ráfordítással” sikerült elérni, mozgósítva ezzel a társadalom minden tartalékát a kitűzött cél érdekében.³

A terror a későbbiekben több reinkarnáción ment át. Ezek közül figyelemre méltó az a formája, amely a 19. század második felében és a 20. század elején elterjedt eszmerendszerhez, az anarchizmushoz kötődik.

Az anarchisták nyíltan vállalták, hogy a céljaik eléréséhez vezető úton egyik alapvető eszközük a merényletek (azaz terrorista akciók) végrehajtása kiemelkedő személyiségek ellen. Figyelemre méltó változás következett be tehát a módszerekben: egyéni akció egyéni célpontok ellen (akik jellemzően egy korszak vagy politikai irányzat szimbólumai, illetve egy ország vagy birodalom kiemelkedő vezetői), és nem a „közzabadság” nevében elkövetett tömeges kivégzések. De a célokban megfigyelhető változás még ennél is lényegesebb: itt már nem a legitim hatalom érdekeinek megvédéséről volt szó, hanem éppen ellenkezőleg, az állam működési feltételeinek megzavarásáról, struktúrájának megingatásáról, magának a hatalomnak a destabilizálásáról. Éppen ebben, tehát az alapvető célkitűzés ilyen megfogalmazásában fogható meg napjaink terrorizmusának legfontosabb jellemzője, ez különbözteti meg az előbbieken jellemzett „jakobinus” terrortól.

---

³ Nagy Tamás: *Adalékok a terrorizmus történetéhez*. In: Vadai Ágnes szerk. *Terrorizmus*. Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem, 1999.

Az anarchista terrorakciók közül kiemelésre kívánkozik a II. Sándor orosz cár ellen 1881-ben Szentpéterváron elkövetett merénylet, vagy I. Sándor jugoszláv király és Jean-Louis Barthu francia külügyminiszter meggyilkolása Marseillesben 1934-ben.

Bonyolította az anarchisták tevékenységének megítélését, illetve a terrorista merényletek jellegének meghatározását, hogy a társadalmi célkitűzések mellett, azokkal sokszor összefonódva megjelent a nemzeti függetlenség kivívásának célja is. A nacionalizmus térnyerése a 20. század elején jelentős mértékben kibővítette azt az ideológiai bázist, amelynek talaján a terrorizmus újra és újra felütötte a fejét. Az elnyomónak tekintett országgal vagy nemzettel szembeni gyűlölet vezette többek között a történelem egyik legközismertebb merényletének elkövetőjét, Gavrilo Princip szerb diákot, aki 1914 júniusában meggyilkolta Ferenc Ferdinánd trónörökös és feleségét, közvetlen okot (ürügyet) szolgáltatva ezzel az első világháború kitéréséhez. (A nacionalista beállítottságú terrorista merényletet gyakran bátorították külföldi hatalmak, amelyek hasznot reméltek húzni a terrorakciók következményeként kialakult helyzetből.) A 20. század idevonatkozó krónikájára nem kívánok kitérni.

A 21. század első éve azonban megdöbbentő fordulatot hozott az Egyesült Államok területén 2001. szeptember 11-én elkövetett terrorakcióval. Magával az akcióval nem kívánok részletesen foglalkozni, bár kétségkívül hatásos lenne kivetíteni a Világkereskedelmi Központ összeomló tornyait. Ezek azonban már mindenki által ismert képek, én pedig inkább a tanulságokkal szeretnék foglalkozni.

Az első a tanulságok közül, hogy ez az akció az ún. új típusú veszélyek, illetve kockázati tényezők közül első helyre emelte a terrorizmust; ez lett az első számú közellenség. Olyannyira, hogy az ellene vívott küzdelem oltárán a demokráciájukra oly büszke amerikaiak zokszó nélkül tudomásul vették az emberi és szabadságjogok jelentős megkurtítását.

A második tanulság, hogy a washingtoni és New York-i támadás behozott a köztudatba egy új szóösszetételt, ez pedig az iszlám terrorizmus. Megjelent a horizonton egy korábban elhanyagolt, lebecsült ellenség, az iszlám fundamentalizmus (úgy is, mint a terrorizmus melegágya). A későbbiekben tapasztaltuk, hogy az iszlám ilyen szélsőséges, egyoldalú megítélése mélyen meggyökerezett a nyugati világ tudatában, súlyos következményeket vonva maga után (elegendő Afganisztánra, illetve Irakra gondolni).

A harmadik tanulság geopolitikai jellegű: az Egyesült Államoknak sikerült egy világméretű egységfrontot kiépíteni a terrorakció kitervelőjeként azonosított al-Kaida szervezet, illetve annak vezetői, mindenekelőtt Oszama bin Laden ellen. Ebben az egységfrontban egyaránt megtalálhatók (voltak) Washington szövetségesei, azaz a NATO tagállamai, stratégiai partnerei (élükön Oroszországgal, de ide tartozott például Pakisztán is), sőt kifejezett ellenfelei is, például a Palesztin Hatóság. Lényegében a terrorszervezet mellett kizárólag az annak otthont adó afganisztáni tálib rezsim állt ki, vesztére, mert ezzel megpecsételte saját sorsát. A 2002 tavaszán kezdődött afganisztáni katonai akció ugyan nem érte el maradéktalanul a célját, de egyrészt megdöntötte a nemzetközi közutálatnak örvendő tálib rezsimet, másrészt alapvetően meggyengítette az al-Kaidát.

Az egységfrontot könnyű volt megteremteni, de még könnyebb volt eltékozolni az elért eredményt, amit az Egyesült Államok az – enyhén szólva is egyes reagálást kiváltó – iraki beavatkozással tett meg 2003 tavaszán.

A következő eredmény már nem is annyira tanulság, mint inkább következmény. Ez pedig az, hogy a 2002 nyarán elfogadott amerikai nemzetbiztonsági koncepció nevesítve tartalmazta a preventív beavatkozás intézményét. Ez a megfogalmazás szinte korlátlan jogokkal ruházta fel az Egyesült Államokat, és ennek megfelelően igen nagy ellenérzést váltott ki a világ számos országában. Mint hamarosan kiderült, korántsem csupán elméleti okfejtésről van szó, hiszen az Irak ellen végrehajtott akció éppen ebbe az elképzelésbe illett bele. (A neokonzervatív amerikai politikai körök térnyerése és ennek összefüggése a terrorizmussal, meghaladja jelen előadás kereteit.)

Végül még egy geopolitikai következmény: Oroszország nagyszerűen kihasználta az Egyesült Államok elleni terrorakciót saját helyzetének javítására. Putyin elnök elsőként fejezte ki részvétét és szolidaritását az amerikai nép iránt, „bezsebelve” ezzel annak elismerését, hogy Moszkva már régóta harcban áll az iszlám terrorizmussal Csecsenföldön (amit például az Egyesült Államok korábban sehogyan se akart orosz belügynek tekinteni, felhánytorgatva mindenféle emberi jogokat, illetve azok megsértését). Oroszország bekapcsolódott az afganisztáni rendteremtésbe is, megerősítve ezzel térségbeli pozícióit.

Tévedés lenne azt hinni, hogy biztonság kérdésével foglalkozó szakemberek, illetve szervezetek figyelmének előterébe csak a hidegháborút követően került a terrorizmus. Nem, a problémakör hosszú évtizedek óta napirenden szerepel. Így például már a Népszövetség is két egyezményben szabályozta a terrorizmus elleni harcot, az ENSZ pedig ajánlások és határozatok egész sorát fogadta el e vonatkozásban.

Magyarországon hangsúlyosan az 1995. évi CXXV. – a nemzetbiztonsági szolgálatokkal foglalkozó – törvény szabályozta a szolgálatok feladatait, együttműködését e téren. A 2000. évi CXXXVI. törvény pedig intézkedett a Szervezett Bűnözés Elleni Koordinációs Központ felállításáról, szabályozta a titkosszolgálatok és a rendvédelmi szervek (többek között az Országos Rendőr-főkapitányság) közötti kapcsolatok és információáramlás kérdését. Végül a terrorizmus elleni küzdelem feladatainak meghatározására és e feladatok hatékony végrehajtására született meg a 2112/2004. (V. 7.) kormányhatározat, a Magyar Köztársaság terrorizmus elleni nemzeti akcióterve.

Már a rövid utalásból is kiderül, hogy a terrorizmus elleni küzdelemben nagyon sok intézménynek és szervezetnek vannak feladatai, a titkosszolgálatokon és a rendvédelmi szerveken kívül egyébként a Magyar Honvédségnek is. Vagy például a Határőrségnek, amely éppen a terrorizmus elleni küzdelem eredményessége érdekében 2004 májusától összekötő tisztet helyezett ki az Europol hágai központjába, akinek feladatkörébe tartozik az információcsere, a kölcsönös tájékoztatás.

Az is kiderül ugyanakkor a fentebb hivatkozott dokumentumokból, hogy tudomásul kell venni egy egyre szorosabb összefonódást a terrorista szervezetek és a bűnözői körök között. Előbbiek ugyanis egyre gyakrabban folyamodnak utóbbiak módszereihez (például kábítószer- vagy fegyvercsempészet), elsősorban pénzszerzési céllal. A nagy különbség abban fogható meg, hogy a szervezett bűnbandák számára a pénzszerzés maga a cél, a terroristák számára viszont csak eszköz.

A biztonságpolitikai dokumentumok gyakorlatilag kivétel nélkül megemlítik a biztonsági kockázatok – új keletű szóval kihívások – között a nemzetközi terrorizmust. A már jelzett New York-i és illetve washingtoni terrorakciók után azonban ez a kockázati tényező törvénytörően a felsorolások elejére került, utalva annak kiemelt jelentőségére.

Visszatérve a nemzetközi terrorizmus kérdéséhez, meg kell említenem még néhány jelentős összefüggést (megjegyezve, hogy az idő rövidsége miatt egyáltalán nem térek ki olyan részkérdésekre, mint például az ökoterrorizmus).

Az utóbbi 20–25 év terrorizmusa különbözik a korábbi megnyilvánulási formáktól, ezért bátorítottam az előadásomnak „A terrorizmus jellege napjainkban” címet adni.

Vizsgáljuk meg, mely **sajátosságok** jellemzik korunk terrorizmusát:

- nemzetközi jelleg (úgy is felfoghatjuk, hogy mintegy a globalizáció melléktermékeként végbement folyamat következménye);
- öngyilkos merénylők tömeges (tipikus) megjelenése;
- egy adott társadalom minden rétegét képviselik (szegény, gazdag, értelmiségi vagy munkanélküli, fiatal vagy középkorú, férfi és nő egyaránt megtalálható a terroristák között);
- az aszimmetrikus hadviselés előnyeinek tudatos (azt is mondhatnánk, hogy szinte tudományos) kihasználása.

Ebből következik, hogy a terrorizmus elleni harcnak nemzetközi jelleget kell öltetnie és fel kell készülnie az aszimmetrikus hadviselés minden hátrányára. Tehát arra, hogy az ellenfél választja meg az akciók időpontját, helyét és módszerét.

A harc kimenetele egyszerűen kiszámítható. Ha az akciókban bevethető terroristák utánpótlásának üteme kisebb a fogyásuk üteménél, azaz csökken a létszámuk, akkor az akciók fokozatosan megritkúlnak, az antiterrorista erők felülkerekednek. Ha az arány fordított (ha az utánpótlás gyorsabb és nagyobb az elszenvedett veszteségeknél), akkor a harc kimenetele baljós.

Mint jól látható, itt két független tényezőről van szó, és ezek közül az utánpótlás kérdése a kritikusabb. A palesztin menekülttáborok reménytelen, kilátástalan helyzete tömegével termeli ki a reményvesztett, mindenre elszánt fiatalokat. Nem elég tehát a terrorizmus konkrét megnyilvánulási eseteivel szemben felvenni a küzdelmet (ez lehet katonai vagy rendvédelmi feladat), de rendkívüli erőfeszítéseket kell tenni az okok, a gyökerek felszámolására (vagyis az utánpótlás csatornáinak szűkítésére, elzárására). Ez utóbbi feladat semmi esetre sem oldható meg katonai, rendvédelmi vagy bármilyen más erőszakos eszközökkel.

A közelmúltban, 2005-ben jelent meg egy könyv az Egyesült Államokban, amely kifejezetten az **öngyilkos terrorizmus** eseteivel foglalkozik. A könyv címe: Meghalni a győzelemért – az öngyilkos terrorizmus stratégiai logikája (Robert A. Pape, Random House, New York, 2005). A könyv néhány tanulságos tételére szeretnék kitérni:

Az öngyilkos terrorizmus kiváltó oka a radikális, szélsőséges nacionalizmus, a nemzetállam ügyének eszközökben nem válogató képviselése.⁴ Más szóval az adott közösség sajátos etnikai, nyelvi, történeti és vallási vonásainak tudata, az a meggyőződés, hogy joguk van hazájuk idegen beavatkozástól mentes kormányzására. A nemzeti szállásterület védelme fölülírja a közösség létezésének más szabályait, a fajfenntartás – adott esetben a közösség védelme, az „önhonzvédelem” – ösztöne fölülírja az önfenntartás ösztönét. A közösség méltányolja az önfeláldozást (a mártíromságot), a közjó, a haza szabadságának szolgálatát.⁵

Két előfeltétele van az öngyilkos terrorista akciók elfogadásának a közösség részéről: kézzelfoghatóvá kell tenni és démonizálni az ellenséget (utóbbihoz komoly segítséget nyújtanak a vallási tanítások, de tévedés lenne azt hinni, hogy a vallás kizárólagos eszköz). További előfeltétel, hogy a nemzet területét megszállva tartó erővel szemben minden más eszköz hatástalannak bizonyuljon (akármilyen oknál fogva).

Magának az öngyilkos terrorizmusnak az előfeltételei: a szállásterület idegen megszállása, a megszálló erők vallási különbözősége és a megszálló hatalom demokratikus jellege. Utóbbi azért fontos, mert ez az abszolút aszimmetrikus hadviselés megalapozója. Diktatórikus jellegű megszálló hatalommal szemben igen ritkán alkalmaznak terrorista módszereket, mert az akciók elkövetői hasonló reagálásra, ellenlépésre, megtorlásra számíthatnának. A demokratikus berendezkedésű hatalmak antiterrorista küzdelmétől viszont az ilyen jellegű lépések (például túszok szedése) idegenek.

Példák a modernkori terrorista tevékenységre Európában, illetve Európán kívül (természetesen a teljesség igénye nélkül):

- baszkok;
- észak-írek;
- tamilok (etnikai csoport függetlenségi háborúja Sri Lanka szigetén);
- japánok (vallási szekta merényletei);
- afgánok (tálibok) függetlenségi harcként indult tevékenysége, amely utóbb otthont adott az al-Kaidának;

---

⁴ Emlékeztetek, hogy az anarchizmus kapcsán már esett szó a nacionalizmusról, mint a terrorista akciók kiváltó okáról

⁵ Történelmileg más összefüggésben, de az önfeláldozás nemes példaként tartjuk számon Dugovics Titusz hőstettét, aki magával rántotta a halálba a zászlóvivő törököt. Nem téveszthetjük szem elől, hogy az öngyilkos terroristák cselekedetét hasonlóan ítéli meg az a közösség, amelynek valós vagy vélt érdekében fellépnek.

- csecsenek (szeparatista mozgalom oroszellenes éllel, amely támogatást kap nemzetközi terrorszervezetektől);
- Indonézia (vallási alapú, a külföldi turisták ellen irányuló akciók);
- iszlám fundamentalisták;
- al-Kaida.

Utóbbi az egyes számú közellenség. Megjegyzendő viszont, hogy a fentebb felsorolt megjelenési formák nem mindegyike kötődik az iszlám valláshoz.

2001. szeptember 11-e szimbolikus jelentőséget hordoz. Egyes szakértők már-már új időszerűségről beszélnek. Mindenesre bebizonyosodott az Egyesült Államok sebezhetősége, ugyanakkor a terroristaellenes küzdelem hevében rendkívüli jogszabványokat kapott az állam (a titkosszolgálatok). Egyidejűleg jelentős mértékben korlátozták a korábban természetes szabadságjogokat. Léteznek olyan vélekedések, hogy a demokrácia hadállásai defenzívában vannak, ami tulajdonképpen a terroristák célja volt.

Végezetül három sajátosságra kívánom felhívni a figyelmet:

Fontos szempont, hogy a terrorizmus ellen folytatott világméretű háború elhúzódó jellegű: a terroristáknak semmilyen részsiker nem elegendő. Nem céljuk a területfoglalás, és velük szemben a területfoglalás nem racionális cél. Életre-halálra megy a harc, nincs kiegyezés.

A terrorizmus az aszimmetrikus hadviselés legeklatánsabb példája. Sutba vágja a hadviselés kölcsönösen elfogadott, szabályozott eljárásait és módzatait, helyettük látszólag véletlenszerűen kiválasztott célok ellen hajt végre akciókat. Ugyanakkor a válasz nem lehet hasonló sem a célok, sem az eljárások vagy módzatok megválasztásában. Azért is aszimmetrikus ez a küzdelem, mert a terrorista szervezetek nem „kompatibilisek”, velük szemben nem működnek az elrettentés vagy a megtorlás hagyományos eszközei. Az öngyilkos terroristát aligha lehet meggátolni terve végrehajtásában azzal, hogy élete elvesztésével fenyegetjük.⁶

A nemzetközi terrorista szervezetek másik sajátossága, hogy sok vonatkozásban úgy működnek, mint egy virtuális állam. Van központi irányító apparátusuk, fegyveres erejük, szervezett infrastruktúrájuk, jól működő felderítésük, pénzügyi szolgálatuk. Van nyilvántartásuk (bár igyekeznek titokban tartani), van propaganda-apparátusuk, okmányszolgálatuk (amely igazi okmányok eltulajdonításán kívül hamisítással is foglalkozik). Igaz, nincs területük, állampolgárságuk stb., ezért nem könnyű velük szemben megtalálni a megfelelő reagálás formáit. Ahol mégis sebezhetőek, az éppen a virtuális államra jellemző néhány, a fentiekben említett paraméter. Támadható és sebezhető például a központi apparátus, a pénzügyi szolgálat, a fegyverzet-technikai ellátás, a hírközlés.

---

⁶ Mint láttuk, az aszimmetrikus hadviselésre adott amerikai válasz egy másik, nem kevésbé aszimmetrikus elképzelés, a preventív beavatkozás.

A terrorista csoportokra jellemző a szigorú szervezettség, a konspiráció, a megbízható fedés kialakítása, a lebukás veszélyének minimalizálása, az esetleges árulás megtorlása. Példaként említem, hogy a palesztin terrorizmus esetében mindezek mellett az akciókban részt vállalókat nemzeti hősnak tekintik, akiket vallási fanatizmus is fűt (hiszen hitük szerint tettük a másvilágon elnyeri jutalmát), illetve anyagilag is dotálták őket (konkrétan Szaddám Huszein fizetett a hozzátartozóknak tetemes összeget).

Illik név szerint is megnevezni néhány nagyobb vagy jelentősebb terrorista szervezetet. Már történt említés az al-Kaidáról. Feltétlenül a legjelentősebbek közé tartozik az Iszlám Dzsihád és a Hezbollah. Ezek a szervezetek kötődnek ugyan egy ország vagy térség népességéhez, de alapvetően nemzetközi jelleget hordoznak mind a személyi állományuk mind tevékenységük vonatkozásában.

Mindebből egy alapvető **következtetés** adódik: Amiképpen a terrorizmus nemzetközi jelleget öltött (és ettől vált különösen veszélyessé), ugyanúgy az ellene folytatott küzdelem is csak akkor lehet eredményes, ha nemzetközi keretek között zajlik. Ha van olyan kockázati tényező, amelyre ráillik a globális jelző, akkor a nemzetközi terrorizmusra biztosan. Tökéletes biztonság vele szemben nem garantálható egyetlen országban sem, illetve egyetlen ország sem képes egymagában eredményesen megküzdeni ezzel a fenyegetéssel.

Példaként említem, hogy az Európai Unió biztonsági stratégiája – „*Egy biztonságos Európa egy jobb világban*” – alapján az Európai Tanács 2004 márciusában nyilatkozatot fogadott el, amely a tagállamok számára ajánlásokat tartalmaz, illetve konkrét feladatokat határoz meg (felsorolja azokat a szükséges intézkedéseket, amelyeket a terrorcselekmények megakadályozása és a terrorizmus visszaszorítása érdekében nélkülözhetetlennek tart). Megjegyzem, hogy ezzel összhangban van a Magyar Köztársaság már említett akcióterve.

Külön említést érdemel a titkosszolgálatok szerepe a terrorizmus elleni küzdelemben. Egyrészt azért, mert kivételesen fontos szerepük van egy adott állam biztonságának garantálásában éppen a jellegüknél fogva. Azt is mondhatnám, hogy a szigorúan konspiráló terroristáknak igazán méltó ellenfelei a szintén konspiratív eszközökkel operáló titkosszolgálatok. Másrészt viszont itt is szükség lenne nemzetközi együttműködésre, ami a titkosszolgálatoknak nem igazán a sajátja – éppen jellegükből fakadóan.

Köszönöm megtisztelő figyelmüket!

LÉVAY GÁBOR ALEZREDES

A CIVIL SZFÉRA HOZZÁJÁRULÁSI LEHETŐSÉGEINEK FELTÁRÁSA A TERRORIZMUS ELLENI KÜZDELEMHEZ

Hozzászólásomban három területet szeretnék érinteni. **Az első területen** Tálás Péter igazgató úr előadásához szeretnék kapcsolódni, amelyben azt hangsúlyozta, hogy a civil szférát is be kellene vonni a terrorizmus elleni küzdelembe. Én úgy vettem ki szavaiból, hogy ő elsősorban a civil szféra tájékoztatására gondolt. Véleményem szerint azonban a civil szférában olyan képességek vannak, amelyek segíthetik a terrorizmus elleni harcot. Gondolok itt elsősorban olyan képességekre, mint a nyelvtudás, a meglévő és jól strukturált adatbázisok, és a felhalmozott tudás.

A nyelvtudást illetően az elmúlt 15 évben azzal kellett szembesülnünk, hogy már harmadik alkalommal kellett átalakítani – az újonnan megjelenő kockázatokhoz és kihívásokhoz kapcsolódóan – nyelvi követelményeinket. A hidegháború alatt nem volt gond: angol, német, olasz, francia – ezek voltak a fő nyelvek, amelyekre a nemzetbiztonsági szolgálatoknak szükségük volt. Munkatársaikat képezték ezekre a nyelvekre, a nyelveket bíró emberek pedig évekig, évtizedekig használhatták ezeket a nyelveket szakmai munkájuk során.

Azután jött a rendszerváltozás, a Varsói Szerződés szétesése, a körkörös védelem. Nekiálltunk munkatársainkat az új nyelvi követelmények szerint a környező országok nyelvére képezni, és mire ezen személyek nyelvkészsége igazán hasznosítható lett volna a szakmai munkában, újabb váltás történt. Szomszédaink egy része szövetségesünk lett, másik része erre törekszik, ugyanakkor előtérbe került a globális terrorizmus elleni küzdelem. És az új nyelvi követelmények: arab, pastu, dári, perzsa, csak hogy néhányat említsek. És megint azzal szembesültünk, hogy nincs, vagy alig van egy-két munkatársunk, aki a kívánt nyelveket beszélné.

Magyarországnak nincsenek második és harmadik generációs bevándorolt kisebbségei, amelyek révén az idegennyelv-tudási igényeket ki tudnánk elégíteni. Vannak azonban egyetemei, stratégiai kutató intézetei, amelyek útján – ha nem is teljes egészében, mivel a fenti különleges nyelveket beszélő munkatársakra lenne szüksége a HUMINT-nak, a SIGINT-nek, az OSINT-nak, valamint az elemző-értékelőknek –, legalább részben pótolni lehetne a hiányt. Gondolok itt például az egyetemeken keleti nyelveket tanuló hallgatókra: egy negyedik vagy ötödik évfolyamos hallgató, aki már kellő mértékben birtokolja a nyelvet, potenciális munkatársnak számíthat akár úgy, hogy állandó státuszban alkalmaznánk, akár úgy, hogy „bedolgozó” munkát vállalna (például otthonában a megadott internetes weboldalakról az előre megadott szempontok alapján leveszi és lefordítja a híreket, cikkeket, tanulmányokat, majd az Interneten keresztül a megadott időpontig továbbítja azt egy adott címre). Vagy lehetne a különböző nyelvviskolák hallgatóiból is meríteni.

Ezt a lehetőséget nemcsak a terrorizmus elleni harcban lehetne hasznosítani: a válságkörzetekben működő magyar katonai kontingensek HUMINT-részlegét is meg lehetne támogatni helyi nyelvet beszélő személyekkel ebből a körből. Nem elképzelhetetlen, hogy egy egyetemista fél, vagy egy évre felfüggeszti tanulmányait, a külföldi misszió idejére szerződést ír alá és megkeresi egyetemi tanulmányai költségének egy részét, vagy egészét. A misszió végén pedig leszerel – erre lehetőséget ad majd a módosítás alatt álló Hjt.

A másik civil képesség az a felhalmozott, egyetemeken és stratégiai kutató intézeteknél is jól strukturált adatbázis, amely szintén hasznosítható lenne a terrorizmus elleni küzdelemben. Példaként tudnám felhozni Svédország esetét: egy olyan nemzeti szintű OSINT-szervezettel rendelkezik, amely egyrészt a katonai hírszerzési, másrészt a gazdasági hírszerzési igényeket, harmadrészt pedig az egyetemek kutató tevékenységeinek igényeit igyekszik kielégíteni. A Katonai Felderítő és Biztonsági Szolgálat keretén belül 1997 óta működő, független OSINT-egység szolgáltatásai között szerepel OSINT-jelentések készítése, egy INFOBANK szolgáltatás a Vezérkar részére, valamint egy Global Infobank szolgáltatás a külső szervezetek (Védelmi Minisztérium, a Külügyminisztérium, több külföldön lévő svéd nagykövetség, a nemzetvédelmi egyetem, a katonai körzetparancsnokságok, valamint a svéd államigazgatás más szervezetei) részére. Természetesen a minősített információkat nem teszik ebbe az adatbázisba, mégis, valamennyi szervezet által jól hasznosítható adatbázisról van szó. Egy ilyen jellegű adatbázisért cserébe mi is kérhetnénk a hozzáférési jogot az egyetemek, kutató intézetek adatbázisaihoz, esetleg még egyesíthetnénk is azokat.

A harmadik, potenciálisan hasznosítható *képesség* az a gazdag, széles körű tudás, amely a civil szférában halmozódott fel. Az egyetemekkel, stratégiai intézetekkel közösen létre lehetne hozni egy valódi közös „gondolkodó műhelyt”. Az az érzésem, hogy egy ilyen jellegű műhely működtetése során sok, számunkra is meglepő, ám hasznos szempont, vélemény, vagy éppen gondolkodásmód kerülne napfényre. Nem beszélve arról, hogy ez a „gondolkodó műhely” a közép- vagy hosszú távon várható új kihívások elemzésével és felvázolásával is foglalkozhatna. A nemzetbiztonsági szolgálatoknak ugyanis nemcsak az a feladatuk, hogy reagáljanak az éppen meglévő kihívásokra és kockázatokra, hanem az is, hogy felkészüljenek a jövőben várhatóakra is.

A második terület, amelyet megemlítenék, Kőszegvári professzor úr előadásához kapcsolódik: Professzor úr említette a balatonkenesei konferenciát, ahol egy amerikai ezredes felsorolta a terrorizmus elleni harc négy alappilléret: HUMINT, SIGINT, IMINT és MASINT. Én azonban hiányolok ebből a felsorolásból egy nagyon fontos területet, amely a konferencia során eddig még nem került szóba: az OSINT (Open Source Intelligence), vagyis a nyílt információkra alapuló hírszerzés. Napjainkban úgy becsülik, hogy az információk 85–90%-a nyílt információ. Ezt pedig nem lehet nem tudomásul venni.

Írjuk csak be a Google keresőmezőjébe azt a szót, hogy „terrorism”, és nézzük meg az eredményt: 132 millió találat. Ha franciásan írjuk, „terrorisme”, a találatok száma 5 millió 400 ezer. De ezt még variálhatjuk: „terrorizme”-vel (türkmén, az orosz angol átírása, holland, azerbajdzsán, csak hogy néhány nyelvet említsek, amely így írja) a találatok száma 1250, „terrorizm” szóval (üzbég, ismét az orosz angol átírása, azerbajdzsán, vagy a japán angol átírása) pedig 46 ezer. Az Interneten nagyon sok adat található a terrorista szervezetek leírásáról, kapcsolatairól, létszámáról, fegyverzetéről, módszereiről és taktikájáról, hogy csak néhány példát említsek. Nem lehet tehát az OSINT-ot elhanyagolni, sőt erősíteni kellene, noha ez a terület sem tudja azt produkálni, hogy előre jelezze a terrorista támadások célpontjait és idejét.

Az OSINT-nak van egy olyan területe is, amelyre nem fordítunk kellő figyelmet: az ún. szürke irodalom (ezek olyan nyílt dokumentumok, amelyek egy szűk kör számára készültek). A szakirodalom azt mondja, hogy a legtöbb, a „szürke irodalom” kategóriába tartozó információt gyártó szervezetek a nemzeti kormányok és kormányzati szervek, a politikai pártok, a kutató intézetek, egyetemek, akadémiák, valamint a kereskedelmi társaságok. Az ebbe a kategóriába tartozó információk felkutatása nehéz, pontosan amiatt, hogy egy szűk kör részére készülnek. Sok közülük csak nyomtatott formában létezik, nincs egységes formátuma, tartalomjegyzéke, kevés azonosításra és hitelesítésre szolgáló adatot tartalmaz, hírértéke pedig nagyon változó. Ugyanakkor több előnye is van: olcsón, kockázatmentesen beszerezhető, ilyen formában a publikum előtt nem jelenik meg (például kormányzati munkaanyagok, vitairatok), hosszabb ideig áll rendelkezésre, gyakran más, kapcsolódó forrásokra utal, tartalma pedig összefogott, lényegre törő, szakmailag megalapozott. Nos, ezek után azt hiszem, el kellene gondolkodni azon, hogyan lehetne mindezt hasznosítani.

A harmadik terület, amelyet szeretnék megemlíteni, az informatika területe. Ez a terület napjainkra egyre inkább szintén „hadszíntérre” válik. Az al-Kaida, illetve a hozzá kapcsolódó terrorista szervezetek egyre komolyabb mértékben használják ki az Internet adta lehetőségeket célpontok kiválasztása, támadások tervezése, kapcsolattartás, műveleti utasítások küldése, levelezés és propaganda céljából. Sajnos, az Interneten sok olyan dolog található, amely megkönnyíti a terrorista szervezetek célpontjainak kiválasztását és akciók megtervezését: épületek alaprajzai, közműhálózatok elhelyezkedése stb. Távoli számítógépek használatával, vagy esetleg gyanútlan internetezők gépeinek felhasználásával, több szerveren keresztül, szinte kinyomozhatatlanná teszik annak a számítógépnek a helyét, amelyen keresztül az utasításokat küldik. És mire ki lehetne nyomozni, a számítógépet (és természetesen az irányító központot) már régen máshová telepítették.

Ugyanakkor nem lehetetlen ezeket az oldalakat felfedni, a használt kódokat feltörni és az üzenetet megfejteni úgy, hogy azt a másik fél észre sem veszi. Ez egyébként „sziszifuszi” munka, mivel nem csak a számítógépek helyét, de a használt szervereket, illetve weboldalakat is sűrűn váltogatják a terroristák. Én azonban itt látok olyan lehetőségeket, amelyeket a katonai nemzetbiztonsági szolgálatok is hasznosíthatnának. Természetesen ennek is megvan a maga költségkihatása és nyelvismeret-követelménye, de a konkrét eredmények reményében talán megéri.

TÓTH ANDRÁS MK. EZREDES

A 2. SZEKCIÓ MEGNYITÓJA

Tisztelt Szekcióülés!

Mindenekelőtt köszöntök mindenkit, aki úgy döntött, hogy a „kettes”, tehát a terrorizmus elleni küzdelem műveleti aspektusait vizsgáló szekció munkájában vesz részt. Remélem, hogy az itt elhangzó hozzászólások, a várhatóan kialakuló vita érdemben járul majd hozzá konferenciánk sikeréhez. Mielőtt azonban a kiselőadásokra, hozzászólásokra kerülne sor, néhány szót szólnék arról, hogy milyen szerepet szántunk a 2. szekciónak, s egyáltalán miként született a gondolat, hogy konferenciánkat ilyen formában szervezzük?

A KFH Tudományos Tanácsának munkatervében eredetileg egy kerekasztal beszélgetés szerepelt a mai témáról, amelynek során a katonai nemzetbiztonsági szolgálatok munkatársai zárt körben vizsgálták volna a terrorizmus elleni küzdelemben való részvételük gyakorlati problémáit, alkalmazott vagy alkalmazható módszereit, további teendőit. A téma iránt megnyilvánuló fokozott érdeklődés azonban szinte automatikusan bővítette a tervezett tanácskozás kereteit, amely így konferenciává nőtte ki magát. A nyílt konferenciának megvan az az előnye, hogy szélesebb körhöz szólhatunk, de ami még fontosabb, szélesebb kutatói bázisra támaszkodhatunk. Másfelől viszont lemondunk arról a lehetőségről, hogy saját belső – esetenként államtitkot képező – tevékenységünk részleteiről folytathassunk alkotó eszmecsereit.

Szekciónk feladata az, hogy ezt a helyzetet megpróbáljuk áthidalni. Úgy közelítsünk a terrorizmus elleni harc gyakorlati kérdéseire, hogy az itt elhangzó gondolatok tudományosan átgondolt alapot képezhessenek mindennapi munkánk tervezéséhez és szervezéséhez anélkül, hogy a titkosan kezelendő részletekbe merülnénk.

Ennek a megközelítésnek is megvan a realitása. Problémáink többsége nyíltan megfogalmazható, és mai munkánk eredményeként is feltehetőleg az fog igazolódni, hogy a megoldásokat sem feltétlenül a szigorúan titkos akciók, új eljárások, módszerek világában kell keresnünk. Hanem olyan nyíltan megközelíthető kategóriákban fogjuk meglegelni azokat, mint az együttműködés, a versztatilitás, a megfelelő orientáció, vagy a meglévő lehetőségek, képességek újszerű, alkotó kihasználása.

Mert miről is van szó valójában? Miért választjuk külön a katonai nemzetbiztonsági szolgálatok szerepét a polgári szolgálatokétól? Miért keresünk saját megoldásokat? Szét kell-e egyáltalán választani ezeket, kellene-e saját megoldások, ha a gyakorlatban a katonai és polgári szolgálatok eszközrendszere, alkalmazott eljárásai, módszerei elég jól átfedik egymást?

És itt visszautalnék az előbbi gondolatomra, hogy valószínűleg nem a gyakorlati akció szintjén fogjuk megtalálni a megoldásokat. A polgári és a katonai szolgálatok között a fő különbség nem a műveleti tevékenység jellegében, módszereiben jelentkezik, hanem az orientációban és abban a közegben, amelyben működnek. Ez az a két tényező, ami a szinte teljesen azonos eszközrendszer ellenére a terrorizmus elleni küzdelemben kevésbé domináns, kevésbé látványos szerepet tulajdonít a katonai nemzetbiztonsági szolgálatoknak, mint polgári partnereiknek.

A katonai szolgálatok egyik fő, mondhatni legfontosabb feladata a katonai vezetés döntéshozatali munkájának előmozdítása, és a haderő tevékenységének nemzetbiztonsági támogatása, védelme. A terrorizmus elleni küzdelem katonai vetületei azonban mind a mai napig nem kristályosodtak ki teljes mértékben.

Egyfelől, a nemzetközi szakirodalomban ma is kiélezett vita folyik arról, hogy milyen szerepet vállalhat a haderő a terrorizmus elleni harcban? Kellően hatékony lehet-e ez a szerepvállalás? A reguláris haderő külföldön történő bevetése esetén hol húzódnak a határok a terror elleni harc és a hagyományos háború között? Az „*Enduring Freedom*” művelet beindítása után négy évvel még mindig ilyen és ehhez hasonló kérdések foglalkoztatják a hadtudományok művelőit. Akár úgy is fogalmazhatnánk, hogy ma is az alapkutatások fázisát éljük. Másfelől a terrorizmus – eltekintve némely missziós feladatunktól – nem elsősorban a haderőt fenyegeti.

Ez a két kiragadott példa is jól igazolja, hogy a terror elleni küzdelem terén nem könnyű körülhatárolni sem a döntéshozatal támogatásával, sem a biztonság szavatolásával összefüggő feladatainkat. Nagy valószínűség szerint ezek a tényezők vezettek oda, hogy míg a polgári szolgálatok ma már főleg a terrorizmus elleni harc módszertani kérdéseit vizsgálják, addig a katonai szolgálatokat még mindig foglalkoztatja saját szerepük és feladataik körülhatárolása.

A szerep- és feladatkeresés ugyanakkor nem jelenti azt, hogy a köztes időszakban tétlenségre lennénk kárthatva, hiszen mint említettem, rendelkezünk azokkal az eszközökkel és képességekkel, amelyek lehetővé teszik a terrorizmus elleni küzdelemben való hatékony szerepvállalásunkat. A polgári kollégákhoz hasonlóan foglalkozunk tehát mi is egy kicsit a gyakorlati teendőinkkel!

Azt mindjárt a téma vizsgálatának legelején leszögezhetjük, hogy a nemzetbiztonsági szolgálatok terrorellenes műveleti tevékenységének célja nem lehet a terrorizmus, mint globális jelenség felszámolása, legfeljebb a terrorista csoportok felderítése, az egyes terrorakciók előrejelzése, a megelőző intézkedések tényadatokkal történő alátámasztása, és több más, a „tüneti kezelés” kategóriájába eső intézkedés, akció fogantatása. Fontos megjegyezni, hogy még ez a „tüneti kezelés” sem várható el az egyes, önálló szolgálatoktól. A megoldás, a feladat rendkívüli összetettsége miatt csak a minél szélesebb együttműködés talaján körvonalazható. De miért is olyan összetett és bonyolult ez a feladat, miben különbözik a terrorfelderítés a hagyományos hírszerzési felderítési feladatrendszerétől?

A hagyományos hadviselés időszakában a potenciális ellenség ismert, illetve megismerhető volt. Az ellenfél által fogantatott biztonsági, titokvédelmi, elhárítási rezsim ellenére is feltárhatók, de legalábbis valószínűsíthetők voltak szándékai, képességei, hadászati, hadműveleti, harcászati elgondolásai, a várható

támadás iránya, volumene, időpontja. A felderítés, a hírszerzés tehát rendelkezett határozott célponttal, ismerte azokat az általános politikai folyamatokat, hadászati, hadművelési alapelveket, amelyek lehetővé tették a felderítés célirányos megtervezését és végrehajtását.

A terrorizmus elleni küzdelem ezzel szemben az aszimmetrikus hadviselés talán legkifejezettebb példája. Ismeretlen ellenség, ismeretlen szándékok, ismeretlen képességek, ismeretlen célpontok. A felderítés dilemmája talán így fogalmazható meg a legsommasabban, még akkor is, ha a fenti ellentét erősen sarkított. Természetesen ismerünk terrorista, vagy a terrorizmust támogató csoportokat, személyeket, részben ismerjük tevékenységük ideológiai alapjait, gyűlnek az adatok a modus operandi témakörében, ami lehetővé teszi a jelenség modellezését, és a potenciális veszélyforrások azonosítását. Az iniciativa azonban tagadhatatlanul az ellenség kezében van. Meg kell találnunk őket, hogy céljaikat, szándékaikat felderíthessük, miközben létezésük első jele talán éppen az általuk elkövetett terrortámadás lehet.

Mindez – úgy gondolom – megfelelően indokolja a terrorizmus elleni harc művelési eszközrendszerének tudományos értékű vizsgálatát. A gyakorlati munka mezején szervezeteink kialakítják saját hatékony, vagy hatékonynak vélt munkamódszereit, de ha túl akarunk lépni az apró részszikereken, akkor tudásunkat meg kell osztanunk egymás között, elgondolásainkat meg kell mértenünk olyan fórumokon, ahol a témában hasonlóan járatos, hasonlóan elkötelezett kollégák fejthetik ki véleményüket.

Az előzetesen jelzett előadáscímek alapján a szekció munkája ténylegesen e körül forog, így a második plenáris szakaszban, délután, remélhetőleg érdemi eredményekről számolhatok be a konferencia elnökségének és a hallgatóságának. Ezzel a bevezetővel adom meg a szót első előadónknak.

DR. HAIG ZSOLT MK. ALEZREDES

A TERRORIZMUS ÚJSZERŰ MÓDSZEREI ÉS ESZKÖZEI

Tisztelt Kollégák!

Az emberiség egyre gyorsuló ütemben halad előre az információs társadalom globális, regionális és lokális méretű felépítésében. Az Európai Unió tagjaként hazánk is ilyen típusú, tudás alapú társadalmat épít. Az információs társadalom alapvető mozgatórugója, társadalmi értéke az információ, a kommunikáció, és a tudás. Ebben a közegben az optimális mennyiségű információ biztosítja a társadalmi, politikai, gazdasági és kulturális élet működését.

Mindezeket az információkat a társadalom számára a megfelelően szervezett és korszerű információ-technológiát felhasználó infrastruktúrák biztosítják. E rendszerek jellemzője a globalitás, ami lehetővé teszi, hogy az információhoz bárhol, bármikor hozzáférhessünk.

Az információs társadalom e fontos jellemzője egyben egyik legnagyobb problémája is, hiszen e globális rendszereken keresztül nagymértékben megnő a rendszerekhez való illetéktelen hozzáférés lehetősége, amely a terrorizmus számára is új színteret jelent a támadások végrehajtásához.

AZ INFORMÁCIÓS TÁRSADALOM INFRASTRUKTÚRÁINAK TÁMADHATÓSÁGA

Ahogy a társadalom életében nélkülözhetetlenek a különböző szállító, ellátó rendszerek – mint például a közúti, vasúti, vízi és légi szállítás, energetikai ellátás –, az információs társadalomnak ugyanúgy szüksége van ezen információs környezetek alapját biztosító, az információkat továbbító, feldolgozó stb. rendszerekre. Az információs társadalom működéséhez szükséges információk előállítására, szállítására és felhasználására különböző rendeltetésű, funkciójú és típusú infrastruktúra-rendszerek, hálózatok állnak rendelkezésre. Ezek összessége képezi az információs társadalom információs infrastruktúráit, amelyek olyan állandó helyű vagy mobil létesítmények, eszközök, rendszerek, hálózatok, illetve az általuk nyújtott szolgáltatások összessége, melyek az információs társadalom működéséhez szükséges információk megszerzését, előállítását, tárolását, szállítását és felhasználását teszik lehetővé.

Az információs infrastruktúrák biztonságos üzemelése teszi lehetővé az információs társadalom feladatorientált (funkcionális), szervezett, szakszerű és hatékony működtetését. Az infrastruktúra fejlettségi szintje, korszerűsége, állapota, szolgáltatásainak minősége, hozzáértő kezelése, és nem utolsósorban biztonsága alapvetően befolyásolja az információs társadalom működési mechanizmusát és dinamizmusát.

Amikor az új típusú társadalmi berendezkedésről és annak biztonságos működtetéséről beszélünk, akkor **nemzetbiztonsági szempontból** mindenképpen **ki kell emelnünk az ún. kritikus infrastruktúrákat**, amelyek működése az információs társadalom szempontjából alapvető fontosságú. Amennyiben ezek valamilyen beavatkozás következtében működésképtelenné vagy működésükben korlátozottá válnak, annak beláthatatlan következményei lehetnek az ország gazdasági és védelmi biztonságára. Ezért a kritikus infrastruktúrák ismerete és pontos behatárolása létfontosságú, mivel egy információs támadásnak – azok információs rendszerein keresztül –, potenciális célpontjai lehetnek.

A kritikus infrastruktúrák közé az alábbiak sorolhatók:

- az energiatermelő, -tároló és -szállító infrastruktúra: a szén- és olajtüzelésű, gázüzemű, vízi-, szél-, nap-, biogáz- és atomerőművek; földgáz- és kőolajtermelő, illetve -finomító vállalatok; szénbányák, villamosenergia-átalakítók, távvezetékek; kőolaj- és földgázszállító vezetékek stb.;
- a banki, tőzsdei és pénzügyi infrastruktúra: banki hálózatok, kereskedelmi központok, érték- és árutőzsdék, egyéb pénzügyi szervezetek;
- a vízellátó rendszerek: vitzisztítók, víztározók, vízvezeték- és csatornahálózat stb.;
- a távközlési és számítógép-hálózati rendszerek: számítógépek és távközlési eszközök, hálózatok, szoftverek stb.;
- a szállító infrastruktúra: nemzeti légitársaság, repülőterek, közúti személy- és teherszállító vállalatok, út- és autópálya hálózatok, vasúti társaságok, vasúthálózatok, vízi szállító eszközök stb.;
- a vészhelyzeti és katasztrófavédelmi infrastruktúra: mentőszolgálatok, rendőrség, tűzoltóság, egészségügyi intézetek, katasztrófaelhárító szolgálatok stb.;
- a kormányzati és önkormányzati közigazgatási intézmények és szervek.¹

A kritikus infrastruktúrák működésük során **három lényeges funkciót látnak el**. Egyrészt **biztosítják** a nélkülözhetetlen javak előállítását és szállítását, a létfontosságú szolgáltatások folyamatos elérhetőségét. Így például az élelmiszer- és vízellátás, a közegészségügy, a mentő- és tűzoltószolgálatok állítják elő és biztosítják az ország túléléséhez nélkülözhetetlen javak és szolgáltatások igénybevételét. A gazdasági élet folyamatosságát olyan kritikus infrastruktúrák teszik lehetővé, mint az elektromos energiaellátás, az áru- és személyszállítás, vagy a bank- és pénzügyi rendszerek.

---

¹ Dr. Haig Zsolt – Dr. Várhegyi István: *Hadviselés az információs hadszíntéren*. Budapest, 2005, Zrínyi Kiadó. 286. o. ISBN 963 327 391 9.

Másrészt **biztosítják** az összeköttetést és az együttműködés képességét. A kommunikációs és számítástechnikai rendszerek kötik össze és irányítják a társadalom és gazdaság többi infrastruktúráját.

Harmadrészt pedig **hozzájárulnak** a közbiztonság és az ország külső biztonságának megteremtéséhez. Az állam azon képessége, hogy figyelemmel kísérje, időben felismerje a fenyegető veszélyeket, és hogy azokra megfelelőképpen reagálhasson, szintén a kritikus infrastruktúrák szolgáltatásain alapul, gondoljunk csak az olyan speciális tevékenységekre, mint a hírszerzés, vagy a fegyveres erők vezetése és irányítása.²

A felsorolt kritikus infrastruktúrák mindegyike az **infokommunikációs rendszerek** meglétét igényli, hiszen – hogy csak a legalapvetőbbet említsük –, számítógép-hálózatok és kommunikációs rendszerek adják működésük és irányításuk alapját. Ezekben a rendszerekben napjaink legkorszerűbb információtechnológiai eszközeit alkalmazzák, melyek egy információs terrortámadás potenciális célpontjai lehetnek.

Az infokommunikációs rendszereken keresztül – akár szelektív módon is –, súlyos fizikai vagy elektronikai, informatikai csapásokat lehet mérni egy iparilag fejlett ország politikai, gazdasági és kulturális életére. Sikeres információs támadással egy célország akár térdre is kényszeríthető, mielőtt bármilyen katonai akcióba kezdhetne. Válságban és háború esetén pedig a csapásmérő erőket, a korai előrejelző rendszereket, az azonnali és gyorsreagálású erőket lehet bénítani általuk.

Az információs társadalomban megnövekszik az **információs támadással való fenyegetés** veszélye. Ez azt jelenti, hogy egy iparilag fejlett és az információs infrastruktúráktól erősen függő ország igen rövid idő alatt az információs támadások következtében igen elmaradott gazdasági és társadalmi állapotba hozható.

Az Amerikai Egyesült Államokban – mint az információs társadalom építésében élenjáró országban –, több alkalommal folytattak le felső szintű információs hadviselés tervezési és szakértői gyakorlatokat. Figyelemre méltó, hogy az Egyesült Államok különböző hipotetikus gyakorlatokkal igyekszik felkészíteni a politikusokat, katonai és jogi szakértőket, illetve a kritikusnak ítélt szektorok vállalatait arra, hogy mi a teendő hasonló információs támadás esetén. Bár az említett szimulált akciók az Egyesült Államokban történnek (amely ország a világ összes számítógépének 40%-ával rendelkezik), a cyber-terrorizmus veszélye globális.

Napjainkban nem lehet kiszámítani, hogy az információs csapás kitől ered és milyen irányból érkezik. Egy terrorista szervezet számára kedvező, ha a célország stabilitását és nemzetközi tekintélyét – viszonylag nem túl költséges – információs csapásokkal képes rombolni. Különösen kedvező számára, ha ezeket a tevékenységeket rejtett módon, azonosságának korai felfedése nélkül teheti meg.

---

² The National Strategy for the Physical Protection of Critical Infrastructures and Key Assets. http://www.dhs.gov/interweb/assetlibrary/Physical_Strategy.pdf.

Ezt a tényt még csak néhány országban ismerték fel és fogadták el. Ezekben az országokban sürgősen megkezdtek az ilyen jellegű veszélyek és fenyegetések elhárításához vezető rendszabályok, törvények kidolgozását, illetve a különböző kormányzati szervek, intézmények felállítását. Az európai vezető NATO-országok – Anglia, Németország, Franciaország – már csatlakoztak az Egyesült Államokhoz ezen a téren is.

A kritikus infrastruktúrák elleni információs támadással:

- az információs társadalom szervezett információs és vezetési működési rendjére (minőségére, harmóniájára, dinamikus egyensúlyára);
- a vezetési rendszer hatékonyságára (a vezetés integrációjára, annak szilárdságára és minőségére);
- a vezetés struktúrájára (szervezettségi fokára);
- a belső és külső kommunikációra (a kapcsolati viszonyokra); és nem utolsósorban
- az adott szervezet operatív vezethetőségére lehet igen komoly, negatív hatást gyakorolni.

A fentiek alapján világosan látható, hogy **ezen infrastruktúrák működőképességének fenntartása alapvető fontosságú** mind a vállalatok, intézmények, szervezetek szempontjából, mind pedig nemzetbiztonsági szempontból.³

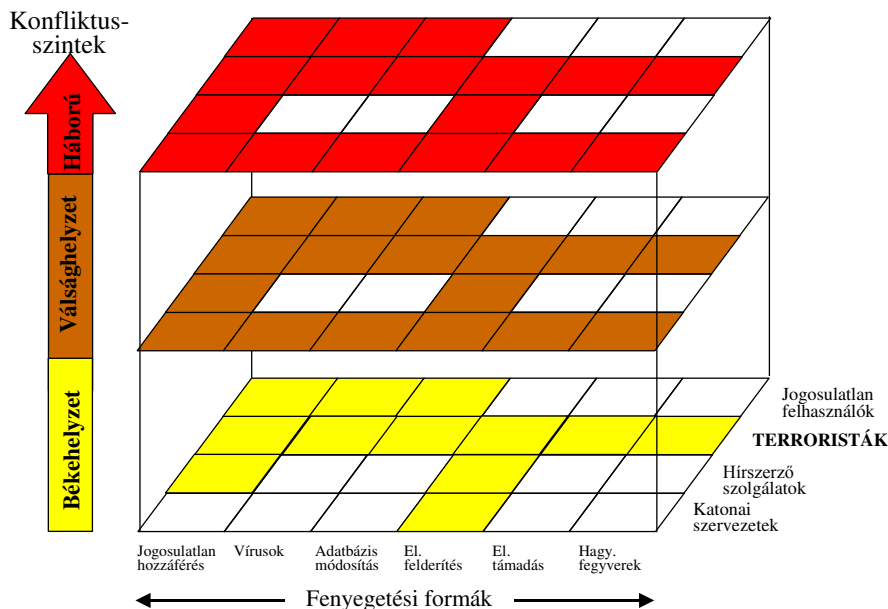
A globális méretű infokommunikációs rendszerek által megnőtt az információs rendszerek elérésének lehetősége és ez egyben sebezhetőségét is eredményezi. Ezek a fenyegetések származhatnak egyénektől és különböző csoportoktól, így terrorista csoportoktól is. A fenyegetések motiváló tényezői különböző politikai, gazdasági, pénzügyi, katonai, szociális, kulturális, ipari, etnikai, regionális, vagy egyéni célok elérése lehet. **Az információs rendszerek elleni fenyegetések** a konfliktushelyzetek, a technikai lehetőségek és a motivációk szerint változhatnak.

A fenyegetések a következők lehetnek:

- illetéktelen hozzáférés az információkhoz, vagy illetéktelen adatbevitel;
- rosszindulatú szoftverek bevitele a rendszerbe, ezáltal megváltoztatva, vagy lehetetlenné téve annak működését. Ezek a szoftverek különböző vírusok, „logikai bombák” és szoftverek lehetnek, melyek a védelmi programokat (tűzfalakat) kikerülve kerülnek a rendszerbe;
- rosszindulatú szoftverek útján az adatbázis lerontása, módosítása, felhasználhatatlanná tétele;

³ Dr. Haig Zsolt – Kovács László – Dr. Makkay Imre – Dr. Seebauer Imre – Dr. Vass Sándor – Ványa László: *Az információs társadalom veszélyforrásai. A kormányzat szerepe a védelem és ellentévékenység műszaki és szervezeti megoldásaiban.* Tanulmány. Miniszterelnöki Hivatal Informatikai Kormánybiztosság, 2002.

- elektronikai felderítés útján az információs rendszer adatainak megszerzése;
- elektronikai támadások, úgymint elektronikai zavarások, hamis jelkisugárzások vagy elektromágneses impulzusok által generált robbantások végrehajtása. Elektronikai zavarokkal vagy megtévesztésekkel támadhatók mind a katonai, mind a polgári kommunikációs rendszerek. A különböző típusú és rendeltetésű felderítő eszközök (szenzorok) a hadműveletek minden szintjén zavarhatók, vagy megtévesztő kisugárzásokkal félrevezethetők. Mind a kommunikációs rendszerek, mind a felderítő eszközök különösen érzékenyek az elektromágneses impulzusok káros hatásaira (elektromágneses impulzus fegyverek);
- a katonai vezetési rendszerek, kommunikációs rendszerek, fegyverirányító rendszerek és a katonai célokra felhasználható polgári rendszerek elemeinek fizikai megsemmisítése, pusztítása. A felhasználható fegyverek skálája a terroristák által alkalmazott bombáktól a tüzérség- és rakéták alkalmazásán keresztül, a közvetlen légi csapásokig terjedhet.

1. ábra. Az infokommunikációs rendszerek elleni fenyegetések formái⁴

⁴ FM 100-6 Information Operations. Department of the Army, Washington D. C., 1996.

A fenyegetések származhatnak egyes személyektől (jogosulatlan felhasználók) és terroristáktól, valamint különböző nemzeti szervezetektől (külföldi hírszerző szolgálatok, katonai szervezetek). Az információs rendszer elleni tevékenység eredetét nehéz azonosítani, mivel ezen csoportok között a határok elmosódnak. Például egy illetéktelen felhasználói behatolásnak látszó tevékenység valójában származhat egy terrorista csoporttól is.

A konfliktusok szintje általában kifejezi az információs rendszer elleni ellenséges tevékenység érdeklődési körét és mértékét.⁵ Az 1. ábra jól szemlélteti, hogy a terrorista csoportok egyre inkább felismerik azt aényt, hogy a fejlett társadalmak az információs rendszereiken keresztül mennyire sebezhetőek, így az információs támadás minden fajtáját a konfliktusok minden szintjén alkalmazhatják. Minderre megvan a szellemi és tudásbeli felkészültségük, infrastruktúrájuk pedig alkalmassá teszi őket a támadás végrehajtására.

AZ INFORMÁCIÓS HADVISELÉS

Az előzőekben leírtak alapján kijelenthetjük, hogy a terrorizmus is felismerte e társadalmi és infrastrukturális összefüggéseket és az információ-technológiában rejlő lehetőségeket. Ennek megfelelően a terrorizmus hagyományos eszközei és módszerei mellett e technológiát is felhasználja. Ennek leghatékonyabb módszere, ha a különböző információs tevékenységeket összehangoltan, egymással koordinálva alkalmazza céljai elérése érdekében. **Ezt az egységes, célzott és határozott struktúrába foglalt információs tevékenységi rendszert** ma az információs társadalomban – gyűjtőfogalommal – **információs hadviselésnek** (Information Warfare – IW), vagy **a katonai terminológiában (NATO) információs műveleteknek** (Information Operations – IO) **nevezzük**.

Egy társadalomban első- és másodfokú társadalmi–technikai civilizációs fejlettségi rend működhet. A fejlett humán és műszaki kulturális társadalmi rendszerek jogi és erkölcsi törvényekkel, szabályzókkal, szabványokkal irányított társadalomban léteznek és működnek. Ezek a társadalmak – a magas fokú szervezettség révén –, erősen szabályozott társadalmi rendhez tartoznak, amelyet másodfokú fejlettségi szintnek nevezünk. Amennyiben a magas fokú szervezettségi rend megszűnik, vagyis a fejlett törvények és szabályzók már nem képesek működni és hatni, akkor az érintett szervezeteknél és technikai rendszereknél bekövetkezik a dereguláció, egy társadalmi–technikai visszaesés az első civilizációs szervezettségi szintre, ahol a természet törvényei objektív módon hatnak. Az információs hadviselés során a társadalom alapvető érdeke saját oldalán a második civilizációs rend fenntartása, és az ellenfélnél az első civilizációs rend ideiglenes kialakítása, vagyis irányíthatatlan helyzet, sajátos káoszrend előidézése, ideiglenes létrehozása.⁶

---

⁵ Dr. Haig Zsolt – Dr. Várhegyi István: *A vezetési hadviselés alapjai*. Egyetemi jegyzet. Budapest, 2000, ZMNE.

⁶ Margaret J. Wheatley: *Vezetés és a modern természettudomány – rendszer a káoszban*. Budapest, 2001, SHL Kiadó.

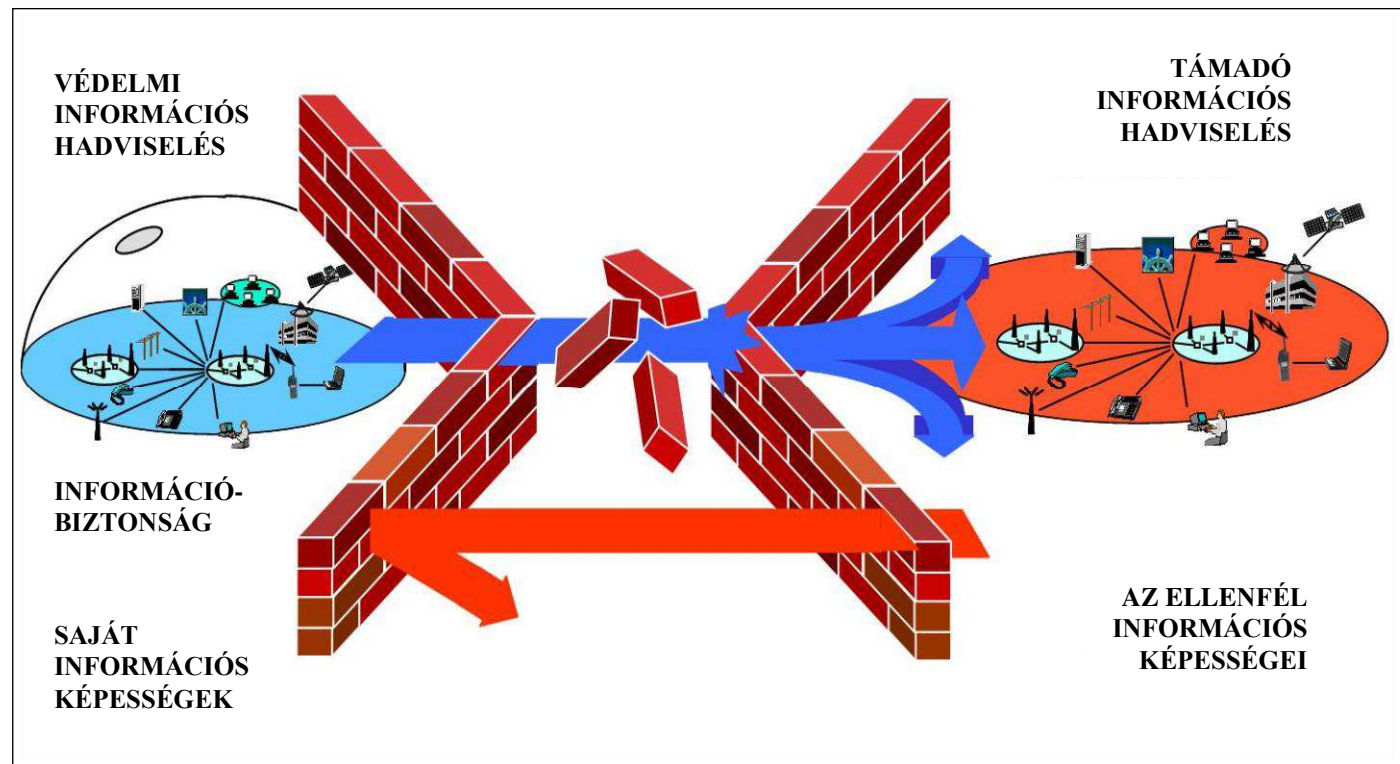
Az információs hadviselés céljai között szerepel a másik fél rendszereinek, hálózatainak, szervezeteinek megfosztása attól a lehetőségtől és képességtől, hogy külső anyagi utánpótlást, energiát vagy vezetési információt kapjanak, illetve annak megakadályozása, hogy az ellenfél védelmi rendszerei egymás között ilyen típusú éltető erőforrásokat, (anyagot, energiát, információt) és túlélést biztosító logisztikai szállítmányokat cserélhessenek. Ez történhet a védelmi és logisztikai kommunikációs (anyagi, energiai és információs) folyamatok teljes megszakításával (pusztításával, szétverésével), működésük tartós korlátozásával, vagy ideiglenes kikapcsolásával, zavarásával. Más szóval, a másik fél védelmi rendszereinek a magasabb második fejlettségi rendből az alacsonyabb első fejlettségi rend szintjére történő visszavetésével. Ez a törekvés azt is magában foglalja, hogy megakadályozzák az anyaggal, energiával, információval történő segítségnyújtást.

Saját vonatkozásban az információs hadviselés célkitűzéseinek másik oldala: védeni a vezetési és információs rendszereket, központokat, távközlési és logisztikai vonalakat, kritikus infrastruktúrákat. Más megközelítéssel az információs hadviselés célja, hogy a második civilizációs rendet minél tovább és minél teljesebb mértékben fenntartsuk, és megakadályozzuk a szemben álló felet abban, hogy társadalmunkat az alacsonyabb fejlettségű első civilizációs rendre visszavesse, visszakényszerítse.

Az információs társadalom és annak védelmi rendszere olyan számítógép-hálózati rendszerekkel átszőtt hálózatos rendszerek komplexuma, amelyben minden mindennel összefügg. Ennek következtében bármelyik súlyponti elemének információs hadviselés keretében történő támadása vagy védelme nemzetbiztonsági kérdés, és védelmi síkon kihat az egész társadalomra, ebből következően közös ügyünk.

Békeidőszakban, feszültség- vagy válsághelyzetben a nemzetgazdaság, illetve az alapvető polgári információs infrastruktúrák ellen végrehajtott nagyméretű, korlátozó vagy pusztító hatású információs támadások adott esetben egy háború bevezető szakaszát is jelenthetik! Ezért az információs rendszerek és infrastruktúrák védelme alapvetően fontos biztonságpolitikai tényezővé vált. Az említett támadások – kezdetben csupán jelentős üzemzavarnak értékelhető változások – észlelésekor a legfelsőbb szintű helyzetelemző- és válságtörzsnek igen komolyan mérlegelni kell nemcsak a károk nagyságát, hanem azok okait és a várható újabb eseményeket is.

Az információs hadviselés új fajtájú hadviselési forma, amely a 21. század első évtizedeiben bontakozik ki teljes terjedelmében, amikor az iparilag fejlett országok fokozatosan átlépnek az információs korszakba, és az országok életében a távközlési és információtechnikai eszközök, rendszerek és hálózatok meghatározó szerepet fognak betölteni. Az információs társadalmak sebezhetősége éppen az információtechnika és az információs infrastruktúra révén rendkívüli mértékben megnövekszik. Viszonylag kis költségráfordítással olyan információs hadviselési támadó fegyvereket és fegyverrendszereket lehet előállítani, amelyek különböző mértékű, hatású és időtartamú pusztításokat vagy korlátozásokat képesek előidézni.

2. ábra. Az információs hadviselés fajtái

Ezeknek a veszélyeknek felismerése és a megfelelő ellenrendszabályok kialakítása, minden országot jól felfogott, saját érdeke.⁷

„Az információs hadviselés az információs fölény elérése érdekében végrehajtott, a szemben álló fél információs, információ alapú folyamatai, információs rendszerei és számítógépes hálózatai befolyásolására, illetve a saját információk, információ alapú folyamatok, információs rendszerek és számítógépes hálózatok védelmére irányuló tevékenységek összessége.”⁸

Az információs hadviselés az információs társadalomban folytatott mindennemű olyan információs folyamatra (gazdasági, politikai stb.) értelmezhető, amely a társadalom működésével kapcsolatban áll. Az információs társadalomban a legfőbb érték az információ és a tudás. Ezek megszerzéséért intenzív küzdelem folyik a társadalmi érintkezés minden területén és azok minden szintjén.

Az információs hadviselés célja az információs fölény, az információs uralom, és végső soron a vezetési fölény kivívása, a saját oldali vezetési ciklus számára időcsökkentés, a szemben álló fél vezetési időciklusa tekintetében pedig időnövelés elérése érdekében.⁹

Megszerzésének és megtartásának két azonos fontosságú oldala van, úgymint: kihasználni és megvédeni a saját információs képességeket, illetve gyengíteni a másik fél információs lehetőségeit. Az *információs hadviselés* nem más, mint különböző, elkülönülten is létező *komplex információs tevékenységek közötti koordináló tevékenység*, melynek szükségességét és létjogosultságát az összehangolt információs tevékenységek nagyságrendekkel növelhető hatékonysága adja. Az információs hadviselés egymással összhangba hozott széles tevékenységi területen (számos külön-külön is alkalmazható információs vagy információ alapú tevékenység révén) érvényesülnek.

Az információs hadviselés alapelve szerint az információs infrastruktúrákon és azok elemein keresztül a szervezeti funkciókat lehet és kell támadni. Ezen elv szerint az elsődleges célpontok nem az információs támadás közvetlen célpontjai, hanem azokon keresztül a befolyásolásra kiválasztott (tervezett) vezetési funkciók megakadályozása, korlátozása a valódi cél. Először azt a funkciót kell meghatározni, kiválasztani, amelynek működését megszüntetni, vagy késleltetni akarjuk. Mivel az információs infrastruktúrák, rendszerek mindig valamilyen vezetési, irányítási, üzemelési funkciók – esetenként egyszerre több ilyen típusú funkció – egyidejű működését biztosítják, ezért ezek rendeltetészerű működésében okozott zavarok a kiválasztott vezetési funkció működését képesek negatívan befolyásolni.

---

⁷ Dr. Haig Zsolt – Dr. Várhegyi István: *A vezetési hadviselés alapjai*. Egyetemi jegyzet. Budapest, 2000, ZMNE.

⁸ FM 100-6 Information Operations. Department of the Army, Washington D. C., 1996.

⁹ Dr. Haig Zsolt – Dr. Várhegyi István: *A vezetési hadviselés alapjai*. Egyetemi jegyzet. Budapest, 2000, ZMNE.

A vezetési rendszer infrastruktúrái és annak elemei különböző mértékben sebezhetőek, ennek következtében nem egyforma a hatékonyságuk sem a különböző politikai, gazdasági, kulturális és katonai tevékenységekben. Azok az akciók, amelyek a rendszer egy vagy több elemének hatékonyságát lecsökkentik, egyúttal lerontják az egész információs rendszer teljesítményét is. Ez a teljesítményromlás az események egész láncolatát indítja el. Kezdetben az információ elvesztése, vagy torzulása csökkenti a vezetés helyzetértékelésének pontosságát. Ez viszont bizonytalanságot idéz elő, amely végül befolyásolja a döntéshozatali folyamatot. Hiányos, vagy nem kellő időben meghozott döntések kétséget támasztanak a vezetés hatékonyságát illetően, amely aztán tovább erősíti a bizonytalanságot.

Az információs hadviselés támadó és védelmi jellegű lehet, amelyeket politikai, gazdasági és kulturális téren, valamint a katonai tevékenységek minden szintjén folytatnak.

A támadó információs hadviseléssel komoly hatást lehet gyakorolni az ellenfél vezetésére, információs rendszereire és infrastruktúráira, valamint adott esetben az ellenséges ország polgári lakosságának és katonáinak tudatos értelmi, érzelmi és akarati tevékenységére.

A támadó információs hadviselés arra irányul, hogy speciális célok érdekében vagy speciális fenyegetésekre válaszul hatást gyakoroljon a potenciális ellenfél információira, információkon alapuló folyamataira, információs rendszereire békeidőben, válság vagy konfliktus idején egyaránt.

Az információs hadviselés támadó jellegű alkalmazása képes lelassítani a másik fél feladat-végrehajtásának ütemét, megzavarni a feladatok tervszerű végrehajtását, valamint befolyásolni a kialakult helyzet értékelését.

Az információs támadás közvetlen és közvetett formában valósulhat meg.

A közvetlen információs támadás – melyet belső, vagy behatoló jellegű támadásnak is neveznek –, során a támadó fél a különböző információbiztonsági rendszabályokat kikerülve bejut egyrészt a kommunikációs és számítógépes hálózatokba, hozzáfér különböző adatbázisokhoz stb. és ezáltal számára hasznosítható információkhoz jut, másrészt zavarójelekkel, megtévesztő információkkal, rosszindulatú szoftverek bejuttatásával tönkreteszi, módosítja, törli stb. a szemben álló fél számára fontos információkat.

A közvetett információs támadás – melyet külső, vagy szenzor alapú támadásnak is neveznek –, során a támadó fél hozzáférhetővé teszi a másik fél számára a saját félrevezető információit, és ezáltal megtéveszti a szemben álló fél információszerző rendszerét.¹⁰

---

¹⁰ Edward Waltz: *Information Warfare Principles and Operations*. Artech House, Inc. Boston, London, 1998. ISBN 0 89006 511 X.

Természetesen a közvetlen és közvetett támadást megfelelően összehangolva célszerű alkalmazni, ezáltal is erősítve egymás hatékonyságát. Egy közvetett információs támadással el lehet terelni az információszerző rendszerek figyelmét, így a közvetlen támadás sikeresebben végrehajtható a megcélzott rendszerrel szemben. Ugyanakkor egy közvetlen módon végrehajtott információs támadás arra kényszerítheti a vezetési rendszert, hogy például a döntési alternatívák kialakításakor több forrás helyett csak egy forrásból származó információkra támaszkodjon. Ez az egyforrású információszerző rendszer pedig a már említett közvetett támadással hatékonyan félrevezethető.

A védelmi információs hadviselés valójában **a támadó információs hadviselés fordított műveletének fogható fel**, azok csapásainak kivédésére szolgál, az „információs pajzs” szerepét tölti be.

A védelmi információs hadviselés arra irányul, hogy egyrészt fenntartsa a hozzáférhetőséget az információkhoz, információkon alapuló folyamatokhoz; biztosítsa az információs rendszerek hatékony használatát; másrészt arra, hogy megvédjék a saját erők speciális céljai eléréséhez szükséges kritikus információkat. A védelmi információs hadviselés végrehajtása a meglévő biztonsági elvekre, előírásokra és eljárásokra épül. Lehetővé teszi, hogy az információk, információn alapuló folyamatok, a távközlési és informatikai rendszerek megfelelő módon védettek legyenek mindazon erőfeszítésekkel szemben, melyek arra irányulnak, hogy megszerezzék, kihasználják, vagy egyéb módon manipulálják a döntésekre vonatkozó információkat.

A védelmi információs hadviselés megvalósításában kiemelkedő szerepe van a műveleti biztonságnek, valamint szoros összefüggésben áll az információ-biztonság kérdésével.

Természetesen védelmi információs hadviselést folytathatunk úgy is, hogy a másik fél részére lehetetlenné tesszük, hogy ellenünk alkalmazni tudja információs támadó eszközeit. Ennélfogva tehát a saját információs rendszereink védelme lehet támadó és védelmi jellegű. A támadó jellegű védelem az információs hadviselés minden elemét felhasználja, hogy csökkentse a másik fél lehetőségeit a saját információs rendszerek támadására. Ezzel szemben a védelmi jellegű tevékenység a saját rendszerek sebezhetőségét csökkenti, felhasználva a fent említett tevékenységek, és rendszabályok lehetőségeit.

A védelmi információs hadviselés **a fenti tevékenységek összehangolt alkalmazását teszi szükségessé** annak érdekében, hogy megvédjük információs infrastruktúráinkat:

- a szolgáltatásokhoz való hozzáférés megakadályozásától;
- saját rendszereink adataihoz való jogosulatlan hozzáféréstől;
- információs infrastruktúráink és azok elemeinek (az adatokat is beleértve) rongálásától, rombolásától és módosításától.

Az információs korszak, az információs társadalom korában **az információvédelem, információbiztonság kiemelt jelentőségre tett szert.** Ezt felismerve, a fejlettebb országok igen komoly figyelmet és összegeket fordítanak erre a területre. Még azoknál az államoknál is fontos feladatnak kell ezt tekinteni, ahol a közeli jövőben információs támadó tevékenységeket nem terveznek, de saját rendszereiket védeni akarják.¹¹

A támadó és védelmi információs hadviselés keretében különböző, egymással szoros műveleti kapcsolatban lévő tevékenységeket, elemeket integrálnak és alkalmaznak. Az információs hadviselés minden eleme egyaránt fontos szerepet játszik az információs fölény kivívásában és megtartásában. Az információs hadviselés erősokszorozó szerepe éppen abban áll, hogy az elemek együttesen, koordináltan, egymással együttműködve, egymás hatásait kihasználva (szinergikusan) kerülnek alkalmazásra. Ez jóval nagyobb határfokot eredményez, mintha azok elemei önállóan, koordinátatlanul lennének végrehajtva.

Az információs hadviselés elemei között szoros kapcsolatok és összefüggések állnak fenn. Az egyes elemek a végrehajtás szintjén egymásba átnyúlnak, átfedik egymást. A különböző elemeken belül végzett résztevékenységek az információs hadviselés egy vagy több elemére is hatással vannak, ugyanakkor nem veszítik el önállóságukat.

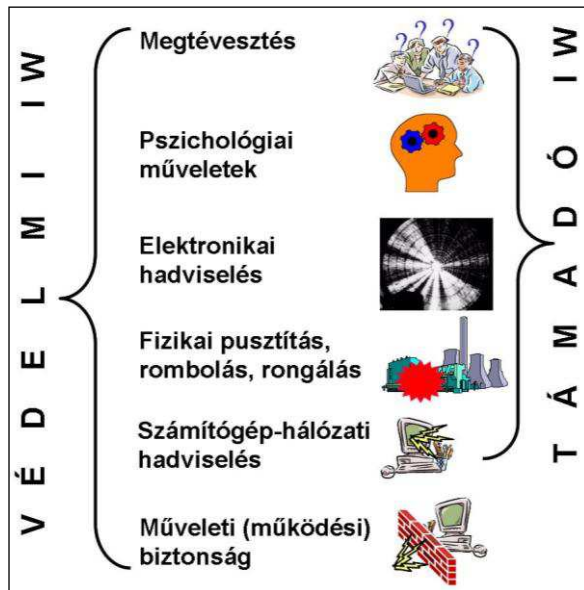
Az információs hadviselés elemei közé az alábbiak sorolhatók:

- a megtévesztés;
- a pszichológiai műveletek;
- a műveleti (működési) biztonság;
- az elektronikai hadviselés;
- a fizikai pusztítás, rombolás, rongálás és
- a számítógép-hálózati hadviselés.

Az információs hadviselés sikeres folytatásához a fenti elemeken kívül fontos szerep hárul a jól szervezett és hatékonyan működő információs infrastruktúrákra, azok elemeire (vezetési–információs rendszerekre) és az azok működéséhez nélkülözhetetlen adatok megszerzésére (információszerzés, felderítés), melyek az információs hadviselés támogató elemeit, és egyben hatékony végrehajtásának biztosítékát is jelentik. Az adatszerzés és feldolgozás kiemelt jelentőségű mind a támadó, mind pedig a védelmi jellegű információs hadviselés folytatásában. Biztosítják az ellenfél vezetési információs rendszereinek elemzését a hatékony támadási formák és módszerek kiválasztásához, meghatározzák információs hadviselési képességeit a saját oldali védelemhez, valamint visszajelzést nyújtanak a saját végrehajtott feladatok eredményességéről.

---

¹¹ Dr. Várhegyi István – Dr. Makkay Imre: *Az információs hadviselés alapjai.* Egyetemi jegyzet. Budapest, 2000. ZMNE.

3. ábra. Az információs hadviselés elemei

Az információs hadviselés ezen elemei mind a támadó, mind a védelmi információs hadviselés keretén belül alkalmazásra kerülnek. Éles határok nem húzhatók közöttük a tekintetben, hogy mely elemek alkalmazhatók a támadó és melyek a védelmi információs tevékenységben.¹²

AZ INFORMÁCIÓS HADVISELÉS ÉS A TERRORIZMUS

Az információtechnológia nem hagyja érintetlenül a terrorista csoportokat sem. Az iszlám terroristák vonatkozásában némi ellentmondást tapasztalhatunk e tekintetben, mivel ideológiájukban a fundamentalizmust hirdetik, ugyanakkor az Internet nyújtotta szolgáltatásokat számos formában használják. Az Internetet a terrorista szervezetek mindegyike használja, ugyanakkor az információtechnológia egy másik fontos és hatalmas ütemben fejlődő technológiáját – a mobilkommunikációt – csak nagy ritkán alkalmazzák. Ez alapvetően abból fakad, hogy míg az Internet megfigyelése, korlátozása alapműködéséből fakadóan nem megoldható, addig a mobilkommunikáció – meglehetősen fejlett technológiával – lehallgatható.

Egy másik lényeges jelenség, hogy a terrorista csoportok az információs hadviselésen belül elsősorban az információtechnológia ún. „Soft” típusú felhasználására törekednek. Az ún. „Hard” típusú alkalmazás, vagyis a különböző információs rendszerekbe való behatolás, adatbázisok tönkretétele stb. jelenleg még kevésbé elterjedt.

¹² Dr. Haig Zsolt – Dr. Várhegyi István: *Hadviselés az információs hadszíntéren*. Budapest, 2005, Zrínyi Kiadó. 286. o. ISBN 963 327 391 9.

Az információtechnológia „Soft” típusú alkalmazása többek között az alábbiakat jelenti:

- az Internetet kapcsolattartásra használják fel (például a Hamasz aktivistái az Egyesült Államokban ún. Chat Room-okat használnak a terrorcselekmények megtervezéséhez; az al-Kaida csoportjai az Interneten keresztül kommunikálnak egymással, tervezik, koordinálják és hajtják végre a támadásokat);
- saját weboldalt (-oldalakat) működtetnek, és médiaként használják fel annak lehetőségeit (például a Hezbollah három weboldalt is működtet: egyet mint központi sajtóiroda, egy másikon az izraeli célpontok elleni támadásokat teszik közzé, a harmadikat pedig a hírek számára tartják fenn);
- az Internetet további „harcosok” toborzására, erőfitogtatásra, propagandatevékenységre és pénzszerzésre is felhasználják;
- a terroristák egyre gyakrabban a weben keresztül hozzák nyilvánosságra közleményeiket, üzennek a világ számára;
- a terrorista szervezetek által fizetett computeres bűnözők nyílt adatbázisok elemzésével, és titkos adatbázisok feltörésével térképezik fel a lehetséges célpontokat;
- rejtjelezésre használt eszközöket is igénybe vesznek, mint a sztenográfia (titkos üzenetek elrejtése szövegekben vagy képállományokban), a névtelen e-mail postafiókok használata, valamint az üzenetek titkosítása;
- az Internetet felhasználják adatbányászásra is, mivel azon számos nem publikus, kritikus információ is megtalálható (például fontos épületek, létesítmények 3D-s látványképei, alaprajzi adatai stb.).

Az Internet a fentiekén kívül nagymértékben hozzájárul a terroristák kiképzéséhez is. Az al-Kaida online kiadványa – az Al Battar (A kard) – különböző tematikus számai részletes útmutatót nyújtanak az emberrabláshoz, különböző fegyverek alkalmazásához, robbantási eljárásokat javasolnak, valamint tanácsokat adnak ahhoz, hogyan kell például videófelveleket digitalizálni és feltenni a hálózatra.¹³

Az információtechnológia „Hard” típusú alkalmazása többek között a következőket jelentheti:

- számítógép-hálózatba történő behatolás felderítés és támadás céllal;
- kritikus infrastruktúrákat irányító információs rendszerek, úgymint a távközlési és elektromos hálózatok, az olaj-, a gáz- és a vízvezetékek, bank és gazdasági infrastruktúra vagy a szállítói és a mentőszolgálatok megbénítása;

---

¹³ Tom Spring– Emily Kumler: *High-Tech Terrorism*. PC World Magazine No. 39. 2004.

- nem halálos információs fegyverekkel – rádiófrekvenciás fegyverekkel, nagy energiájú impulzusokkal – különböző információs rendszerek működésképtelenné tétele.

Számos információbiztonsági szakember szerint egyre nagyobb a valószínűsége, hogy a terroristák a jövőben az Internet segítségével közlekedési, katasztrófavédelmi vagy banki rendszerek ellen intéznek majd támadásokat. Az Egyesült Államok kormánya korábban arra figyelmeztetett, hogy a terroristák összeomlaszthatják az Internetet, vagy olyan létfontosságú infrastrukturális létesítmények működését, irányítását béníthatják meg, mint például a távközlési és elektromos hálózatok, az olaj-, a gáz- és a vízellátó rendszerek, vagy a banki rendszerek. Ugyanakkor számítógép-szakértők arra a tényre hívták fel a figyelmet, hogy ezek a létfontosságú rendszerek nem a világhálón működnek, hanem biztonságos belső hálózatokon, ami jelentősen megnehezíti azok támadhatóságát.¹⁴

Az információs dimenzióban folytatott terrorizmus által okozott kár pontosan mérhető, és egyre inkább egyenértékűvé válik a nehezebben kivitelezhető fegyveres támadásokkal. A nemzetközi szervezetek szerint növekszik az információs terrortámadások által elérhető célpontok száma is, mivel az Internet használata egyre szélesebb körű a világon. Ez azt eredményezi, hogy előbb-utóbb a terrorszervezetek egy bombamerénnyel egyenértékűnek értékelnek például egy banki információs rendszerbe való behatolást, vagy egy energiaellátó rendszer ellen indított információs támadást. Tehát belátható időn belül számolnunk kell azzal, hogy a terrorizmus a céljai elérése érdekében az információs hadviselés teljes repertoárját alkalmazni fogja.

Mindezek megelőzése érdekében **a világ vezető országai mind nagyobb figyelmet fordítanak a világhálón megjelenő információk titkos vagy nyílt ellenőrzésére.** A biztonsági szakemberek folyamatosan figyelik az al-Kaida és a hozzá hasonló terrorszervezetek Internetes oldalainak tartalmát, onnan igyekeznek minél több információhoz jutni a szervezetek működésével kapcsolatban.

KÖVETKEZTETÉSEK

Elemelve az információs hadviselés fajtáit és képességeit – ezzel párhuzamosan az ország biztonságát, illetve az arra ható tényezőket –, arra a következtetésre jutunk, hogy nem hagyhatjuk figyelmen kívül az információs szférából érkező támadásokat, melyek az ország információs infrastruktúrái ellen irányulnak. Azt is szem előtt kell tartanunk, hogy ezek a támadások – az aszimmetrikus fenyegetéseknek megfelelően –, nemcsak egy másik ország fegyveres erejétől származhatnak, hanem akár egyes személyektől, csoportoktól, vagy különböző terrorista szervezetektől is.

---

¹⁴ Tom Spring– Emily Kumler: *High-Tech Terrorism*. PC World Magazine No. 39. 2004.

Napjainkban a legfejlettebb információs társadalmak esetében komolyan kell venni a „digitális Pearl Harbornak” elnevezett és szándékosan előidézhető elektronikai és informatikai rendszerösszeomlás veszélyét, melyet terrorista csoportok is előidézhetnek. Ellene alternatív és tartalék információs infrastruktúrákkal, rendszerekkel és hálózatokkal lehet eredményesen védekezni. **Az ország valamennyi információs erőforrását, vagyis a köz- és a magánszféra erőforrásait egyaránt számításba kell venni, ha az esetleges támadó információs műveletek ellen eredményesen kívánunk felkészülni és fellépni.**

Végezetül fontos kimondani, hogy az információs terrortámadásokat és agressziókat ugyanolyan veszélyforrásnak kell tekinteni, mint a többi nemzetközi, globális, regionális és nemzeti veszélytényezőt, veszélyforrást! Ennek megfelelően elhárításukra – országos szinten –, nekünk is fel kell készülnünk!

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Dr. Haig Zsolt – Dr. Várhegyi István: *Hadviselés az információs hadszíntéren*. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2005. 286. o. ISBN 963 327 391 9.
- Dr. Haig Zsolt – Kovács László – Dr. Makkay Imre – Dr. Seebauer Imre – Dr. Vass Sándor – Ványa László:
Az információs társadalom veszélyforrásai. A kormányzat szerepe a védelem és ellentévékenység műszaki és szervezeti megoldásaiban. Tanulmány. MEH Informatikai Kormánybiztosság, 2002.
- FM 100–6 Information Operations.
Department of the Army, Washington D. C., 1996.
- Dr. Haig Zsolt – Dr. Várhegyi István: *A vezetési hadviselés alapjai*. Egyetemi jegyzet. Budapest, 2000, ZMNE.
- *The National Strategy for the Physical Protection of Critical Infrastructures and Key Assets*.
http://www.dhs.gov/interweb/assetlibrary/Physical_Strategy.pdf.
- Dr. Várhegyi István – Dr. Makkay Imre: *Az információs hadviselés alapjai*. Egyetemi jegyzet. Budapest, 2000, ZMNE.
- Edward Waltz: *Information Warfare Principles and Operations*. Artech House, Inc. Boston, London. 1998. ISBN 0 89006 511 X
- Margaret J. Wheatley:
Vezetés és a modern természettudomány – rendszer a káoszban. Budapest, 2001, SHL Kiadó.
- Tom Spring – Emily Kumler: *High-Tech Terrorism*. PC World Magazine No. 39., 2004.

MAGYAR LÁSZLÓ MK. ÖRNAGY

**A SIGINT HELYE,
SZEREPE ÉS LEHETŐSÉGEI
A TERRORIZMUS ELLENI KÜZDELEMBEN**

A tanulmány célja a rádióelektronikai felderítés (SIGINT) alkalmazási lehetőségeinek bemutatása a terrorizmus elleni küzdelemben. Úgy gondolom, hogy *a SIGINT talán az egyik legkevésbé ismert felderítési nem*, hiszen valamennyi országban fokozott titoktartás mellett, különleges eszközökkel és módszerekkel folytatják. A cikk megírásával egyrészt lehetőség nyílik a SIGINT tevékenységének megismertetésére, másrészt erősödhet a felderítési nemek közötti együttműködés.

A SIGINT a katonai felderítés feladatrendszere változásának, a haderő átalakulásának, a kommunikáció robbanásszerű fejlődésének, illetve az informatikai társadalom kialakulásának következtében gyökeres változáson ment keresztül az elmúlt másfél évtizedben Magyarországon. Ha a SIGINT lehetőségeit vizsgáljuk a terrorizmus elleni harcban, akkor alapvetően választ kell adnunk arra, hogy melyek a felderítési nem működésének azon sajátos jellemzői, melyek kifejezetten alkalmassá teszik a feladat végrehajtására.

A SIGINT szerepének növekedése a terrorizmus elleni küzdelemben

A 2001. szeptember 11-ei Egyesült Államokbeli terrorcselekményeket követően stratégiaváltás történt a nemzetközi terrorizmussal szembeni harcban. Az események megmutatták, hogy az addig alkalmazott módszerek és eszközök nem bizonyultak hatásosnak. Előtérbe került a katonai erő alkalmazása, ezáltal pedig felértékelődött a katonai felderítés szerepe. A NATO – élén az Egyesült Államokkal – műveletet indított az afganisztáni tálib rezsim ellen, mely nyíltan támogatta a fenti terrortámadásokat elkövető al-Kaidát.

A műveletekben elszenvedett veszteségek és a napi rendszerességgel világszerte végrehajtott terrorcselekmények egyértelműen bizonyítják, hogy *a terrorizmus elleni harcban minden eddiginél meghatározóbb szerep hárul a hírszerzés / felderítés megelőző-figyelmeztető (early warning) funkciójára, illetve a csapatok magas szintű SIGINT-támogatására.*

A katonai akciók során rendkívüli mértékben – esetenként percekre – lerövidült a döntési folyamat, tehát míg az információforrástól eljutunk a célok kijelöléséig, illetve a csapás kiváltásáig. Természetesen a sikert legtöbbször nem lehet csak egy felderítési nem önálló eredményeként értékelni, a feladatok végrehajtását minden esetben össze kell hangolni más felderítési nemekkel

(HUMINT, MASINT, IMINT). Ez különös fontossággal bír az ún. „időérzékeny” célpontoknál, mint amilyenek az afganisztáni műveletek időszakában a Tora Bora barlangrendszerben rejtőzködő terroristavezetők voltak. A SIGINT-erők a terroristák mobiltelefonjainak lehallgatásával, míg a HUMINT mozgásuk helyszíni, az IMINT pedig tevékenységük műholdon keresztül történő nyomon követésével biztosította a légi repülőgépei részére a csapatokhoz szükséges realidejű információkat.

Több ország katonai hírszerzésénél éppen a 2001. szeptemberi támadások tapasztalatainak értékelését követően jutottak arra a következtetésre, hogy a SIGINT-képességek és kapacitások növelése feltétlenül szükséges.

A SIGINT sajátos jellemzői

A SIGINT különleges és egyedi képességgel rendelkezik az adatforrásokhoz történő hozzáférés vonatkozásában. Ez abban nyilvánul meg, hogy az információ már a továbbítás pillanatában, a felhasználókkal egyidejűleg a birtokába kerül, így szinte realidőben képes annak megrendelő részére történő továbbítására.

A rádióelektronikai felderítés az elektronikus eszközök által sugárzott jelek útján, passzív eszközökkel szerez információkat. Ennek következtében a SIGINT-erők alkalmazása biztonságos, ugyanakkor eredményességük jelentős mértékben függ az adatforrások működésének intenzitásától.

Az afganisztáni terrorellenes műveletek tapasztalatai alapján megállapítható, hogy a terroristák korábban széleskörűen alkalmazták a mobiltelefonokat, azonban miután a SIGINT-erők eredményesen derítették fel és hallgatták le ezeket, a mobiltelefonok használata visszaszorult és módosult, illetve a kommunikációt más eszközök segítségével és módon bonyolítják le (például számítógép–számítógép kapcsolat, személyes találkozás, futárok).

A SIGINT-en belül új módszerként jelent meg a számítógép-hálózatok felderítése, elemzése, illetve adatforgalmának lehallgatása, összefoglaló néven a C2C SIGINT. A hírszerző szolgálatok felismerték az új módszerben rejlő lehetőségeket, azonban a túlzottan magas költségek és a csúcstechnológia alkalmazásának kényszere miatt csak néhány országban terjedt el széleskörűen. Például az Egyesült Államok haditengerészetének USS 23 Jimmy Carter tengeralattjáróját is felszerelték C2C SIGINT-eszközökkel, melyek hozzáférést biztosítanak a tenger alatti nemzetközi hírközlési kábelekhez.

A SIGINT felértékelődésének legfőbb oka a kommunikáció robbanásszerű fejlődésében, illetve az informatikai társadalom kialakulásában keresendő. A globalizáció egyik törvényszerű következményeként a fejlődés felgyorsult, mely különösen a kommunikáció és az informatika területén éreztette hatását. Globális hírközlő rendszerek épültek ki, mint például a mesterséges holdas telekommunikációs rendszerek, a mobiltelefon-rendszerek, az informatikai világháló, vagy a műholdas helymeghatározó rendszerek. Ezek megjelenésével és egymással történő összekapcsolásukkal lehetővé vált az információk földrajzi és időkorlát nélküli továbbítása.

A fentieket szem előtt tartva – a katonai műveletek harcászati szintű támogatását kivéve –, ma már nem szükséges a SIGINT-erőket a célobjektumok körzetébe telepíteni, ezért alkalmazásuk biztonságosabb, mint a HUMINT-erőké, mivel az iszlám alapokon szerveződő, fundamentalista, vahabita terrorcsoportokba történő beépülés szinte lehetetlen.

A megbízhatatlan analóg technológiát mára teljes mértékben *a digitális rendszerek* váltották fel, melyek *széles körben elterjedtek* a világban, és a szolgáltatások szinte mindenki részére elérhetővé váltak, ezáltal megszűnt a katonai hírközlés dominanciája. Nagyságrendekkel növekedett az egyidejűleg továbbítható információ mennyisége és az adattovábbítás biztonsága is számottevően javult. A hírközlésben bekövetkezett változások közül *pozitívan értékelhető, hogy szinte végnélkülivé vált a SIGINT részére potenciálisan hozzáférhető adatforrások száma.*

A fenti okok miatt a terrorizmus elleni küzdelemben a rádióelektronikai felderítés figyelme egyre inkább a nem katonai célpontok felé kell, hogy irányuljon.

A korszerű hírközlésben alkalmazott eszközökhöz és eljárásokhoz való gyakorlati hozzáférés lehetősége azonban lényegesen leszűkült, mivel a fejlesztéssel foglalkozó cégek a kiélezett verseny, illetve az egyre nagyobb méreteket öltő ipari kémkedés miatt fokozottan védik a technológiákkal kapcsolatos információikat. Széleskörűen elterjedtek a korszerű rejtjeleszközök, illetve a számítógépek által generált rejtjelkulcsok.

Az adatforrások biztonsága a SIGINT részére is létfontosságú, mivel az azokra vonatkozó információk illetéktelenek birtokába kerülése elvesztésüket eredményezheti, vagy a forrást dezinformálásra használhatják fel.

Összességében megállapítható, hogy napjainkban a SIGINT lehetőségei a korszerű kommunikációs és informatikai eszközök alkalmazásával az adatforrásokhoz történő hozzáféréshez oly mértékben kiszélesedtek, hogy a rádióelektronikai felderítés elnevezés helyett inkább az elektronikus hírszerzés használata indokolt.

A magyar SIGINT fejlesztésének tervezett irányai

A feladatrendszer átalakulásakor a hazai SIGINT objektív okok miatt nem volt és nem is lehetett felkészült a terrorizmus elleni harc keretében megfogalmazott feladatok végrehajtására, azonban az elmúlt években megkezdődött a célirányos képességek kifejlesztése.

Az adatforrások kutatása és az informatív források kiválasztása jelentős K+F tevékenységet igényel, azonban a digitális technológiák kutatása lényegesen bonyolultabb és költségesebb, mint az analóg berendezések alkalmazásának időszakában volt. Ugyanakkor hangsúlyozni kell az adatforrás-kutatás, mint funkció erősítésének fontosságát. A költséghatékonyság növelése érdekében a korszerűsítéseket célirányosan, prioritások mentén kell végrehajtani, mert a haderő feladatainak módosulásával a védelmi kiadásokat is csökkentették.

A Magyar Honvédség hosszú távú fejlesztésének irányairól szóló hatályos országgyűlési határozatban megfogalmazott feladatokkal összhangban, 2003-ban kidolgozásra kerültek a SIGINT korszerűsítésére vonatkozó középtávú tervek.

A SIGINT a tervezett fejlesztések eredményeként fokozottan képessé válik a Magyar Köztársaság és szövetségesei ellen irányuló transznacionális fenyegetésekről és biztonsági kockázatokról – ezen belül is kiemelten a globális jelleget öltő nemzetközi terrorizmusról – szóló adatok és információk megszerzésére, illetve a válságtérsekben alkalmazott magyar kontingensek és nemzetközi erők veszélyeztetettségének előrejelzésére honi területéről, illetve a személyi és technikai feltételek megteremtését követően műveleti területéről.

Az elgondolás realizálásához a feltételek egy része vagy már rendelkezésre áll, vagy a középtávú fejlesztési tervekben szerepel. A jövőbeni korszerűsítések középpontjába – a kommunikáció és az informatika fejlődésének távlatait és a SIGINT várható feladatait figyelembe véve –, a távközlési műholdas képességek növelését kell állítani.

A sugár- és adatforrások száma, valamint a megszerzett információmennyiség nagyságrendekkel történő növekedése új problémákat generált. A technológiai fejlődés az adatszerzés automatizálásának irányába mutat, melynek következtében főleg mérnöki és informatikai végzettségű szakemberek alkalmazása került előtérbe. Ugyanakkor az információmennyiség növekedésével indokoltá vált az adatfeldolgozó kapacitás növelése, az adatfeldolgozás informatikai támogatásának folyamatos fejlesztése, illetve olyan új munkamódszerek kidolgozása, melyek hatékonyak a terrorista szervezetek elleni fellépésre, várható szándékaik előrejelzésére, illetve kapcsolatrendszerük feltárására.

A SIGINT egyik legproblematikusabb területe a nyelvismeret. Mintegy másfél évtizeddel ezelőtt a világnyelveken kívül csak igen ritkán volt szükség speciális nyelvtudásra, korunkban viszont a terrorizmus világméretű elterjedése miatt egyre több, eddig különlegesnek minősített nyelv ismerete merül fel igényként, mint a pastu, a dari, az urdu, vagy az arab különféle nyelvjárásai.

A mobil képességek fejlesztése

A SIGINT modernizációjára kidolgozott elgondolás fontos részét képezi a mobil képességek fejlesztése, melynek egyik célja a béketámogató műveletek hazai területen kívüli SIGINT-támogatásának jövőbeni megvalósítása. A magyar alegységek felderítő biztosítása („*Force Protection*”), illetve a telepített Nemzeti Hírszerző Csoportok (National Intelligence Cell – NIC) hatékonyságának növelése érdekében indokolt megfelelő képességekkel rendelkező, rugalmas, saját felderítőrendszer létrehozása, melynek egyik fontos eleme a műveleti területre kihelyezett SIGINT-csoport. A szervezeti elem feladata egyrészt a magyar kontingensek napi tevékenységéhez szükséges rádióelektronikai felderítő adatok biztosítása, valamint a nemzetközi koalíciós erők parancsnokságai J2 törzseinek információkkal történő ellátása.

A jelenleg műveleti területen tevékenykedő magyar kontingensek nem rendelkeznek aktív SIGINT-képességgel, ezért a jövőben célszerű ennek kialakítása, majd alkalmazása.

A béketámogatás formái közül – a Magyar Honvédség jelenlegi és várható feladataival összhangban –, a műveleti területen végrehajtandó SIGINT-támogatás feltételrendszerét elsősorban a békefenntartásra (esetleg a békekikényszerítésre) célszerű kialakítani.

A műveleti területre kihelyezett SIGINT-csoport tevékenykedhet önálló felelősségi körzettel rendelkező, vagy más nemzeti erők parancsnoksága alá rendelt magyar kontingens érdekében. Amennyiben a nemzeti kontingens önálló felelősségi körzettel rendelkezik, akkor a feladatokat szélesebb spektrumban végrehajtani képes SIGINT-erőket célszerű alkalmazni; míg egyéb esetekben, elsősorban a szövetségi információigények alapján, elegendő lehet egy-egy meghatározott feladatra speciálisan felkészített modul kihelyezése is. A korszerű, nagy sebességű, műholdas adatátviteli rendszerek azonban lehetővé teszik távfelügyelettel üzemeltetett berendezések alkalmazását, melyek akár a műveleti területről, akár honi bázisról vezérelhetők.

A SIGINT-elemek alkalmazásának földrajzi területe lehet egyrészt a Nyugat-Balkán (Koszovó, Bosznia–Hercegovina), másrészt a Közép-Kelet (Irak, Afganisztán), azonban az EU tagjaként egy esetleges afrikai műveletben való részvételre is fel kell készülni.

A SIGINT-erők műveleti területen történő alkalmazásának előnye, hogy a megszerzett információk közel reálidőben juthatnak el a felhasználókhoz, azonban meglehetősen nagy létszámú, a területnek megfelelő magas szintű nyelvismerettel rendelkező fordítókapacitást igényel, mely a Közép-Kelet vonatkozásában csak többéves, intenzív nyelvi képzéssel valósítható meg. Problémát okozhat ugyanakkor, hogy az esetleges kapacitáshiány miatt a megszerzett információk halmozódhatnak, emiatt adatvesztés is bekövetkezhet. Ennek megakadályozására rendkívüli fontossággal bír a SIGINT-csoport informatikai támogatása.

Az adatfeldolgozás egyik lehetséges módozata, hogy a rögzített adatokat és információkat megfelelő műholdas adatátviteli csatornán hazai területre továbbítják, majd fordítást, feldolgozást követően visszajuttatják a műveleti területre. A módszer előnye, hogy a hazai humán és informatikai kapacitást felhasználva alaposabb elemző–értékelő tevékenység hajtható végre. Hátránya, hogy jelentősen csökken a reálidejűség, ami a „*Force Protection*” szempontjából meghatározó jelentőségű.

Együttműködés

A terrorizmus elleni küzdelemben kiemelt hangsúlyt kap az együttműködés kérdése, mely a következő szinteken valósulhat meg:

- a hazai társszolgálatok között;
- az MK KFH szintjén;
- a NATO-val és az EU-val;
- a külföldi partnerszolgálatokkal.

A hazai társszolgálatokkal történő együttműködés kiterjesztésének egyik lehetséges területe a terrorizmus pénzügyi támogatásának feltárása lehet. A korszerűsítés eredményeként rendelkezésre álló eszközökkel a SIGINT részére lehetővé válik a terrorista szervezetek működését biztosító pénzügyi tevékenységekkel kapcsolatos információk megszerzésére, azonban azok értékelésére szakemberek hiányában a SIGINT nem vállalkozhat, ezért a feladatot az erre szakosodott szervezeteknek kell elvégezniük.

A NATO és az EU részéről megfogalmazott információigények kielégítésére főleg a nemzeti képességek és a kapacitások szűkössége miatt feladatmegosztás alakult ki a tagállamok között, és egyre inkább igényként merült fel a SIGINT-forrásból származó információk megosztása.

A kooperáció leginkább a SIGINT-információk cseréjére, a technikai jellegű együttműködésre, valamint a SIGINT-adatok feldolgozása és értékelése során szerzett tapasztalatok kölcsönös átadására terjed ki.

Összegzés

A terrorizmus elleni küzdelemben azzal kell számolni, hogy a SIGINT szerepe – leginkább a kommunikáció fejlődésének távlati következtében –, a jövőben tovább erősödik. Annak érdekében, hogy a rádióelektronikai felderítés képes legyen megfelelni a vele szemben támasztott követelményeknek, a képességeit célirányosan, a kor színvonalán álló technológia alkalmazásával kell kialakítani. A fejlesztésekkel párhuzamosan biztosítani kell továbbá a szakállomány szakmai képzését és továbbképzését, melyben kiemelt szerepet kell kapnia a nyelvi felkészítésnek.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Pászka Tibor mk. ezredes: *Szükség van-e a rádióelektronikai felderítésre?* Felderítő Szemle, III. évfolyam 2. szám, 2004. június.
- Prof. Dr. Kőszegvári Tibor nyá. vezérőrnagy: *A katonai felderítés helye, szerepe és problémái a terrorizmus elleni küzdelemben.* Felderítő Szemle, IV. évfolyam 3. szám, 2005. szeptember.
- <http://www.afio.com/sections/wins/2005-08.html>.
- <http://www.cryptome.org/nsa-reorg-net.htm>.
- <http://www.sg.hu/>.

SIMON GYULA ÖRNAGY

A NATO-SIGINT ÉS A TERRORIZMUSSEL KAPCSOLATOS INFORMÁCIÓK TOVÁBBÍTÁSÁNAK FOLYAMATA

Mondandómban a NATO terrorizmus elleni katonai tevékenységével, a terrorizmus jellemzőivel, a NATO-SIGINT terrorelhárításban betöltött szerepével és feladataival, valamint a SIGINT-en belüli információáramlás folyamatával kívánok foglalkozni.

A NATO szerint a terrorizmus: törvénytelen erő vagy erőszak alkalmazása az egyén és a tulajdon ellen, illetve az ezzel történő fenyegetés. Ennek során a különböző politikai, vallási és ideológiai célok elérése érdekében kormányokat, társadalmakat próbálnak megfélemlíteni, illetve működésükben korlátozni.¹

Úgy tűnik, hogy a NATO-tagállamok egyetértenek a terrorizmus meghatározását illetően, mégsem létezik egy széleskörűen elfogadott, egységes definíció.² Egyes szakértők szerint minden ilyen meghatározás elsősorban annak függvénye, hogy ki és milyen értékek, érdekek szempontjából vizsgálódik. Hadnagy Imre József például így fogalmaz a terrorizmusról: *„egy arcnélküli, a békés világ mételyeként, elsősorban rettegést, félelmet, szenvedést hozó, a pusztító eszközök egész arzenálját felvonultató fenevad hadviselésként mérgezi világunkat.”*³

Ha a túszejtő akciókra, lefejezésekre és öngyilkos merényletekre gondolunk, melyeket a terrorista szervezetek nagy előszeretettel tesznek közzé a különböző médiákban, arra a következtetésre kell jutnunk, hogy szükséges a terrorizmus elleni szervezett fellépés. Ezt támasztja alá a NATO-alapokmány 5. cikkelye is, mely szerint, ha a tagországok bármelyikét Európában vagy Észak-Amerikában (Észak-atlanti Körzet) támadás éri, azt a Szövetség, vagyis a teljes „kollektíva” elleni támadásnak kell tekinteni, és a biztonságot – ha kell a fegyveres erők alkalmazásával is –, vissza kell állítani, fent kell tartani.

A tagállamok tehát felismerték, hogy a terrorizmus valós, nem pedig mesterségesen „kreált” ellenség. Az ellene való fellépés hatékonysága a gyorsaságtól és a felkészültségtől függ. A NATO feladatai közzé nemcsak a szövetséges csapatok erőinek, eszközeinek védelme tartozik, hanem az egyes tagországok terrorellenes tevékenységeinek támogatása is.

¹ IMS: NATO Standardization Agreement. AAP-6 ANNEX A.

² Gondoljunk például a NATO és az USA DoD terrorizmus definíciójára, melyek sok hasonlóságot mutatnak, mégsem egyeznek meg.

³ Hadnagy Imre József: *A háború és a terrorizmus*. Hadtudomány, XV. évfolyam 1. szám, 2005. március.

A NATO terrorizmus elleni katonai műveleteit négy fő csoportba sorolja⁴:

- védelmi (antiterrorism) jellegű terrorelhárítás;
- támadó (counter-terrorism) jellegű terrorelhárítás;
- a terrortámadások következményeinek kezelése;
- katonai együttműködés.

A legfőbb alapelv a saját erők védelme, még ha ez olykor szinte lehetetlen. A parancsnoknak az elhatározás meghozatala során kell döntenie arról, hogy adott katonai cél elérése érdekében milyen mértékben kockáztatja saját erőinek épségét. Ehhez a döntéshozatalhoz elengedhetetlen a naprakész, időszerű felderítési információk biztosítása és a saját erők fenyegetettségének előrejelzése.

A katonai műveletek tartalma

A védelmi jellegű terrorelhárítás (antiterrorism) során a NATO és a tagállamok megosztják felderítési információikat, különböző védelmi rendszabályokat vezetnek be és korai előrejelző rendszereket alkalmaznak.

A támadó jellegű (counter-terrorism) terrorelhárítás fő feladata a terrorista akciók megakadályozása terrorista kiképző bázisok felderítésével és elfoglalásával. Akciókat hiúsítanak meg azok tervezési időszakában, terrorista csoportokat számolnak fel és törvényes eljárásokat folytatnak le az ilyen jellegű akciókban részt vevő személyek és azok segítői ellen.

A támadások következményeinek kezelésére – az adott ország polgári hatóságainak bevonása mellett – a NATO speciális gyorsreagálású erőket képez ki (NRF – NATO Response Force) és vet be.

Katonai együttműködés: a terrorizmus elleni harcban, a tagországok között egyaránt szükség van nemzeti, nemzetközi katonai és nem katonai együttműködésre (diplomáciai, gazdasági, társadalmi, jogi, és információs), továbbá a civil lakosság meggyőzésére. Szoros kapcsolatot kell kialakítani a tagállamok Belügyminisztériumai, Külügyminisztériumai, Bevándorlási Hivatalai és Vámhivatalai között. A maximális hatékonyság elérése érdekében a NATO feladata, hogy ezt a munkát összehangolja. A szövetség olyan szervezetekkel működik együtt, mint az EBESZ, az ENSZ, az EU, a NATO–Ukrajna Bizottság, a PfP. Célja a részt vevő államok közötti bizalom erősítése, a nemzetközi terrorizmus nagyobb mértékű lefogása.

Összefoglalva a NATO katonai együttműködéssel kapcsolatos alapelveit: a csak katonai eszközökkel végrehajtott terrorizmus elleni harc szinte lehetetlen. A terrorizmus sokkal inkább politikai, társadalmi és gazdasági probléma.

---

⁴ North Atlantic Council: *NATO's military concept for defence against terrorism*. Prága, 2002. november 21.

A fegyveres erők szerepe nem elhanyagolható, de természeténél és felépítésénél fogva nem megfelelően képzett és felszerelt ahhoz, hogy győztesen kerüljön ki a terrorizmus elleni harcból. A hagyományos hadviselés és a terrorista harcmodor között meglévő aszimmetria nehéz helyzetbe hozza a fegyveres erőket.⁵

Hagyományos hadviselés	Terrorista harcmodor
Szabályos szervezeti felépítés	Szabálytalan szervezeti felépítés
Fejlett technológia alkalmazása	Az éppen rendelkezésre eszközök alkalmazása
Logisztika függőség	Nincs logisztikai függőség
Koherens doktrína	Ad hoc jellegű doktrína
A teljes legyőzésre irányuló harcmodor	Rajtaütésszerű harcmodor
Nemzetek ellen irányuló hadviselés	Adott helyre és célpont ellen irányuló rajtaütések
Katona	Harcos/mártír/zsoldos
Szövetségesek	Bűntársak

A NATO-SIGINT feladatai a NATO terrorizmus elleni harcában

Alapvető feladatai:

- támogassa a parancsnokot az elhatározás meghozatalában;
- biztosítsa a szövetséges csapatok erőinek, eszközeinek védelmét;
- időszerű és naprakész információkat nyújtson.

A NATO-SIGINT nyomon követi a különböző terrorszervezetek, szélsőséges vallási csoportok és vallási fanatikusok tevékenységét. Ennek során a fő célja, hogy a terrorcselekményeket még az előkészítés időszakában felfedje. Ehhez elengedhetetlenül szükséges a terrorizmust támogató szervezetek, csoportok és személyek beazonosítása, valamint a támogatás módjának meghatározása.

A **terrorizmus támogatásának jellege és módja** meglehetősen szerteágazó és folyamatosan változó. A mindennapi munkám során szerzett tapasztalataim alapján, a *terrorizmus támogatásának módja* három különböző, de egymással szoros kapcsolatban lévő részre osztható:

- humán jellegű támogatás;
- eszköz jellegű támogatás;
- pénzügyi támogatás.

⁵ L.-Col. Stephen H. Gotowick: Middle East Terrorism: *New Form of Warfare or Mission Impossible?* Military Review, 1997. május-június, <http://www.faoa.org/journal/terror.html>.

A *humán jellegű támogatás* lényege a megfelelő emberanyag kinevelése és kiképzése, valamint kiképzőtáborok és nem kormányzati szervezetek (NGO) működtetése.

Hasonló feladatot látnak el a terrrorszervezetek azon tagjai, akik idegen zsoldosok, öngyilkos merénylők toborzásával és rejtegetésével foglalkoznak. Ezek a személyek közvetlenül kapcsolatban állnak/állhatnak az elkövetőkkel és a parancsadó személyekkel, tehát a SIGINT és más felderítési nemek elsődleges célpontját képezhetik.

Az *eszköz jellegű támogatás* részét képezi a fegyverek és pokolgépek alkatrészeinek beszerzése és gyártása, valamint a szállítóeszközök biztosítása, amelybe beletartozhat a személyautótól kezdve akár egy több száz utast szállító repülőgép is. A technikai eszközöket és berendezéseket a terrorista szervezetek jól kiépített és fenntartott csempészhalózzal (akik általában jól ismerik a nem kellően őrzött határszakaszokat) biztosítják.

A SIGINT feladata a csempészettel kapcsolatba hozott személyek (civil és köztisztviselést betöltők) tevékenységének nyomon követése, a csempészútvonalak meghatározása. A fő cél a csempészettel foglalkozó személyek beazonosítása, akiknek a tevékenysége kapcsolatba hozható szélsőséges szervezetekkel.

Ebben a tekintetben nagyon fontos a HUMINT és SIGINT szolgálatok közötti szoros együttműködés kialakítása, a folyamatos információcsere.⁶ A SIGINT hatékonysága nagyban függ attól, hogy az egyre növekvő mennyiségű adatokat milyen gyorsan képes feldolgozni és továbbítani, melyhez elengedhetetlen a SIGINT-képességek folyamatos vizsgálata, értékelése és ha szükséges, továbbfejlesztése.

A *pénzügyi támogatás*: közismert, hogy a szélsőséges terrrorszervezetek pénzügyi támogatása milyen szerteágazó. A különböző nem kormányzati szervezetek, terrorista kiképző bázisok, valamint az egyes „segítők” támogatása általában „rejtett” banki átutalások, különböző ingatlan eladások, valamint csempészakciók révén valósul meg. Ezek felfedéséhez a SIGINT nagymértékben hozzá tud járulni. A saját adatbázisok felhasználásával be tudja azonosítani azokat pénzügyi forrásokat (számlaszámok, futárok, ingatlaneladások), melyek kapcsolatba hozhatók terrorista vagy szélsőséges szervezetekkel.

Az iszlám terrorista csoportok általában kis létszámú (2–4 fő), „kvázi-független”, zárt és meglehetősen önálló terrorista sejtek. Tagjaik általában családtagok és rokonok, ezért nagy közöttük az összetartás. A sejten belül általában nincs kinevezett vezető, a fő szervező elv a biztonság. További probléma az is, hogy ezek a terrorista sejtek nem állnak kapcsolatban nagyobb terrorista szervezetekkel, annak ellenére, hogy bizonyos akciókat azok nevében hajtanak végre.

---

⁶ M. Matthew: All Glory Is Fleeting: SIGINT and the Fight against International Terrorism. Intelligence and National Security 18. No. 4. Winter 2003. 72–120. o.

A SIGINT-információ áramlásának folyamata a NATO-ban

A rádióelektronikai felderítés előnyei közé tartozik, hogy tevékenységét passzív eszközökkel hajtja végre, így az nehezen felderíthető. Szinte minden időszakban folytatható, főleg a műholdas átvitel miatt a földrajzi korlátok jelentősen lecsökkentek. Mindezek mellett a legfontosabb, hogy a SIGINT a címzettel egy időben kapja meg az információt.

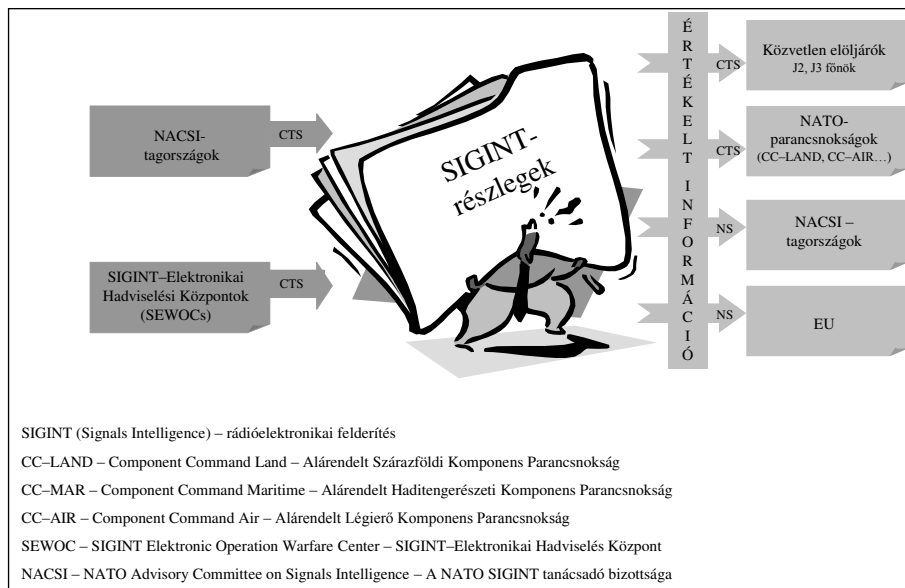
Mivel a terrorizmus nemzetközi jellegű, így az ellene való sikeres harcot sem tudja egyedül egy nemzet, illetve hadsereg megvívni. Szükség van a nemzetközi összefogásra, egymás támogatására és természetesen ez igaz a NATO-SIGINT-re is.

A NATO-SIGINT kétféle módszert ismer a terrorizmussal kapcsolatos információk továbbítására. A minősítési szintek és az önálló szabályzók miatt a két rendszer egymástól teljesen különálló egységet képez, azonban egyformán hatékonyak, mivel működésük kiterjed a NATO parancsnokságok határain túlra is.

Az *első módszer* az ábrán egyirányú információtovábbítást alkalmaz, mivel ebben a rendszerben visszacsatolás nincs („no feedback rule”), vagyis a hozzájáruló SIGINT–Elektronikai Hadviselési Központok, valamint a NACSI-tagországok közvetlenül a SIGINT-részlegeknek továbbítják a felderítési információkat.

Ezután a részlegek az értékelt információt, a megfelelő szabályokat betartva, a közvetlen előljáróknak, a NATO-parancsnokságoknak, a NACSI-tagországoknak és az EU-nak küldik meg, amely során a fent említett felhasználók nem ismerhetik meg az információ eredetét, forrását.

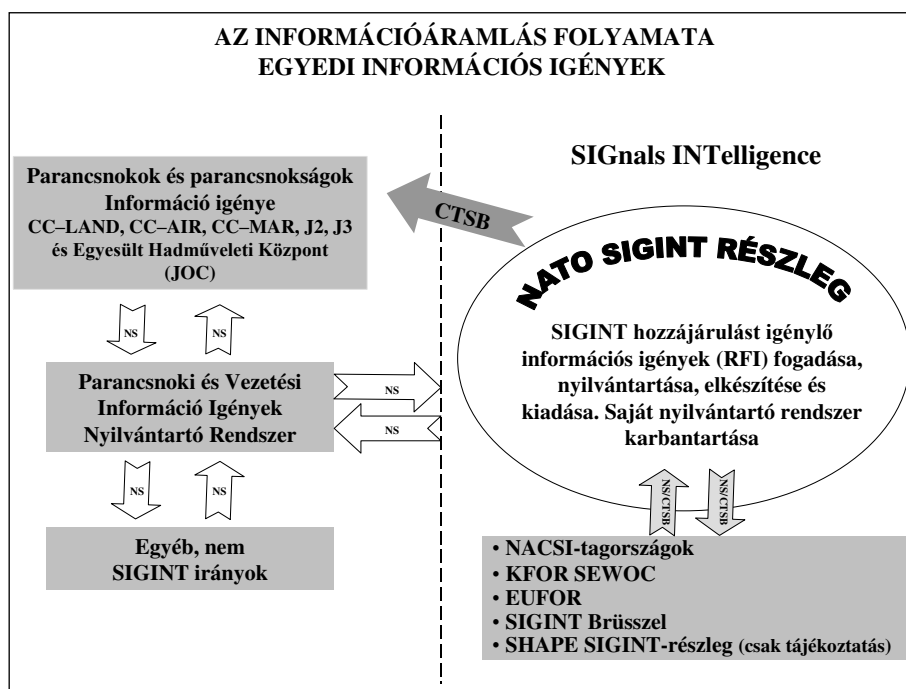
Ezzel lehetővé válik az adatforrások fedése/védelme, mely a hozzájáruló fél és a SIGINT-részlegek közötti bizalom fenntartásának alapja.

A SIGINT-információ áramlásának folyamata

A második módszer szerint a rendszer részét képező tagországok és parancsnokságok információ igényekkel léphetnek fel. Az egyéni információk igények kielégítésére a NATO önálló nyilvántartó és adattovábbító rendszert tart fenn, melyhez kapcsolódik a SIGINT önálló nyilvántartó rendszere. A folyamat során a parancsnokok információk igényeiket a Parancsnoki és Vezetési Információs Igények Nyilvántartó Rendszere felé továbbítják. Ezt az igényt elküldik az egyéb felderítési nemeknek és a SIGINT-irányba is.

A SIGINT-részlegekhez befutó igények ezután a SIGINT saját nyilvántartó és adattovábbító rendszerén keresztül jutnak el a különböző NACSI-tagországokhoz, SIGINT-Elektronikai Hadviselési Központokhoz. Az igényekre beérkező jelentéseket ugyancsak a SIGINT-részlegek dolgozzák fel, és a saját jelentő rendszerükön továbbítják az illetékes előljárónak.

A több nemzet tagjaiból álló SIGINT-részlegek szakmai felügyeletét a NACSI és a SHAPE SIGINT-részleg gyakorolja. Feladatukat az adott előljáró parancsnokság határozza meg. Fő tevékenységük közé tartozik a parancsnokságok (CC-LAND, CC-MAR, CC-AIR, NATO HQ) értékelt információval történő ellátása és az alárendelt SEWOC-központok munkájának szakmai koordinálása, valamint támogatása.

Következtetések:

A SIGINT egyre több, terrorizmussal kapcsolatos információhoz jut, melyek lehetővé teszik az azonnali intézkedést, riasztást.⁷ Ezért a SIGINT lételemé a gyorsaság, az időszerűség, vagyis a megszerzett adatok lehető leggyorsabb eljuttatása (jelentése) az adott szintű parancsnokhoz, szolgálathoz.

A jelentő- és adattovábbító rendszer 2001. óta lényegileg nem változott, azonban az újabb tagországok csatlakozása a NACSI-tagországok számának növekedését jelenti. Tovább bővíthet azon szervezetek száma, melyek a terrorizmus elleni harcban igényt tartanak SIGINT-információkra. A jelentőrendszer biztosítja a megszerzett adatok gyors és megbízható továbbítását.

Nagy feladat hárul az adatszelektáló- és feldolgozórendszerre, mivel a modern felderítő eszközök több terra-bájt nagyságrendű adatmennyiséget rögzítenek. Kulcskérdés a szükséges adatok kiszűrésének képessége, amit a feldolgozó alrendszernek megfelelő számítástechnikai eszközökkel kell támogatni.

Lényeges változások történtek a SIGINT-információk jellegében. Napjainkban a hangsúly nem a katonai jellegű információk megszerzésén van, sokkal inkább fontosak a csempészettel, banki átutalásokkal, szélsőséges szervezetekkel kapcsolatos adatok, melyek a terrorelhárítás során jól alkalmazhatók.

Összefoglalva: a SIGINT-nek is alkalmazkodnia kell a megváltozott feladatrendszerhez. Ez folyamatos átalakulást, a munkamódszerek és eszközrendszerek további fejlesztését követeli meg, annak érdekében, hogy a NATO-SIGINT legalább egy lépéssel a terrorizmus előtt haladjon.

⁷ Kőszegvári Tibor: *A katonai felderítés aktuális kérdései a terrorizmus elleni harcban*. Hadtudomány, XV. évfolyam 3. szám, 2005. október.

BÉRES JÁNOS ALEZREDES

A MODERN ISZLÁM FUNDAMENTALIZMUS GYÖKEREI ÉS AZ AL-KAIDA

Előadásomat a washingtoni Nemzetvédelmi Egyetemen eltöltött kilenc hónap során megszerzett ismereteimre építem, mindenekelőtt az iszlám fundamentalizmus gyökereinek elméleti megközelítésével kapcsolatos, jellemző amerikai nézeteket kívánom dióhéjban bemutatni.

Előadásom első részében napjaink iszlám fundamentalizmusának – mint társadalmi mozgalomnak – az összefüggéseit tekintem át, sorra veszem egyes elemeit, illetve ennek kapcsán tisztázni fogom a terrorizmus (terrorism) és felkelés (insurgency) fogalmak közötti különbséget.

A továbbiakban a muzulmán világban kifejlődő társadalmi mozgalom okait sorra véve, röviden vázolom az Oszama bin Laden által létrehozott al-Kaida működési mechanizmusát és egyéb jellemzőit.

A befejező részben az al-Kaida-ideológia muzulmán világbeli térnyerésének bemutatásával zárom előadásomat, illetve összefoglalom azokat az amerikai érveket, amelyek a muszlim közösségeket magukba foglaló nyugati típusú társadalmak veszélyeztetettségét hangsúlyozzák.

Amerikai megközelítés szerint minden terrorista szervezet valamifajta társadalmi mozgalomból nőtte ki magát. Az adott szervezet létrejöttét megelőző társadalmi mozgalom egyes szakaszainak ismerete, törvényszerűségeinek feltárása fontos segítséget jelenthet a szervezetet mozgató okok megszüntetéséhez, az adott terrorcsoport visszaszorításához, vagy felszámolásához. Az amerikai Rodney Stark és Donatella della Porta szociológusok – modern terrorizmus okait elemző – tanulmányai szerint **minden társadalmi mozgalom nyolc, jól azonosítható szakaszból, illetve lelemből tevődik össze, amelyek a következők:**

- sérelmek felhalmozódása (grievances);
- remény a sikerre (hope);
- mozgósító esemény (precipitating event);
- csoportok hálózatának létrejötte (network of attachments);
- emberek és erőforrások mozgósítása (internal factors: mobilization of people and resources);
- külső ellenállás/ellenmozgalmak beindulása (counter-movements);
- külső szövetségesek segítsége (external allies);
- szervezetek különválása (separate organizations / splits).

A **sérelmek** képezik az adott társadalmi mozgalom elindulásának az alapját, és minden terrorista szervezet létrejöttének a történetében jól azonosíthatóak. Az ETA esetében a spanyol centralizációs törekvések, különösen a baszkok Franco-éra alatti elnyomása, az IRA kapcsán pedig az angol megszállás, az írek másodrendű állampolgárként való kezelése jelentette ezt az elemet. A Tamil Tigrisek elnevezésű Srí Lanka-i szervezet a szingaléz többség tamilokkal kapcsolatos elnyomó politikája eredményeként jött létre és erősödött meg.

A muszlimok számára többek között a sok évszázados idegen uralom, a gyarmati évek alatti elnyomatottság, a nyugati kultúra agresszív térnyerése, a keresztény misszionárius tevékenység, és a gazdasági elmaradottság alakított ki olyan sérelemhalmazt, ami az 1920-as évekre egy fokozatosan kibontakozó társadalmi mozgalomban öltött testet.

Egy-egy társadalmi mozgalom csak akkor tudott megerősödni, ha a résztvevőknek volt valami **reménye a sikerre**. A baszkoknak ilyen reményt adott a spanyol többség viszonylagos toleranciája, a baszk népesség növekedése és társadalmuk öntudatosává válása, továbbá a spanyol területekhez képest jelentős baszkföldi gazdasági fejlődés.

A muszlimok számára a vallási ideológiájuk felsőbbrendűségébe vetett hit, az elszigetelt muszlim közösségek öntudatra ébredése, a közös érdekek felismerése és a közöttük lévő kapcsolatok bővülése ébresztette fel a siker reményét.

A **mozgósító esemény** nagyon gyakran valamilyen mindenkit megrázó súlyos igazságtalansághoz kötődik, mint például az adott társadalmi mozgalom vezetőjének vagy aktivistáinak bebörtönzése, esetleg kivégzése. Az IRA és az ETA létrejöttét megelőző mozgalmak esetében több ilyen esemény is történt, azonban ez az elem igazán kristálytisztán az amerikai polgárjogi mozgalom eseményeinek menetében azonosítható, amikor is Rosa Parks-ot bebörtönözték Alabama állam busz-szegregációs törvényeinek megsértése miatt.

A muszlim szélsőségesek számára a sah uralmát megdöntő 1979. évi iráni forradalom és a szovjetek afganisztáni bevonulása jelentette azokat a főbb mozgósító eseményeket, amelyek a függetlenségi mozgalmak lezárultával új lendületet adtak a muszlim világban zajló társadalmi mozgalomnak. Az immár vallási területre áttolódó sérelmeket az iráni és az afganisztáni események szikrái lobbantották lángra. Ezek eredményeként a világ legkülönbözőbb pontjain élő muszlimok közül egyre többen váltak az iszlám fundamentalizmus híveivé és érezték úgy, hogy elérkezett az idő a cselekvésre. A szovjetek afganisztáni bevonulását a muzulmán világ hitetlenek általi megszállásának és megalázásának tekintették, amely ellen minden muszlimnak szent kötelessége küzdeni. A szovjetek elleni sikerek pedig azt erősítették a muszlim harcosokban, hogy le lehet győzni a világ egyik legerősebb hadseregét is. Nem számít tehát a technológiai elmaradottság, összefogással a muszlimok mindent elérhetnek. Az iráni forradalom győzelme bebizonyította, hogy a nyugati kultúrával szemben létre lehet hozni egy kizárólag az iszlám tanításokon alapuló teokratikus államot.

A mozgalom **csoportok hálózatának** létrejöttével teljesebbé válik. Ezek a csoportok olyan támogatói bázist jelentenek a mozgalom számára, amelyeken keresztül a kohézió erősödik, a kitűzött közös célok pedig szervezettebben érhetők el. Az ETA esetében valóságos nyelvőrző földalatti társadalom létezett a spanyol nyelvtörvények ellensúlyozására, de hasonló célú, az elnyomó hatalom döntéseinek semlegesítését célzó vallási közösségek, sportegyesületek, klubok jöttek létre – még az IRA megalakulása előtt –, Írországban is.

A muszlim világban oktatási és karitatív tevékenységet végző szervezetek sokasága alakult meg, illetve alakult újjá, amelyek a hagyományos feladatok mellett beépítették rendszerükbe az új mozgalom céljainak elérését szolgáló elemeket is.

A társadalmi mozgalom nem vihető sikerre a **belső faktor** megléte, az emberek és erőforrások mozgósítása nélkül. Az amerikai polgárjogi mozgalomban a mozgalom iránt elkötelezett résztvevők nagy száma, Martin Luther King személyében egy tehetséges és hatékony vezető, továbbá a buszbojkott alternatívájaként, illetve következményeiként kialakított segítői csoportok, önszervező körök jelentették ezt a belső faktort.

A muszlim világban zajló társadalmi mozgalomban Oszama bin Laden szervezői és vezetői képességei, anyagi háttere, ideológiai elkötelezettsége (a köréje csoportosuló – ideológiailag a szalafita dzsihadizmus tanait követő – kemény maggal) jelentették azt a központot, amely képes volt nagy tömegeket mozgósítani a hitetlenek által okozott sérelmek megtorlására. Ez először a szovjetek Afganisztánból való kiűzését jelentette, később az Egyesült Államok szaúd-arábiai jelenlétének felszámolását, végeredményben azonban a távlatokban mozgósító nagy ideológiai cél, a Kalifátus helyreállítása lett egy minden igaz muszlimot összefogó, szent harc keretében.

A **külső ellenállás** mindig az adott mozgalom ellenpárjaként jelenik meg. Írországban a protestánsok léptek fel ellenmozgalmat indítva az ír önállóodási törekvések ellen, az amerikai polgárjogi mozgalom esetében pedig az alabamai fehérek által az elkülönülés megőrzésére indított különböző kampányok jelentették ezt a külső ellenállást.

Az 1980-as, 1990-es évekre ismét új lendületet kapó muszlim társadalmi mozgalmon belül az egyes országok és a különböző szervezetek közül Oszama bin Laden és csoportja egyre inkább kitűnt agresszív, szélsőséges fundamentalizmusával, és az ehhez párosuló jelentős infrastrukturális hátterével (kiképzőbázisok biztosítása). Oszama bin Laden tudatosan szította a külső ellenállást, azaz valójában tudatosan provokálta a „hitleneket” és az azok vezetőjének tekintett Egyesült Államokat. Olyan helyzet kialakítására törekedett, amelyben az általa elkövetett merényletekre a „hitlenek” túlzott reakcióval válaszolnak, felháborodást és radikalizálódást kiváltva (és fundamentalista önkéntesek további hullámát elindítva) az addig békés muszlim közösségekben is. Bin Laden elgondolása szerint az „akció–retorzió–akció” elvének alkalmazása olyan ördögi kört hoz létre, amely csak kezdetben igényli egy irányító központ létezését (ez volt Oszama bin Laden al-Kaidája). A későbbiekben a muszlim világ tömeges csatlakozása, a harcolni vágyók szervezett kiképzése és nem utolsósorban a jó (muszlimok) és a rossz (keresztények) globális harcáról vallott vahabita ideológia elterjedése révén a folyamat önfenntartóvá és öngerjesztővé válik. A mozgalomban

immár az al-Kaida további kovákszerepe nélkül, de annak tervei szerint egyesülnek majd a különböző muszlim országok különböző szervezetei, amelyek korábban többnyire lokális, nemzeti célok érdekében (és gyakran egymás ellen) folytatták harcukat, és közös erővel a fő ellenség, a keresztény világ ellen fordulnak, hogy annak elpusztítása révén ismét helyreállítsák a Kalifátus régi dicsőségét. (Oszama bin Laden „akció–retorzió–akció” elvre épülő elgondolása egyébként több alkalommal is remekül működött. Amikor 1997-ben Afganisztánba érkezett, és a tálibok elutasítónan viselkedtek vele szemben, ő mindent elkövetett, hogy megnyerje a bizalmukat, de mindhiába. Végül a kenyai és egyéb terrorista merényleteire adott amerikai válasz, a cirkálórakétákkal végrehajtott „*Infinite Reach*” hozta meg a várt eredményt. Az amerikai válaszcsepás egyrészt elismertséget és tiszteletet hozott bin Laden számára a muszlim szélsőségesek körében, ezzel lelkes önkéntesek hullámain indítva el a kiképzőtáborai felé, másrészt biztosította a tálibok „vendégszeretét” és logisztikai támogatását.)

Társadalmi mozgalom ritkán érhet el sikert **külső szövetségesek** nélkül. Ezt a nélkülözhetetlen támogatást a spanyolországi baszkok Franco idején Franciaországtól, azt követően pedig franciaországi nemzettársaiktól kapták. Az amerikai polgárjogi mozgalomban az ügy nemzetivé válása, a feketék melletti szolidaritás egész országra való kiterjedése, és nem utolsósorban a fehér „Szabadság Nyár” önkéntesek (Freedom Summer volunteers) Mississippibe érkezése bírt ilyen külső szövetségei jelleggel.

Napjaink muszlim társadalmi mozgalma számára a külső szövetségi kritérium a világ különböző országaiban élő muszlimok mozgósítását és támogatását jelenti. A globalizálódó pánarab együttműködés olyan távlatokat nyitott meg a mozgalom szélsőséges fundamentalista irányba elhajló szervezetei számára, amelyet a leggyakorlatiasabban éppen az al-Kaida és a hozzá kötődő csoportok használtak ki.

Végezetül, de nem utolsósorban a társadalmi mozgalom nyolcadik elemét a mozgalom beteljesedéseként létrejövő különböző **szervezetek** „burjánzása”, esetleg az addig egyetlenként működő szervezetből újak, radikálisabbak, vagy éppen pacifistábbak **kiválása** képezi. Az 1892-ben megalakult Baszk Nemzeti Párt (PNV) sokáig számos olyan szervezetnek adott ernyőt, amelyek később kiváltak belőle, például az EKIN, az EGI, vagy az 1952-ben mindössze hét fővel létrehozott ETA. Az IRA elődje az ír területek egyesítéséért és függetlenségéért küzdő, 1913-ban megalakult Ír Önkéntes Erő (Oglaigh na hEireann) nevű szervezet volt, amely ironikus módon a protestáns unionisták által az ír függetlenségi mozgalom letörésére létrehozott UVF reakciójaként jött létre.

A muszlim világban zajló társadalmi mozgalomban majd’ minden országnak megvolt a maga erőszakos módszerekkel küzdő terrorszervezete is a politikai eszközökkel küzdők mellett, de az iszlám vallás fundamentalista értelmezését követő, szélsőséges pánarab ideológiát valló szervezeteket tekintve az első jelentősebb szervezet a Muzulmán Testvériség volt. Ennek ideológiája és tanításai képezték az alapját a később gomba módra szaporodó és az 1980-as évek végére radikalizálódó különböző dzsihadista terrorista csoportoknak. Pakisztán a legjellemzőbb példája a terrorcsoportok burjánzásának, ahol a pániszlám, dzsihadista elveket valló vallási szélsőségesek – amelyeket a pakisztáni katonai hírszerzés is támogatott, sőt gyakorta

felhasznált olyan nemzeti célok segítésére, mint például a síutak elleni szektariánus hadviselés, vagy az indiaiak elleni kashmíri támadások –, 2001-ig komoly bázisát, illetve utánpótlását jelentették az al-Kaidának, de még ma is jelentős részt képviselnek a koalíciós erők ellen küzdő iraki és afganisztáni terrorcsoportokban. Az al-Kaida létrejötté bizonyos értelemben már egyfajta szintézise az 1980-as, 1990-es években radikalizálódott, és a mozgalmat immár fegyverrel folytató csoportoknak.

Az egyes terrorista szervezetek létrejöttét megelőző, fentebb részletezett összetevőjű társadalmi mozgalmak idővel válaszúthoz érkeznek. Attól függően, hogy céljaikat milyen mértékben érték el addig, a mozgalom a megerősödését követően a továbbiakban **békés vagy erőszakos** formát ölthet. Sok esetben a mozgalomnak vannak mindkét módszert követő szervezetei, azonban a cél teljesültségétől függően egyik vagy másik dominánssá válik.

Az indiaiak brit elnyomás ellen küzdő mozgalma békés úton győzött, így ott nem volt szükség fegyveres fellépésre. Az algériaiak függetlenségi mozgalma kezdetben csak sporadikusan alkalmazott erőszakot, és inkább a fegyvertelenül elérendő sikerben bízott. Csak a franciák brutális fellépése radikalizálta olyan mértékben a mozgalom résztvevőit, hogy az erőszakos fellépést tartották az egyetlen célravezető módszernek. Az ETA – bár 1959-ben már kivált a gyengének és hasznavehetetlennek tekintett baszk anyapártból –, az első szervezett akcióját csak 1961-ben hajtotta végre a Franco-rezsim tisztviselői ellen. Sajátos módon a baszk terrorizmus kiteljesedésére Franco után, az immár demokratikusnak tekinthető első spanyol kormányok időszakában került sor. Ez nyilvánvalóan a baszk célok akkori teljesületlenségének az eredménye, mint ahogyan a baszk követelések többségét teljesítő spanyol politika következménye az ETA radikálisainak elszigetelődése és utóbbi időben tapasztalt meggyengülése is.

A társadalmi mozgalmak követeléseire az ellenpólust képező hatalom ritkán fogékony, ezért a mozgalmakon belül létrejövő egyes szervezetek egy idő után türelmüket veszítik – esetleg a hatalom erőszakos fellépésére válaszul „önvédelemhez” folyamodnak –, és erőszakhoz folyamodva próbálják céljaikat elérni. Az adott szervezet fegyveres fellépését az ellenpólus hatalom mindig törvénytelennek tekinti, az abban részt vevőket terroristáknak, lázadóknak, felkelőknek, banditáknak stb. nevezi, és teljes hatalmi eszköztárát felvonultatja ellenük.

Ezen a ponton szükségesnek tartom bemutatni a **terrorizmus és felkelés** kifejezések lényegi elemeit, mert nagyon világos határokat kell húzni a terrorista és a szabadságharcos között. Ez nem csak a dolgok szabatos néven nevezhetősége miatt fontos, hanem mert egyik vagy másik kifejezésnek adott esetben hangsúlyozott erkölcsi–morális tartalma van, illetve lehet. Az Egyesült Államokban különösen kiélezett vita folyik az Irakban és Afganisztánban az amerikai katonák ellen harcolók minősítéséről. Éppen ezért, továbbá az Egyesült Államok elnyomás ellen küzdő, globális demokráciaösztönző politikájának tükrében hasznos látni, hogy maguk a témával foglalkozó amerikai szakemberek milyen kritériumok alapján tekintik a világon fellelhető egyik vagy másik szervezetet terroristának, avagy elnyomás ellen felkelő szabadságharcosnak. (Sajátos helyzetet teremt ugyanakkor az a tény, hogy az elméleti kritériumok alapján végrehajtott besorolások nem feltétlenül egyeznek a nagypolitika értékelésével és gyakorlatával, ilyen azonban egy plurális demokráciában gyakorta előfordul.)

Nem a terrorizmus definíciójának ismertetése a célom, mert annak általános tartalma közismert (politikai célok érdekében, ártatlan polgári lakosság ellen alkalmazott, erőszakos cselekmény), a részletes fogalma pedig nem egységesíthető, magán az Egyesült Államokon belüli állami szerveknél (KÜM, FBI stb.) is különböző definíciókat alkalmaznak.

Elsősorban a terroristának, illetve felkelőnek titulált szervezetek néhány jellemzőbb sajátosságának összevetése révén kívánom megközelíteni a problémát.

A szabadságharcnak is tekinthető **felkelés** nem egy elszigetelt csoport küzdelme, hanem nagy tömegbázissal rendelkezik. Mindig a politikai hatalomért folyik (fegyveres politikai mozgalom), célja egy „ellenállam” („*counterstate*”) létrehozása, amely egy jól körülhatárolt területen, az állam minden funkcióját felvállalva, a korábbi hatalom felváltására, illetve a teljes legitimitás birtoklására törekszik. A felkelők számára a terrorizmus nem cél, hanem eszköz. A terrorizmust csak a sok egyéb módszer (politikai, gazdasági törekvések) egyikeként alkalmazzák, és csak akkor, ha az adott helyzetben az tűnik a legcélravezetőbbnek („*terrorism as method of action*”). Ebbe a kategóriába tartoznak a függetlenségi felszabadító mozgalmak szervezetei (például az algériai FLN, az izraeli Irgun, a ciprusi EOKA stb.), a Srí Lanka-i Tamil Tigrisek, de sok szempontból az IRA vagy az ETA is.

A tisztán **terrorista szervezetek** a fentiekkel szemben a terrort az erőszak örvényébe bonyolódva cselekvési logikaként használják („*terrorism as logic of action*”). Ezeknek a valóságtól elszigetelt, mély illegalitásban működő, erőszakra építő kis csoportoknak nincs tömegbázisuk, legfeljebb csak egy hullámzó létszámú szimpatizáns tábor van mellettük. Nem céljuk „ellenállam” létrehozása, esetleges utópisztikus elképzeléseik nélkülözik az átgondolt, realitásokon alapuló állam megteremtését és az afőlötti politikai hatalom birtoklását. Ezen szervezetek tevékenysége valódi terrorizmusnak (pure terrorism) tekinthető, mert az erőszakot létük céljaként alkalmazzák. Tipikusan ilyen terrorista szervezet az olasz Vörös Brigádok, a német Vörös Hadsereg Frakció, az amerikai Ku Klux Klan, vagy a már felszámolt Weather Underground.

Visszatérve az iszlám fundamentalizmus – mint társadalmi mozgalom – témakörére, az előzőekben vázoltak alapján kézenfekvően adódik az az összegzett következtetés, hogy az erőszakos megnyilvánulások a muzulmán világban zajló társadalmi átalakulás részei, következményei. A mozgalom számos békés szervezete közül idővel néhányan nem tartották kielégítőnek az addig elért eredményeket, és a békés út helyett az erőszakhoz, a terrorizmus módszeréhez folyamodva kívántak érvényt szerezni követeléseiknek. E szervezetek közül kiemelkedik az Oszama bin Laden által létrehozott **al-Kaida**, amely csak a kezdetekben, 1998 és 2001 októbere között bírt némi szervezeti kritériummal, bár akkor is inkább egyfajta koordináló–katalizátor–kovász szerepet töltött be.

A muszlim társadalmi mozgalom folyamatában nem az al-Kaida nyúlt először erőszakos eszközökhöz, de ez a struktúra volt az első, amelyik a hitetlen ellenségnek tekintett keresztény világ ellen ideológiailag megalapozott, globálisan szervezett, szisztematikus és közvetlen fegyveres harcot kezdeményezett. A szervezet az első években eredményesen radikalizálta a különböző sérelmekkel teli muszlim

világ bizonyos rétegeit és sikereket ért el a különböző országokban lévő terrorszervezetek ideológiai meggyőzésében, ezáltal a Nyugat ellen meghirdetett harc globálissá tételében. A szervezet sikereit vezetője, Oszama bin Laden stratégiai helyzetfelismerésének és kitűnő vezetői képességeinek köszönhetően érte el. A bin Laden által kiépített – valójában csak az FBI által al-Kaidának nevezett, azonban ilyen, vagy egyéb szervezetszerű eredeti elnevezéssel nem bíró –, struktúra inkább egy modern üzleti vállalkozás felépítését és működési mechanizmusát követte. Oszama bin Laden amolyan „terrorista vezérigazgatóként”, egy szűk, alig néhány tucat főre tehető „terrorista igazgatótanács” révén, modern vállalatvezetési és kereskedelmi menedzsment-technikák (sőt nyelvezet) segítségével koordinálta kiképzőbázisai működtetését, a szalafita ideológia terjesztését, a nemzetközi terrorcsoportokkal való kapcsolatfelvételt, esetleg akcióik szponzorálását, az öngyilkos akciókra hajlandó személyek beszerzését, kiképzését és a konkrét terrorakciók végrehajtását.

Oszama bin Laden és szűkebb köre (valójában csak ez a néhány tucat ember alkotta struktúra volt tekinthető szervezetnek ... al-Kaidának), illetve a radikális iszlám mozgalom különböző országokban működő különböző szervezetei közötti kapcsolatot többnyire a szovjetek elleni afganisztáni harcokban összekovácsolódott harcostársak tartották. Ezek az afgán veteránok képezték az összekötő kapcsot és egyben látták el az előzetes szűrőfunkciót az al-Kaida és a vele kapcsolatot kereső számos szélsőséges szervezet között. A fentiek szerint kialakított rendszer 2001 októberéig kiválóan működött.

A 2001 szeptemberét követő terrorizmusellenes kampány eredményeként az eredeti szervezet szétszóródott vagy megsemmisült, így korábbi formájában már nem létezik. Aminek ma tanúi vagyunk, az a korábbi szervezet ideológiáján, kiképzési rendszerén, módszerein és táboraiban „szocializálódott” személyek által létrehozott, egymással nem, vagy csak lazán koordináló (de a kapcsolatot folyamatosan kereső) csoportok laza hálózata. Ez a „**hálózatok hálózata**” bár nem egy egységes szervezet, az egyes személyek és terrorcsoportok szélsőséges iszlám ideológia iránti vak elkötelezettsége, nemzetközi kapcsolatrendszereik, al-Kaida-szerű módszereik és az ehhez kapcsolódó kíméletlen terrortámadásaik külön-külön létezve is veszélyessé teszik őket.

Bár ezek a csoportok nem rendelkeznek tömegbázissal, és az általuk képviselni óhajtott tömegektől elszigetelten, sőt, gyakorta azok ellenében hajtják végre terrorista akcióikat, a muszlim táboron belül felgyülemlett jelentős sérelemhalmaz miatt és ennek bin Laden és követői általi interpretálása eredményeként a tömegtámogatás kialakulásának a veszélye egyértelműen létezik. Amennyiben a muzulmán közösségen belül nem jönnek létre megfelelő mechanizmusok, ezeknek a „mozgalmi vadkinövéseknek” a belső kezelésére, esetleg az Egyesült Államok és szövetségesei további fellépése nem a csillapítás, hanem a sérelmek növekedése irányába hat, akkor a muzulmán világon belüli folyamatok a Nyugat számára valóban kezelhetetlenné válhatnak.

Ennek a veszélye egyelőre nem nagy, a szélsőségesek muzulmán közösségeken belüli befolyása relatív összehasonlításban nem jelentős. Jelentőségüket nem is létszámuk, vagy konkrét erejük adja, hiszen a jelenlegi hadszíntereken (Irak, Afganisztán) ezek a valódi terrorizmust (*pure terrorism*) alkalmazó, többségében külföldről beszivárgott terrorcsoportok erős kisebbségben vannak az ottani felkelők létszámához és eredményességéhez viszonyítva. Veszélyességüket inkább kiszámíthatatlan potenciális lehetőségeik adják, melyek nemzetközi kapcsolatrendszerüket, ideológiai megrögzöttségüket, elszigetelt, önálló, kis költségigényű műveleti képességeiket, feltételezett tömegpusztító fegyverekhez jutási lehetőségeiket és a mindezzel okozható jelentős célországi társadalmi-gazdasági zavarkeltési képességüket takarják.

A Nyugat értékrendjéhez tartozó országok számára további kiemelt veszélyt jelentenek a területükön élő muzulmán közösség azon tagjai, akik a befogadó országban megélt sérelmeiket a radikális iszlám ideológia elfogadásával és szélsőséges csoportokhoz csatlakozásukkal kívánják orvosolni (*home-grown terrorists*). Európa számára ezek a vallási fanatikusok jelentik az igazi veszélyt, akik bárhol és bármikor a befogadó országbeli nemzettársaik ellen fordulhatnak.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Counter Terrorism Fellowship Program Course materials.
2004 December – 2005 August. National Defence University, Washington D. C.

DR. MAGYAR ISTVÁN EZREDES

AZ 1. SZEKCIÓ VEZETŐJÉNEK JELENTÉSE A KONFERENCIA PLENÁRIS ÜLÉSÉNEK

Tisztelt Elnök Úr! Tábornok Urak, Uraim!

Jelentem, hogy a konferencia 1. számú szekciójának munkáját az aktivitás és az újszerű gondolatok felvetése jellemezte. A szekció munkájában jelentős számban vettünk részt. A szekcióülésen hét hozzászólás hangzott el. A hozzászólások mindegyike a szekció fő témájával, a nemzetközi terrorizmus elleni szakmai küzdelem koncepcionális, elvi, elméleti és kutatói aspektusú kérdéseivel foglalkozott. Ezen belül áttekintésre került:

- a terrorizmus és a nemzetbiztonsági szolgálatok feladatrendszere átalakításának tapasztalatai;
- új elemző-értékelő munkamódszerek és gondolkodásmód alkalmazásának szükségessége a terrorizmus felderítésében;
- az Európai Unió szervezetei hatékonysága növelésének fontossága a terrorizmus elleni küzdelemben;
- a terrorizmus személyiség-lélektani vizsgálata, az ezzel kapcsolatos sztereotípiák, előítéletek;
- a terrorizmussal kapcsolatos legújabb kutatások eredményei;
- a civil szféra képességeinek és lehetőségeinek feltárása a terrorizmus elleni harc érdekében;
- a nemzetbiztonsági szolgálatok átalakításának tapasztalatai.

A szekcióban elhangzott hozzászólások alapján **az elvégzett munka főbb tapasztalatai** az alábbiak szerint összegezhetők:

- a terrorizmus elleni harc megköveteli a nemzetbiztonsági szolgálatok közötti két- és többoldalú együttműködést, a közös fellépést, valamint együttes erőfeszítések megtételét (információk megosztása, adatbázisok átjárhatóságának biztosítása az adatgazda érdekeinek megsértése nélkül, országos információ elemző-értékelő központ létrehozása stb.);
- a katonai nemzetbiztonsági szolgálatoknak megkülönböztetett figyelmet kell fordítani a terrorfelderítésre a Magyar Honvédség, továbbá a NATO, valamint az EU által vezetett békemissziók jelenlegi, illetve jövőbeni alkalmazási területein;

- a katonai nemzetbiztonsági szolgálatok tevékenysége a 1995. évi, a nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló CXXV. számú törvényben meghatározott – a Magyar Honvédség biztonságát veszélyeztető terrorszervezetekre vonatkozó –, felderítő–elhárító tevékenységen ma már (sok esetben) túlmutat;
- Magyarország szövetségi rendszerekhez (NATO, EU) való tartozása magában hordozza a különböző terrorszervezetek magyar érdekek ellen irányuló támadásának potenciális veszélyét, különösen hazánk különböző nemzetközi katonai, béketeremtő, békefenntartó, illetőleg humanitárius akciókban való részvételével összefüggésben. Ez utóbbiak megelőzése érdekében a katonai nemzetbiztonsági szolgálatokra különösen nagy felelősség hárul, hiszen hosszú távon az iszlám szélsőséges ideológia tovább erősödhet, különösen olyan régiókban, ahol Magyarország szerepvállalása nemzeti érdek;
- a jövő legnagyobb biztonsági kihívását – a hagyományos terrortámadások mellett –, a terrorszervezetek eszköztárának várható kibővülése jelenti. A tömegpusztító fegyvereket – vegyi-, biológiai, radiológiai harcanyagokat és nagy hatóerejű robbanószerkezeteket – is felhasználó terrorszervezetek tevékenysége ellen a katonai nemzetbiztonsági szolgálatoknak biztosítani kell a HM és a Magyar Honvédség („Force Protection”, kritikus infrastruktúra, kommunikációs rendszerek stb.) védelmét;
- fontos, hogy – szövetségi és nemzeti szinten is –, minél előbb életbe lépjenek azok a törvényi szabályozók, amelyek lehetővé teszik a terrorizmussal szembeni gyors, összehangolt, széleskörű, hatékony és egyben operatív fellépést. A terrorfenyegetés elhárítása centralizált döntéshozatalt és a rendelkezésre álló képességek felhasználásának összehangolását teszi szükségessé. A terrorizmus elleni harc alapvető követelménye, hogy a hírszerzési, elhárítási és bűnüldözési információk megosztásánál szakítani kell a hagyományos módszerekkel;
- a Magyar Köztársaság és szövetségesei terrorfenyegetettségére adandó megelőző politikai és katonai válaszlépések, biztonsági intézkedések megtétele érdekében kiemelt fontosságú a katonai hírszerző és elhárító képességek növelése;
- a terrorizmus elleni küzdelemben ki kell használni a civil szféra képességeit (speciális nyelvek ismerete, civil kutatóintézetek lehetőségei stb.), valamint a nyílt információszerzés módszereit és az Internet-hálózatot.

Ennyiben kívántam munkánkat összegezni. Köszönöm a résztvevők alkotó aktivitását!

TÓTH ANDRÁS MK. EZREDES

A 2. SZEKCIÓ VEZETŐJÉNEK JELENTÉSE A KONFERENCIA PLENÁRIS ÜLÉSÉNEK

Tisztelt Plenáris Ülész!

Szekcióvezető kollégámmal ellentétben, a 2. szekció munkájáról nem számolhatok be egy olyan állásfoglalás formájában, amely összefoglaló jelleggel, többé-kevésbé egységesen tükrözné a szekció munkájában részt vevők tudományos nézetrendszerét a terrorizmus elleni küzdelem kérdéseiről. Azért nem kerülhet erre sor, mert a terrorizmus elleni harc műveleti kérdései olyan szerteágazóak, a témában elhangzott kiselőadások, hozzászólások a szakmai munka egymástól olyan távol eső kérdéseit ölelték fel, ami a szűkös időkeretek között nem tudott egységes gondolatsorra kristályosodni. Ennek ellenére a szekció munkája – meggyőződésem szerint –, mindenki számára hasznos volt. Úgy gondolom, hogy a plenáris ülést akkor tájékoztatom leghitelesebben, ha röviden összefoglalom, milyen témákban hallhattunk hozzászólásokat, mi volt azok főbb gondolatmenete és végkövetkeztetései.

Mindenek előtt érdekes előadást hallhattunk *Dr. Haig Zsolt mk. alezredez*, a ZMNE Bólyai János Katonai Műszaki Főiskolai Kar Informatikai tanszékének dékánhelyettesétől a terrorizmus újszerű eszközeiről és módszereiről. Az előadó a kiváló támadási felületet képező információs rendszerek, és rajtuk keresztül az információs társadalom fenyegetettségét vizsgálta. Elemezte az információs hadviselésben rejlő lehetőségeket a terrorizmus elleni harcban. Megállapította, hogy az információs hadviselés több eleme alkalmazható a terrorista csoportok kommunikációjának, információs tevékenységének támadására, azonban a terrorszervezetek ugyanezen elemeket alkalmazhatják támadásaik során. A terrorista célú alkalmazás terén megkülönböztette a „Soft” típusú és a „Hard” típusú alkalmazásokat. (Az előbbi a kommunikációs lehetőségek alkalmazását, az utóbbi az információs rendszerekre való erőszakos ráhatást jelenti.)

Az előadó következtetéseit három pontban foglalta össze:

- a terrorcsoportok felkészültek az információs hadviselés eszköztárának alkalmazására;
- egyelőre a „Soft” típusú alkalmazások állnak előtérben, de reális a veszélye a „Hard” típusú alkalmazások megjelenésének;
- a kormányoknak fel kell készülniük az információs rendszerek fokozott védelmére.

Magyar László mk őrnagy, az MK KFH munkatársa „*A rádióelektronikai felderítés helye, szerepe és lehetőségei a terrorizmus elleni küzdelemben*” címmel tartott rövid előadást. Áttekintette a rádiófelderítés eszköztárának alkalmazási lehetőségeit a műveleti támogatás és a korai előrejelzés terén egyaránt. Vizsgálta a

SIGINT előnyeit és hátrányait a terrorfelderítésben. Kiemelte, hogy a rádiófelderítés előnyös tulajdonságai, mint például a viszonylag nehéz felderíthetőség, a folyamatosság, a földrajzi korlátok háttérbe szorítása, vagy az időszerűség egyértelműen alátámasztják a SIGINT-képességek alkalmazásának szükségességét, ugyanakkor tisztában kell lennünk az olyan korlátozó tényezőkkel is, mint a rádiófelderítés aktivitás függősége, megteveszthetősége, fizikai tényezőktől való függősége, vagy a technika fejlődésével párhuzamos, folyamatos alkalmazkodási kényszer.

Béres János alezredes, aki szintén az MK KFH munkatársa, érdekesítő előadást tartott a terrorizmus gyökereiről és kiváltó okairól, valamint a hálózatszerűen felépülő terrorszervezetek működési mechanizmusáról. Az elmondottak alapját az Egyesült Államokban folytatott kilenc hónapos tanulmányai képezték, amelyre a washingtoni Nemzetvédelmi Egyetem terrorellenes partnerségi programja keretében került sor. Az előadásban az iszlám fundamentalizmust, mint társadalmi mozgalmat vizsgálta a gyökerektől, mozgatórugóktól a megjelenési formákon át a potenciális társadalmi következményekig. Az előadásban nagyon gyakorlatiasan választotta el a terrorizmust az egyéb fegyveres mozgalmaktól, szemléletes adatokkal illusztrálta az iszlám térnyerését, majd rendkívül logikusan bemutatta az al-Kaida kialakulásának és működésének hátterét. Az előadás deklaráltan az Egyesült Államok politikai nézetrendszerének hatásait is magán viselő, amerikai szakmai álláspontot tükrözte, így értelem szerűen nem foglalkozott a többi nemzet szolgálatainak esetlegesen eltérő tapasztalataival, azonban így is forrás értékű, kiválóan hasznosítható adatokat, következtetéseket tartalmazott.

Szedlacsek Róbert mk. ezredes a MK KFH-n belüli, valamint a nemzetbiztonsági szolgálatok közötti kommunikáció, illetve a nemzetközi együttműködésben zajló információcsere kérdésében osztott meg velünk hasznos, biztonsági szempontból megkerülhetetlen információkat.

Mezővári László őrnagy a terrorizmus elleni küzdelem nemzetközi együttműködési problémáit ecsetelte. Az együttműködés terén vizsgálta a „ki, kivel, miről, hogyan, milyen mélységben” kérdéskört. Bár az első két kérdésre még a különböző szervezetek (*nemzetállamoktól a nemzeti államigazgatási szervekig*) komplex halmazában kereste a válaszokat, a továbbiakban már konkrétan a hírszerző szolgálatok szakmai együttműködésének különböző vetületeire helyezte a hangsúlyt.

Sajnos a rendelkezésre álló idő korlátozottsága miatt több, előre bejelentett hozzászólásra nem kerülhetett sor a szekcióban. Ennek ellenére az elhangzott előadások alapján is levonható az a következtetés, hogy a terrorizmus elleni harc a katonai nemzetbiztonsági szolgálatoknál is olyan komplex feladat, amely igényli a humán és a technikai képességek teljes körű alkalmazását. E képességek kellő hatékonysággal csak úgy aknázhatók ki, ha az egyes szakterületekért felelős szervezetek szorosan együttműködve támogatják, kiegészítik egymás munkáját. A terrorizmus elleni eredményes fellépés érdekében – a szakágazatok belső munkakapcsolatain túl – külön hangsúlyt kell helyezni az együttműködés kérdéseire a társszolgálatok, a nemzeti intézményrendszer és a nemzetközi kapcsolatok szintjén is.

Köszönöm megtisztelő figyelmüket.

MADARÁSZ KÁROLY MK. DANDÁRTÁBORNOK
ZÁRSZÓ

**Tisztelt Tudományos Konferencia!
Tábornok és Tiszt Urak!
Hölgyeim és Uraim!**

Jóleső érzéssel jelenthetem be Önöknek, hogy mai tanácskozásunk igen eredményes volt. Mindvégig nagy örömmel töltött el a nagy számú részvétel és a nagyfokú aktivitás. Árnyékot csak az vet az egészre, hogy egy rákfene körül kergetőznek gondolataink, amely mindannyiunkat közös gondolkodásra, összefogásra, megelőző cselekvésre és – ha a szükség úgy hozza – együttes ellenlépésekre készítet.

Tisztelt Kollégák!

Úgy gondolom, hogy külön összegezni nem kell az elhangzottakat, mert megtették azt a szekcióvezetők. Felhívom a figyelmet a Tudományos Tanács által gondozott kiadványunkra, amelynek hasábjain mindenki számára biztosítjuk a lehetőséget gondolatai, felvetései, javaslatai közreadására. Várjuk a jelentkezőket, a cikkeket és a tanulmányokat.

Befejező gondolatként köszönetemet fejezem ki mindenkinek, aki részt vállalt a tudományos konferencia előkészítésében és zökkenőmentes megrendezésében. Bejelentem, hogy a tanácskozás szerkesztett anyagát a Felderítő Szemle különszámaként adjuk ki, amelyet jellege és a várható igények miatt a rendszeresnél nagyobb példányszámban jelentetünk meg, azzal a szándékkal, hogy forrás értékű anyagként hozzájuthassanak mindazok, akik szakmai munkájuk során az itt elhangzott értékes gondolatokat fel kívánják használni.

A további közös gondolkodáshoz és cselekvéshez valamennyiüknek sok sikert kívánok! Viszontlátásra!

CONTENTS

LIEUTENANT-GENERAL (R.) FERENC MORBER

**COOPERATION MAKES MORE EFFECTIVE THE FIGHT
AGAINST TERRORISM**

BRIGADIER GENERAL ENG. KÁROLY MADARÁSZ

CHAIRMAN'S OPENING REMARKS

COLONEL (R.) DR. JÓZSEF KIS-BENEDEK

**PRESENT TENDENCIES OF THE INTERNATIONAL TERRORISM
IN EUROPE**

JÓZSEF BALI

**THE CONNECTION OF THE SECURITY AND
DEFENCE POLICY AND THE TERRORISM
WITHIN THE PROCESS OF THE DEFENCE PLANNING**

MAJOR GENERAL (R.) PROF. DR. TIBOR KŐSZEGVÁRI

**PLACE, ROLE AND PROBLEMS OF THE MILITARY INTELLIGENCE
IN THE FIGHT AGAINST TERRORISM**

DR. PÉTER TÁLAS

CIVIL SOCIETY – AND THE FIGHT AGAINST TERRORISM

COLONEL ISTVÁN TARJÁN

**PLACE, ROLE AND PROBLEMS OF THE MILITARY COUNTER
INTELLIGENCE IN THE FIGHT AGAINST TERRORISM**

COLONEL JÁNOS SZABÓ

**TASKS AND CAPABILITIES OF THE HUNGARIAN DEFENCE FORCES
IN THE FIGHT AGAINST TERRORISM**

LIEUTENANT-COLONEL SÁNDOR FUCSKU

**THREATS AGAINST THE HUNGARIAN CONTINGENTS
PARTICIPATING IN PEACE SUPPORT OPERATIONS,
SPECIAL RECONNAISSANCE CAPABILITIES
OF THE RECONNAISSANCE TROOPS**

COLONEL DR. ISTVÁN MAGYAR

OPENING REMARKS OF SECTION 1

LIEUTENANT-COLONEL ZSOLT LAKATOS

**TERRORISM – EXPERIENCES OF THE NATIONAL SECURITY
SERVICES’ TRANSFORMATION**

COLONEL DR. LAJOS RÁCZ

**NEW METHODS OF THE ANALYSIS AND EVALUATION
IN THE INTELLIGENCE ON TERRORISM – VIVISECTION OF
TERRORISM**

COLONEL DR. FERENC PADOS

**INCREASING EFFICIENCY OF THE EU IN THE FIGHT
AGAINST TERRORISM**

COLONEL ENG. (R.) DR. JUDIT BOLGÁR

**STEREOTYPES, BIASES AND TERRORISM –
PERSONALITY-PSYCHOLOGICAL APPROACH OF THE TERRORISM**

COLONEL DR. GYÖRGY SZTERNÁK

**LATEST RESULTS OF RESEARCHES IN CONNECTION
WITH TERRORISM**

COLONEL (R.) DR. LÁSZLÓ NAGY

THE CHARACTER OF THE TERRORISM IN OUR DAYS

LIEUTENANT-COLONEL GÁBOR LÉVAY

**EXPLORATION OF THE CIVIL SOCIETY'S CONTRIBUTION
POTENTIALITIES TO THE FIGHT AGAINST TERRORISM**

COLONEL ENG. ANDRÁS TÓTH

OPENING REMARKS OF SECTION 2

LIEUTENANT-COLONEL ENG. DR. ZSOLT HAIG

NEW METHODS AND DEVICES OF THE TERRORISM

MAJOR ENG. LÁSZLÓ MAGYAR

**PLACE, ROLE AND CAPABILITIES OF SIGINT IN THE FIGHT
AGAINST TERRORISM**

MAJOR GYULA SIMON

**THE TRANSMISSION PROCESS OF THE NATO–SIGINT AND
TERRORISM RELATED INFORMATION**

LIEUTENANT-COLONEL JÁNOS BÉRES

**THE ROOTS OF THE MODERN ISLAMIC FUNDAMENTALISM AND
THE AL-KAIDA**

COLONEL DR. ISTVÁN MAGYAR

SUMMARY REPORT OF SECTION 1 TO THE CONFERENCE

COLONEL ENG. ANDRÁS TÓTH

SUMMARY REPORT OF SECTION 2 TO THE CONFERENCE

BRIGADIER GENERAL ENG. KÁROLY MADARÁSZ

CONCLUDING REMARKS

Tisztelt Olvasó!

A FELDERÍTŐ SZEMLE a Magyar Köztársaság Katonai Felderítő Hivatal által kiadott szakfolyóirat, amely negyedévente jelenik meg.

A Magyar Tudományos Akadémia IX. Osztálya keretében működő Hadtudományi Bizottság a kiadványt „*a hadtudomány egyes szakterületeire kiterjedő tartalmú hazai folyóiratok*” között tartja nyilván, és „*az MTA doktori eljárás során felhasználandó, mértékadó folyóiratok jegyzéké*”-ben szerepel.

A Magyar Köztársaság Katonai Felderítő Hivatal a honvédelmi miniszter 2002-ben tudományos kutatóhellyé minősítette. A Hivatal Tudományos Tanácsa feladatai közé tartozik a kiadvány gondozása és szakmai felügyelete, melynek első száma 2002 szeptemberében jelent meg.

A Tudományos Tanács elnöke Madarász Károly mk. dandártábornok, titkára dr. Sallai Imre nyá. ezredes. A kiadvány Szerkesztőbizottságának tagjai valamennyien tagjai a Tudományos Tanácsnak is.

A kiadványban történő publikálás feltételei:

- Jellegével összhangban a honvédelemmel, azon belül elsősorban a nemzetbiztonsággal összefüggő témákat, kérdéseket feldolgozó és elemző írásokat – tanulmányokat, cikkeket és más anyagokat – várunk megjelentetésre. A főbb rovatok címei – Biztonságpolitika, Hírszerzés – Felderítés, Kutatás – Fejlesztés, Országismertető, Fórum, Tudományos munka –, egyben orientálják is a szerzőket.
- A szerzői kéziratok megküldhetők a Tudományos Tanács titkárához, a Szerkesztőbizottság tagjaihoz, a felelős szerkesztőhöz. A kéziratot kérjük olvashatóan mellékelni a szerző vagy szerzők nevét, rendfokozatát, beosztását, állandó lakcímét és telefonon történő elérhetőségét.
- A szerzői kéziratok terjedelme lehetőleg ne haladja meg az egy szerzői ívet (40 ezer karakter, illetve 20-21 gépelt oldal). A kéziratot 12 pontos betűvel, másfeles sortávolsággal gépelve, lehetőség szerint CD-n vagy floppy-n, és egy kinyomtatott példányban kérjük megküldeni. Előzetes egyeztetés után lehetőség van a kézirat interneten történő fogadására is.
- A közlésre elfogadott írásokért megbízási szerződés alapján – a honvédelmi tárcánál érvényben lévő szabályzóknak megfelelően –, szerzői honoráriumot fizetünk. A szerzői kézirat elkészítése önálló szellemi tevékenységnek, megalkotásnak minősül, amely adókedvezményre jogosít. A kéziratokat a Szerkesztőbizottság lektoráltatja.
- A megjelentetett írások szerzőit és lektorait tiszteletpéldány illeti meg. A közlésre nem került kéziratokat csak az adott naptári év végéig őrizzük, de a szerző kérésére azt visszaadjuk.

Tisztelt Olvasó!

A FELDERÍTŐ SZEMLE a honvédelemmel, a biztonságpolitikával és a nemzetbiztonsággal összefüggő kérdések felvetésének és megválaszolásának fóruma. A kiadványban közzétett tanulmányokban megjelenő vélemények nem feltétlenül azonosak a Magyar Köztársaság Katonai Felderítő Hivatal és a Tudományos Tanács hivatalos álláspontjával.

Elérhetőségeink

Postacím: MK KFH Tudományos Tanácsa
1111 Budapest, Bartók Béla u. 24-26.

MK KFH Tudományos Tanácsa
1502 Budapest, Pf. 117

Telefon: Dr. Sallai Imre nyá. ezredes,
a Tudományos Tanács titkára
06(1) 386-9344/1332, HM 02/61-332

Tóth András mk. ezredes,
a Szerkesztőbizottság elnöke
06(1) 386-9344/1500, HM 02/61-500

Vass Jenő nyá. ezredes,
felelős szerkesztő
06(1) 386-9344/1306, HM 02/61-306
telefax: 06(1)372-1842, HM 02/61-842

Gerencsérné Tóth Krisztina főtörzsőrmester,
általános ügyintéző
06(1) 386-9344/5311, HM 02/65-311
e-mail: mkkfh_szemle@freemail.hu

Felhívjuk szíves figyelmét, hogy a FELDERÍTŐ SZEMLE belső terjesztésű kiadvány, kereskedelmi forgalomba nem kerül.

A kiadványt névre szólóan küldjük meg, felhasználásáról a címzett gondoskodik.

Várjuk jelentkezését és írásait!

A Szerkesztőbizottság